

קובץ גליונות

פרשת חיי שרה

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח-
- דרכי החיזוק-
- ממגד גרש ירחים-
- פניני השוקי המד-
- תורת רבותינו-
- עומק דעת-
- הארה מוסרית-
- רשימות תלמידים-
- מים חיים-
- שואלין ודורשין-
- מסביב לשולחן-
- הפרשה המהנכת-
- נשיח בחוקיך-
- גאון יעקב-
- פנינים משולחן רבינו-
- דחזיתיה-
- תיקוני עירובין-
- וידבר משה-
- מתורתם של בונים-
- אוצר הספרים-

מרן פוסק הדור הגר"צ קרליץ זצוק"ל
במלאת השלושים
דברי הספד מנכדו

לתרומות והקדשות
ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס':
053-3145900

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

שהשמה במעונם

הר"ר שלמה קרויזר - ירושלים - לנישואי הנכד
להר"ר משה יהודה שניידר - בני ברק - לנישואי הבן
להר"ר הלל קופרמן - ירושלים - לנישואי הבת

אוצר הספרים

מחבר ספר?

חדש! מערכת 'קובץ גליונות' מבשרת
למחברי הספרים בכל מקצועות התורה
על פתיחת מדור חדש 'אוצר הספרים'
במדור תנן סקירה מקיפה על ספרים וסופרים.
לפרטים נוספים - פנה למערכת 'קובץ גליונות'

גליון מתורתם של בונים

ליקוטים מתורת אברי הכוללים שליט"א
כללי השתתפות:

- יש לשלוח רק חומר מוקדם בוויד למייל המערכת.
- הדברים מתפרסמים רק בשם אמר, ולא בעילום שם או ר"ת.
- ניתן לשלוח רק עד 1000 מילים בלבד.
- ניתן לשלוח רק עד מוצש"ק שלפני השבת שבו מתפרסמים הדברים.
- אין המערכת מתחייבת לפרסם את החומרים.
- יש קדימה למי ששלח מוקדם, וכפי שיכיל הגליון.
- כמו"כ יש קדימה למי שעדיין לא פורסם מתורתו.
- ניתן לשלוח רק ווארט אחד לפרשה.

חלק!

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א

לקראת השנה החדשה הקדישו ע"ג הקבצים
את יקיריכם באחת משבתות השנה,
ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול
להגדיל תורה ולהאדירה.

הקבצים הבאים

ב' כסלו	תולדות	ח' אייר	אחרי מות-קדושים
ט' כסלו	ויצא	ט"ו אייר	אמור
ט"ז כסלו	וישלח	כ"ב אייר	בהר בחוקותי
כ"ג כסלו	וישב	כ"ט אייר	במדבר
ל' כסלו	מקץ-חנוכה	ז' סיון	חג השבועות-נשא
ז' טבת	ויגש	י"ד סיון	בהעלותך
י"ד טבת	ויחי	כ"א סיון	שלח
כ"א טבת	שמות	כ"ח סיון	קרח
כ"ח טבת	וארא	ה' תמוז	חוקת
ו' שבט	בא	י"ב תמוז	בלק
י"ג שבט	בשלח	י"ט תמוז	פינחס
כ' שבט	יתרו	כ"ו תמוז	מטות מסעי
כ"ז שבט	משפטים	ד' אב	דברים
ד' אדר	תרומה	ט' אלול	כי תצא
י"א אדר	תצוה	ט"ז אלול	כי תבוא
י"ח אדר	כי תשא	כ"ג אלול	נצבים וילך
כ"ה אדר	ויקהל פקודי	א' תשרי	ראש השנה
ג' ניסן	ויקרא	ח' תשרי	האזינו-שבת שובה - יו"כ
א' אייר	תזריע מצורע	ט"ו תשרי	חג הסוכות

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשידי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצו קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מענייני הדרישה

תלמודו, הרי שלהביט בפני צדיק על ידי זה זוכר את תלמודו. ומרן הגרא"ל הוסיף את מה שאמר רבי, מאי דעדיפא מחבראי דחזית' לר"מ לאחוריו וכו'. שמעתי כי מרן הגר"ח סולוביצק היה פעם בוורשא או בלודז', והגיע קבוצה של חסידים ועמדו הרבה זמן והביטו עליו, והיה זה כל כך הרבה זמן, עד ששאל ותמה: מה זאת? הם אמרו לו כי אצל חסידים יש סגולה ליראת שמים להביט בצדיק, והוא הגיב: באמת, אכן כתוב ועמך כולם צדיקים, ואם כל אחד יסתכל על עצמו יהיה יותר תועלת....

(כל משאלותיך)

"ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק ותפול מעל הגמל... ויאמר העבד הוא אדוני ותקח הצעיף ותתכס" וכתב רש"י "ותרא את יצחק - ראתה אותו הדור ותוהא מפניו"

מה התועלת בראיית פני צדיק.

סיפר לי מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל שכאשר למד ברמיילעס בוילנא, החפץ חיים ביקר בוילנא, וכולם הלכו לראותו, והוא חשב כי לא כדאי לבטל את בית המדרש לגמרי, והוא נשאר לבדו בהיכל הישיבה ולא ראהו, אבל היום מתחרט על כך. ואמר רבינו: **כתוב במדרש רבה קהלת ריש פרשתא ט' א' - וטוב רואי אמר ר' יצחק וטוב רואי בהלכה שכל מי שרואה אותו זוכר**

עלי שיה

מערכת 'דברי שי"ח' רואה זכות להקים ציון לגפוש חיה, לזכרו של הגאון רבי יצחק שלמה קרליבך זצ"ל, שזכה להסתופף בצילו של רבינו במשך עשרות שנים, משחר טל ילדותו ועד ליום האחרון.

רבי יצחק שלמה הלך אחרי רבינו בקלה ובחמורה, הוא לא דילג על שום שאלה, ולא עשה שום צעד מבלי לקבל את רשותו וברכתו. במהלך כל תחנות חייו, בין בתקופת מגוריו בבני ברק, ובין בתקופה הידועה שהתגורר במושב תפרח, שם זכה לביקור מרבינו כמה פעמים, וזכה להרביץ שם תורה ולהוציא יקר מזולל, היה דבוק בכל מאוהו ברבינו, הייתה לו קביעות במשך תקופות ארוכות לבוא ולשאל שאלות במכמני התורה ולקבל תשובות, כמו כן במשך כחמש שנים הוא זכה וישב בזמן הקביעות הידועה עת ישב מרן רבינו שליט"א עם גיסו הגאון רבי יצחק זילברשטיין בימי שישי ודנו בהלכה ואגדה. לפנינו, הצצה לרשימות נדירות, שרשם הגר"י בפנקסים סמוך לשמיעתו, בהם הוא מגלה טפח ממה שראה ושמע אצל רבו רבינו שליט"א, כמובן, הדברים לא נכתבו במטרה לפרסם אלא כדי לשמור למזכרת, ואין ללמוד מהם הלכה למעשה אך יש ללמוד מהם דעת תורה ויראת שמים ומדות טובות. תודתנו נתונה איפה, לאחיו היקר הגאון רבי יחיאל שליט"א, מנהל תלמוד תורה 'באר יהושע' בבני ברק, שנאות למסור לנו את היומנים הנדירים כדי לעשות עילוי נשמה ונחת רוח לרבי יצחק שלמה בן שמואל, שלא השאיר אחריו זש"ק.

אי"ה בתקופה הקרובה נביא מידי שבוע מספר קטעים מתוך הפנקסים האישיים שרשם, להגדיל תורה ולהאדירה.

פרק א'

שמעתי את הגר"י זילברשטיין מספר לרבונו על בית הכנסת שתולין את העירוב על מסמר, אמר להם הגר"י שלא טוב לתלות פת, שמביא לעניות ולא קבלו דבריו, ושאל את רבינו מה דעתו.

הגיב לו הרב: **אמת אמרת.**

עוד שאל רבי יצחק זילברשטיין, אחד תרם מאה בקבוקי בירה לבית הכנסת, לאחר ששתו, התורם רוצה את הבקבוקים חזרה כי מקבלים עליהם כסף, והגבאי מסרב וטענת הגבאי בית הכנסת, במעשר שני מבואר שכלי בכלל הפירות [היו] כי צריך לכלי, והוסיף שגם התורם וגם הגבאי בעת התרומה לא היה דעתם על הבקבוקים.

הכריע לו הרב: **מסתבר שהבקבוקים ודמיהם שייכים לבית הכנסת.**

אייתא בגמ' עירובין כו. ת"ח שחלה מושיבין ישיבה על 'פתחו', ובר"י מיגש כתוב הושיבו ישיבה על 'קברו' דתלמידים מיקרי ישיבה. ושאלו את הרב אם לפי זה כשבאים להתרים לישיבה ומספר התלמידים שם רק שלוש, אם אפשר ללמוד מהר"י מיגש שנקרא ישיבה?

וענה, **ישיבה לא נמדד במספר התלמידים, ישיבה היא במהות.**

סיפר לי הגר"ד אפשטיין חתן רבינו בשם אחד מנכדי הגר"ש אלישיב זצ"ל, שהיה לו תפקיד להוריד לסבו מרן הגר"ש זצ"ל את הנעלים, והיה הסבא זצ"ל עד לימינו האחרונים בעת שהיה נכדו מוריד לו את נעליו היה מגביה למעלה למעלה את רגליו גם שהיה קשה וכרוך ביסורים. ואמר, שכתוב בעבד 'לא תעבידו בו בפרך' ולהתכופף ולחלוץ מנעליו הוא דרך בזיון; והוסיפו שהגם שזה נכד וחייב בכבוד סבא חשש מרן זצ"ל שיש בזה מנהג בזיון.

ואגב, סיפר לי הגר"י צביהן חתן רבינו בשם הדודה הרבנית שרה ישראלזון תליט"א בהיותה ילדה ראתה שיש הרבה שערות על הגמרא של אביה מרן זצ"ל ופנתה לאמה ואמרה לה - יש כאן חצי זקן, אמרה לה אמה ע"ה אבא מתקשה בסוגיות ומרוב ריכוז ועומק העיון לא שם לב ומחזיק בזקנו וממש חצי זקנו נושר לתוך הגמרא!!

רבי יצחק זילברשטיין שאל, כהן זקן רוצה להכנס לבית אבות וידוע שפעם בחודש מת שם אדם - זה לא בית חולים אלא שיהיה לו יותר טוב ומצד שני אם ימות אדם באמצע הלילה אף אחד לא יוציא אותו מהבנין [מרן החזו"א בגיטין צ"ח אומר

אין רוב מקבוצה מסוימת לא אומרים על קבוצת זקנים שרובן מתים] ובשם מרן הגרש"י זצ"ל לא התיר.

ענה רבינו: **קשה להתיר.**

שאלו על ילד שהחזיק חבילה ב"גלה וחבריו ביקשוהו, מסתפק הילד אם לא אתן יקראוהו לו קמצץ ואם יתן יכשילם בשתי עבירות סעודה שאינה מספקת וגם ילדים שלא מברכים, השיב הגר"י אם הם ילדים קטנים או חילונים יכול ליתן וכיון שקטנים פטורים מן המצוות אין לחשוש מאלה עבירות - ואם גדולים לא יתן ויאמר להם שמחר יביא להם.

הגיב רבינו: **דברי טעם.**

שאלתי את מו"ר מרן שליט"א ע"י הגר"ר יעקב ישראל קניבסקי שליט"א אור לט"ז אלול, אדם ששכר דירה וכשנכנס היה מזוזות מגמ"ח והוא החליפם למזוזות מהודרות האם מותר לו להוציאם ולהכניס במקומם מזוזות מגמ"ח, ואם אסור האם כל פעם שיכנס לדירה שכורה ויניח מזוזות מהודרות יצטרך להשאירם, ענה לאחר שענין כעשר דקות: **שלא יקחם וישאיר אותם וכדאי כל פעם להניח מזוזות מהודרות ולא להכנס לסכנה.**

התלמוד הירוק פרק ב' - לאמיתה של חינוך

במאמר הקודם הבאנו שרבינו שליט"א מזוהר ומזכיר כי אין שום היתר של שקר לצורך חינוך, ואדרבה, בשמשקרים לילד לא מרוויחים ורק מפסידים.

בלי שאלות!

ובאין אני נוגעים בנקודה מאוד מזרחית, שהורים רבים נתקלים בה, כיצד יש לנהוג במקרה בו אין שום אפשרות לומר את האמת כולה לילדים? הדבר יכול להיות בכל מיני מצבים בהם לא שייך לשתף את הילדים ולהסביר להם את המציאות, אין צורך להסביר בדוגמאות, ובכן, איך עלינו לנהוג?

כדי לחדד את השאלה, נביא דוגמא אחת של שאלה שנשאל רבינו: היה זה ביום מן הימים, בזמן קבלת הקהל הגיע יהודי קר, שובה לחזור בתשובה לפני כמה שנים, והתקרב והחל לשמוע תורה ומצוות. אלא שאמנם הוא זכה להתקרב לבורא ית' אבל שאר משפחתו נשארו רחוקים ה' ירחם עליהם.

אותו יהודי, נשא אשה וראת שמים וגילו להם ילדים בחסדי ה', ומפעם לפעם הוא מניע לשאול את השאלות שנוגעות לו לחיי היום-יום. בהתאם למצב שלו, הורה לו רבינו לנתק את ילדיו מכל קשר עם כל משפחתו וקרוביו שאינם שומרי תורה ומצוות כדי שאלו לא ישפיעו לדעה ברוחניות, רבינו אף הדגיש לו כי הוא (האבא) עצמו יכול וצריך לבקר את הוריו וכו', אבל הילדים אל להם לדרוך שם, וישמרו על קשר טלפוני או מכתבים.

כשהילדים גדלו, הסבא והסבתא ביקשו והפצירו מאוד בנכדים שיבואו לבקר אותם, וכמובן הבטיחו להם מתנות והפתעות, הילדים פנו איפה להורים והתחננו, את רוצים לבקר את סבא וסבתא, והרי זה מצוה גדולה לבקר ולבקר אותם, האבא הנוכח נכנס אל הקודש, והציג את השאלה הכפולה: האם עכשיו שהילדים כבר גדלו ואולי אפשר להסביר להם במה אנחנו שונים מהם, להסכים בכלל לבקר, ובמדה ולא ללכת, כיצד ניתן להסביר לילדים את המצב, איך הם יבינו בשכלם, שלא צריך לבקר את הסבא והסבתא, האבא הבין לעצמו מספר אפשרויות כיצד לסבר את האוזן של הילדים במורכבות הדבר וכו' וכו'.

הוא נכנס אל רבינו והציג את השאלה. רבינו על אתר ענה: אם הסבא והסבתא רוצים יכולים הם לבוא, אבל שהנכדים לא יבואו אליהם (מיותר להדגיש כי אין ללמוד ממקרה זה למקרים אחרים).

שאל האיש, ואיך אסביר לילדים את הסיבה שהם אינם יכולים לבוא לבקר? ענה לו רבינו בחדות: תסביר להם שהם לא צריכים לדעת הכל! הילדים סומכים על האבא והאמא!

על ההורים ליצר בבית מצב, בו ידעו הילדים כי לא כל דבר הם צריכים להבין, מה שאומרים האבא והאמא זה קדוש והילד לא צריך להבין כל דבר בשכלו. כמובן, ברוב הדברים אפשר להסביר לילד את הסיבה ורצוי שהוא לא יחוש שהוא עושה 'זוירה' בלי שום טעם, אלא יבין את הדבר, אבל צריך גם לתת תחושה שלא כל דבר צריכים להסביר, והילדים לא חייבים להבין כל דבר.

חיים, לך תשכב

ובך נהג רבינו בעצמו, כפי שסיפרה אחותו הצדקנית, הרבנית ברום תחי': רבינו שליט"א נהג כל יום לבקר את אביו מרן הקהילות יעקב ולדרוש בשלומו. הוא נהג בו בכבוד ובמורא שאי אפשר לתאר. יום אחד, הופיע אביו מרן וצוק"ל בבית בנו, רשב"ם 23, ופונה אליו ואומר לו: לך תשכב על המיטה לנחום!!!

באותו רגע שיצאו המילים מפיו של האבא, קם רבינו שליט"א, שהיה כבר בן שישים ושמו הולך לפניו בכל העולם, לא שאל שום שאלה ולא ניסה לתרץ תירוץ, הוא נשכב על המיטה. אביו הקדוש וצוק"ל הלך אחריו, והצמיד לו 'כוסות רוח' (בנקע"ס) לגב, זוהי התרופה שהיתה מקובלת אז למי שסבל על הגב, ולאחר זמן עזב את הבית, לא לפני שהוא מזוהר אותו שוב להמשיך לנחום.

עברו כמה שעות, התבררה העובדה המלאה: הסטייפלר שמע מבית הרבנית תחי', שאמרה לו 'לחיים כואב הגב' היא התכוונה לנכד הגאון רבי חיים קלופט, שהיה אותו זמן חתן די צעיר במשפחה, ודאגה לשלומו, אבל מרן זי"ע חשב שהכוונה לבנו ולכן

קם והלך לביתו, ומתוך דאגה לבריאותו הגיע לומר לו שישכב. כשהסטייפלר עמד על החלפת השמות, הוא שלח מהר מישורו שילך לבית בנו לומר לו שיוכל לקום מהמיטה... השליח מצא אכן שהוא עדיין שוכב על המיטה כפי שצויה אבא.

ומה הגיב רבינו? לא היה לו בכלל שאלות, לא היה קשה לו כלום ממילא הוא לא נזקק לשום תירוץ... אבא אמר? ילד מקיים!

תמונה נדירה של מרן הגה"ק בעל הקהילות יעקב זי"ע מקשיב לדרשת נכדו החתן רבי חיים קלופט שליט"א בשמחת נישואיו (ביטאון מודיעין עילית, תשרי תש"פ)

על אבא אין קושיות

עובדא זו, הדוגמא הטובה ביותר לאיורה שצריך להיות סביב ההורים, וכשהילד יודע שלא צריך לשאול שאלות, קל לו לקבל את השינויים.

כמדומה, שבאחד מימי הפסח קרא רבינו עובדא על אחד מגדולי ישראל בילדותו, ומצאו הדברים חן בעיניו. באותו ספר היה מסופר על ילד פיקח שבלל הסדר הביט בענין בנעשה בשולחן, השינוי במצות, כוסות חוץ, אמילת הכרפס, ושתק ולא שאל כלום.

שאל אותו אביו, כלום אין לך פליאה במה שאנחנו עושים פה?

"כן אבא" השיב הילד, אבל הרי לימדת אותנו שעל אבא לא שואלים שאלות...

עובדא זו, שיש בה ללמוד על החינוך בו דוגל רבינו, גרמה לו הנאה למקרא הדברים. ואנב. ילד שמתחנך באוירה כזו, יקל עליו במהלך החיים לקבל קשיים שונים שיעברו עליו, הוא יבין ויזכור כי לא כל דבר מובן מאליו, וזי הקב"ה מנהל את כל העולם ויודע הכי טוב מה שהוא עושה, הוא לא ישאל שאלות ויחכה לתשובות.

אצל רבינו הדבר בולט בכל הרפתקי דערו עליה במשך החיים, הוא לא שאל שום שאלות ולא הקשה קושיות. מה שהקב"ה עושה זה עצמו התשובה.

רבינו מקבל תנחומין בשתיקה. בתמונה בעת שהגיע הגאון רבי שמואל איינשטיין זצ"ל, לנחם את רבינו להבחיל"ם שישב שבעה על רעייתו הרבנית ע"ה

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✚ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

החיוב להתחזק בשלושת עמודי העולם

וכל זה מחייב להתחזק יותר לעשות רצון השם, בשלושת הדברים שעליהם העולם עומד (אבות א, ב) תורה, עבודה, וגמילות חסדים. הדבר הראשון הוא תורה, לעסוק בתורה, כל אחד לפי כוחו. וכבר הזכרנו מדברי המסילת ישרים בסוף הספר שגם אדם שעובד עבודה פשוטה מאד יכול הוא להיות צדיק וקדוש, אם יעשה כל מה שהוא יכול לפי כוחו וינצל כל רגע פנוי שיש לו לתורה.

ועבודה היינו אמונה ותפילה, ויש בתפילה שלושה חלקים: שבחים, בקשות, והודאה. שלוש ברכות הראשונות הם שבחים, מגן אברהם – אבות, וגבורות, ואתה קדוש, הכל שבחים, ואחר כך ברכות האמצעיות הם בקשות, ומודים זו ברכת ההודאה, וקודמת לזה ברכת רצה שהיא עבודה, ועניינה כבוד שמים, ואחר כך שים שלום זו שוב בקשה, והם שלושת חלקי התפילה, שבחים, והודאה, ובקשות. וכן בפרקי התהלים שאומרים, בספר תהלים יש את כל החלקים האלו, בקשות, והודאות, ושבחים.

"מה אשיב" – תפילה ופרסום האמונה

ויש פרק בתהלים "מה אשיב להשם כל תגמולוהי עלי", מה אני יכול להחזיר על כל מה שהוא גומל לי, על כל הגמול אשר גמלתני, והתשובה לזה היא "כוס ישועות אשא ובשם השם אקרא", ואחר כך שוב כתוב "לך אזבח זבח תודה ובשם השם אקרא", ויש להתבונן מהו שאמר שני פעמים ובשם השם אקרא.

ונראה בזה, כי הנה מצינו שני פירושים על הפסוק בפרשת לך לך (בראשית יב, ח) "ויקרא בשם השם", שבתרגום שם פירש וצלי בשמא דהשם, והיינו תפילה, כמו בצלותי ובבעותי (שם מח, כב, בתרגום), אבל הרמב"ם פירש ויקרא בשם השם על פרסום האמונה, "שהיה קורא בקול גדול שם לפני המוצב את שם השם, מודיע אותו ואלוקותו לבני אדם", והיינו שפרסם את האמונה בעולם, וכמו שפירש רש"י על הפסוק (שם ה) ואת הנפש אשר עשו בחרן – שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים, ומסיים הרמב"ם "כי באור כשדים היה מלמדם ולא אבו שמוע, ועתה כשבא בארץ הזאת שהובטח בה ואברכה מברכך, היה למוד ללמד ולפרסם האלוקות", ע"כ.

ובזה יש לפרש הפסוקים, "כוס ישועות אשא" היינו שצריך קודם להכיר שהייתה ישועה, ולהכיר מי הוא המושיע, וממילא "ובשם השם אקרא" – להודות לו על זה, והוא כפירוש התרגום שענין הקריאה בשם השם זה תפילה, ותפילה כוללת הודאה וכני"ל, וגם בקשה, להתפלל ולבקש על הישועה, שהישועה תימשך!

ואחר כך מזכירים שוב "לך אזבח זבח תודה ובשם השם אקרא", והביאור בזה, כי הנה בקרבן תודה מצינו ענין מיוחד שמביאים הרבה לחמים, ארבעה מיני לחם, ארבעים חלות, והוא לחם רב מאד, ונאכל ליום ולילה, לעומת שאר זבחי שלמים שנאכלים ביומיים, קרבן תודה צריכים לגמור אכילתו ביום ולילה.

והרי כמה האדם בעצמו יכול לאכול, אפילו אם יביא רק כבש קטן לקרבן, ויאכל עם בני משפחתו, עדיין אי אפשר לאכול ביום ולילה את כל הלחמים, ומוכרחים להזמין הרבה אורחים לסעודת

חסדי שמים בהצלה מכלי המשחית

הנה אנחנו רואים את מידת החסד, מידת הרחמים, שהשונאים רוצים לפגוע בנו ושולחים את כלי המשחית – ובנס זה לא פוגע בנו, נגד הטבע! רואים השגחה פרטית, איזה חסד ורחמים יש עלינו מן השמים, שלמרות שהשונאים רוצים, ועושים, הם לא מצליחים, וזוהי השגחה ומידת הרחמים.

כזכור, גם לפני הרבה שנים היה דבר כזה, ממדינה אחרת, ששלחו "סקאדים", שלושים ותשע, ארבעים חסר אחת, והסקאדים הם משחית איום, וכולם נפלו במקום שאין יישוב, כל מה ששלחו, פגע במקום שאין יישוב, ורק האחרון פגע במקום שיש משהו, במקום של חילול שבת. כאלו ניסים גלויים.

וגם עכשיו רואים נס, רואים חסד ורחמים.

ומה זה מחייב אותנו? כשרואים חסד ורחמים זה מחייב משהו! וכפי שאנו אומרים בהלל "מה אשיב להשם". קודם צריכים לתת שבח והודאה, לומר תודה, שאיננו כפויי טובה.

על כל נשימה ונשימה תהלל קה!

ובאמת הרי אמרו חז"ל (בראשית רבה יד, ט) על הפסוק "כל הנשמה תהלל קה" – על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא, שאדם בריא, והוא חי, צריך לתת שבח והודאה על כל נשימה ונשימה, שאין זה בדרך הטבע, אלא בהשגחה!

וכבר האריך הרמב"ם בסוף פרשת בא שזהו אחד מעיקרי האמונה, שאין דרך הטבע, אלא הכל בהשגחה, וכתב שם "שאיין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנטמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריחנו עונשו, הכל בגזירת עליון", והיינו כאמור שהכל בהשגחה, על מעשים טובים יש שכר, ועל חטאים יש עונש, ואין דבר שאינו בהשגחה.

ואם אנחנו חיים ומתקיימים, הרי זה חסד מן השמים, ואיננו יודעים עבור מה זה, אבל זהו חסד, וצריכים להודות להקב"ה על כל נשימה ונשימה, וכן האריך החובות הלבבות בשער הבחינה בטובות האלוקים ובשער חשבון הנפש איך שאדם צריך להרגיש את כל חסדי שמים עמו בכל רגע ורגע.

הודאה על הניסים התמידיים

ועל זה אנחנו מודים בתפילה "על נסיד שבכל יום עמנו", מודים אנחנו לך, שבכל יום יש ניסים, אלא שלא תמיד מבחינים בהם, וכמו שאמרו (נדה לא, א) שאין בעל הנס מכיר בנסו, ואיננו רואים את הניסים, אבל יש ניסים, בכל יום יש נס!

ומוסיפים ומודים "על נפלאותיך וטובותיך שבכל עת", יש בכל יום ויש בכל עת, עת זה פחות מיום, וכפי שרואים בברכת המזון שמזכירים בכל יום ובכל עת ובכל שעה, והרי בכל שעה זה בכל רגע, ואם כן בכל עת – זה בין יום לשעה, והיינו בכל עתות היום, בבוקר ובצהריים, בלילה וביום, כל הזמן יש נפלאות וטובות שמחייבים הודאה, נפלאותיך וטובותיך שהם תמיד, כל הזמן, לא רק כשיש ניסים גלויים, הרי זה חסדי שמים.

הקרבן, ועל ידי זה היה מתפרסם הנס בפני כל האורחים, שנעשה לו נס והוא מביא תודה על זה.

ונמצא שקרבן תודה יש בו פרסום האמונה באופן מיוחד (ויסוד הדברים כבר ביאר הנצי"ב בהעמק דבר פרשת צו, עין שם), ולפי זה יש לפרש "לך אזבח זבח תודה ובשם השם אקרא", כי כמו זבח תודה שעניינו לפרסום האמונה, כך גם מי שנעשה לו נס וישועה צריך לפרסם האמונה שהכל חסדי שמים, והקריאה בשם השם האמורה כאן פירושה פרסום האמונה, וכדברי הרמב"ן.

וזהו מה שיש לנו להשיב להשם, ראשית בתפילה והודאה וכדברי התרגום, וגם בפרסום האמונה כדברי הרמב"ן, ולכך כפל שני פעמים ובשם השם אקרא, כמו שנתבאר.

החיוב בכבוד שמים לפי כוחו

וזהו מה שנדרש מאיתנו, כי תכלית הבריאה היא לכבוד שמים, וכמו שאמרו בסוף פרקי אבות כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, היינו שכל העולמות, בריאה, יצירה, ועשייה, כולם נבראו לכבוד שמים, ואמנם הקב"ה עצמו אינו צריך את הכבוד, אלא זה לטובת הברואים, שעל ידי שעושים כבוד שמים זוכים לחיי הנצח בעולם הבא, וזהו תכלית הבריאה.

ואם כן כל מה שעושים רצון השם, כל אחד מה שבכוחו לעשות, הרי זו תכלית הבריאה, לכבודי בראתיו, לכבוד שמים, וכל אחד שעושה מעשים טובים הרי הוא עושה כבוד שמים, כל אחד לפי כוחו, שכן לאדם יש כוחות מגובלים כמה שהוא יכול לעשות, ומה שעושה לפי כוחו יש בזה כבוד שמים.

הנהגת מידות טובות בדיבור ובמעשה

וכאמור שלושת הדברים העיקריים הם תורה, ועבודה, וגמילות חסדים – מעשים טובים בין אדם לחברו, **זה שייך במעשים וגם בדיבור, לדבר עם כל אחד בצורה עדינה ובסבר פנים יפות, לעשות לשני מצב רוח טוב**, כמו שידוע שבקלם, מי שהיה מגיע פעם לתלמוד תורה בקלם, היה מרגיש כאילו שכולם מכירים אותו, כי כולם היו מתעניינים בו ושואלים לשלומו כאילו שכבר מכירים אותו, והיה מרגיש הרגשה כל כך נעימה, מאיפה מכירים אותי...

וכך צריך להיות, סבר פנים יפות, עם אהבת הבריות, כמו שכתוב (ויקרא יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך", ופירש רבי עקיבא שזהו כלל גדול בתורה (ירושלמי נדרים ט, ד), ואזי כשיש אהבה, כמוך ממש כמו שכתב המסילת ישרים פיי"א, זה נותן לשני הרגשה אחרת לגמרי, שחושבים עליו, ומתעניינים בו, וכבר כתב בחובות הלבבות (שער הפרשות פ"ד) כי הפרוש חברתו שמחה, היינו שנותן הרגשה נעימה איפה שהוא נמצא, ונעים מאד להיות יחד איתו, וכך צריך להיות, לתת הרגשה נעימה לסביבה שהוא נמצא בה.

ומשנה היא בפרקי אבות (א, טו) והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות, וכן כל פרקי אבות מלאים בהנהגות טובות, איך להתנהג, וכולם מסיני, כמו שאמרו שם בתחילה משה קיבל תורה מסיני וכו', ופירש הרע"ב "לומר לך שהמידות והמוסרים שבזו המסכת לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם אלא אף אלו נאמרו בסיני".

ומי שיש לו מידות טובות הוא גם חי חיים טובים ומאושרים, שאין בלבו קפידות, ואינו מקפיד על שום אדם, וגם אחרים לא מקפידים עליו, וחוט של חסד משוך עליו.

חוט של חסד מן השמים

וכלשון הזו מצינו גם בגמרא (חגיגה יב, ב) כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר יומם יצוה השם חסדו ובלילה שירה עמי, ומה טעם יומם יצוה השם חסדו? משום ובלילה שירה עמי, והיינו שעל ידי עסק התורה בלילה זוכים לחוט של חסד, וחוט של חסד פירושו שכולם מכבדים ומעריכים אותו, ואוהבים אותו, ונותנים לו יחס טוב.

אם כן זוהי העצה, העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום, וכעת הרי אנו עוסקים בדברי תורה, ובעזרת השם נזכה בזה שיהא חוט של חסד משוך עלינו. ואמנם מאידך הרי אמרו (סנהדרין צב, א) כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה וכו', שהוא דבר מאד חמור אם אין דברי תורה בלילה בבית.

הקב"ה יעזרונו שנוזכר כולנו להתחזק בכל מה שצריך חיזוק, ונזכה לחיים טובים ומאושרים!

בענייני הפרשה

במדרש רבה פרשת וירא (נו, ח) איתא, אמר רבי יצחק בשעה שביקש אברהם לעקוד יצחק בנו אמר לו אבא בחור אני וחוששני שמא יזדעזע גופי מפחדה של סכין ואצערך ושמא תיפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן אלא כפתני יפה יפה, מיד ויעקוד את יצחק, ע"כ.

ושמעתי מהרה"ג ר' זלמן לייב אסטולין זצ"ל, שאאמ"ר זצ"ל היה מביא דברי המדרש הללו בדרשותיו, והיה אומר כי כן חובת האיש הישראלי בתקופה זו, לכפות ולקשור את עצמו בעבודת האמונה והיראה והביטחון כדי שיוכל לעמוד איתן על משמרת התורה והמצוות ולא יזדעזע מפחד הסכנות העומדות לשטן לו, ודיבר אז כנגד הכפייה החינוכית החילונית שהייתה ברוסיה, שיהודי צריך לכפות ולקשור עצמו לתורה באופן שאי אפשר אחרת ולא שייך לזוז מההלכה ומדרך התורה, וכמו שאמר יצחק לאברהם "כפתני"!

והוסיף אאמ"ר מהו שאמר שתיפסל השחיטה, כי כאשר יהודי כפות וקשור לתורה, אזי כל הצרות והעינויים שיסבול מזה, ייחשבו לו כעולה וכקרבן, ויעלה לרצון להשם, אולם אם לא יעמוד בניסיון, הרי גם אז עדיין איננו מובטח מן הפגעים, כי העולם הזה הוא כולו ייסורים, ואין אדם מאושר בעולם, ואז כל הצרות והייסורים שיסבול אין להם ערך, והוא כקרבן שנפסל בשחיטתו.

ועדיף לסבול ייסורים של אהבה, ייסורים של תורה, שהם כקרבן לרצון לפני השם, מאשר סתם ייסורים אחרים שאינם מחמת קיום התורה, שהם כשחיטה פסולה.

לעילוי נשמת

ר' יהודה שנפלד ז"ל

ב"ר משה שמואל ז"ל

מוותיקי תלמידי רבינו שליט"א
בשיעור הקבוע בביהמ"ד אהבת חסד
נלב"ע כ"ב חשון תשע"ג - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת

ר' משה בצלאל ב"ר אשר מרגליות ז"ל

פעל רבות ונצורות להגדיל תורה וחסד בעיר רחובות

נלב"ע ז' חשון תשס"ז - תנצב"ה

ורעייתו מרת פייגה צפורה ב"ר מנחם מנדל שמעון ז"ל

נלב"ע י"ח חשון תשנ"ג - תנצב"ה

לעילוי נשמת

יוסף בן רפאל שלום ז"ל

נלב"ע כ"ה סיון תרצ"ג

תנצב"ה

הוקדש על ידי הרב

ירחמיאל גרשון ברייטשטיין שליט"א

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב' -
אימתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל
בילקוט תהלים)

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

'זיהיו חיי שרה מאה שנה כו' שני חיי שרה'

'חיי שרה' הרוחניים והגשמיים - כולם שוים לטובה

יש להעיר מדוע נכפל ונכתב פעמיים "חיי שרה" בתחילת הפסוק ובסופו, וראיתי מובא בשם ספר הכתב והקבלה שביאר בזה, כי כל אדם יש לו חיים רוחניים וחיים גשמיים, החיים הרוחניים כוללים את כל עסק התורה והמצוות, והחיים הגשמיים כוללים את כל צרכי הגוף, ושרה אימנו זכתה שגם החיים הגשמיים היו אצלה לשם שמים, ולכן כתוב פעמיים חיי שרה, שגם החיים הגשמיים היו לצורך עבודת השם.

וכפי שאנו רגילים להביא מדברי הרמב"ם בהלכות דעות (ג, ג) כי אדם שכל מעשיו לשם שמים, וכשהוא אוכל וישן כוונתו כדי שיהיה בריא ויוכל לעסוק בתורה ובמצוות, הרי הוא נחשב עובד השם גם באכילתו ובשינתו, מפני שהאכילה והשינה הם לצורך התורה והעבודה, ועל זה ציוו חכמים ואמרו (אבות ב, יב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, היינו שלא לעסוק בצרכי הגוף להנאת עצמו אלא לשם שמים לצורך התורה והמצוות, ובאופן כזה מקבלים שכר גם על האכילה והשינה, ואף על פי שאינו עושה כלום בשעת השינה מקבל שכר עבורה.

(משיחות רבינו שליט"א)

'אלי לא תלך האשה אחרי'

מדוע בתו של אליעזר גרועה מעשו

פירש רש"י שכתוב אלי בלא וי"ו, מלשון אֵלִי, מפני שהייתה לאליעזר בת, וביקש להשיאה ליצחק, אך אברהם אבינו אמר לו "בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מתדבק בברוך".

צריך להבין שהרי אצל יעקב אבינו מצינו שנענש על שהחביא את בתו מעשו הרשע, וכמו שהובא בפירש"י פרשת וישלח (לב, כג) "ודינה היכן הייתה, נתנה בתיבה

ונעל בפניה שלא ייתן בה עשו עיניו, ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם", ואם דינה הייתה יכולה להחזיר בתשובה את עשו, מדוע לא יוכל יצחק להחזיר בתשובה את בתו של אליעזר, וכי גרועה היא יותר מעשו הרשע?

ונראה כי כשאמר אברהם לאליעזר "אתה ארור", כוונתו הייתה לחיסרון של מידות רעות ותאוות העולם הזה, ומידות רעות אלו מצויות בבני כנען יותר מעשו הרשע, כי עשו היה ישראל מומר (קידושין יח, א) והיה לו קדושת ישראל, ואפילו שגם עשו היה בעל מידות רעות, וכשחזר הקב"ה על האומות לשאול אם הם רוצים לקבל את התורה, אמרו לו בני עשו כי אינם יכולים לקבלה משום שכתוב בה "לא תרצח", והם אינם יכולים לעמוד בזה משום שזוהי אומנותם מאביהם "על חרבך תחיה", שיש להם תאוה של רציחה, אף על פי כן לא היה עשו בעל מידות רעות כמו כנען.

ושמעתי ממו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל שאמר פעם כי ראשו של עשו כשר היה, ממה שזכה שראשו ייקבר במערת המכפלה יחד עם האבות הקדושים, מפני שהיה איזה חלק ושורש של קדושה בנשמתו, ולכן זכה שיצאו ממנו גרים, כמו שמצינו (סנהדרין לט, ב) עובדיה גר אדומי היה, ומותר לבוא בקהל לאחר שלושה דורות, ועוד אמרו (גיטין נז, ב) מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, והמן היה מזרע עמלק שיצא מעשו, ואמנם גופו של עשו היה טמא, אבל ראשו היה טהור, ולכן היה שייך שדינה תשפיע עליו להחזירו בתשובה.

אבל בתו של אליעזר לא שייך שתקבל השפעה טובה מיצחק, מפני שהיו לה מידות רעות של בני כנען, ואין ארור מתדבק בברוך, וכבר אינו ראוי ליצחק שצריך להוליד את יעקב שממנו יעמוד כלל ישראל, וצריך לזה מידות טובות משני הצדדים.

וזהו שאמר אברהם לאליעזר לקחת אשה ליצחק דווקא

בעולם בשבילו זקוק לחסד, והיינו שגם אברהם אבינו שהוא עמוד החסד, והיה בדרגה גדולה מאד של אהבת חסד כמו שמבואר בגמרות ובמדרשים, אף על פי כן לא היה יכול לקבל מצד הדין אלא בחסד.

וזהו שמבקשים אנו בשמונה עשרה "על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני עמך בית ישראל ועל פליטת סופריהם וכו' יהמו נא רחמך", והיינו שגם הצדיקים והחסידים, וזקני עמך בית ישראל היינו תלמידי החכמים, ופליטת סופריהם הם תלמידי חכמים מדורות הקודמים, כולם זקוקים לרחמים, ומבקשים עליהם "יהמו נא רחמך", היינו רחמים גדולים מאד, מלשון המיה, ואינם יכולים לזכות בלא רחמים.

מבואר בזה כי אפילו הצדיק הגדול ביותר אינו יכול להתקיים בלא מידת הרחמים, וכן אמרו (ערכין יז, א) תניא רבי אליעזר הגדול אומר אלמלא בא הקב"ה עם אברהם יצחק ויעקב בדין אין יכולים לעמוד מפני תוכחה וכו', והיינו שגם האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב לא היו יכולים לזכות בדין, והיו זקוקים לרחמים מאת הקב"ה, וזהו הביאור גם במה שאומרים "רחם בחסדך", היינו שמתוך חסדו של הקב"ה זוכים לרחמים.

(משיחות רבינו שליט"א)

'זאלה שני חיי ישמעאל'

לייחס בהן שנותיו של יעקב

כתב רש"י (בראשית כה, יז) למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי לייחס בהן שנותיו של יעקב, שמשנותיו של ישמעאל למדנו ששימש יעקב בבית עבר י"ד שנה כשפירש מאביו קודם שבא אצל לבן.

וביאר הנצי"ב למה אמרו לשון 'לייחס בהן', שלכאורה היה ראוי לומר 'לידע בהן' שנותיו של יעקב, אלא הכוונה שיעקב היה מתייחס ומתפאר באותן י"ד שנים שלמד בהן במסירות נפש, כמו שכתב רש"י בריש פ' ויצא עה"פ 'וישכב במקום ההוא' שלא לן כל הי"ד שנה שהיה בבית שם ועבר, ובהן קנה שלמות ושם טוב.

(מכתבי הגר"צ פלמן זצ"ל בשם רבינו יבלחט"א)

"ממשפחתי ומבית אבי" (בראשית כד, מ), כי משפחתו של אברהם היו בעלי מידות טובות, ועל אף שעבדו עבודה זרה לא נגרעו ממידותיהם הטובות, ורבקה בעצמה היתה בשלמות ולא עבדה עבודה זרה, כי מידותיה הטובות היו חזקות כל כך, עד שכבר הבינה מעצמה את האמונה שכל העבודה זרה היא שקר, שכן מידות טובות זה חוש האמת. וזכורני שראיתי פעם כתוב בספר אחד, כי אפילו רשע גמור, אם הוא איש אמת סופו לחזור בתשובה, וכן אנו רואים בעלי תשובה רבים שחזרו בתשובה, על ידי מידת האמת הקיימת בהם בירושת אבות מאברהם יצחק ויעקב, כי האמת משפיעה ומחזקת ונותנת כוחות להרגיש מה זה חטא ומה זה שקר, מה הם מידות טובות ומה היא שנאת חנם, זהו חוש האמת, ואליעזר לא היה מושלם בדרגה כזו שתהיה בתו ראויה ליצחק.

(משיחות רבינו שליט"א)

'אלי לא תלך האשה אחרי'

אין ארור מידבק בברוך - אך על ה'ברוך' להזהר שלא להדבק ב'ארור'

פירש רש"י שכתוב אלי בלא וי"ו, מלשון אֵלִי, מפני שהייתה לאליעזר בת, וביקש להשיאה ליצחק, אך אברהם אבינו אמר לו "בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מתדבק בברוך".

וצריך ביאור מדוע נקט דווקא בלשון זה שאין ארור מתדבק בברוך, הרי גם הברוך אינו מתדבק בארור, ויותר היה מתאים לומר שארור וברוך אינם מתדבקים זה בזה.

ואמרנו לפרש בזה, כי אם יש רעות וחברות של ארור עם ברוך, בדרך כלל מי שמשפיע על חברו שידבק אליו זה הארור ולא להיפך, מפני שיש טבע של יצר הרע חזק מאד שמושך את ה"ברוך" להידבק ב"ארור" וללמוד ממעשיו, ולכן אמרו שאין ארור מתדבק בברוך, כי הארור נשאר במקומו ואינו נדבק עם הברוך, אבל הברוך כן נדבק בארור, מפני שהיצר הרע מסייע בזה, ומושך אותו להיות דבק בארור.

(משיחות רבינו שליט"א)

'ועשה חסד עם אדוני אברהם'

אפילו צדיקים זקוקים למדת הרחמים

במדרש (בראשית רבה ס, ב) דרשו מקרא זה 'ועשה חסד עם אדוני אברהם' - שאפילו אברהם אבינו שהחסד מתגלגל

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

חיי שרה תש"פ

איך להסתכל על זה

"ויהיו חיי שרה...שני חיי שרה". (פכ"ג פ"א)

וכתב רש"י בד"ה "שני חיי שרה" "כולן שוין לטובה".

אומר הגאון רבי אברהם קופרמן שליט"א: ויש להבין, איך אפשר לומר על חיי שרה שכולם שוים לטובה. והרי היא עברה דברים נוראים בחייה, חיכתה תשעים שנה לילד, נלקחה פעמיים לבית מלך, הכניסה שפחתה להיות לה לצרה וילדה לפניה וכו'.

ושמעתי לבאר בזה ממו"ח הגה"צ ר' יצחק זילבר זצ"ל ע"פ מעשה שהיה בישיבת מיר בזמן שמנתה 081 תלמידים, והיו ב' מבשלות אחת מגרוזיה ואחת מפטרבורג, האחת שמגרוזיה כל זמן העבודה הייתה רוטנת שיש הרבה עבודה ומעט כסף, והשניה מפטרבורג כל הזמן אמרה שאיזה זכות יש לה, כשהיא הייתה בפטרבורג הייתה מבשלת לגויים ועכשיו היא זוכה לבשל לתלמידי חכמים, ובעיקרון היא לא הייתה לוקחת כסף בכלל, ורק בגלל שצריך להתפרנס לכן לוקחת היא כסף. ותמה ר' יצחק במעשה זה, מהו ביאורו איך יכול להיות שכל אשה אומרת משהו אחר.

והביאור הוא, שהכל תלוי איך שמסתכלים על כל דבר, כל אחד איך שהוא מסתכל ככה הוא יראה. וא"כ גם לגבי שרה אמנו, היא ראתה את הזכות שיש לה להיות אשתו של אברהם, שהיא ובעלה היחידים בעולם שמפיצים את האמונה בבורא עולם, וא"כ היש לה זכות יותר מזה, ולכן היא הייתה המאושרת בעולם, ובאמת חייה בעולם הזה היו טובים בשלימות.

וישתחו ארצה לה'

אמר הגאון רבי יהודה אריה רפפורט שליט"א רב קהילת ברכת יוסף ירושלים מראשי ישיבת בית מתתיהו: רש"י מביא מהמד"ר, מכאן שמודים על בשורה טובה עכ"ל, ראשית נבאר, שעצם הדבר דיש חיוב להודות, על כל טובה שמקבל, לא זה באנו ללמוד כאן, אלא שיש חיוב הודאנן על "בשורה טובה".

וכן מצינו ב בא [י"ב כ"ז], עה"פ, **ויקד העם וישתחוו**, ומפרש רש"י, על בשורת הגאולה, וביאת הארץ, ובשורת הבנים שיהיו להם, מבואר שכבר מעת הבשורה, יש להשתחוות ולהודות. דהו"א דרך בעת קבלת טובה, חלה חובת הודאה, וקמ"ל

דכבר מעת קבלת הבשורה, על הטובה העתידה לבוא, כבר יש להודות.

ושאני מחובת שירה על נס וישועה, שהיא רק בעת גמר הישועה, כמו שדייק הגרי"ז זצ"ל, מהפס', **ואני בחסדך בטחתי, יגל לבי בישועתך, אשירה לה' כי גמל עלי**, דהבטחון בשעת הצרה, וגילת הלב, כבר בעת הישועה, אבל חובת השירה, רק בעת גמר ההצלה, ולהאמור חובת ההודאה קיימא כבר בעת שמתבשר על הישועה.

והנה יש להעיר, דהפס' מדבר על השתחוואה, ומנין ללמוד על הודאה, ומבואר כאן בהכרח, דענין ההשתחוואה מישך שייך להודאה, וצריך לפרש ענינה, וכדלהלן.

נראה דעומק ההודאה, כשמכיר בקבלת הטובה, שלא הוא עשה, ואף לא מגיע לו, אלא הכל מהמטיב עימו, ומהות השתחוואה, כשנופל על הארץ, בפישוט ידיו ורגליו, ומבטא שאין בו כח עצמי, עד כדי אינו יכול להעמיד את עצמו, וכולו בטל לעומת מי שהשתחוה לו.

ובזה יש ליישב הערה גדולה שמעירים בדברי רש"י, דלמה לעיל [פס' כ"ו], **ויקוד האיש וישתחו לה'**, וכן בהמשך [פס' מ"ה], **ואקד ואשתחוה לה'**, כבר משם יש ללמוד, שמודים על בשורה טובה, ע"י שפ"ח מה שהביא בזה, ובמד"ר אכן למדו מהפס' הקודמים, ולא כמש"כ רש"י, וצ"ע.

ולהאמור יש לפרש, דשם אמנם כתוב השתחוואה, אבל לא מוזכר "ארצה", ולא יודעים מזה הצורה, של פישוט ידים ורגלים, והא דבהשתחוואה מונח ענין ההודאה, היא רק בהשתחוואה המבטאת, כי אין לו כלל מעצמו.

אלא שהרי אמרו בברכות [ל"ד ב'], דסתם השתחוואה בפישוט יו"ר, אבל אי"ז מפורש בפס', ועי' מנ"ח [מצוה כ"ח], ומה שנת' בדבריו לק' וישב [ל"ז י'], עה"פ, **להשתחוות לך ארצה**, מעתה אה"נ אפשר ללמוד משם, כי גם שם היתה השתחוואה גמורה, וזו כונתה מד"ר, אבל כיוון שנקודת הלימוד מה"א **ארצה**, והיא מפורשת כאן להדיא, לכן הביא רש"י הלימוד מכאן.

וה' ברך את אברהם בכל (כ"ד א')

בגמרא בבבא בתרא איתא מחלוקת תנאים בפירוש הפסוק "בכל", רבי מאיר אומר שלא היתה לו לאברהם בת ורבי יהודה אומר שהיתה לו בת ואחרים אומרים בת היתה לו לאברהם

ובכל שמה. ועל אותה "בכל" כתיב שה' ברח בזה את אברהם. וכתב הרמב"ן בפירוש התורה, דלכך חשיבא ברכה משום שלא היה לו למי להשיאה, ובה אפשר לשאול קושיית תו' בבא בתרא קמ"א א' שהרי ה' יכול להשיאה ליצחק, וי"ל כדכתב הרמב"ן בפירוש התורה בפרשת תולדות דמה שקיימו האבות כל התורה עד שלא ניתנה ה' בארץ ישראל, ויעקב רק בחוץ לארץ נשא שתי אחיות, והלכך יצחק שהיה בארץ ישראל לא היה יכול לישא אחותו.

אבל קושי' זו של התוס' קשה קצת דהרי אפשר לומר שרבקה היתה האשה הראו' לו, וכן מה שתירצו התוס' קשה קצת דהא רבקה היתה בת ג' כשנשאה, וא"כ גם כשבתו היתה מעט פחות ה' יכול להמתין, ומיהו ע"כ התוס' לא סבירא להו שהיתה רבקה בת ג' כשנשאה, דא"כ לא יתכן שבתו היתה יותר קטנה אם נולדה משרה, שהרי שרה מתה בעקדה ואז נולדה רבקה כמו שכתב רש"י בפ' תולדות, ואמנם בדעת זקנים מבעלי התוס' שם כתבו שהיתה בת י"ד שנה, ולפי זה ניחא ד"ל דבתו היתה קטנה ולכך לא יכל לנושאה. (ממך הגר"ח גריינמן זצ"ל)

כבודו של אדם השלם

שחמון הגרא"ל שטיינמן זצ"ל (פר' חיי שרה, תשנ"ה): הקב"ה ממנה מלכים, כדי שידברו עם האדם השלם, שלא יאלץ להתעסק עם פשוטים, כדמוכח מאמע"ה, "ועפרון יושב" (בראשית, כ"ג, י) שאותו היו מינו את עפרון עליהם, מפני חשיבותו.

עוד אמר: (פר' חיי שרה תשנ"ח): איך מבינים שנא' על ישמעאל שיהיה פרא אדם, והרי בסוף ימיו עשה תשובה: ומשמע שזה לא סותר להיות בעל תשובה וגם פרא אדם. ישנם אנשים רבים, כולל חרדים, שהם פרא אדם...

מסירות נפש, ותורת חיים

ותמת שרה ... ויבא אברהם לספר לשרה ולבכתה. (פר' חיי שרה, בראשית כג, ב)

רש"י הביא מחז"ל, למה נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק? לפי, שעל ידי 'בשורת העקידה', שנזדמן בנה לשחיטה, כמעט שלא נשחט, פרח נשמתה ממנה, ומתה.

ועם כל זה, כאשר בישרו לה אודות כל מה שאירע, היא לא החזיקה כל מעמד, ופרחה הימנה נשמתה, בעת שומעה את 'הבשורה' הנוראה הלזאת, והיא מתה...

יקר בעיני ה' המותה לחסידיו

ואף על אופן פריחת נשמתה ומיתתה לפני ה', שבדאי היתה מיתת-קדושים בעליו גדול, ובריצי נעלה לפניו ית"ש. כפי הנאמר (תהלים קטז, טו): "יקר בעיני ה' המותה לחסידיו". ובאופן ובבחינת מעלה גבוהה ביותר, פרח נשמתה של שרה אמנו. היא לא מתה ח"ו מחמת 'בהלה' וחלחלה שאחז בה מחמת רוב צערה על עקידת בנה.

כפי שמובא בפרקי דרבי אליעזר (פרק לא) מיד התחילה בוכה ומיללת, בכתה שלש בכיות - כנגד שלש תקיעות. שלש יללות - כנגד שלש יבבות. ופרחה נשמתה, ומתה.

יללה ויבבה, עולים לרצות עם העקידה

ובכך לימדנו חז"ל, שעצם יללתה, ועצם בכייתה של שרה, עלו לרצון לפני ה'. אשר כנגד בכייתה ויללתה, אף אנו תוקעין בשופר ביום-הדין, בשלש תקיעות ושלש יבבות (תרועות), להיזכר לפניו, יחד עם זכר של 'עקידת-יצחק'. כפי אותה הבחינה הרמה, שעל עלייתה כתוב, "עלה אלוקים בתרועה"

ציור בלתי מוכר

בליל שבת קודש (פר' חיי שרה שנת תשנז) אמר **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** כך, בודאי גם שרה אמנו, היתה בדרגה הגבוהה של העקידה. וחם וחלילה לומר ששרה אמנו, זו, שאברהם אבינו היה נחשב 'טפל' לה בנבואה (רש"י פר' וירא, בראשית כא, יב), לא היתה שייכת אל ענין העקידה.

ואולם, עם כל זה, היה זה אצלה, רק כפי רום מעלת דרגתה זו, שהיא אחזה בה. והשטן בא אליה, ותפסה תחילה עם "הציור-והמראה" המרטיט כל לב ומזעזע כל נפש, איך... נראה יצחק במצב של - כמעט-ולא-נשחט... ! (לשון רש"י מחז"ל). ולפיכך, רק מחמת 'מראה-הציור' הנורא הזה, היא מתה.

ולכן הוצרך אברהם לספוד לשרה, עוד טרם שבכה עליה. על אף שהיא היתה מפורסמת לכל ברוב צדקתה. ובמיתתה, היו הכל בוכין יחד עמו. אולם כל העולם לא ידע, שגם היא היתה בדרגה גבוהה בדיוק כמוהו, וכמו יצחק בנם, באותה המעלה ובאותה המדרגה של העקידה, כפי שהועמדו האב ובנו יחדיו, למעשה. ועל אף שהיא לא נצטוותה, אבל גם היא עמדה, כפי בחינתה, בנסיון זה, כמותם. ועל זה הוא עמד להספידה, טרם שיבכה אותה עם כולם.

בכל נפשך, אפילו נוטל נפשך

ואולם עדיין דבר זה צריך ביאור. האיך שרה צדקת כה גדולה, פרח נשמתה, בשומעה על עקידת בנה - שנעשה הכל בדקדוק מופלא אחר ציווי הא-ל.

הרי מצינו על רבי עקיבא, שכל ימיו "נתאוה" לקיים את דרשת חז"ל (גמ' ברכות סא:): על הכתוב, בכל נפשך. אפילו נוטל את נפשך. והוא עצמו היה תלמידו של נחום איש גז, כמובא עליו בגמרת הירושלמי (סוף מסכת פאה), ובגמרת הבבלי (תענית כא). ששאל רבי עקיבא את רבו, על מה קיבל על עצמו יסורים כה נוראים (לאחר המקרה שאירע עם העני, עיין שם) ? וענה: "אוי לי אם לא ראיתי בכך".

הרי לנו שלמד רבי עקיבא, התלמיד, מאת רבו נחום איש גז, זו, את גודל הענין של 'מסירות-נפש' ל'דקדוק-הדין', ברום דרגתו במצות אהבת-ה'.

והנה אם כה היה בדור של תנאים, על אחת כמה וכמה - אצל שרה, אשר היתה מהמרכבה העליונה (עיין בראשית רבה פרשה מז, ו. ובפרשתנו פ"ב, ו. על האבות הק'). והאיך יתכן שפרחה נשמתה ממנה, בשומעה על עקידת בנה, שהיה הכל בציווי הא-ל. ובודאי שהיה לו בזה מעלה ודרגה עליונה.

שאיפה למעלות תכליתיות, לעומת אחיזה בייעוד

אולם עלינו ללמד את עצמנו יסוד גדול כל הוסיף ואמר לאחר השיחה, כאן, וכן בכל לימודי התורה הק'. והוא, שכל מה שיבוא מהתורה התגשמות של 'מציאות' אמיתית, תוכל להתממש אך ורק כפי התגלמות האמת בדקדוק יעודה בעבורה. באשר תכליתה, בלתי ניתנת לשינוי מצויי התורה כלל וכלל. ואם זאת המציאות תיעלם, הרי שבד בבד, תהא האמת נעדרת, ויאבד העולם מיסודו. לכן האיש החכם בהשגת חכמת-האמת, הינו "רואה" מראש את הנוול ליעוד תכליתי, כפי המציאות המתהווה, בדיוק כפי שהיא יעודה להתהוות. כך הוא השיעור והמידה בייעודי התורה, שהם אמת והווה, גם אם הם בלתי נראים.

מהלך ציווי, מהלך אמיתי, למסירת-הנפש

ולעניננו. הנה אברהם אבינו נצטווה בעקידה רק 'להעלותו' לעולה, אך לא גם 'לשחטו'. אלא שהוא הועמד בנסיון מקיף וכוללני, אחד ויחיד בכל מהלכו, מאז הציווי ועד להקרבת האיל תמורת בנו. והוא, - האם ישמע בקול ה', או לא.

והוא עבר על כך נסיונות על גבי נסיונות. ועמד בהם! לעומתו. שרה אמנו, אשר היא לא נצטווה, לפיכך היא לא מצאה בעמקי שרשי-נשמתה, שהיה מעורר תדיר את פעמי ליבה מבפנים, להשכיל את דעתה, ולחוש באיזשהו 'חיוב' מחיובה-של-התורה - לשחוט את בנה...

ואף לא במסירת-נפשה, זו הנפש היקרה המוכנה תדיר לאהבה את ה' בכל נפשה. וכל זאת, מפני שבציווי ה', אכן לא נועד 'יצחק' להגיע עד אל התכלית הזו. ועל כן מה היה מעמיד את שרה, גם היא, באותו נסיון קשה ונורא, בו נתנסה אך ורק אברהם בעצם הליכתו לשם. והיא - הרי לא נצטווה לכל ההילוך לשם.

ועל אף שיכולה היתה לעמוד בנסיון של פרידה מ...בנה הנעקד! כפי ציווי ה' את בעלה. אבל היא לא יכלה לעמוד בנסיון של פרידה מ...בנה הנשחט. אשר את 'מראהו' הראה השטן לנגד עיניה.

לכן לא מצאה בנפשה כח ומקום אמיתי, להתנסות במסירת-נפשה אל רום מצות העקידה, עד שיתהווה בה מציאות אמיתית, אשר לה היא לא נועדה. ואשר מזה היא תוכל למצוא כת, להחזיק בעמידה איתנה, בנסיון שבמצוה הזו. באשר לכל זאת, היא לא הוצרכה, ולכן היא גם לא הותקנה.

בהסרת ה'נגיעה' האישית משיגים את כל הכל

וחאמר בוא ברוך ה' (פרי' חיי שרה, בראשית כד, לא)

רבנו חיים ויטאל זצ"ל אומר, אם אין לאדם מידות-טובות, אין התורה הק' נקלטת בו. למשל, אם יש לאדם יין ואין לו מרתף ראוי להכניס את היין, הרי כל היין שטרח להכין, יחמיץ. דרך ארץ 'קדמה' לתורה. אפשר לומר שכל ספר בראשית עד אמצע פרשת בא שמתחילה התורה את מצוות קרבן פסח ב'החודש הזה לכם ראש חדשים' כל התורה עד שם זהו דרך-ארץ, זהו לימודי מוסר, הנהגות במעשים, מעשה אבות סימן לבנים (ע"פ מדרש בראשית רבה ע, ו) מלמדת אותנו התורה את דרכה.

בפרשת חיי שרה אברהם אבינו ע"ה משביע את אליעזר עבדו **שלא תקח אשה לבנו מבנות הכנעני כי אם אל ארצי ואל מולדתי תלך.** מה הנפקא מינה אם ממשפחה זו או משפחה אחרת.

ועוד יותר צריך להבין, הרי לאליעזר היתה בת, והוא השתדל בכל כוחותיו שיצחק ישא את בתו, ואולם, אברהם אבינו לא הסכים לזה. אליעזר עצמו היה משמש בלב ובנפש את רבו אברהם אבינו, ואף הוא הגיע למדרגה עצומה בתורה של אברהם אבינו, אברהם היה זקן ויושב בישיבה ואליעזר היה דולה ומשקה מתורת רבו לתלמידי אברהם אבינו גמ' יומא כח ע"ב ואף הוא מאותם שנכנסו בחייהם לגן עדן מסכת כלה רבתי ג, כג האם יש ישירות גדולה מזה לתת את בנו של הרב הגדול אל בתו של אליעזר התלמיד הגדול?

ואברהם אבינו משיב לבקשת אליעזר: **בני ברוך ואתה ארור ואין ברוך מדבק עם ארור** מדרש בראשית רבה נט, ט כי אליעזר היה ממשפחת חם אביו של כנען ואפילו שכבר עברו 51 דורות מאז, בכל זאת לא רצה להשתדך איתו על אף שאליעזר כבר עלה ונתעלה, אבל ה'כתם' שהשאיר הסבא שלו בהשחתתו,

נשאר. לומדים אנו מכאן עד כמה ה'כתם' משאיר 'כתם'. ואי אפשר להשתדך בגלל זה. אליעזר הוא 'ארור' ואינו מדבק עם 'ברוך'.

אבל, אליעזר עצמו השתנה. שכתוב **בוא ברוך ה'** אז הוא התהפך ל'ברוך', ואיך הוא התהפך אז ל'ברוך'? כי כתוב שסיפר אליעזר **ואבוא היום אל העין** אומר רש"י, מכאן שקפצה לו הדרך. א"ר אחא, יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים מדרש בראשית רבה ס, ח וקשה לי, מדוע רש"י לא כתב את זה ש'יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים' בפסוקים הקודמים, בפסוק י"א כאשר הוא הגיע אל הבאר. ועוד, הרי כתוב בפרשה זו פעמיים **אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי.** פעם אחת כתוב **אולי** עם וי"ו ופעם שניה כתוב **אלי** בלי וי"ו. ורש"י מדייק שבפעם השניה כוונת אליעזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו כדי שישא יצחק את בתו, ולכן **אלי** תבא. אז מדוע התורה כותבת שהיה לאליעזר בת רק עכשיו ולא מקודם?

והתירוץ הוא כך. אליעזר היה לו באותו יום קפיצת הדרך והגיע לארם נהרים באותו יום שיצא מארץ כנען. מדוע זכה לקפיצת הדרך? אלא, בשעה שאדם עושה מצוה 'ברצון' באמת ובכל הלב, אז יהא לו קפיצת הדרך. כי הוא נעשה בעל-הבית על הבריאה והוא לא כפוף להגבלות שיש בטבע הבריאה, אלא הבריאה כולה משועבדת לו!

היה יכול שיהא לו לאליעזר 'נגיעה' אישית וגדולה, הוא רצה את יצחק בן אדונו אברהם, לבתו. והיה יכול לבצע את השליחות בעצליים, בהכרחיות, ורק בגלל ציווי הרבי אברהם אבינו ע"ה, בלא זריזות, ובלא שמחה. כי ימצא בו הרהור ומחשבת ועגמת נפש הנגרמת לו בביצוע השליחות. חבל לו שיצחק הצדיק לא יקח את 'בתו'. שהרי הנני דולה ומשקה תורת רבי. וממילא, היה אליעזר עושה את השליחות ברפיון. וה'נגיעה' הזו היא אכן חזקה וכואבת. אולם, אליעזר הסיר את ה'נגיעה' הזו בעצמו לחלוטין. והתורה מעידה שהיה לו קפיצת הדרך **ואבוא היום אל העין** אומר רש"י **היום יצאתי והיום באתי** עד כמה הסיר אליעזר מעצמו כל צער, ומזה התרומם במה ש - 10 דורות שלפניו לא התרוממו, הוא נהיה "ברוך" ועד כה היה "ארור". רואים עד כמה אדם יכול לעבוד על עצמו, ובעצמו! על ידי 'זריזות' ו'אמת' משיגים ומתקנים את הכל! אלא שצריך שיהיה בחירה טובה. אליעזר היה יכול לעבוד על עצמו שבועות וחודשים בכדי לתקן את עצמו, אבל במעשה אחד ויחיד שעבר על "עצמו" באמיתיות, השיג ותיקן את הכל. והשיג את כל רצונותיו - ישר. הגיע בדיוק את הבאר. מצא את האשה הנכונה הוא בכלל אלו שהתפללו שלא כהוגן אבל נענה כהוגן, גמ' תענית ד ע"א.

מכל זה לומדים אנו, בני האבות משיחתן של עבדי בתי אבות, שאם שמים את ה'נגיעה' האישית' בצד, השי"ת עוזר ומוליך את האדם לתקן את עצמו ולהשיג את כל משאלותיו.

וכך לומדים בפרשת שמות אצל בת פרעה שהתייבה היתה רחוקה ממנה 200 אמות אבל היא שלחה את ידה אל התיבה, ונתארכה ידה וקיבלה את מבוקשה. ולכאורה פלא, איך בכלל עלה על דעתה שהיא תגיע אל התיבה? התירוץ הוא - היא הסירה מעצמה כל חשבונות, אם תגיע או לא תגיע. רצונה היה להציל את התינוק הבוכה. וכאשר יש רצון אמיתי, השי"ת עוזר. השי"ת יעזרנו בתורה וביראת שמים אמון כ"ר.

(שיחת זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל צוק"ל - ישיבת ביאלה ב"ב שנת תשל"א).

מתורתם של בונים

וכל בניה למודי ה' אל תקרי בניה אלא בוניך

ליקומים מתורת אברכי הכוללים שליט"א

פרשת חיי שרה תש"פ

בברכת לבן את רבקה.

וַיְבָרֶכְהוּ אֶת־רַבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֵתְנוּ אֵת־הַיְי לְאַלְפֵי רֶבְבָה וַיִּרְשׁ זָרְעָהּ אֵת שְׁעַר שִׁנְאָיו: [כ"ד ס']

והנה בפשוטו של מקרא, תחילת המקרא שבירכו את רבקה, וסוף המקרא שהם אמירת אחותינו וגו', הם אחד, והוא דבירכו את רבקה באומרה להם אחותינו וגו', וכן נראה כוונת התוס' ריש כתובות ז' ב' שכתבו "ולא איירי פשטיה דקרא בברכת אירוסין", ע"כ. והוא דפשטיה דקרא הוא דברכת לבן לרבקה הוא אחותינו וגו'.

אולם בתוס' שם בתחילה הביאו בשם מסכת כלה, דמקרא זה למדין דברכת חתנים ב', וכתבו התוס' שם שהכוונה בזה, ברכת אירוסין, [דהא יצחק לא נשא את רבקה אלא אירסה בלבד] והוסיפו התוס' שם בזה"ל, ויש ללמוד משם שיש לברך ברכת אירוסין לאשה המתקדשת על ידי שליח שהרי אליעזר שליח היה, ונראה דאסמכתא בעלמא היא דעשרה לא מישתמע מהתם, ולא איירי פשטיה דקרא בברכת אירוסין, ע"כ.

ובפשטות התוס' נראה שבתחילה צידדו דפשט המקרא הוא שלבן בירך את רבקה ברכת אירוסין, ומינה למדין ענין ברכת אירוסין, והוא דמקרא זה מתחלק לשני דברים, בתחילה בירכו את רבקה ברכת אירוסין, והב' דאמרו לה אחותינו וגו', ובזה תוס' כתבו שנראה דאסמכתא בעלמא, ואין כוונת המקרא לברכת אירוסין אלא לאמירת אחותינו וגו'. אולם י"פ דברי התוס' דנדון אי ברכת אחותינו וגו', הוא עצמו יחשב כברכת אירוסין, דהוא איחול על הצלחת הזרע הבא מהנישואין, והדבר מחודש, דהא לא בירכו את ה' כלל, אלא איחול בלבד, וצ"ת.

ולצד א' דברכת לבן היה שני דברים, הא' ברכה לה' על ענין נישואין, והב' איחול לרבקה בהצלחת זרעה, י"ע דהא לבן נכרי הוא והאיך יברך ברכת אירוסין, והגם שהאבות קיימו התורה אבל שאר בנ"א אל ידעו זאת כלל, ומאי ברכה שייך שם, וכן י"ל א' חל קידושין כלל בין רבקה ליצחק, ומכ"מ ברכה על מצוות אירוסין דצוונו על העריות ושאר נוסח הברכה י"ל א' אבות בירכו כן, ד"ל שלא נצטוו כלל במצוות אלו וכל ענינים בזה הוא כאינו מצווה ועושה, ואין מברכים ברכת מצוות כה"ג, [ואינו מוכרח] והעיקר בזה קשה כנ"ל דלבן לא ידע ענין ברכה כלל, והאיך נימא דבירך ברכה על מצוות אירוסין ונישואים. והבנתי ממו"ר הגר"ל שליט"א ש"ל דהיה מנהג קדום לברך על ענין נישואין ומעלתם, ובזה נחשב כברכת אירוסין, ומינה למדו חז"ל חובת ענין לתקן ברכה על האירוסין, ומינה נלמד דענין ברכת האירוסין הוא ברכת השבח על ענין נישואין, דאילו ענינו כפשוטו כברכת המצוות על מצוות הנישואין, וכמשמעות נוסח הברכה, א"כ דחוק דהשוו ברכת לבן בשבח הנישואין לברכת המצוות, וכ"ש שיקשה לצד הב' דלמדו ברכת האירוסין מברכת אחותינו וגו', דאין שייכות בינו לברכת המצוות כלל, וצ"ת בכ"ז.

[וכעין הוא דמציינו בהמשך הפרשה שלבן אמר דתשב הנערה איתנו ימים או עשור, ולמדו חז"ל מינה שחייב האשה לנשואים הוא י"ב חודש אחר האירוסין, ואע"פ שלכאורא אין זמן זה ענין מד"ת כלל, וכן הא בדיני ב"נ אין דין זה, וע"כ דהיה מנהג קדום להמתנה שנה בין האירוסין שהוא שידוכין לב"נ, לנישואין ממש אצלם, ומשכתבה תורה זאת למדין דכך ראוי להמתין י"ב חודש בין האירוסין, ותיקנו זאת מדרבנן כדן גמור]

1. ובטעמא דקרא למון הגר"ק שליט"א, נקט שחל קידושים גמורים ע"י רבקה עצמה, וא"ב חסרון של קטנה, כיון דדורות הראשונים היה דעתם בקטנות בגדול.

ויל"ע בזה, בדגמ' בסוטה י' א' נראה דאיכא נדון של קדושים גמורים קודם מת"ת, ואיירי התם לענין תמר וער ואון, והתם ג"כ מבואר דתמר שקטנה הייתה בשעת קדושה לער ע"כ כל הקידושין לא חלו מד"ת כלל, וע"כ הייתה מותרת ליהודה, וחזיון דל"א סברא הנ"ל דדורות הראשונים דעתם גדולה, וע"כ תמר לא חל קדושה בקטנות, ואולי רק רבקה דינה בגדולה ולא תמר, דמעשה דתמר היה אחר עשרות שנים מנישואי רבקה ליצחק, וצ"ע בכ"ז.

[והתם מבואר דאבי תמר היה יכול לקדשה לער, וצ"ל דגם אביה כישראל היה דאל"כ נכרי אינו בר קידושין, אולם מבואר התם דהיא נתגיירה בלבד, ומשמע שאביה עובד ע"ז היה, וצ"ע. וכן מבואר שם דקדום מת"ת לא חל קידושין דרבנן של קטנה ע"י אחיה ואמה, וע"כ לא נאסרה ליהודה מטעם כלתו מדרבנן, והפשוט בזה דכ"ז שלא תיקנו חז"ל כן לא חל קידושין כלל]

2. כפשוטו הוא כן, שחייב האבות בקיום התורה אינו בגדר חייב כלל, אלא כאינו מצווה ועושה, וכן נקט ברמב"ן לקמן כ"ו ה', אולם יל"ה ברמב"ן שם משמע שמתחילה נקט לא כן. וצ"ת שם.

ובגוף נדון הנ"ל בכונת מסכת כלה ללמוד ברכת אירוסין מברכת לבן, אי הוא מברכת אחותינו וגו', או מברכה אחרת שביך לבן את ה' בענין נישואין, יש ללמוד קצת מדברי מסכת כלה רבתי שכתבו על מסכת כלה הנ"ל בזה"ל, מידי בכוס ברכה, אלא אסמכתא היא. ור' יוחנן אמר מהכא, ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו, אלא מעתה בחיות דכתיב בהו ויברך אותם אלהים הכי נמי, אלא משום דכתיב ויבן י"י אלהים את הצלע, ותאנה שכן בכרכי הים קורין לקלעיטא בנייתא. ע"כ.

ומדברי ר"י דלמד לברכת האירוסין מברכת ה' את אדה"ר, משמע דכל ברכה על הצלחת הנישואין חשוב כברכת אירוסין, וא"כ ה"ה י"ל דגם ברכת אחותינו וגו', נחשב ברכת אירוסין למילף ענין זה, [אך י"ל דאי מסכת כלה זו ס"ל דלמדין ברכת נישואין כפשטות מסכת כלה, ויל"ד אי שרי לומר שנחלקו התוס' על מסכת כלה זו, או כדברי התוס' דמסכת כלה איירי בברכת אירוסין, ולצד א' א"ש יותר דלמדין מכל ברכה על שבח הנישואין מברכת הקב"ה את אדה"ר, וכן מברכת לבן את רבקה באומרו אחותינו וגו'.

ובגוף הילפותא מברכת לבן לברכת נישואין י"ל דאי יש ללמוד דבעי' י' אנשים כשאר הילפותות בגמ' בכתובות שם, או שאין מקור שברכת לבן נעשה ב', ואולי יש ללמוד מהא דמציינו בקרא בג' מקומות שאליעזר בא על אנשים, ולכאורא י"ל פ' דאנשים אלו רכבו על י' גמלים, וא"כ למדין שהיו שם י' אנשים, ויש ללמוד שברכת נישואין בעשרה.

(הרב חיים צבי הכהן רובין שליט"א - בני ברק.)

בשורה טובה

ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה לד': (כד נב)
וברש"י מכאן שמודים על בשורה טובה. והקשו המפרשים דהא כבר מקודם לכן השתחוה דהא כתיב פס' כו ויקוד האיש וישתחו לד'. וברא"ם כת' אבל בבראשית רבה לא אמרו זה אלא גבי "ויקוד האיש וישתחו לה'", ואלו גבי "וישתחו ארצה" לא אמרו כלום, ורש"י ז"ל עשה ההפך. ואפשר שהנוסחא שבידינו מהבראשית רבה היא משובשת וצריך להיות ההפך. והסברא מוכחת כן, שהרי אין לומר מכאן שמודין על בשורה טובה אלא כשאמרו לו "הנה רבקה לפניך קח ולך", אבל בדברו עם רבקה עדיין לא ידע אם תאבה ללכת אחריו. ועדיין צ"ב דלכאורה הדברים ק"ו אם כשלא ידע שיסכימו השתחוה על גודל עזרת ד' בקיום בקשתו הרי כשהסכימו על אחת כמה וכמה.

ושמעתי מאממו"ר שליט"א לבאר דהנה יל"ה ק' דבסיפור אליעזר את כל הענין אחר שהזכיר את הנסים שארעו לרבקה שעמד בעין המים ואת תפלתו שנתקיימה מיד, אמר להם נמי ואקוד ואשתחוה לד' וכו'. והדברים מתמיהים דבשלמא את כל הסיפור סיפר להם כדי להוכיח את רצון ד' בזיווג זה ואיך שכל הסימנים נתקיימו וגודל העזרה והסעד לאברהם, ושלכך גם הם יתרוצו לזה ומד' יצא הדבר, אבל מה שהשתחוה הרי א"ז תוספת בסיפור הנסים, ומה אכפת להו כיצד הודה בראותו כל הדברים הללו.

ויש לומר דהנה מה שהשתחוה אחר שהסכימו לתת את רבקה, זהו מן הדין שהלכה היא שמודים על בשורה טובה, אבל ההשתחויה שהשתחוה בתחילה כשראה שתפלתו נתקבלה לא היתה מחמת הלכתא דבשורה טובה שהרי באמת לא נתבשר כלום כמ"ש הרא"ם שהרי עדיין לא אמרו לו קח, אלא שלא יכל לעצור בעצמו מרוב השתאוותו על התקבלות תפלתו, ושוב לא שייך ללמוד מזה דין הודאה על בשורה טובה. ובזה נמי מיושב למה סיפר להם כל זאת, דהנה ברצותו להראות להם ולהגדיל בעיניהם כמה היה מעם ד' הדבר סיפר להם שהיה עד כדי שלא יכל לעצור בעצמו והשתחוה וכו"ל. עכ"ד.

ועוד יש לישב דברי רש"י דהנה יל"ע בעיקר דבריו מכאן שמודים על בשורה טובה, דלכאורה מה רבותא יש בזה ומה צריך ראיה לזה שמודים על הטובה. ודרשה גמורה היא (ברכות פ"ט) בכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודד, ואדרבה שם נתבאר שמודים גם על הרעה.

ונראה דמה שנתחדש כאן שמודים על בשורה טובה, שלא נימא דרך על הטובה בעצם צריך להודות, אבל על בשורה טובה, כשעדיין לא ניתנה הטובה בעצם או כשניתנה זה מכבר הטובה אין צריך להודות, וזה קמ"ל אליעזר דאף שעדיין לא נתקיימו הדברים לגמרי שעדיין לא קידשה או לקחה ליצחק, מ"מ כיון שבשרוהו שיכול הוא לקחתה השתחוה ומכאן שמודים על בשורה טובה. משא"כ במאי דכתיב לעיל ויקד האיש וישתחו לד'. לא היה זה על שום בשורה אלא ויאמר ברוך ד' וכו' אנכי בדרך נחני' ד' בית אחי אדני. וכן ואקד ואשתחוה לד' ואברך את ד' אלקי אדני אברהם אשר הנחני בדרך אמת לקחת את בת אחי אדני לבני. הרי שההודאה היתה על מה שהנחוח ד' בדרך אמת לבית אחי אדנו, ושהצליח עכשיו דרכו, וא"כ אין מה הוכחה שמודים על בשורה טובה, אלא על הטובה בעצמה, ולכן הביא רש"י ההשתחוואה שאחר הסכמתם לקחתה קודם הלקיחה שהיתה בשורה טובה. [ועי' בפסיקתא (פכ"ג) עה"פ

ויקם אברהם וישתחו - שהודה על בשורה טובה. דהתם נמי הויא "בשורה" טובה שאיש ממנו לא יכלה ממך מקבר מתין. ולא נתנו לו בפועל הקרקע כמבואר.]

(הרב אליהו אלפר שליט"א - ירושלים)

מסמך הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת 'יר אהרן'

עומק דעת

פרשת חיי שרה

'יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בני'

כי התנאים הקדושים היו עוסקים בתורה בכל עת ובכל שעה ואפילו בשעת לכתם בשוק לצורך הכנת סעודת מצוה נשאו ונתנו בלימוד. ומעשה דומה התרחש עם מרן הגר"ח מבריסק שבשעה שהיה בנו הגר"ז עסוק בהכנת צרכי סעודה לשמחת 'ברית המילה' של בנו נכנס אל החדר והקשה לו 'קושיא' ברמב"ם, חשב הגר"ז על השאלה ולבסוף יישב את הרמב"ם, לאחר שסיים הסביר לו הגר"ח שרצה ללמדו שגם בעיצומם של הכנות לסעודת מצוה, עדיין צריכים לדבר ולחשוב בלימוד. ולכאורה דבריו אלו של הגר"ח זצ"ל זה הלימוד שהביתא באה ללמדנו, ולכן הביאה את הסיפור במלואו ולא הסתפקה בהבאת הדין ותו לא וכו"ל.

ועתה לו יצויר שישב אדם ורק יספר את המעשה המובא בגמ' במכות, בלי ללמוד את ה'דברי תורה' שדיברו שם התנאים, פשוט שחייב לברך לפני כן ברכת התורה, כי גם לסיפור מצד עצמו יש דין 'תלמוד תורה' ואפילו שאינו לומד רק את עצם המעשה ולא את ההלכה שנאמרה שם. משא"כ אם יספר אדם את המעשה הנ"ל בהגר"ח מבריסק, אינו צריך לברך ברכות התורה אם לא שייגיד גם את ההלכה שנאמרה שם שכשעוסקים בהכנת צרכי סעודה צריכים ללמוד.

וזה בדיוק הביאור בתשובתו של הגר"ח מואלוז'ין זצ"ל, שמעשי האמוראים והתנאים הן הן גופי תורה, כיון שכמבואר מאחר והתעלו כ"כ ע"י לימודה"ת הגיעו לדרגת אמיתית של "בכל דרכיך דעה" שכל מה שהיה להם בחייהם האישיים זה היה גופי תורה, אבל בדורות שאחרי, ובכללם גם הגר"א ז"ל כבר אין מציאות שהחיים הופכים בעצמם לתורה, ורק אפשר לחיות בצורה מלאה ע"פ התורה, כלומר שהתורה מגיעה לידי יישום בתוך החיים, אבל עצם המעשים אינם חפצא של תורה כמעשיהם של התנאים והאמוראים.

וכשאומרים חז"ל 'יפה שיחתם של עבדי אבות מתורתם של בני' הפשוט הוא שאליעזר עבד אברהם ביטל את עצמו כלפי אברהם אבינו בצורה חזקה כ"כ במה שהיה דולה ומשקה מתורתו עד שזכה להגיע לדרגה שנאמר עליו שמעשיו הם חפצא של תורה ואף יותר מתורתם של בני, כיון שתורתם של בני אפי' שהינם תורה ממש אבל יותר מעולה מהם שיחתן של עבדי אבות, שהצטרפו להיות מעשיהם חלק מתורה שבכתב.

ואנו צריכים להפנים מכך שני יסודות גדולים, קודם כל אנו צריכים להבין שאין לנו אלא מה שאמרו כבר הקדמונים ואין שום אפשרות כלל לחדש איזה דבר מסברת עצמנו, וכל התורה שכן יש לנו זה רק להבין את מה שהראשונים אמרו.

אבל היסוד העיקרי שיש לנו ללמוד מכאן שאמנם אנו לא שייכים לדרגות אלו שחיינו עצמם יהיו תורה, אבל חובה עלינו להידבק בכל כחנו במה שכן שייך אלינו, דהיינו שיהיו כל מעשינו על פי התורה ורק ע"פ התורה, שכל פעם שלומדים לנסות להבין מה אנחנו מחויבים לעשות מכאן מה שלמדנו, וידוע מה שמסופר על מרן הגר"י מסלנט שכשאמרו לו על אדם מסוים שלמד את הש"ס הגיב על כך - 'הוא אמנם למד ש"ס אבל מה הש"ס לימד אותו'.

ועלינו להתרגל להקפיד כמה שנוכל לחיות את חיינו שיהיו רק באופן שהתורה אומרת לנו, וכך נזכה לעלות מעלה מעלה ונזכה לחיות את כל חיינו כמו שהתורה דורשת מאתנו.

בפרשתנו במהלך הסיפור של מפגשו של אליעזר עם רבקה, התורה חוזרת ומפרטת פעמים מספר את כל השתלשלות הדברים לפרטי פרטים בעוד שבשאר מקומות התורה ישנם הררי דינים שנלמדים מדיוק כלשהוא בפסוק וכדו', ועמדו על כך חז"ל באומרים 'יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בני'.

ושורש הדברים מתבאר ממש"כ בנפה"ח סוף שער א' וז"ל, '...בימי חכמי התלמוד היו רשאים לחדש מצות דרבנן כשמצאו סמך מהתורה. כגון נר חנוכה וכיוצא כנ"ל וכן לגזור גזירות כמו י"ח דבר וכיוצא, (כוונתו להא דא' במשנה במס' שבת יג: 'ואלו מן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה בן גוריון כשעלו לבקרו ונמנו ורבו בית שמאי על בית הלל ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום') וכאשר נחתם התלמוד הקדוש אנו אין לנו אלא לשמור ולעשות ככל הכתוב בתורה"ק שבכתב ובעל פה ככל משפטם וחוקותם ובזמנם ופרטיהם ודקדוקיהם בלי נטות מהם כל דהו', ע"כ. היינו שאחר שנחתם התלמוד יותר אין שום רשות לשנות דבר ולא להוסיף עליו, ועלינו מוטל אך ורק לקיים את דברי התורה שבכתב ושבע"פ שכבר קיבלנו, ומקור דבריו הוא מדאי' בב"מ (פו). 'רבינא ורב אשי סוף הוראה'.

והפשוט כזה הוא כמו שאמר הגר"ח מואלוז'ין בעצמו בעת ששאלוהו פעם תלמידיו, שמאחר והיה רבו הגר"א כ"כ גדול בתורה, מה א"כ עומק ההבדל בינו לבין כל התנאים והאמוראים שהיו בעבר, והשיב להם הגר"ח ז"ל שאצל התנאים והאמוראים גם מעשיהם היו בבחינת גופי תורה, ואילו הגר"א, מעשיו היו על פי התורה אבל הם כשלעצמם אינם נחשבים כ'גופי תורה'.

וביאור דבריו שעד תקופת רבינא ורב אשי היו עמלים בתורה באופן הנכון ובצורה המתקנת ביותר, ועי"ז התעלו לדרגה שממש התאחד שכלם עם התורה"ק, ומי שהוא בדרגה זו גם כשאומר סברא מדעתו, זהו 'חפצא' של תורה, וכאילו התורה מדברת מתוך גרונו, וכך היו כל התנאים והאמוראים - הראש שלהם היה 'ראש של תורה' ולכן יכלו להכריע מסברת שכלם, שהרי כשמדובר בשכל שמחובר עם התורה, אזי גם מה שמגיע מאותו השכל הוא ממש 'חפצא' של תורה, וכן מוצאים פעמים רבות שהגמ' תמהה 'למה לי קרא סברא הוא', כיון שאצל האמוראים לגודל אמיתת שכלם לא הוצרכו כלל לקרא במקום שאפשר להבין מסברא, כיון שכאמור היתה הבנתם הבנה של תורה.

אך כל זה היה רק עד רבינא ורב אשי, אבל בדורות שלאחמ"כ כבר לא ניתן להורות הלכה מסברא עצמית, ואפילו הרי"ף והרמב"ם וכל גדולי הראשונים לא יכלו לפסוק רק ממה שהיה נראה להם בסברא כמו שיכלו האמוראים, אלא היו להם כללי פסיקה ברורים וקבועים שעל פיהם קבעו האם הלכה כמר או כמר.

וזהו בדיוק המבט הנכון גם לגבי מעשיהם של התנאים והאמוראים שהם ג"כ בגדר מעשים של תורה. וכדוגמה לכך בגמ' במכות (יד). וכע"ז בחולין (צא:); מובא ברייתא 'אמר ר' עקיבא שאלתי את רבן גמליאל ואת רבי יהושע באיטליז של עימאום שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של רבן גמליאל, הבא על אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו מהו [אינו] חייב על כולן אלא אחת או חייב על כל אחת ואחת, אמרו לו זו לא שמענו אבל שמענו הבא על חמש נשים נדות בהעלם אחד שחייב על כל אחת ואחת ונראין דברים מק"ו וכו' עיי"ש. מה שעולה מתוך הסיפור

דברים שאמר רבינו שליט"א, לזכרו של מן הגרב"ב ז'ולטי צוק"ל רבה של ירושלים, ומייסד הישיבה

כתוב במשלי (כ"ז י"א) "מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו", ומפרש רבינו יונה (ש"ג סי' ח') שמעלות האדם ניכרות לפי מה שרגיל להלל, אם רוצים לדעת מהי הנקודה המרכזית של מו"ח צ"ל, נדע זאת לפי מה שהיה תמיד מהלל, וזהו הגדלות, בכל חיבוריו ושיחותיו היה מדבר על גדלות, וזה היה הבריון התיכון של חייו.

הנה היסוד של גדלות הוא בלא צמצום, בלא גבולות. ונראה דזה מבואר בספרי פ' ואתחנן, דאיתא שם על הפסוק "אתה החילות להראות את עבדך את גדלך" את גדלך - זו מידת טובך, מבואר דגדלותו של הקב"ה היא במידת טובו ולא בשאר מידותיו, והיינו משום שמידת טובו היא בלי גבול בעוד שלמידת הדין יש גבול. במידה מסוימת זו גם בחינת הגדלות אצל האדם, ראיית דברים מעבר לגבולות הטבעיים, ע"י לימוד התורה בלי מצרים, ניתן להגיע לדרגה עליונה זו.

הוא היה מיוחד בזה. הנה בדורינו, בדרך כלל, אדם אחד אינו מקיף שטחים רבים, ומצטיין בתחום אחד בלבד, המיוחד במו"ח צ"ל שהיה גדול בהרבה מקצועות: גדול בתורה, גדול ברבנות, גדול בהרבצת תורה וגדול בהנהגה. יסוד גדלותו היה שלא ידע תחומים וצמצום.

גדלותו בתורה: נוסף לכשרונותיו הגאונים, היה עמל בתורה בשקידה בלתי רגילה, כבר בשחר נעוריו הצטיין בשקידתו העצומה, בחידושי המופלאים ובהיקף ידיעותיו. בימי בחרותו הקיף חלק גדול מהש"ס וכתב חידושי תורה רבים בעלי היקף עצום. בכך המשיך כל חייו. מעטים יש בדורינו שהקיפו כל כך הרבה. לבד מספריו שהתפרסמו בכל העולם, הותיר ספרים שלמים בכתב יד בכל מקצועות התורה, דרך לימודו היה בעמקות, בבהירות גדולה ובהיקף ללא מיצרים, כי לתורה, שהיא רחבה מני ים, אין גבולות.

"ואיש לפי מהללו" - כל מהללו היה על גדלות בתורה.

גדלותו ברבנות: כתוב במשלי (פ"ח) "בי מלכים ימלוכו", ומפרשים חז"ל בגיטין (ס"ב ע"א) דרבנן איקרו מלכים, ביאור הדבר הוא שהתורה שולטת בעולם, וכמו שכתב בחינוך (מצוה ע"א) בביאור הלאו שלא לקלל את הנשיא, זה הלאו כולל כמו כן נשיא שבישראל, והוא ראש סנהדרין גדולה, שנקרא ג"כ נשיא, לפי שכוונת הכתוב להזהירנו על כל מי שהוא ראש ושררה על ישראל, בין ממשלת מלכות בין ממשלת התורה, זהו היסוד של רבנות, שררה של ממשלת התורה, להנהיג את הציבור ולתקן כל פרצה, גדלות ברבנות היא מי שאינו מפחד לתקן במקום שיש פירצה, אינו נוטה לפשרות, אלא עומד תקיף בדעתו. וכך היתה הרבנות של מו"ח הגאון צ"ל, עמד ותיקן פרצות רבות בכשרות ובשטחים נוספים, אשר עד כה נחשבו לבלתי מציאותיים. אבל זו גדלות בשלטון התורה, להראות כי "בי מלכים ימלוכו", שהתורה שולטת בעולם. הוא הרגיש שענייני כל ישראל נשואות לירושלים, וכל תיקון בירושלים, משפיע על כל העולם, וח"ו כל פירצה בירושלים, שהיא המרכז, יש לה השלכה לחו"ל, שלטון התורה בירושלים הוא יסוד לכלל ישראל בדור זה ובדורות הבאים. הסתכלות באספקלריה זו של כלל ישראל והרגשת האחריות הכבדה, מגדילה עוד יותר את האדם ונותנת לו את הכח והגבורה ללחום על שלטון התורה.

תמיד היה מזכיר את פירוש רש"י בפ' דברים על הפסוק "הבו לכם אנשים חכמים ונבונים" מה בין חכם לנבון, חכם דומה לשולחני עשיר כשמביאים לו דיגרים לראות רואה, וכשאין מביאים לו הוא יושב ותוהה, נבון דומה לשולחני תגר כשמביאים לו מעות לראות רואה, וכשאין מביאים לו הוא מחזר ומביא משלו. "ואיש לפי מהללו" - כן היה מנהגו, לא חיכה שד שתתעורר בעיה, אלא היה מחזר לראות איזו פירצה טעונה תיקון, ומיד היה מנסה לגדרה.

גדלותו בהרבצת תורה: כתוב "ושננתם לבניך" ודרשו חז"ל בספרי שם, בניך - אלו התלמידים, שהתלמידים קרויים בנים, היינו כמו שבנים דומים לאב בבחינת 'תולדותיהם כיוצא בהם' וכשם שהבנים הם חלק מעצמותו ובשרו של האב, כך התלמידים הם מעצמותו הרוחנית של הרב, רבינו צ"ל היה מפיה בתלמידיו רוח של גדלות, לדעת את הש"ס וללמוד כל סוגיא בכל היקפה. תמיד היה מצטט את הגמרא במגילה (כ"ז ע"א) בית גדול - ח"א מקום שצגדלים בו תורה וח"א מקום שמגדלים בו תפילה, וזו היתה הנקודה המרכזית של נפשו לגדול בתורה, "ואיש לפי מהללו" - רוח זו העביר לתלמידיו עיקר משאת נפשו היה להרביץ תורה, ועם כל טרדותיו לא החסיר אף פעם שיעור, העיקר אצלו היה ללמוד וללמד. בדורנו אין כמעט מי שימסור שיעורים במקצועות כה רבים בתורה, וכולם באותו היקף ובאותה בהירות, כל שיעוריו היו ערבים לשומעם, כתוצאה משיעורם אלו רבים התחילו לקבל טעם בלימודם, הן מצד הבהירות והן מצד המתיקות.

גדלותו בהנהגה: בשיחתו האחרונה לתלמידיו הביא למדרש רבה בשמות (פ"כ) 'אין הקב"ה נותן גאולה לאדם עד שבדוקו בדבר קטן', והסביר איך שאדם ניכר רק מתוך המעשים הקטנים שלו, דהנה כתוב "ויגדל משה" ובילקוט שם כתב שגדלותו של משה היתה שיצא אל אחיו, מבואר בזה שיציאה לאחיו זוהי גדלות, גדלות היינו בלא גבולות, כמו שהוכח מהספרי דגדלותו של הקב"ה היא מידת טובו ואין גבול לחסדי הקב"ה, בדומה אצל האדם גדלות היינו שאין שיעור למעשים שלו, וכמו שאין שיעור למעלה אין שיעור למטה, גבי לימוד תורה איתא שאין לו שיעור, וכתב הגר"א דגם אין שיעור למטה, והיינו דאין כל גבול לתורה בין למטה ובין למעלה, משום שניתן לבחון מידת הערכה לתורה בהתאם לניצול כל רגע ללימודה, שבזה נראה שאין שיעור לתורה. כך אפשר לבחון גדלותו של האדם אם רואה הוא בכל דבר את שיעורו המוגבל, נמצא שמעריך רק דברים הנראים לו כגדולים, אבל אם מחשיב את ערך המעשים בלא שיעור - מקפיד הוא גם על הדברים הקטנים, וזוהי גדלות, שהיא מעבר לשיעור קומה הפשוט של בני אדם, וראוי למנותו על הציבור.

כל מי שהכיר את מו"ח הגאון צ"ל ראה כמה הקפיד על כל דבר קטן, ועם כל טרדותיו תמיד מצא זמן לדבר עם כל אחד ולעזור במידת הצורך, כל יחיד ויחיד היה חשוב בעיניו כמו ציבור, וכדאיתא בשמות רבה (פ"א כ"ז) על משה, שהיה נותן כתפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהם, וזוהי הגדלות שיצא אל אחיו.

והנה בבראשית רבה (פרשה כ"ד) כתוב: הקב"ה הראה לאדם הראשון דור דור וחכמיו דור דור וסופרי, דור דור ומנהיגיו. כעין זה איתא גם בע"ז (ה' ע"א), ועיין במפרשים שם ד'דורשיו' הם הדורשים תורה ברבים, 'חכמיו' אלו הלומדים בעצמם, ו'סופרי' הם הכותבים ספרים ללמוד מהם.

זוהי היה המיוחד ברבינו שבו התרכזו כל המעלות, הוא היה מדורשי הדור, מחכמי הדור, מסופרי הדור וממנהיגי הדור, ובכולם היה גדול. שיעורים גאונים, ידיעה עצומה בש"ס, ספרים שהתפשטו בכל והנהגת הרבנות ביד רמה.

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת בית יהודא

פרשת חיי שרה תש"פ

ויהי הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה, ואמרה שנה וגם גמליך אשקה, אותה הוכחת לעבדך ליצחק וגו' [כ"ד, י"ד]

עיינ בפירוש רש"י, וזה לשונו – 'אותה הוכחת', ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים, וכדאי היא ליכנס בביתו של אברהם, ע"כ. והנה מלשון רש"י דכדאי היא ליכנס בביתו של אברהם, משמע דהא דנצרך שתהא גומלת חסדים הוא כדי שתהא כדאית ליכנס ב'ביתו של אברהם', ולא כדי שתהא כדאית להיות אשתו של יצחק. והיינו משום דמידת אברהם היא מידת 'חסד', ומידת יצחק היא מידת 'גבורה', שהיא מידת 'דין' כידוע, ועל כן עיקר הקפידא שתהא גומלת חסדים הוא רק מצד היכנסה לביתו של אברהם שמידתו 'חסד', ולא מצד התדבקותה ביצחק שמידתו 'דין'.

***

ידוע שרבונו הגר"ח היה מופלא במידת החסד, וכפי שנחרט על מצבת קבורתו שהיה 'רב החסד', ושמעתי מאאמו"ר הגאון זצ"ל, שביתו של הגר"ח היה פתוח לכל, והיו העניים מסתובבים שם ועושים בו כבשלהם, עד כדי כך, שבנו הגר"ח היה צריך להקדים לתפוס מיטה לעצמו לפני שיתפסו כל המיטות על ידי העניים, ופעם אחת סידר לעצמו את הכסאות שהיו בבית כדי לשכב עליהם, והתבטאו העניים: 'א' חוצפה', על שנטל את כל הכסאות לעצמו...

ואאמו"ר הגאון זצ"ל, בהספדו על דודי הגאון רבי רפאל זצ"ל, הראה מקור להנהגה זו בגמ' סנהדרין דף מ"ט ע"א, על מה שנאמר על יואב 'ויקבר בביתו במדבר' (מלכים א' ב, לד), אטו ביתו 'מדבר' הוא, אמר רב יהודה אמר רב, 'כמדבר' – מה מדבר מופקר לכל, אף ביתו של יואב מופקר לכל.

ויקוד האיש וישתחו לה', ויאמר ברוך ה' אלקי אדוני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמיתו מעם אדוני בדרך נחני ה' וגו' [כ"ד, כ"ו – כ"ז]

ובמדרש (בראשית רבה פ"ס סימן ו') איתא, ויקוד האיש וישתחו לה' – מכאן שמודים על בשורה טובה.

והנה להלן בפסוק נ"ב כתוב, ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה לה'. ובפירוש רש"י שם, 'וישתחו ארצה' – מכאן שמודים על בשורה טובה.

ונראה דשתי הודאות הן על שני ענינים, שההודאה כאן היא על זה שמצא את האשה הראויה ליצחק, ואף שעדיין לא נשלם הדבר, כי אולי לא תאבה האשה, מכל מקום יש לו להודות על עצם הדבר שהנחהו ה' בית אחי אדוניו, והיינו שהצליח למצוא את אותה האשה שנשלח לקחתה. וההודאה דלהלן היא על מה שהענין בא לידי גמר, והסכימו לבן ובתואל שתלקח רבקה לאשה ליצחק.

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים וגו' [כ"ג, א']

עיינ בפירוש רש"י, שלכך נכתב 'שנה' בכל כלל וכלל, לומר לך, שכל אחד נדרש לעצמו, בת ק' כבת כ' לחטא, מה בת כ' לא חטאה, שהרי אינה בת עונשין, אף בת ק' בלא חטא וכו' ע"כ.

ומבואר מדברי רש"י אלו, דהא דפחותה מבת כ' אינה בת עונשין הוא משום דחטא של פחותה מבת כ' לא נחשב 'חטא' כל כך, וזהו שכתב דבת כ' לא חטאה 'שהרי' אינה בת עונשין, כלומר, דמזה שאינה בת עונשין רואים שחטאיה אינם נחשבים 'חטאים'.

והנה בשו"ת 'חכם צבי' סימן מ"ט הביא שיטת המהר"ל, דפחות מכן כ' דאינו בר כרת, חשיב 'אין זדונו כרת' לענין חיובא דחטאת, ובמקום אחר עמדנו בזה, דיש לומר דבאמת איכא חיובא דכרת עליה, ורק דאין מענישין אותו, ואם כן שפיר חשיב 'זדונו כרת', וסייעוני מלשון הרמב"ם בפירוש המשניות סנהדרין פ"ז מ"א – 'שהקדוש ברוך הוא לא יעניש החייב כרת אלא אחר עשרים שנה'. אולם מדברי רש"י כאן מתבאר, דמה דאין עונשין אותו, אינו מצד כללי העונשין, אלא דחסר במחייב של העונש, דלענין עונשין חשיב שלא חטא כלל.

ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו, אשר בקצה שדהו, בכסף מלא יתבנה לי וגו' [כ"ג, ט']

והנה משמעות הלשון 'ויתן לי' היינו שיתבנה לו במתנה, וכתב הרמב"ן על זה בפירושו השני, שהוא דרך הלשון להזכיר כן במכירות. ומשמע מדבריו, שכן הוא הדרך בכל מכירה להזכיר לשון 'מתנה', אמנם מדברי התוס' בקידושין דף כ"ו ע"א [סוף ד"ה ולמה] בשם הירושלמי נראה, דכשמוסיף במכירה לשון 'מתנה' מיפה את כחו יותר מבמכירה גרידא, ולפי דברי התוס' אפשר לומר, דמשום הכי אמר אברהם 'ויתן לי', ו'יתבנה לי', כדי שיהיה כחו יפה במכירה זו.

ויקם שדה עפרון וגו' לאברהם למקנה וגו' [כ"ג, י"ז]

ופירש רש"י, וזה לשונו – 'ויקם שדה עפרון', תקומה היתה לו, שיצא מיד הדיוט ליד מלך, ע"כ.

ויתכן להוסיף ביאור בזה, על פי דברי ה'מסילת ישרים' בפרק א', שעילוי גדול הוא לבריות כולם בהיותם משמשי האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך, ועיינ שם שהביא על זה מאי דאיתא בחולין דף צ"א ע"ב בענין אבני המקום שלקח יעקב ושם מראשותיו, שנתקבצו כולן למקום אחד, והיתה כל אחת אומרת 'עלי יניח צדיק ראשו'. וזהו שאמר הכתוב גם כאן, שקנין השדה לאברהם אבינו נחשב 'תקומה' להשדה, שהרי נהיתה בכך משמשת האדם השלם, וזהו 'עילוי גדול' לה.

וצריך לומר, דאף שבאמת עיקר החסד וההטבה שבזה הוא עם יצחק, מכל מקום מכיון שאליעזר היה שמח בטובה זו שנעשית עם יצחק, חשיבא נמי 'בשורה טובה' לאליעזר, ויש לו להודות ולהשתחוות לה' עליה, וכמו שמצינו כעין זה בטור וברמ"א או"ח סימן רי"ט סעיף ד', שאם רצה אדם לברך ברכת 'הגומל' על הצלת חבירו שהוא שמח בטובתו, הרשות בידו, וליכא בזה משום 'ברכה לבטלה', הואיל ואינו מברך אלא דרך שבח והודאה למקום על טובת חבירו ששמח בה, כדרך בני אדם שמשבחים למקום על הטובה שהזמין להם, ע"ש.

ויאמר אליהם אל תאחרו אותי, וה' הצליח דרכי וגו' [כ"ד, ב'ו]

הנה יש ללמוד מכאן יסוד בהנהגת האדם, שכאשר רואה האדם הצלחה מאת ה' בדבר מה, יש לו למהר לעשותו, וזהו שאמר אליעזר 'אל תאחרו אותי', שהרי ה' הצליח דרכי, ואם כן אין נכון לעכב את הדבר ולאחרו.

והנה טענת אחיה ואמה של רבקה היתה, שהדין הוא שנותנין לבתולה זמן י"ב חודש לפרנס את עצמה בתכשיטים, כדאיתא בכתובות דף נ"ז ע"ב, ואם כן יש לה לישב איתם ימים או עשור, ורק אחר כך תלך עם אליעזר. אמנם אליעזר לא השיב להם על טענתם זו, אלא רק אמר להם 'אל תאחרו אותי וה' הצליח דרכי', כלומר, אף שהנכם באמת צודקים בטענתכם, מכל מקום מכיון שה' הצליח דרכי, אין נכון לאחר את הדבר.

והנה להלן כתוב 'ויאמרו נקרא לנערה ונשאלה את פיה'. ועיין בפירוש רש"י שם, דמכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה. אולם בפירוש הרשב"ם שם כתב, וזה לשונו – נקרא לנערה ונשאלה את פיה אם תרצה להתעכב ימים או עשור, כדברינו, או מיד לילך, כדברך, עכ"ל. ולהאמור יש לומר הביאור בזה, דמכיון שלפי הדין יש ליתן לרבקה זמן י"ב חודש לפרנס את עצמה בתכשיטים, אם כן אף שמקבלים את טענתו של אליעזר שמכיון שה' הצליח דרכו אין נכון לאחר את הדבר, מכל מקום צריך שתמחול רבקה על זכותה זו, וזהו שאמרו נקרא לנערה ונשאלה את פיה, אם מוחלת היא על זכותה להתעכב ימים או עשור.

ויברך אלקים את יצחק בנו [כ"ה, י"א]

עיין בפירוש רש"י, שאף על פי שמסר הקדוש ברוך הוא את הברכות לאברהם, נתיירא אברהם לברך את יצחק, מפני שצפה את עשו יוצא ממנו, אמר 'יבא בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו', ובא הקדוש ברוך הוא וברכו, ע"כ.

ומבואר, שגם אחרי שמסר הקדוש ברוך הוא את הברכות לאברהם, והיינו כמו שפירש רש"י בריש פרשת לך לך, על הפסוק 'והיה ברכה' – "הברכות נתונות בידך, עד עכשיו היו בידך, ברכתי לאדם ונח, ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ", מכל מקום לא

נעשה אברהם 'בעל הברכות', ולכן אף שהיה בכחו לברך את אשר יחפוץ, מכל מקום אינו יכול להשתמש בכחו זה לברך את מי שהדין נותן שלא לברכו, ורק 'בעל הברכות' יכול לברך את אשר ייטב בעיניו, כיון שהוא ה'בעלים' על הברכות.

ובילקוט איתא, דאחר שנסתפק אברהם אם יכול לברך את יצחק, חזר ואמר 'אריס אנא', אלא מה שהקדוש ברוך הוא עושה בעולמו – יעשה, וזה כמש"נ.

ויש לדעת זה היסוד, שכן הוא בכל הענינים הרוחניים, שכאשר נותנים לאדם מן השמים שררה ושלטון על איזה ענין של רוחניות, אינו נעשה 'בעלים' על אותו הענין המסור בידו, ואינו יכול להתנהג בו כבשלו, אלא אינו אלא 'אריס', ומה שרוצה הקב"ה בעולמו – יעשה.

ותאמר לו אדני אתה נשבעת וגו' לאמתך, כי שלמה בנך ימלוך אחרי והוא ישוב על כסאי, ומדוע מלך אדוניהו [הפטרה]

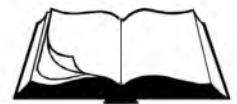
נראה על פי המבואר ברמב"ם ובראב"ד פ"א מהלכות מלכים, דאף שעיקר המלוכה היא לדוד, מכל מקום אם יעמיד נביא מלך משאר שבטי ישראל הרי זה מלך, וכל מצוות המלכות נוהגות בו, אלא דלדעת הרמב"ם תפסוק המלכות מביתו, דרך מלכות בית דוד המה עומדים לעולם כמו שכתוב 'כסאך יהיה נכון עד עולם', ולדעת הראב"ד אילו יהיה מלך כשר ובניו כשרין לא תפסוק המלכות מזרעו, אלא שתהי' מלכותו שניה למלכות בית דוד, כמו קיסר ופלגא קיסר, ע"כ. הרי מבואר דאף דעיקר המלכות היא של בית דוד, מ"מ שייך שתהיה עוד מלכות אחרת שניה לה, וזהו דאחר שנשבע דוד ששלמה יהיה מלך אחריו, הוסיף עוד שהוא ישוב על כסאו, לומר שלא תהי' מלכותו מלכות סתם, אלא שתהי' ישיבה על כסא דוד שהיא עיקר המלכות, והוא יהיה ההמשך של מלכות בית דוד, וכמש"כ הרמב"ם בספר המצוות מצוה שס"ב, דההמשך של מלכות בית דוד הוא רק מזרע שלמה.

ויש להוסיף עוד, דכל טענת בת שבע לדוד היה מיוסד על זה, דאילו לא היתה השבועה רק ששלמה יהיה מלך, לא היה לה טענה כלל על מה שמבקש אדוניהו לישב על כסא דוד, דהרי עדיין שייך שיהיה שלמה מלך כשני לו, ובזה תתקיים השבועה, ורק מכיון שהשבועה היתה דשלמה הוא יהיה ההמשך של מלכות בית דוד, לכן מה שמבקש אדוניהו לישב על כסא דוד הוא היפך השבועה, וזה היה טענתה של בת שבע לדוד, דהרי נשבע דשלמה הוא ישוב על כסאו, ומדוע מלך אדוניהו, ולא נתקיימה שבועתו של דוד.

וכן הוא בפסוק כ' שם, ועתה אדוני המלך עיני כל ישראל אליך להגיד להם מי ישוב על כסא אדוני המלך אחריו, וזה כמו שנתבאר שעיקר טענתה היה שנשבע דשלמה הוא ישוב על כסאו שהוא יהיה המשך מלכות בית דוד, וכמש"נ.

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 379

שאלות המצויות

חשון תש"פ

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

הכנסת דברי חול בתוך ניילונית

שאלה: ניילונית שמכניסים בה דברי תורה בתוך קלסר, ולפעמים היא נקרעת, האם מותר לזרוק או להשתמש בה לדברים אחרים?
תשובה: אם משתמשים בה רק לזמן קצר, הר"ז כאילו 'צר ביה ולא אומנה להשתמש בו רק בלי קביעות, ואין בו קדושה ומותר להשתמש בה אח"כ לדברי חולין (משנ"ב סי' מ"ב ס"ק כ"ב).
 אבל אם דעתו שיהיה בה הרבה זמן, הרי כאילו ייחדה לכך, וגם השתמש בה, א"כ יש לה דין תשמיש קדושה שחייב בגיזוה.
 ואולי אם רגילים להכניס בתוכה גם שאר דברים, וכמצינו בתיקה שהילדים מקבלים בגן, שיש שם גם דברי תורה וגם שאר דברים, הר"ז כאילו התנה כן מתחילה אפילו שבפועל לא התנה, כי עצם הרגילות הר"ז כאילו התנה, ומותר להכניס לשם גם שאר דברים, ואינה טעונה גיזוה (משנ"ב סי' מ"ב ס"ק י"א וס"ק ט"ז).

פתק עם שם לתוך שקית התפילין

שאלה: האם מותר להכניס פתק עם השם שלו בתוך השקית של התפילין, או שמא כיון שהוא תשמיש קדושה אסור להכניס לשם דברי חול?
תשובה: אם התפילין תמיד מכוסות בקופסאות, נחשב התיק לתשמיש תשמיש, ומותר לשים בו, וכן גם מטעם שהפתק הוא צורך התפילין, שאם יאבדו או יגנבו ידעו למי להחזירן (הגר"ש אלישיב זצ"ל), ועוד, כיון שרגילים בכך הר"ז כאילו התנה מראש, ומותר (ע"י משנ"ב סי' מ"ב ס"א י"א).

הוצאת חלה מהמקפיא ללחם משנה

שאלה: האם מותר להוציא חלה קפואה מהמקפיא לצורך לחם משנה?
תשובה: אם דעתו קודם להפשירו, נמצא שבורר אוכל מפסולת לצורך אחר זמן ואסור (הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל, "חוט שני" ח"ב פי' כ"ה), ואם רוצה להשתמש בו מיד כשהוא קפוא לצורך לחם משנה נחשב צורך לאלתר ומותר (ע"י שו"ת "מנחת יצחק" ח"ט תשי"ב מ"ב אות א', ו"חוט שני" ח"ד פרק פ"ה ס"ק י"ט שאפשר להקל בחלה קפואה ללחם משנה, אבל ע"י שו"ת "שבט הלוי" ח"ו תשי"א אות א' שדרכו להחמיר בזה).

בורר לצורך סעודה לאלתר והגיעו לאחר זמן

שאלה: בורר צלחות וסכו"ם סמוך לסעודה בתוך חצי שעה, וכן אוכל מתוך פסולת, והבעל איחר מבית הכנסת והתחיל את הסעודה לאחר כשעה, האם איגלאי מילתא שעברה על מל' בורר כיון שהיה זה רק לצורך לאחר זמן?
תשובה: יסוד מלאכת בורר הוא שבשעה שבורר לאחר זמן חל עליו שם מלאכת בורר, אבל אם בשעה שבורר חושב לצורך עכשיו, לא חל עליו מלאכת בורר, רק צורת מעשה אכילה, ולכן בזה שחשבו שעכשיו הוא הסעודה, אין עליו שם בורר כלל (ע"י ספר "איל משולש" מל' בורר פרק ח' סעיף ל"א, ובספר "חוט שני" שבת ח"ב פרק כ"ה עמ' ע"ח).

משחק 'מגנטים' בשבת

שאלה: האם הילדים יכולים לשחק במשחק 'מגנטים' בשבת, שהרי עושים בזה כל מיני צורות.
תשובה: משחק זה הוא ארעי, ובדחיפה אחת הוא מתפרק, וכן עשוי לעשותם ולפרקם כל הזמן, לכן כל מותר לעשות מהם צורות שונות (נ"ע משנ"ב סי' ש"ג ס"ק מ"ה, וסי' ש"ג ס"ק י"ז), אבל מצור מאוד שהילדים בונים מהם בית או אוהל גבוה טפח, ומכניסים לתוכם בובות או חפצים קטנים, ואת זה אסור לעשות משום אוהל ארעי.

החזרת יד או רגל לבובת "ניו יורק"

שאלה: בובת "ניו יורק" שזוהי בובה גדולה עם פני ילד, ונפלה לה היד או הרגל, האם מותר להחזירה לשם?
תשובה: מי שיש לו בובה בתוך ביתו עם ידיים ורגלים מבואר בשו"ע (יו"ד סי' קמ"א סעיף ב') שאסור לעשותה, וכן אסור להשהותה משום חשד איסור ע"ז, ולכן ככתחילה צריך לפגום באף, בעין או בפנים וכדומה, ועשיית בובות אלו יש בזה איסור משום "לא תעשון אתי" (פ' י"א).

לע"נ מרן

הרב שמריהו יוסף קרליץ זצוקללה"ה
 נלב"ע כ"ג בתשרי תש"פ

לע"נ

הרה"ח נתן ב"ר משה עקשטיין ז"ל
 נלב"ע י' באייר תשע"ט

שאלות בהלוויות מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל

בעת הלוויות מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל שהיה בכ"ג תשרי, יו"ט אחרון של גלויות, התעוררו כמה שאלות:

בני חו"ל בהלוויה

שאלה: בני חוץ לארץ שהיו בבני ברק וסביבותיה ואצלם הוא שמחת תורה, האם מותרים לבוא להלוויה ולשמוע הספד, וכן לשאת את המיטה?
תשובה: בן חו"ל שנמצא בארץ ישראל ביו"ט שני אסור להשתתף בהספד אפילו של ת"ח גדול כיון שאסור להספיד ביו"ט שני, אבל בהלוויות המות מותר (ולאדם גדול מותר ללוות אפילו מחוץ לתחום), וכן מותר לשאת את הארון, אע"פ שיש הרבה מבני ארץ ישראל שיכולים לשאת את הארון, מסתבר כיון שיו"ט שני לגבי מת כחול שוויוה רבנן לא הפקיעו את האורחים מחו"ל שבארץ ישראל, ומותר לכולם להשתתף בזה ("אגרות משה" א"ח ח"ג תשי"ז).

בן חו"ל ללכת מחוץ לתחום להלוויה

שאלה: בן חוץ לארץ שהיה ביו"ט במערב תל אביב, האם יכול ללכת ברגל להלוויה בבני ברק שהוא מחוץ לתחום?
תשובה: איתא בשו"ע (סי' תקכ"ו סעיף ו') מותר ללוות המת ביו"ט שני אפילו מחוץ לתחום. וכתב המשנ"ב (סי' ק"ד) אפילו חוץ לתחום שלוש פרסאות. ואע"ג שאין בהם צורך למת אלא מלווים אותו מפני הכבוד בלבד, אפילו הכי שרי דיו"ט שני לגבי מת כחול שוויוה רבנן.
 וכתב "אגרות משה" (א"ח ח"ג סי' ע"ז) שאם הוא אדם גדול דלית ליה שיעורא (כמבואר בכתובות י"ז), אפילו אם יש הרבה מלווים בלעדיו, מותר גם לבן חו"ל ללוותו מחוץ לתחום, עיי"ש. ולפי"ז לכאורה היה מותר לבן חו"ל ללכת לבני ברק אע"פ שהוא מחוץ לתחום כדי ללוות אדם גדול, אע"פ שגם בלעדיו היו מאות אלפים.

נסיעה לבן חו"ל בשמחת תורה על ידי בן א"י

שאלה: בן חוץ לארץ שנמצא בירושלים, האם מותר לנסוע להלוויה בבני ברק ע"י נהג בן ארץ ישראל?
תשובה: אסור לבן חו"ל לשבת ברכב ביו"ט שני שגורם יותר מלאכה לרכב, ועוד שיש בזה זלזול ליו"ט שני וכן הורה בעל "שבט הלוי" זצ"ל, וכע"ז במשנ"ב סי' תקכ"ו ס"ק ל"ז).

כתיבת דברי חול על ניר עם דברי תורה

שאלה: דף שכתוב עליו דברי תורה, האם מותר לכתוב עליו מספר טלפון או שאר דברים שרוצים לזכור?
תשובה: אם התחיל לכתוב סת"ם או שאר כתבי קודש, אפילו על נייר בעלמא, אסור לכתוב עליו דברי חול לכו"ע, כיון שעשה מעשה בגוף הקדושה, ואפילו תנאי לא מהני בזה (משנ"ב סי' מ"ב ס"ק ג') ר"ל שרק על 'תשמיש קדושה' מועיל תנאי אבל לא על 'גוף קדושה', ולכן חייבים לגנוז את פיסת העור שמורידים ומסלקים מהבית של התפילין לאחר עשיית השי"ן (ע"י ספר "פסקי תשובות" סי' ל"ב ס"ק י"ז).
 לפ"ז לכאורה אסור לכתוב מספר טלפון או שאר דברי חול, וכמו כן גננת שכתבה על דף את עניני הפרשה, לכאורה אסור לה לכתוב בתחתית הדף את שאר צרכי הגן שהם דברי חול.
 אולם העולם סומכים על דברי ה"אבני נזר" שסבר שדוקא ספר תורה, תפילין ומזוזות, וכן כתבי קודש נחשבים לגוף הקדושה, אבל שאר דברי תורה שבע"פ נחשב לתשמישי קדושה, ובוה מועיל תנאי, ולכן כיון שרגילים לכך, הר"ז כמו שהתנה – ומותר (נ"ע "קסת הסופר" סי' כ"ה סעיף א', וב"משנת הסופר" סי' ו' ו"ביאור הסופר" ד"ה ואין).

יתרו כ', כ"ו, (ובשהייה יש נידון בפוסקים כיון שאין דרך לעבוד בהם האם עדיין יש איסור, אבל בעשייתן לכו"ע אסור).
לפי' להחזיר יד או רגל יש בזה איסור תורה, אבל אם פגם או פחת צורת הפנים אין האיסור בזה ומנהג העולם להקל (שו"ת "שבט הלוי" ח"ז תשי"ק ל"ד).

מלווה צ'ק על מנת לקבל מזומן

◀ **שאלה:** מי שיש לו הרבה צ'קים שאינו רוצה להפקידם בחשבון הבנק, ורוצה להלוותם לחברו בתורת הלוואה לשלושה חודשים, על מנת שיחזיר לו כסף מזומן, האם יש בזה משום רבית?
תשובה: היות שאצלו יש הבדל גדול בין צ'קים לכסף מזומן, ויש אנשים שמשלמים כסף (בין אחוז לחצי אחוז) על מנת להחליף צ'ק לכסף מזומן, נמצא שמתנה ע"מ לעשות לו טובה ששווה כסף, ויש בזה משום חשש רבית.
ויש עצה, שיאמר ללווה שהוא יכול להחזיר מה שהוא רוצה, צ'קים או כסף מזומן, וכיון שגילה שאצלו אין הבדל ביניהם מותר, אבל אסור לרמוז שהוא מעדיף כסף מזומן.

חפץ נמצא פגום, ומשאל חפץ אחר

◀ **שאלה:** קנה חפץ ושילם עליו, ומצא בו פגם, ומוכן להחליף את החפץ. בינתיים המוכר נתן לו חפץ דומה בהשאלה עד שישגי את אותו החפץ ולהחליפו. האם יש בזה משום רבית?
יסוד השאלה הוא, כיון שהחפץ הוא מקח טעות, ממילא הכסף הוא הלוואה, א"כ אם מוסיף להשאל חפץ יש כאן הוספה מחמת הלוואה, ויש כאן רבית.
תשובה:

א. אין כאן רבית כלל, היות ואפילו אם היה משלם עם צ'ק דחוי, היה נותן לו את החפץ בהשאלה, כיון שסיכמו על מקח, והחפץ הוא במקום החפץ הפגום, נמצא שאין כאן 'אגר נטר' כלל.
ב. אין זה נחשב כסף הלוואה כיון שהמקח קיים (אע"פ שאין לו את אותו החפץ, הרי אפשר להשיגו במקום אחר), ולכן לא שייך בזה איסור רבית כלל (ספר "ברית נחש" פרק י"ב).

זרק כדור על פני אביו

◀ **שאלה:** בעת נופש שיחקו אבא ובניו בכדור, בטעות בעט הבן את הכדור ופגע בפני אביו, וירד לו דם מהאף, האם הבן צריך כפרה?
תשובה: איתא ב' משפטים (כ"א, ט"ו): "מכה אביו ואמו מות יומת", ומבואר בגמ' (סנהדרין פ"ב:) שזה רק כשהוציא מהם דם, משא"כ בשאר בני אדם שיש רק חיוב ממון, ע"י שם. לפי' בנד"ד יש כאן הכאה של מיתת בושגן ולכאורה צריך כפרה.
אולם י"ל כיון שהאבא שיחק עם בניו בכדור, מונח בזה שהוא מוחל להם אם קרה הכאה כזו, ותלוי בנידון האחרונים האם מהני בזה מחילה ע"י "מנחת חינוך" (מצי"מ ס"ק ג'), שכתב הסבא נותנת אם אביו מוחל ומצוה להכותו אינו חייב כלל, וכן נראה ברור, ע"י שם. וכן כתוב ברלב"ח (מובא בהגהת "מנחת חינוך" שם), אולם ב"שאלות" (אות ס'), כתב שעל הכאתו וקללתו לא מהני מחילה, וכי"ח ה"מנחת חינוך" (מצוה ר"ב ס"ק ו') בשם הר"ן שאינו יכול למחול על צערו ובזיונו (וע"ע "ברכי יוסף" י"ד ס' ר"מ, וב"טורי אבן" מגילה כ"ח, וב"גליוני הש"ס" קידושין ל"ב, ובשו"ת "בית יצחק" י"ד ח"א ס' קני"ט).

לימוד פרק חדש ב'חידר'

◀ **שאלה:** מנהל ה'חידר' רוצה להכניס פרק חדש בסדר הלימוד של ה'חידר', ויש מלמדים שטענו שהם צריכים להכין אותו מחדש וזה קשה יותר, אבל פרקים שכבר למדו זהו רק חזרה בשבילים, הדין עם מי?
תשובה: כל מלמד חייב להכין כל פעם כאילו הוא דבר חדש (ומה שהוא זוכר מפעם שעברה זה רווח שלו), ולכן אין זכות ממון לעכב מללמוד את הפרק החדש (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

גר שאינו יכול למול מחמת חולי

◀ **שאלה:** מעשה בגר שהוא חולה לב, ואינו יכול למול מחמת הסכנה שיש במילתו, הגר מתחנך שיקבלוהו כך כדי שיוכל להתגייר ולהיות יהודי. האם הוא כמו אשה שמספיקה טבילה לשם גירות וקבלת המצוות?
תשובה: פשוט שאינו דומה לאשה, ואין בזה שום ספק שבלי מילה לא יכול להתגייר (שו"ת "שרידי אש" ח"ב תשי"ז, וכתב שהיתה שאלה כזו ששאלו את בעל "זכר יצחק" ובעל שו"ת אחיעזר" ואמרו שאין כאן מקום לשאלה כלל. והיה אז מעשה שהיה בברלין, וקראוהו לחתונה של אחד מוויזען שנוולד מישראל ואמו היתה נכרית, והוא מל את שני בניו ומתו מחמת מילה, ואמר להם שבנו השלישי כיון שאי אפשר למולו מחמת סכנה הוא נכרי, שו"ת "שרידי אש" שם תשי"ח, שו"ת "צפנת פענח" ח"ב ס' ל', שו"ת "מלמד להועיל" י"ד ס' פ"ו, ספר "זכר יצחק" ס' ג', וכתב שו"ת "שרידי אש" שם, נגד אחד ממחברי זמנו שכתב שדבר זה הוא ספק, והורה לו לתקן דבר זה בהשמטה).

אכילת פירות בדרך ארעי באתר נופש

◀ **שאלה:** המשלם כסף כדי להיכנס לפארק, שבו מרשים לקטוף ולאכול מפירות האילנות הגדלים בו, האם צריך לעשרם?
יסוד השאלה הוא, שמבואר במשנה (מעשרות פ"ב מ"ה) וברמב"ם (הל'

מעשר פרק ה' הלכה א') שמקח קובע למעשרות, ואסור לאכול אכילת ארעי, ע"י שם, ולכן האם בנד"ד ששילם עבור הכניסה נחשב למקח?
תשובה: דין מקח נחשב קביעות למעשרות רק בתלוש, אבל אם עשה כן במחובר, אין זה קובע למעשרות (כמבואר ברמב"ם שם הל' ב'), ועוד כיון שעדיין לא נגמרו מלאכתו, לכן 'מקח' לא קובע בו, ומותר לאוכלם אחד אחד (ע"י "דרך אמונה" שם ס"ק ב', ס"ק ג').

תשלום דמי תיווך ל'בר מצרא'

◀ **שאלה:** מסר את דירתו למתווך בבלעדיות, ושכן ('בר מצרא') רוצה לקנות את הדירה, ואמר שהיות ויש לו זכות לקנות מדין 'בר מצרא', אינו רוצה לשלם דמי תיווך, כיון שידע מעצמו שהדירה עומדת למכירה, מה הדין?
תשובה: ל'בר מצרא' יש זכות קדימה לפני אחרים בקניית דירה, אבל אין לזה קשר לדמי תיווך, והיות שהבעלים מסר את הדירה למתווך בבלעדיות, אזי כמו שכולם חייבים לשלם דמי תיווך, גם השכן ('בר מצרא') חייב לשלם. יש לו זכות קדימה לפני אחרים רק אם מוכן לשלם את המחיר שאותו ישלמו האחרים.

החזרת דמי פיקדון של בלוני הגז

◀ **שאלה:** קנה דירה, לאחר עשר שנים החליף את חברת הגז, חברת הגז הראשונה החזירה לו את הפיקדון שהמוכר שילם להם לפני שנים, עוד לפני מכירת הדירה, למי שייך כסף זה?
תשובה: מכיון שקנה את הדירה עם כל השעבודים והזכויות, גם בלוני הגז נכללים בקניה, ומסתבר שגם דמי הפיקדון שייכים לקונה.

איבד חפץ באוטובוס, וחברו קיבלו מחברת האוטובוסים

◀ **שאלה:** אבדה לו סיגריה אלקטרונית באוטובוס, ולאחר זמן ראה שחברו משתמש בה (ויש לו סימנים שהיא שלו). אמר חברו שקיבל אותה מ'מוקד האבידות' של חברת האוטובוסים. האם יכול לחייב את חברו להחזיר לו את הסיגריה?
תשובה: מכיון שידע שאבדה לו והתייאש ממנה, קנה חברו, וע"פ דין לא חייב להחזירה. מכל מקום לפנים משורת הדין יש ענין להחזיר כמבואר בשו"ע (תו"מ ס' ר"י ס"ק ה'). ועוד אם נימא שאוטובוס הוא כמו זוטו של ים, א"כ אפילו לא נודע לו שאבדה הסיגריה, מעיקר הדין הוא שלו, ובכל זאת גם בזה יש ענין לפנים משורת הדין להחזירו (ע"י רמ"א שם ס"ק ז').

הפקיד כסף עבור לימוד משניות אחר פטירתו

◀ **שאלה:** אדם זקן נתן כסף לשכנו בתורת פיקדון, כדי שלאחר פטירתו ישלם לאנשים שילמדו עבורו משניות (ולא רצה שהבנים ידעו מזה בינתיים), האם זה מועיל או לא?
תשובה: כיון שזה רק בתורת פיקדון, א"כ לאחר פטירתו הבנים יורשים את הכסף, ואין לשכן רשות לעשות כלום בלי לשאול את הבנים, שהם עכשיו הבעלים על הכסף. לכן העצה היא שהזקן יתן את הכסף עכשיו בתורת מתנה לשכן או לגמ"ח (וממילא לא חל בזה דין ירושה, כיון שכבר מתנה לשכן או לגמ"ח) ולבקש מהם שהם יעשו לטובתו לאחר פטירתו, וישלמו לאנשים שילמדו בעבורו, ואז אינם צריכים לשאול את הבנים כלל.

שכרו דירה ומצא שם עכברים

◀ **שאלה:** שכרו דירה במושב לשבת, כשהגיעו לשם גילו שיש בבית עכבר, הם פחדו להישאר שם ועברו לדירה אחרת. לאחר השבת כשאמרו זאת למשכיר, אמר להם ששכר לעדכן אותם שלפעמים יש עכברים. האם הם צריכים לשלם לו, כיון שבגללם הוא לא השכיר את הדירה לאדם אחר?
תשובה: יש כאן מקח טעות, דאין אדם מוכן לשלם כלום על דירה שיש בה עכברים, ולא חייבים לשלם, וזכותם ללכת למקום אחר. אולם אם המשיכו לגור שם, אין זה מקח טעות, שהרי המשיכו עם השכירות, ובכל זאת ראוי להויל את מחיר השכירות כיון שדירה כזו לא שווה כל כך.

משכיר הוסיף חדרים באמצע השכירות

◀ **שאלה:** שכר דירה לעשר שנים ובאמצע התקופה המשכיר הוסיף ובנה עוד שני חדרים, ועכשיו רוצה להעלות את דמי השכירות גם עבור שני חדרים אלו, השוכר אומר שאינו משתמש בהם ואין לו צורך בהם, מה הדין?
תשובה: אי אפשר לחייב את השוכר לשלם עבור שני חדרים אלו, רק אם ישתמש בהם, ולכן אם השוכר לא משתמש בהם, הוא אינו צריך להוסיף על דמי השכירות.

אבד 'נגן' עם שיעורים ודרשות

◀ **שאלה:** ראובן שאל 'נגן' משמעון ואבד לו, וקנה לו 'נגן' חדש (כי שואל חייב אפילו באונסין), ואמר המשאל שהיו לו ב'נגן' הרבה דרשות ושיעורים שהקליט (ולא שייך להשיגם במקום אחר), ולכן הוא רוצה שהשואל ישלם לו עבור זה, עם מי הדין?
תשובה: אם אבד דברים שאפשר לקנות ברחוב ויש לו מחיר, יש בו שיווי ממון וצריך לשלם, אבל כל מיני שיעורים ודרשות שאין להם מחיר, ואין זה 'דבר ממון' שיש עליו 'חיובי שמירה', אי אפשר לחייבו לשלם על זה, אבל אם אפשר להשיג ולהקליט את השיעורים והדרשות במקום אחר, על השואל להשתדל לעשות כן.

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

גיליון צה, חיי שרה, שבת מברכין כסלו תש"פ

השידוך הראשון - מידות טובות

בפרשתנו מתואר הליך מציאת השידוך הראשון בהיסטוריה, כאשר אברהם אבינו שלח את אליעזר עבדו למצוא אישה ולשדך לבנו יצחק.

כשאנו שואלים תלמידים שהגיעו לפרקם מהם המרכיבים אותם הם מחפשים בזיווג, הרוב משיבים תשובה ארוכה ומפורטת ביותר, אך כולם מודים כי רוב הנושאים הם בבחינת בונס וחלקם הכרחיים ביותר.

בפרשתנו נראה כי המעלה היותר קריטית בן או בת הזוג הן המידות הטובות ותכונות האופי הנעימות, שהרי כל מה שביקש אליעזר עבד אברהם מהקב"ה שיראה בה את מידת החסד "והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה - אותה הוכחת לעבדך ליצחק" (כד, יד). ואף המבחן הספונטאני שערך לה לא היה סביב חכמתה או צדקתה וכיו"ב אלא אך ורק על טוב ליבה, ואכן כשגילה את טוב לבה השופע, מיד הרעיף עליה מתנות לרוב, בידעו כי היא האישה הראויה ליצחק.

ההשתדלות הרצויה - תפילה

עוד בענייני שידוכים יש להתחזק ולהשריש בלב כי הכל מונהג מאתו יתברך, וכפי שנראה שמיד כשהכירו שאכן זהו הזיווג המתאים, נענו פה אחד ואמרו "מה יצא הדבר" (כד, ט). אמירה זו יצאה דווקא מפי לבן ובתואל ממשפחתה של רבקה, שלמרות שלא היו יהודים ולא היו סמל לאמונה, אך בזה האמינו כי זיווג הוא מהשמים.

עלינו להתחזק באמונה כי אין זה משנה כלל אם מציאת הזיווג היתה בדרך ניסית כבפרשת רבקה בהיענות מושלמת לבקשתו של אליעזר אחר שראה שעלו המים לקראתה, ומנגד גם אם הדברים מתנהלים בקשיים, כגון שירדה הצעה שהיתה נראית מתאימה, אין לתלות זאת בבירורים אצל האנשים הלא נכונים וכו' וגם לא מחמת התנהגות מסוימת בפגישה, אלא אך ורק משום שכן גורה חכמתו יתברך היושב ומזווג זיווגים, אין עוד מלבדו, הוא היודע מהו הזיווג המתאים לכל אחד ואחד מבניו, ולפעמים מסובב ע"י בירור שתרד הצעה שאינה מתאימה באופן מוכרח.

שמעתי מבעל 'תשובות והנהגות' כי בענייני שידוכים היה מן הגר"י מבריסק חרד מאוד שמא משתדל הוא יותר מהמינימום הנדרש, משום שבהכרעה לאורך ימים ושנים טובים עם השלכות לדורי דורות, כל בר דעת מבין שרק החלטה אלוטית יכולה לקבוע בזה לטוב ולמוטב, וממילא כמעט ואין 'השתדלות' הנצרכת לפעול בשידוכים

מלבד תפילה.

יושב ומזווג זיווגים - לאחר הנישואין

וביותר משאר דברים הצריכים תפילה, יש להרבות דווקא על הזיווג שהרי כבר אמר רבי יוסי בר חלפתא (בראשית רבה סח, ד) למטרוניתא ששאלה אותו מה עושה הקב"ה מאז השלמות מלאכת שישת ימי בראשית, שהוא יושב ומזווג זיווגים. הרי שדגש מיוחד ניתן בפמליה של מעלה לעניין התאמת הזיווגים, ובוודאי יש להרבות תדיר בתפילה כדברי ר' חנינא (ברכות ה, א) "על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא - זו אישה".

ובביאור מה שהקב"ה יושב כל העת ומזווג זיווגים יש להבין, והלא ענייני שידוכים מסתכמים לכאורה בתקופה מוגבלת - הצעה, בירורים, פגישות, התלבטויות וכדו', ומה יש לעסוק בזה כל העת כביכול.

והנראה בזה הוא כי לא כתוב כאן שהקב"ה דואג רק למציאת הזיווג, שאכן דאגה זו עשויה להסתכם בכמה שעות בדאגה שהשידוך ייצא לפועל בקלות ובמהירות, ללא מפרעים וכיו"ב.

אלא הוא דואג לחזק ולהעמיד על תילם אף את הזיווגים הקיימים זה מכבר, וכמה רחמים נצרכים לכל זוג שימשיך ביתם להתנהל על מי מנוחות ולא תתפרש אמרה כזו או הנהגה אחרת בצורה שלילית ותגרום לחיכוכים שיפגעו בבית השראת השכינה. ויש לומר כי על התאמה זו, הנדרשת בכל רגע ורגע, "יושב הקב"ה ומזווג זיווגים".

סגולה למציאת זיווג

סיפרה הרבנית בת שבע קניבסקי כי שמעה בצעירותה מאביה - מן הגר"י ש סגולה למציאת זיווג, לומר בסוף כל תפילה פרק קכ"א בתהילים "אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי" לאחר תפילת שמונה עשרה (צינוי הלכה - נישואין רפ).

וכתב הבני יששכר (אגרא דפרקא וצא) לאמרו עוד בתוך התפילה קודם יהיו לרצון, ואמנם אין בזה משום הפסק בתוך התפילה, כיון שהוא כעין הסגולה שאומרים פסוק המתחיל ומסתיים באות משמו של המתפלל הנידון כתחנונים (קפ החיים קכב, א). וכבר נמצא כן בכתבי הרמ"ע מפאנו בספרו עשרה מאמרות (מאמר חקור דין ד, י) "האומר המזמור הזה בסוף כל תפילותיו קודם עקירת רגליו מזמנים לו בת זוגו ההוגנת לו" הן אם היא ההוגנת לו בדין והן ברחמים.

וכפי שכתב השל"ה הק' (ענייני חז"ל) "כתבו המקובלים שיש שני מיני זיווגים אחד מצד תולדות הנשמות (ברחל ליעקב) ואחד ברחמים (כלא ליעקב). ועל כן צריך כל אדם להתפלל לה' יתברך שיומן לו אישה ההוגנת

לו וראויה להוליד, ומזרע מיוחסים וצדיקים".

ומקור דבריהם במדרש רבה (בראשית סח, ב) בשעה שהלך אליעזר לחפש אישה ליצחק ובא לבית לבן, לקח עמו מכל טוב אדוניו בידו, ובשעה שהגיע יעקב לבקש שם זיווגו בא בלא כלום אחר שנתן כל ממנו לאלפיז וחזיק עצמו "ופתח ואמר האם אני מאבד בטחוני מבוארי, חס ושלום עזרי מעם ה'" וביאר הבית הלוי (שם) כי "עזר" כוונתו לאישה הנקראת בתורה "עזר כנגדו".

'אשת חיל' - כנגד אברהם ושרה

"ויקם אברהם מעל פני מתו"

(כב, ב)

יש לדייק מדוע נאמר בלשון זכר 'מתו' והלא היא היתה נקבה. וביארו האבן עזרא ורבנו בחיי כי מה שימות מן האדם הוא הגוף, ולא הנפש שהיא קיימת ונצחית.

עוד טמון בכוונת הפסוק כי למרות הקשר העמוק שהיה בין אברהם לשרה שמתה עליו בפתע פתאום, אודותיו נאמר (סנהדרין כב, ב) כי "אין אישה מתה אלא לבעלה" אלא מבואר בילקוט שמעוני (משלי לא) שכל המזמור 'אשת חיל' חובר כנגד אברהם ושרה, ולמרות זאת שהשבר היה קשה מנשא, אברהם אבינו לא נשבר עם פטירתה אלא התנחם וקם מאבלו הגדול, כאמור מחמת שידע כי רק הגוף נעזב לאנחות, אך הנשמה נסעה למנוחות בחיי נצח לעולם ועד.

'עזר' או 'נגד'

בביאור דברי הילקוט שמעוני שמזמור 'אשת חיל' חובר כנגד אברהם ושרה, שמעתי ממון הגר"י ש (צינוי הלכה - אבלות ע"י ש"י) שתמה היאך מתבאר שם הפסוק "ותקם בעוד לילה" שכוונתו לאברהם שנאמר בו "וישכם אברהם בבוקר" (בראשית כב, ג), וכן בהמשך "ותתן טרף לביתה" זהו אברהם שנאמר בו "ויקח לחם וחמת מים" (סא, יד). היאך מזמור זה חובר על שרה, והראיה לכך באה מפסוקים על אברהם. אלא שמתבאר בזה כי כל איש מצליח צומח ועולה מכוחה של אשתו, ולכן שבחי בעלה של שרה (אברהם) הם-הם שבחיה עצמה, כיון שרק מכוחה ובעידודה גדל אברהם עד שהשיג את הדרגות הרמות, וכמאמר העולם 'מאחורי איש גדול, עומדת אישה גדולה' כי כוח רוב לטוב ולמוטב מונח באמרי פיה או בהנהגותיה של האישה.

וכפי שביאר הנצי"ב מוולאז'ין (העמק דבר בראשית ב, יח) את הגדרת האישה "עזר כנגדו", שלכאורה זהו היפוך דברים, או שהיא משמשת לו עזר או שהיא אלא שלעיתים עזרתה נראית כאילו שהיא נגדו, <<<

הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה

במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

לחזור בתשובה ושאלתי כיון שקניתי בכסף גזול את הטבעת והיא אינה קטנה לי, האם עלי לחזור ולקדש, או די בתשלום שוויה לבעל החנות ממנו גנבתי את הכסף.

תשובה: מלבד חובתך להשיב את הגניבה, כיון שבעל הבית לא ידע כלל אודותיה, לא נעשה בכסף ייאוש ושינוי רשות. ומאחר והמוכר לא ייתן טבעת בחינם, והרי הכסף הגנוב שקיבל ממך תמורתה בשעת הקניה לא הוקנה לו, לכן אין זה נחשב ששילמת, וכיון שקידשת בטבעת גנובה, עליך לחזור ולקדש בטבעת מושלם.

ואמנם אם קנית את הטבעת בחפפה ושילמת לאחר זמן בכסף הגנוב, אינך צריך לשב ולקדש, כיון שבזה ששילמת לאחר זמן לא נתבטל הקניין שנעשה. ובמקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם עומדים.

נטילת מים אחרונים על כלים בכיור

שאלה: האם מותר לטול מים אחרונים לתוך כיור בשעה שיש בתוכו כלי אכילה.

תשובה: דווקא על גבי קרקע לא נוטלים משום שהוא מקום חילוף בני אדם, אך במקום שלא הולכים אנשים אין חשש (כפ' החיים קפ"ח).

#ניתוח אפנדיציט - ברכת הגומל

שאלה: עברתי ניתוח אפנדיציט להסרת התוספתן ללא הרדמה כללית אלא בעזרת זריקת אפידורל. האם עלי לברך 'הגומל'.

תשובה: אם התפוצץ התוספתן והתפשטה הדלקת בגוף, בוודאי יכול לברך כיון שהוא סכנה, ואף כשהיתה דלקת ונותר בלא שהתפוצץ בגוף, ניתן לברך כיון שסו"ס הוא ניתוח עם פתיחת הגוף וכריתת התוספתן.

הגומל - עד מתי

שאלה: עד מתי ניתן להמתין עם הברכה. תשובה: יש להזדוץ כמה שיותר ולברכה בהקדם, ואמנם לא יאחרה יותר משלושים יום (משנ"ב ר"ט, ח).

שאלת שלום לאבל

שאלה: האם מותר לדרוש בשלום של אבל תוך שלושים באמירת בוקר טוב ומה שלומך.

תשובה: "אבל אסור בשאלת שלום" (יו"ד שפ"ה, א) כיון שאינו שרוי בשלום, לפיכך אסור לשאול אותו 'מה שלומך'. אמנם לשאול בצורה שאינה על שלומו כגון 'מה נשמע' וכיו"ב, מותר.

ש"ץ המדלג מילים בתפילה

שאלה: אני משמש כרב קהילה בארה"ב ובין מתפללי ביהכנ"ס ישנו יהודי בשנת אבל על אמו העובר לפני התיבה יום יום. הציבור מתלונן שאינו מבטא נכון את מילות התפילה, וחמור מכך - לעתים אף מדלג חלק מהמילים. מהו היחס שיש לנהוג עמו.

תשובה: אמנם ניתן לענות 'אמן' אף כאשר אמר את עיקר הברכה, כפי הנראה המתפלל בנוסח אחד העונה אמן על מי שבידך נוסח אחר למרות שלשיטתו החסיר או הוסיף מילים, אך צורה עילגת ומשובשת כזו אינה ראויה לכבוד הברכה, התפילה והציבור.

אשר על כן הזדמנות היא לעוררו על הטעויות שחוזר עליהם מדי יום, ואם לא יעלה בידו לשנות ולהקפיד על אמירת המילים כולן, כדאי להסביר לו בעדינות כי לאמו יהיה יותר עילוי נשמה אם לא יעלה לעמוד, לטובת ש"ץ האומר את כל המילים ומבדך בשלמות.

סיום ביאריציט שחל בשבת

שאלה: אני נוהג לערוך סיום מסכת בכל שנה ביום היאריציט לפטירת אבי ז"ל במחיצת כל בני המשפחה. השנה חל היאריציט בשבת. מתי עדיף לערוך את הסיום. האם ביום ששי כדי שכבר תהיה לו הזכות בשבת, או במוצ"ש.

תשובה: עדיף לערוך את הסיום ביום הזיכרון עצמו, בשבת-קודש, אף בהיעדר בני המשפחה המורחבת (צינו הלכה - אבלות תקנו).

שם שהתווסף לאבי הכלה - בכתובה

שאלה: אבי הכלה חולה מסוכן והוסיפו לו שם כסגולה לרפואתו (יו"ד שלה, ז). האם יש לכתוב בכתובת בתו את שם האב בתוספת השם החדש. תשובה: ראשית, יש להמתין ולראות אם הבריאות ממחלתו, שאל"כ וחלילה ימות ממחלתו אין תועלת בשם ויבטלוהו. ואף אם הבריאות אכן עברה שלושים יום מאז שהוקבע השם החדש, יכתבו אף אותו שהיה זהו שמו המלא. אך אם החתונה נערכת תוך שלושים יום להוספת השם אין לכתוב כיון שעדיין לא נקבע שמו ברבים (צינו הלכה - נישואין קכב).

קנה טבעת קידושין במזון שגנב

שאלה: בשנים עברו לקחתי לעתים כסף מהקופה בחנות בה עבדתי ללא ידיעת הבעלים, וקניתי בזה טבעת קידושין ובה קידשתי את רעייתי. כעת זכיתי

כגון שחזור מעבודתו ומוספר לה שהסתכסך עם פלוני וכעס על אלמוני, וכנגדו היא מרגיעה אותו שלא כדאי להסתכסך על דברים של מה בכך, ומפייסת אותו בדברים שילך ויבקש את סליחתם.

המתבונן מבחוץ חושב שהיא כנגדו, בזה שהיא לא מסכימה למעשיו ולא מצטרפת למריבה שלו, אך האמת היא כי מה שהיא נגדו, הוא-הוא העור שלו.

וכמו כן לעתים מה שהיא בעדו זהו נגדו, כגון אם היתה מעודדת אותו לא לוותר ולהמשיך בריב עמהם, למרות שכלפי חוץ נראית כמגינה עליו ומגוננת בעדו, אך לאמיתו של דבר, חיוזק המריבה יגרום לו רק רעה והיא משמשת בזה 'נגד'.

הרי שדברים גורליים בחיי הבעל תלויים ביד האישה, ותפילה רבה יש להתחנן לזכות לאישה טובה שתהיה 'עזר' - גם אם במושכל ראשון נראה שזה 'כנגדו' - ובלבד שיוכלו להתחזק ולהתעלות מעלה-מעלה בתורה ויר"ש.

השאיפה לשילוב מעלות הנעורים והזקנה

"ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים"

(בראשית כ"א)

מפורסמים דברי רש"י: "בת מאה כבת עשרים לחטא, מה בת עשרים לא חטאה, שהיא אינה בת עונשין, אף בת מאה בלא חטא, ובת עשרים כבת שבע ליופי".

יש להבין מה המעלה הגדולה בהשוואת גיל מאה לגיל עשרים, והלא כל שנה - ובוודאי כל עשור - בחיי האדם טומנת מעלות ייחודיות לתקופה זו, ומהו שבח בכך שהכל נכלל יחד.

אלא שהקב"ה נתן מתיקות מיוחדת של ילדות לילד רך בשנים, אולם כאשר נעשה נער, מאבד מתיקות זו, ואמנם הוא מוכן להפסידה לטובת ימי הנעורים. אף נער זוכה בחן ומרץ שכאשר מתבגר הוא מאבדן, אך שוב שמח הוא ומוכן לכך כדי ליכות במעלות הבוגר המפוכח אשר דעתו מיושבת עליו. ואף את אלה מוכן הוא לאבד בכדי ליכות במעלות הזקנים שקנו חכמה.

ואמנם לו היה שייד ליכות בכל המעלות גם יחד, היתה זו בוודאי שלמות מופלאה. לדרגה מיוחדת זו זכתה שרה עד כדי שהוגדרה "בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז'".

המשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש אמר כי זו מהות תלמידי סלבודקא המובהקים אשר גם בזקנותם פיעמו בקרבם מעלות הילדות והנעורות גם יחד.

ובדרך זו ביאר המשגיח הגר"ש וולבה (במכתבו לספר 'תורת אברהם') את הפסוק (תהלים צ"ב, טו) "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו" שנטוע בצדיקים כח צעיר של דשנות ורעננות מיוחדת ונפלאה העומדת עד זקנה ושיבה.

ונראה שניתן לקנות מעלה זו על-ידי לימוד התורה ועבודת התפילה כהוגן, כי אז דבקים במלכו של עולם עליו נאמר "ויהיו בך זקנה ובחרות". הוא הכוח הגורם לשמחה והרוגע הנפלאים השוררים בחיקם של עבדי ה'.

באחד הימים נזדמן לשיעורו היומי של מרן הגר"ש אלישיב פרופסור מפורסם מארה"ב הבקי בחכמת הנפש. עם צאתו מהשיעור, הביע את התפעלותו הגדולה ואמר כי בדרך כלל בני אנוש בגיל הזקנה נעשים מתוחים וכעוסים, ומעלים טרונות וזעקות על בני משפחותיהם וסובביהם. בשונה מהם התפעל לראות איך יושב מרן ומסר שעה ארוכה שיעור מתוך שלוה מיוחדת הנסוכה על פניו, כאשר צעירים ישובים למולו ומקשים על דבריו שוב ושוב. אכן בכלל כל מעלותיהם של גדולי ישראל, ניכרת בבירור שלווה נפשם הנובעת כאמור מהזקנה והבחרות השוורה אצלם גם יחד.

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

מסביב לשולחן

עורך – הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרה בעיון בהלכה באגדה ובסוסר

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי הענין

א] איסור אכילה קודם בהמתו.

אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר "ונתתי עשב בשדך" והדר "ואכלת ושבעת". (ברכות מ' ע"א).

ב] בשתיה האדם קודם לבהמה.

והמקור לזה מפרשתנו [כד – יד] וְאָמַרְהָ שֶׁתֶּה וְגַם גַּמְלִיק אֶשְׁקָה, וכתב המג"א [סי' קס"ז ס"ק י"ח בשם ספר חסידים], מכאן דאע"פ שאסור לאדם לטעום קודם שיאכיל לבהמתו, הני מילי באכילה אבל לשתיה האדם קודם, כדאשכחן ברבקה שאמרה שתה וגם גמליך אשקה ע"כ (ולפי דרכו יש ליישב גם מה שיש להקשות מדכתיב (במדבר כ' ח') "והשקית את העדה ואת בעירם" הרי שגם כאן הקדים הקב"ה את העדה לבעירם, ולפי המבואר מיושב דגם כאן מדובר בשתיה ולא באכילה). וצ"ע מה ההבדל בין שתיה לאכילה, ואם נאמר ששתיה זה צער גדול ולכן האדם קודם, א"כ האם יהיה מזה נ"מ להלכה שבמקום שהאדם מצטער ביותר יהא מותר לו לאכול קודם לבהמה דומיא דשתיה וצ"ע. וראה

בפרי מגדים שם במשבצות זהב סק"ז שהביא בשם התורני המופלא מהר"ר מורי כהן ז"ל שהיה פרנס ומנהיג בק"ק פרנקפורט דאדר יע"א מצאתי בכתביו ושייך גם כן למ"א אות ח"י להקשות ע"ד הספר חסידים הנ"ל, וקשה מה ראייה היא זו, וכי דרך הוא אדם ששואל מים מחבירו לשתות יאמר אתן לבהמתך קודם ואח"כ לך, ושמה הבהמות שתן בדרך מים הראוים לבהמה ואדם רוצה מים צלולים. ונראה שטעות סופר וצריך להגיה וראיה מרבקה "שאמר", היינו העבד התפלל [שם, יד] והיה הנערה כו' ואמרה שתה וגם גמליך אשקה, דהיה לומר והיה הנערה אשר אומר אליה תן מים לגמלים ואמרה אשקה לגמלים וגם לך אשקה, שמע מינה בשתיה מותר אדם קודם, עכ"ל. והנה נראה שכיון קרוב לאמת, כי הקו של שאמרה הוא מיותר, וצ"ל שאמר העבד, כי זה הלשון נמצא בדברי העבד. והנה גם אני הגהתי כזה במ"א שם, ואמנם מגלגלין זכות ע"י זכאי, כי ידעתי ומכירו הייתי אותו שהיה ירא ה' מרבים, על כן הזכרתי שמו על הספר ולכבוד נשמתו, תהא נשמתו צדורה בצרור החיים אמן. אמרתי כי על דרך הרמז והצחות י"ל בתפלתו הזכיר [שם] הטי [נא] כדך ואשתה ואמרה שתה, ובמעשה אמר [שם, יז] הגמיאני "מעט" מים, לא כדי שתיה, כי נסה אותה בדרך ארץ ודינים, כי י"ל טעימה מותר וי"ל אסור אבל יש חילוק בין אכילה לשתיה, ולכן בתפלתו

אמר סתם אנסה ואשתה ואמרה שתה ואח"כ לגמליך, יודעת ג"כ הדין שיש לחלק בין אכילה לשתיה, אותה הוכחת מצד חסידות גם יודעת הדין. ובמעשה עשה חכמה יותר, מעט מים, לומר אולי הדין רק טעימה שרי. ורבקה ידעה הדין שיש לחלק בשתיה, על כן אמרה [שם, יח] שתה די ספוקך ואח"כ [שם, יט] לגמליך, כלו די סיפוקן, עיין רש"י, שהיו ג"כ צמאים ואפילו הכי הוא תחלה, והבן: עכ"ד. אמנם האור החיים והכתב סופר סוברים שאין בזה חילוק.

וע"ע בשו"ת הר צבי [או"ח א סימן צ] כתב, א, ד"ל דצער של צמא קשה יותר ולכן בצמא אינו מחויב להקדים לבהמה. ב. הטעם הוא, משום דבאכילה ימשך סעודתו ויבוא לישכח שבהמתו עדיין לא אכלה, וכמו דמצינו דבענין אסור אכילה קודם תפלה יש חילוק בין אכילה לשתיה, דלשתות מים קודם תפלה ליכא איסורא. ה"ה בבהמה דדוקא באכילה מחויב להקדים דשמא ישכח, משא"כ בשתיה ליכא טעמא דשכחה, ולכן מותר לשתות קודם הבהמה.

ג] האיסור מה"ת או דרבנן.

נחלקו גדולי הדורות באיסור זה אם מה"ת הוא או מדרבנן. המגן אברהם בסימן רע"א ס"ק י"ב כתב בשם שו"ת מהר"ם מרוטנבורג בשם הריצב"א דגבל תורא לא הוי הפסק בין ברכת המוציא לאכילת הפת משום דהוי דאורייתא, משא"כ במי ששכח להבדיל ומבדיל בין ברכה לאכילה דלא הוי אלא מדרבנן הוי הפסק, הרי דהוי מה"ת. אך בשו"ת שבות יעקב ח"ג או"ח סימן י"ג נקט דהוי מדרבנן וקרא אסמכתא עי"ש. - ומדברי הרמב"ם נראה דאין בזה אלא מדת חסידות בלבד שהרי לא הביא זו בהלכות תפלה או ברכות, אלא בסוף הלכות עבדים בלבד ושם כתב "מותר לעבוד בעבד כנעני בפרך ואע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי החכמה שיהיה אדם רחמן ורודף צדק ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומכל משתה חכמים הראשונים היו נותנים לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלים ומקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן", הרי דאין זו הלכה גמורה אלא מדת חסידות בלבד.

ד] גדר האיסור. בשאלת יעב"ץ (ח"א סי' יז) כתב שחייב הקדמת אכילת בהמתו הוא משום גדר צער בע"ח, שכיון שהבהמה הנמצאת ברשותו סמוכה במזונותיה עליו שהרי אין לה מי שיאכילה מבלעדיו, ואם הוא לא יאכילה בזמן הקבוע תמות ברעב, ע"כ הטילה התורה חובה על האדם לפרנס את בהמותיו לפני שיאכל הוא

המשך בעמוד השלישי

מין שר התורה

רבינו הגר"ח קניבסקי

שליט"א

בדגים

שאלה: יש לו אקווריום, אם אסור לאכול קודם שיתן לדגים לאכול, כי [הנה בגמ' בברכות (מ, א) אמרו אסור לאדם ששיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך, והדר "ואכלת ושבעת"], ובפשוטו כתוב הלשון "בהמה"?

תשובה: לי היה כזה מעשה בשנה שעברה, הייתי חולה הביאו לי דגים בשביל ה"תשליך", וגם היתה שאלה בשבת אי ליתן להם מזונות, אם מזונותיהן עליך, ונשאר לחיוב, כי בגמ' בבא קמא (נ"ה א) דרשינן שדגים בכלל בהמה, וכן טען הגר"ד גדליה נדל (שליט"א).

שאלה: בגמרא ב"ק (סופ"ה) מבואר שבכל מקום שכתוב בהמה צריך ריבוי על שאר מילי?

תשובה: כאן זה רק גילוי מילתא על הענין שצריך לדאוג להנך שמזונותיו מוטל עליו, ולא דוקא בהמה.

כשאינו אוכל לשניהם, ובתינוקות

שאלה: בביאור הלכה (סי' שלד ס"א ד"ה והראוי) כתב כי מה שמצילין בנפלה דליקה בשבת "הראוי לבהמה לבהמה", משום שאסור לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו, ולכן מציל גם לבהמה מזון ג' עורות, וקשה הרי אם לא יציל לא יהיה לו עבור בהמתו ואז לכא' יהיה לו מותר לאכול.

תשובה: אף אם אין כדי שניהם אסור, וראיה מגמרא גיטין (ס"ב א') שמיירי באורח שנתנו רק לו ואין לו יותר, ובכל זאת לא רצה לאכול.

שאלה: אם מה שמציל "הראוי לבהמה לבהמה" משום שאסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו, מה עניינו לתינוקות, שאצלם לא שייך הענין?

תשובה: גם לתינוק מצוה ליתן אוכל, ואי משום מצוה דבהמה מותר ה"ה לתינוקות, שהרי אם אין לו מספיק אוכל - ודאי הוא קודם, ומה שמוכח מהגמ' בגיטין הנ"ל שאסור - זה רק אם יהיה לו אח"כ, א"כ מה מתיר לו להציל הרי אין לו ופטור, ע"כ המצוה שבזה, וה"ה תינוקות.

הגאון רבי יעקב סטפנסקי שליט"א
ראש ישיבת תורה בתפארתה

שתיה של אדם קודם לבהמתו

הנה מבואר בקרא (בראשית כד) שאליעזר ביקש מרבקה 'הגמיאני נא מעט מים מכך', ורבקה אמרה לו 'שתה אדני', ותמהר ותורד כדה על ידה ותשקהו, ואחר שגמרה להשקותו אמרה לו רבקה 'גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשותות', ותמהר ותער כדה אל השקת ותרוץ עוד אל הבאר לשאוב ותשאב לכל גמליו. ומבואר דרבקה הקדימה שתיית אליעזר לשתיית הגמלים, ואף אליעזר שתה קודם שהשקו את הגמלים, ורק לאחר שסיים לשותות הציעה רבקה להשקות הגמלים, וכן עשתה.

ובמג"א סי' קס"ז סקי"ח הוכיח מזה (בשם ספר חסידים) דאף דבאכילה אסור לאדם שיאכל קודם שיתן לבהמתו (כמבואר בברכות ד"מ א'), מ"מ גבי שתיה האדם קודם לבהמתו, ע"ש. [ובספר חסידים סי' תקל"א הוכיח עוד ממי מריבה דכתוב בענין שם (במדבר כ, ח) והשקית את העדה ובערים, ומבואר דבשתיה האדם קודם לבהמה, ועי' ביד אפרים על דברי המג"א שם שדחה ראייה זו].

ולכא' כוונת המג"א להוכיח מהא דהיה לו לאליעזר לקחת המים שנתנה לו רבקה ולהשקותם לגמליו, דאם היה הדין דגם גבי שתיה יש להקדים את הבהמה, וודאי שהיה לוקח את המים ומשקה מהם לגמליו, ומדלא עשה כן מוכח דגבי שתיה האדם קודם לבהמתו.

וצ"ע דהא זה ודאי דבאופן שיש לאדם מזון או משקה בשיעור מצומצם שאין בו שיעור מספיק עבורו ועבור בהמתו, דפשוט ואי"צ לפניו דחיי קודמים לחיי בהמתו, (דהא אף כלפי חבירו קיימ"ל (ב"מ דס"ב א') כר"ע דחיי קודמים לחבירו, וכ"ש מבהמתו), והכא דמתחילה לא ביקש אליעזר מים אלא לעצמו, ורבקה אף היא מתחילה נתנה רק עבור אליעזר, וכמב' בקרא דבתחילה אמרה לו רק 'שתה אדוני' ורק כשכלתה להשקותו אמרה 'גם לגמלך אשאב', א"כ בוודאי שלא היה מוטל עליו להשקות גמליו, דבכה"ג וודאי דהוא קודם לבהמתו. [שוב הראוני בחתם סופר שפי' דהא דאמרה רבקה דמתחילה שתה, ורק לאחר שכלה לשותות אמרה 'גם לגמלך אשאב', משום שאילו היתה אומרת דמתחילה שתה וגם לגמלך אשאב, יתכן שהיה אליעזר צריך להמתין עד שישתו הגמלים].

עוד ילה"ק דהנה מבואר בפסוקים דאליעזר ביקש מרבקה שתשקה אותו, והנה מה שהוצרך להטריחה ולא לקח בעצמו מן העין, לכא' הטעם משום דהוי ממון העיר, ורק ע"י שרבקה נתנה לו שהיתה מאנשי העיר הותר לו לקחת. והנה דעת הרשב"א (ב"מ דפ"ז א') דהמזמין את חבירו שיאכל אצלו אינו קונה מה שנותנים לפניו, דמשל בעה"ב הוא אוכל, ואסור לו לשנות מדעת בעה"ב. ומעתה לפמשנ"ל דלא הותר לאליעזר לשותות בעצמו רק ע"י אחד מאנשי העיר, נמצא דאליעזר היה אורח שאינו קונה מה שנותנים לפניו, וממילא אף אם מן הדין גם בשתיה האדם קודם לבהמתו, מ"מ לא היה לו זכות לשנות ולהשקות המים לגמליו דרבקה נתנה לו שהוא ישתה, וממילא ליכא הוכחה מהא דשתה הוא ולא נתן לגמליו, דהא לא היו המים שלו.

ואף להנך ראשונים דפליגי על הרשב"א וס"ל דאורח קונה מה שנותנים לפניו נמי קשה, דהנה יש לדקדק לישנא דקרא (פסוק י"ט) שכתוב 'ותכל להשקותו', דלכא' הול"ל ויכל לשותות, שהרי אמרה לו שתה אדוני, וא"כ הוא זה שכלה לשותות, ומהלשון משמע שסיימה להשקותו, ויעוין באוה"ח שבי (בבי' הראשון) שרבקה היא שהשקתה את אליעזר, ואליעזר לא טרח כלל בהטיית המים אליו. ומב' שהמים כלל לא באו לידו שיזכה בהם, וא"כ אף להנך ראשונים דס"ל דבעלמא קונה וממילא יכול אף לשנות מדעת הבעלים, כ"ז הוא באופן שבא המזון אליו, אך בכה"ג שלא בא המזון לידיו אף הנך ראשונים מודו דלא זכה בהם האורח וה"ה דאינו יכול לשנות מדעת בעה"ב, וא"כ ודאי דלא היה יכול אליעזר לשנות מדעת הנותן, שרבקה נתנה לו ולא לגמלים, וצ"ע בכ"ז.

(רשימות תלמידים מתוך שיעור חומש)

ובתוס' (ע"ז ו' א' ד"ה והשתא) כתבו שבנח אמר לו הקב"ה "לך ולהם לאכלה" הוא קודם, והטעם כיון שזה היה בדרך נס נחשב שעתה יש לו בלבד, ולכן הוא קודם.

בונח

המגן אברהם (סי' קסז סקי"ח) הוכיח שלענין שתייה אין דין קדימה לבהמה, וראיה מאליעזר שאמרה לו שתה וגם לגמליך אשקה. ומוכח שגם בנח יש הך דינא, ומשום שזה מהלכות דרך ארץ, וזה שייך גם בעכו"ס.

אורח

שאלה: מהו במכניס אורח לביתו, לכא' ודאי שהאורח קודם לבהמתו, וא"כ מה הראיה מרבקה שהקדימה את אליעזר לבהמותיו?
תשובה: אחר שנתנה לו רבקה איך היה מותר לו לאליעזר לשותות אם אסור לו לשותות קודם בהמתו.

(דרך שיחה)

הרב ירחמיאל קראם

לימוד המוסר

'אכילה קודם לבהמתו'

המחבר בשו"ע בהלכות בציצת הפת, בדין שאסור להשיח בין ברכה לאכילה כותב: 'ואם שח צריך לחזור ולברך אלא אם כן הייתה השיחה בדברים מעניין דברים שמברכים עליו כגון.. לתנו מאכל לבהמה'.

אמירה של 'תנו מאכל לבהמה' בין ברכה לאכילה אינה מצריכה לחזור ולברך. הטעם לכך מבאר שם ה'משנה ברורה': כיוון 'דאסור לטעום קודם שייתן לבהמתו' התירו לו לומר 'תנו מאכל לבהמה' בין ברכה לטעימה.

מביאים הפוסקים שדין זה אינו רק בהאכלת בהמתו אלא גם שאר מיני חיה ועופות ודגים שמזונותיהם עליו אסור לו לאכול קודם שידיאג למזונותיהם. דבר זה נוגע לכאורה לכל מי שיש לו בביתו כלוב עם ציפורים או אקווריום עם דגים.

הדין להקדים להאכיל את בהמתו הוא רק ביחס לאכילה שלו עצמו שהוא הבעלים של בעלי החיים. אבל בבא להאכיל את בני ביתו ואורחיו יש לו להקדים אותם לבהמתו ולבעלי החיים שלו. מפני שהם לא מצווים להקדים אכילתם לאכילת בהמה שאינה שלהם.

עוד מובא שאם אדם מתארח עם בהמתו ואוכל משל אחרים או משל הפקר אין עליו חיוב להקדים בהמתו לאכילתו. והביאו ראייה לזה מהכתוב בשביעית: 'לך ולבהמתך אשר בארצך.. תהיה כל תבואתה לאכול' הקדימו 'לך' ל'ולבהמתך' כיוון שפירות שביעית הפקר ובהפקר או במאכל שאינו שלו לא נאמר דין הקדימה.

ה'משנה ברורה' שם מוסיף: 'כתב ה'מגן אברהם' בשם ספר חסידים דלשתות, אדם קודם לבהמה. כדכתיב ברבקה שאמרה להעבד 'שתה וגם לגמליך אשקה'. הדין שאסור לאדם לטעום קודם שייתן אוכל לבהמתו הוא רק אם רוצה לטעום דבר מאכל. אבל אם רוצה לשותות הוא קודם לבהמה. דין זה נלמד מרבקה שאמרה לאליעזר 'שתה' אתה קודם ואחר כך 'גם לגמליך אשאב'.

ה'פרי מגדים' בשם ה'אליהו רבה' וה'חתם סופר' בהגהות הביאו ראייה נוספת מהפסוק: 'והשקית את העדה ואת בעירם' שהקדימה תורה אדם לבהמה לגבי שתייה.

עצמו כדי שיקנה מדת הרחמנות בנפשו. ולפ"ז כתב שבעלי חיים שמזונותיהם מצויים כגון כלב וחתול אין חיוב להקדימם מעיקר הדין. ודעת הט"ז שחיוב הקדמת הבהמה הוא רק כשרוצה לאכול אכילת קבע. אולם בב"י כתב שאסור אפילו לטעום פרוסת המוציא לפני האכלת בהמתו. ובריטב"א בשבת (ק"ז) כתב שאם נתן לבהמה לאכול כפי שצריכה אם האדם אוכל שוב אינו צריך להקדים בהמתו. ובאשל אברהם כתב שסגי שמקדימם פעם אחת ביום. והאדמו"ר מגור בעל האמרי אמת הקשה דבקרא כתיב והיתה לך וגו' לך ולבהמתך וגו' תהיה כל תבואתה לאכול, ואמאי אקדמיה קרא אדם לבהמה, ותירץ דבשביעית שהכל הפקר אינו צריך להקדים בהמתו לאכילה דידה.

ד] אימתי לא נאמר איסור זה. בשו"ת כתב סופר או"ח סימן ל"ב כתב בשם אביו הגדול החת"ס דשאני האוכל משלו דמצווה להקדים להאכיל בהמותיו שמזונותם עליו, אבל המאכיל את חבריו אינו מצווה להאכיל כלל לבהמתו ולפיכך אינו מצווה להקדימם, ופלפל לפי דבריו בהא דמס' גיטין דף ס"ב, ע"ש. לפי דבריו לכאורה לא יתישב הא דוהשקית את העדה דכיון דמים אלה היוצאים מן הסלע מספיקים לכל ישראל, מצוה עליהם להקדים כל אחד את בהמתו לפני שתייתו הוא, אלא דשאני שתיה מאכילה כמבואר.

ה] האם איסור זה נאמר בטעימה. נחלקו הפוסקים אם הלכה זו נאמרה רק בסעודה או אף בטעימה בעלמא, דהט"ז בסימן קס"ז סק"ז דייק מדברי הבית יוסף דאף בטעימה בעלמא אסור ודחה דבריו דלא אמרו אלא שאסור לאכול קודם שיתן לבהמתו ולא אמרו אסור לטעום, ובבאר היטב שם ס"ק ט' תמה דהלא בגיטין ס"ב ע"א אמרו להדיא **"ליטעם מר מיד"....** אסור לאדם **שיטעום** קודם שיתן לבהמתו", והביא בשם מהר"ם חגיז **"דכלל גדול בש"ס דאין לסמוך אלא על מה שנשנה במקומו"**. ולכאורה זה חידוש עצום, דהלא כל גדולי הדורות טיילו לאורכו ולרוחבו של התלמוד להקשות מכל מקום ומכל פינה, בנו עולמות והחריבו על סמך סתירות ודיוקים ממקום למקום ולא שמענו כלל זה דאין לסמוך על מה שלא נשנה במקומו, ובפרט בני"ד דאין כאן סתירה אלא בא זה ולימד על זה וד"ת עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר. - אלא נראה פשוט דגירסת הט"ז גם בהא דגיטין היתה אסור לאדם לאכול, ובאמת משמע בש"ס וילנא דגירסאות חלוקות יש בזה עיין בזה גם בברכות וגם בגיטין אמנם הר"ף והרא"ש גרסו אף בברכות אסור לאדם לטעום ע"ש, ואכמ"ל. ובשבות יעקב ח"ג סימן י"ג שדחה את דברי הבאר היטב וכתב דלשון טעימה בש"ס אין משמעו טעימה מועטת אלא מלשון דרך ארץ הוא אף בסעודה גמורה ע"ש. אמנם לענ"ד יש לדייק כשיטת הט"ז מלשון הרמב"ם בסוף הלכות עבדים שם שכתב **"ומקדימין מזון הבהמות לסעודת עצמן"**, ומשמע דאין הלכה זו אמורה אלא בסעודה, ובאמת נראה כן מעיקר הדרשה דהלא דרשו ממה דכתיב ונתתי עשב בשדך והדר ואכלת **ושבעת**, הרי דמיירי באכילה שיש בה שביעה ודו"ק.

בהגהות יד אפרים בשו"ע הביא: 'צריך עיון, דטפי הווא ליה לאתויי ראייה ממימרא דרחמנא בפרשת חוקת 'והשקית את העדה ואת בעירם' והביא: 'וראיתי ב'אור החיים' שם שעמד בזה וכתב לתרץ דבשעת סכנה או צער, אדם קודם'.

לכאורה צריך להבין, אם יש לנו כלל ששתייה בכלל אכילה, היה עלינו להקדים הבהמה גם בשתייה. מדוע שונה שתיה ביחס לחיוב של הקדמת בהמה לאכילתו שדין זה הוא רק לגבי אכילה שבהמתו קודמת ולא בשתייה שהוא קודם.

יתרה מזו הקשו, אם הדין הוא שבאוכל אצל אחרים או מן ההפקר אין בכלל דיני קדימה לבהמתו, אז מה הראייה שבשתייה אין דין קדימה מרבקה ששאבה מים עבור עצמה והשקתה את אליעזר לפני הגמלים. או מהפסוק: 'והשקית את העדה ואת בעירם' שנאמר במים של נס שלא היו של בני ישראל ובשניהם מדובר שהמאכל או המים אינם שלו או שהם של הפקר ומטעם זה אין בהם כלל דין קדימה, במילא לכאורה אין ראייה שברוצה לשתות מים אין דין קדימה לבהמה.

ביסוד העניין, נראה שהחיוב להקדים מזונותיהם של בע"ח שמזונותיהם עליו הוא מדין צער בעלי חיים הנלמד מהפסוק: 'ורחמיו על כל מעשיו'.

הגמרא בבא מציעה מביאה שהייסורים הגדולים שהיו לרבי באו לו על ידי מעשה שלו שגרם הוא לעצמו ועל ידי מעשה אחר הלכו הייסורים ממנו. על ידי מעשה באו, שעגל שהובל לשחיטה ברח והחביא ראשו בכנף בגדו של רבי ובכה.

אמר לו רבי לעגל: 'לך כי לכך נוצרת'. זו תכליתך בעולם שתלך לשחיטה ובשרך יהיה למאכל בני אדם. אמרו בשמים: 'הואיל ואינו מרחם יבואו עליו ייסורים'.

ועל ידי מעשה אחר הלכו מרבי הייסורים. יום אחד הייתה שפחתו של רבי מנקה את הבית. היו שם גורים של חולדה והייתה מטאטאה אותם. 'אמר לה רבי הניחי להם, שהרי נאמר: 'ורחמיו על כל מעשיו' אמרו בשמים הואיל ומרחם נרחם עליו'.

איסור 'צער בעלי חיים' מלמד אותנו עד כמה עלינו להידיבק בדרכיו של הקב"ה. מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון. מה הוא 'רחמיו על כל מעשיו' אף אנו נרחם על כל מעשיו של הקב"ה. על בעלי חיים שמזונותיהם עלינו.

ומביאים את דבריו הנפלאים של ספר 'חרדים' המביא מהאר"י הקדוש שהסתכל בפני ת"ח אחד ואמר לו נרשם בפניך עוון צער בעלי חיים ונמצא שאשתו לא הייתה נותנת מאכל לתרנגולים בבוקר. ואחר שנתקן הדבר אמר לו האר"י הקד' סר עוונך.

לדאבון לב נראה שעניין זה של 'צער בעלי חיים' טעון חיזוק. אין לנו אלא להדבק במידותיו של הקב"ה וכל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים.

הודעה משמחת

בסיעתא דשמיא,

ולבקשת ציבור הקוראים,

אנו מתחילים א"ה מסגרת נוספת

של הפצת העלון במייל,

המעונינים להצטרף ישלחו בקשה

למייל: MISAVIV1000@GMAIL.COM

בברכת התורה

מקור האיסור

דנו הפוסקים האם אסור לאדם לאכול לפני בהמתו הוא בדוקא אכילה אולם בשתיה האדם קודם. המג"א בסימן קס"ז ס"ק י"ח מביא בשם ספר חסידים דלענין שתיה אין צריך להקדים את הבהמה. וכמו שמצאנו ברבקה שאמרה לאליעזר "שתה וגם לגמליך אשקה" והתורה כתבה כן כדי שנלמד מרבקה, וכ"כ בשו"ע הרב סימן קס"ז סעיף ט'. ובס' חסידים הביא עוד ראייה ממה שאמר הקב"ה למשה והשקית את העדה ואת בעירם" (במדבר כ') ולא הקדים את הבהמות קודם לעדה. וכן כתב בהגהות חתם סופר בהגהות לשו"ע סימן קס"ז. אולם הפמ"ג במשב"ז סימן קס"ז ס"ק ז' כתב להעיר על מה שמביא הס"ח ראייה ממה שאמרה רבקה לאליעזר "שתה וגם לגמליך אשקה", שהרי אליעזר ביקש מרבקה שתשקהו מים, וכי דרך לומר לאדם המבקש מים אתן לבהמתך ואח"כ שתה אתה, ועוד אולי שתו הגמלים בדרך ולו לא היו מים צלולים לשתות. בשו"ת חתם סופר חו"מ סימן קי"ט פירש החילוק בין אכילה לשתיה, דהטעם שבאכילה צריך להקדים את הבהמה משום שאדם יכול להתענות יותר מבהמה ולכן זהו דווקא באכילה, משא"כ בשתיה שאין אדם יכול להתענות יותר מבהמה, בשו"ת הר צבי או"ח סימן צ' כתב שהמציאות היא שצער של צמא קשה יותר מתענית של אכילה. [המציאות מוכיחה שלאחר יום צום מיד האדם צריך לשתות אבל אוכל יכול לחכות הרבה אחרי גמר הצום]. ובאמת בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ד סימן כ"ו מוכיח כן מדברי החת"ס הנ"ל שכתב שצער של צמא קשה לאדם יותר מבהמה. בס' בית דוד סימן פ' ובהר צבי הנ"ל כתבו שבאכילה חוששים שמא ימשך בסעודתו ויבוא לשכוח ליתן לבהמתו. אולם בשו"ת כתב סופר באו"ח סימן ל"ב ובעיקרי הד"ט או"ח סימן ט' ס"ק ל"ב ובכף החיים סימן קס"ז ס"ק נ' הביא עוד פוסקים שסברו כן ובבן איש חי חלק א' פרשת אמור סעיף ט"ו כתבו שאין חילוק בין שתיה לאכילה ובכולם עליו להקדים את בהמתו.

האם טעימה מותרת

לשון הגמ' בברכות ד"מ "אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו" וכתב הט"ז בסימן קס"ז שהאיסור הוא דווקא באכילת קבע (עד כביצה או בכזית), אבל בטעימה מותר לטעום קודם שיתן מאכל לבהמתו. אולם האחרונים מעירים דבגמ' גיטין ס"ב ע"א מובא הלשון אסור לו לאדם לטעום לפני שנותן לבהמתו. בשו"ת שבות יעקב ח"ג סימן י"ג כתב שמה שנקטו בגיטין לטעום כיון ששם הציעו לגניבא לטעום מר מידי וכוונתם שיאכל אכילת קבע ורק לשון דרך ארץ הציעו לו לאכול קצת. ולכן אמר להם שלא יכול לטעום שטעימה אסור. וכן משמע בלשון רש"י מ"ז ע"א ד"ה לטעום איתמר דאין חילוק בדבר אלא צריך שיאמר בלשון רבו. וכן משמע בגמ' שבועות כ"ב ע"א "מהו דתימא אטעום נימי פירש"י לשון אכילה הוא, ובתוס' (שם) כתבו דטעימה היינו אכילה. אבל אה"נ למעשה טעימה כן מותרת. וכן דעת החיי אדם בכלל ה' נשמת אדם י"א שטעימה מותרת אך כשלא לאכול בקביעות אז אסור גם טעימה [ואולי שהטעימה הזאת תמשוך אותו לאכול יותר].

הופיע ויצא לאור

מסביב לשולחן

על חמישה חומשי תורה

בעימוד חדש ומאיר עיניים

50 נושאים על פרשיות התורה

להשיג: ספרי הישיבה

הנושאים הבאים

חיי שרה- אכילה קודם לבהמתו, שתה וגם גמליך אשקה (כד מו), פמ"ג מש"ז קס"ז
תולדות- הפסקה.
ויצא- אסמכתא בנדרי צדקה, אם יהיה אלוקים עמדי (כח כ) ב"י יו"ד רנח.

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
לחשיטת בחנוניות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נסתר,
ראשונים, אחרונים, חסידות

מובא בגמ' ברכות מ' ע"א "אסור לו לאדם שיאכל קודם שיתן לבהמתו שנאמר "ונתתי עשב בשדך לבהמתך" (דברים י"א) ואח"כ "ואכלת ושבעת". המבין ברכה ראשונה צריך לאכול מיד ולא ישיח בין הברכה לאכילה ואם שח הרי זו הפסקה וצריך לחזור ולברך. אך אם שח לצורך הברכה אינו חוזר ומברך. ובגמ' מובא אם אמר אחר הברכה לגבל את המורסן במים למאכל השוורים לדעת רב ששת אינו צריך לחזור ולברך משום שגם שיחה זו חשבת צורך הברכה דאסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו. נמצא שכאשר הוא שח לצורך אכילת בהמתו יש בשיחה זו צורך לאכילה שלו שהרי אסור לו לאכול עד שיאכל לבהמתו ולכן נחשב לצורך הברכה ואינו חוזר ומברך. הקדמה מאכל לבהמה לאו דווקא, אלא ה"ה מדת חסידות להקדים את מזון העבד לפני מזונו כמובא ברמב"ם בהלכות עבדים פ"ט הלכה ח' וז"ל "מוותר לעבד בעבד כנעני בפרך, ואעפ"י שהדין כן מ"מ מדת חסידות ודרכי החכמה שיהיה האדם רחמן ורודף צדק, ולא יכביד עולו על עבדו, ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומכל משקהו ומקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן", וממשיך הרמב"ם "ואין האכזריות והעזות מצויה אלא בעכו"ם עובדי עבודה זרה, אבל זרעו של אברהם אבינו והם ישראל רחמנים הם על הכל וכו'". (עי' באבן האזל בהלכות עבדים פ"ט). בס' פלא יועץ (ערך בעלי חיים) לאחר שכתב על ענין איסור צער בעלי חיים והחויב להקדים מזון הבעלי חיים קודם שיאכל הוא מטעם שהם תלויים בו והוא תלוי במי שאמר והיה העולם, וממשיך "דמזה יש ללמוד לכל הסמוכים עליו כגון בני ביתו ומשרתיו שהם כתרנגולים הסגורים בכלוב שעיניהם תלויות על בעה"ב וצריך להזדרז ולדחוקו עצמו לתת להם את אכלם די מחסורו בעתם קודם שיאכל הוא", ומסיים "דאף אם צער אדם אינו איסור מדאורייתא, מ"מ צער ילדים קטנים שאין בהם דעת הוא מדאורייתא וצריך להזהר מאד שלא לצערם", וכן כתב בהגהות עטרת השלחן ופשוט שאין עליהם חויב ליתן לבהמה וא"כ פשיטא שהם קודמים (עי' בפירוש תפארת יעקב על המשניות (שבת פרק ט"ז אות י' ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סימן נ"ב).

טעם האיסור

כפי שמשמע מדברי הפלא יועץ משמע מה שצריך לתת לבהמה קודם הוא משום איסור צער בעלי חיים, וכ"כ בשו"ת יעב"ץ סימן י"ז וז"ל "עיקרו משום צעב"ח שהרי היא סמוכה עליך ואם לא תהא לה עת קבוע לאכילה חק ולא יעבור תמות ברעב כי אין מי שיאכילה וגם היא אינה מוצאת מאכלה מזומן לפניה, לכן הטילה תורה חובה על האדם שהן שלו לפרנס קודם שיאכל הוא עצמו לקנות מדת רחמנות בנפשו" וכ"כ בחרדים (במ"ע התלויות בושט) וז"ל נראה שזה ענף ממצות "והלכת בדרכיו" ופירושו מה הוא רחום אף אתה רחום וכתוב בו יתברך ורחמיו על כל מעשיו", וכן האריך בזה בס' דברות משה על מסכת ב"מ סימן ל' ענף ב' (מהגר"מ פינשטיין זצ"ל). בהגהות יד אפרים או"ח סימן קס"ז כתב טעם אחר דיש והמזון לאדם בא לו בזכות הבהמה, כי כאשר האדם אינו זכאי המטר יורד בזכות הבהמות ומרווה פני האדמה ככתוב "אדם ובהמה תושיע ה'" (תהילים ל"ו), אדם בזכות בהמה תושיע ה' (עי' מד"ר בראשית ל"ג א'), ולפיכך מן הראוי להקדים מזונות הבהמה למזונות האדם. בפירוש אבודרהם (ברכת הלחם) מביא "כשם שהקב"ה מזמן ומכין מזון הבהמות תחילה היינו העשב, ואח"כ מבשל אותו לצורך האדם כמו כן צריך כל אחד בביתו לעשות.

הפרשה המזכרת

פרשת חיי שרה 5

עורך הרב שלמה רוזנשטיין

חינוך והגות על פי משנתו של הרש"ר הירש

הנדל"ן הראשון שרכש היהודי הראשון

פרשת חיי שרה, פותחת לנו צוהר למהות ויסוד הקשר המשפחתי, עוד רבות נלמד בהמשך פרשיות התורה על אותו קשר משפחתי, על טיבו ועל מהותו של קשר זה אשר מהווה בסיס איתן לחיי המשפחה היהודית, לא רק כמושג חברתי אנושי, אלא כמנגנון הגנה ושמירה, כמייצב את תורת חיי היהדות בקרב המשפחה - וממשיך את מורשתה, וגם ככלי מרכזי בציווי של הדורות הבאים לצעוד בדרך הסלולה של המשפחה היהודית השורשית, כדרך שמצאנו באברהם אבינו בפרשה הקודמת שמשתבח בו הקב"ה, באשר מצווה הוא את בניו אחריו לשמור דרך השם.

שרה, האם העבריה הראשונה, היא האשה היחידה אשר פרשת חיייה מוזכרת ומפורטת בתורה וגם פרשה זו על שמה, בהיותה אם כל הדורות כולם. היא הייתה מושא השלימות בשנותיה וכפי שמפרטת התורה, מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, וחז"ל בבראשית רבה מגדירים את שלימות שנותיה בנקיות מהחטא וביופי, ומציגים את מילוי השנים של שרה ככאלו אשר לא היה בהם רגע שמוטב היה שלא לחיות אותה.

זו היא שלימות החיים, מילוי השנים, מיצוי תפקידו של האדם עלי אדמות.

ובהמשך הפרשה כאשר רבקה נמצאת כאשה ליצחק, כאשר באה היא אל ביתו, אומרת התורה וינחם יצחק אחרי אמו. כאשר עם פטירת שרה רחקה מהבית הרוח והנפש של האם היהודית, יצחק חוזר ומוצא זאת ברבקה, הרי זה הקילוס הגדול והנעלה ביותר אשר נכתב על כבוד האם היהודיה ואצילותה מעולם, וחוקק כבוד בתורה. ובהשלמת התיאור בבראשית רבה, אודות הענן הקשור באהל, הברכה בעיסה והנר הדולק, שכל אלו שבו עם כניסת רבקה לאהל, וכל אלו מסמלים את טהרת וקדושת הבית היהודי ואת מעמדה הנשגב של האם היהודיה.

הרכוש הראשון שרכש יהודי בארץ ישראל, היא אחוזת הקבר שרכש אברהם אבינו לקבור את

שרה, ומעשה זה ממשיך ומסמל את המשמעות הרבה שייחס אברהם אבינו לקיומה של המשפחה היהודית. יושב הוא בארץ, כגר, זו תקופה ארוכה, ועדיין אין לו נחלה, אין לו אחוזה, אין לו אדמה שהיא שלו, וזאת למרת היותו נשיא אלוקים בתוכם, ובעל מעמד מיוחד.

אברהם מבקש לראשונה 'אחוזה' דהיינו היאחזות בקרקע, כאשר הוא מבקש לארגן את המשפחה, דווקא בשעה מצערת של פטירת אשתו, אולם, זה הזמן שבו צריכה להתקבל החלטה שאינה מותירה אותו כגר וכנע ונד, שכן ישנה משמעות להמשך הדורות בקשר המשפחתי אשר ייווצר גם לחיים וגם לאילו שאינם בין החיים.

אחוזת הקבר המשותפת, מערת המכפלה שבה קבורים הזוגות, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה, זוגות הקברים שהיהודי הראשון קנה לעצמו ולאחר מכן גם לבניו לנכדיו ולנשותיהם, אלו היו הרכוש הראשון שהמשפחה היהודית רכשה בארצה ורכישה זו מסמלת את ערך קשרי המשפחה הקושרים את האב והאם, ואותם לבניהם אחריהם.

אברהם אבינו מכריז ברכישה זו, ובהיאחזות זו בקרקע, כי המשפחה לעולם תהיה מאוחדת, גם לאחר היאסף על עמיה, איש ואשתו, אב ובנו, סב וסבתו, כולם משפחה אחת, קשורים ומחוברים בחי חיותם וגם במותם בתוך אחוזה אחת ינחו לעולמים, והיאחזות זו, מסמלת את משמעות מהותה של המשפחה ושושלתה, של המשך הדורות ושל הציווי להם - להביט מעלה אל הוריהם.

גם כל חיי הנישואים של הדורות הבאים, יסודם ומורשתם מוסבת על רכישה זו, שכן קנין שדה המערה מעפרון, הוא היסוד לקנין כסף, ומכאן נלמד קנין האשה - קיחה משדה עפרון, וזאת על מנת ליסד בליבנו כי כל מהותו של קנין זה הוא כאותו קנין שסימל את האישות המופלאה של אברהם ושרה ואת שלימות מעשיהם עלי אדמות.

הלואי וכל חיינו וחיי משפחתנו, אשר מתחילים בקנין האישות הנלמד מכאן, נהיה מודעים ונזכרים בחיי המשפחה אשר באו עקב קנין זה, בהשפעת חיי הבית היהודי של אבותינו הקדושים.

והמקום הזה נקרא בהמשך בשם 'חברון' מלשון חיבור - הנדרש כל כך בקשרי המשפחה וייסודותיה. והנה מאות בשנים, לא עלה קרבן התמיד במרומי הר המוריה שבירושלים, בטרם ראה הכהן שעל חומת המקדש את זריחת החמה שהאירה על קברי האבות והאמהות שבחברון, 'האיר פני המזרח עד שבחברון', כי כיבוד אב ואם הוא התנאי והשורש לכיבוד המקום.

עבודת אלילים או שחיתות מוסרית. מה יותר גרוע?

בקרוב תלמידינו ולעיתים גם בהקשר למשפחתנו, כדי לתקן התנהגות לא ראויה או זו הגובלת בשחיתות מוסרית, עלינו להרחיק לעיתים את הילד או החניך ממקום שבו ההשפעה השלילית עליו גדולה ומשמעותית. קשה מאד לחנך אדם אשר סביבתו הקרובה אליו מגבה התנהגות לא הולמת או נורמה שלילת - שעבורם היא הנורמה המקובלת והם מגבים אותה ואת המעשים שבאים בעקבותיה, וכאשר הם שלמים עם מעשים אלו ואף מעודדים אותם.

אברהם אבינו מצווה את עבדו ומשביע אותו לבל יקח אשה לבנו יצחק מבנות הכנעני 'אשר אנוכי יושב בקירבו'. התהום המפרידה בין בת

כל חיי הנישואים של הדורות הבאים, יסודם ומורשתם מוסבת על רכישה זו, שכן קנין שדה המערה מעפרון, הוא היסוד לקנין כסף, ומכאן נלמד קנין האשה - קיחה משדה עפרון, וזאת על מנת ליסד בליבנו כי כל מהותו של קנין זה הוא כאותו קנין שסימל את האישות המופלאה של אברהם ושרה ואת שלימות מעשיהם עלי אדמות.

כנעני לבין בן אברהם אבינו גדולה עד כדי כך שלעולם לא יתאימו זה לזה.

אך עבודת האלילים של הכנענים אינה לבדה הסיבה לפסילת בת הכנעני מהיות כלה ליצחק, שכן גם כאשר דחה אברהם אבינו את בנות הכנעני מהאפשרות להיות כלה ליצחק, הלא גם אנשי ארם היו עובדי עבודה זרה.

מסתבר איפוא, שלא אלילי כנען, אלא השחיתות המוסרית שבכנען - הייתה המניע להחלטתו. אלילות היא טעות השכל ולטעות השכל - יש תקנה. אך שחיתות מוסרית תופסת את כל ההווה האנושית על כל עומק הנשמה והרגש, לא יתכן למצוא אישה צנועה וטהורה שתביא לביתו את פנינת אצילות הדעת וטהרת המוסר, כאשר שיכת היא לעם שמהותו שחיתות מוסרית.

ויותר מכך, אברהם אבינו מדגיש 'אשר אנוכי יושב בקירבו' משום שהיות האשה יושבת בארץ שבה אנו יושבים - מהווה בעיה קשה מאד, הרי אם תינשא ליצחק תשהה היא כל העת ליד קרוביה ובני משפחתה שהם כאן שכנים בארצנו.

כך שגם אילו הייתה אפשרות לתיקון המידות בתוך ביתו של אברהם, הסביבה הקלוקלת של משפחתה ידרבנו אותה להמשיך ולהתנהג כמותם, מקבלת היא תוספת חזק מבי משפחתה להמשיך באותה שחיתות מוסרית והשפעתה הקלוקלת לא תסור, לא תוכשר היא לשינוי הנדרש בביתו של אברהם אבינו, כל זמן שמשפחתה סובבת אותה על מנהגיהם הקלוקלים. כי לתקן את נזקי השחיתות הכנענית נדרש ניתוק מוחלט מהמקום שממנו היא הגיעה.

וכן אומר ומרמז אליעזר בהמשך כאשר הוא מבקש להביא את רבקה ומצטט את דברי אדונו בשינוי קל 'אשר אנוכי יושב בארצו' דהיינו, מכיר אני את יושבי הארץ שבה אני חי, ובא אני אליכם מאחר שאתם גרים בריחוק מקום - כי לא היינו רוצים שתגורו בקרבתנו.

הרחקת האשה של יצחק ממקום מגוריה - בכל מקרה, חיונית היא לקבלת רוח הבית של אברהם אבינו אשר עתידה לבנות להמשך הדורות של העם היהודי.

רבקה - ארגון חסד

כבר הזכרנו את הכללים המשמעותיים שמלמדת אותנו רבקה בענייני חסד, ובאופן המובחר של קיומו, עשיית חסד היא דבר נפלא, אך כשמצרפים לעשייה זו את תכונותיה של רבקה, אנו מוצאים שלימות מיוחדת שבה רבות יש לנו ללמוד ממנה.

כאשר אליעזר מבקש הגמאיני נא מעט מים, רבקה אינה מכריזה בראש כל חוצות כי עתידה היא ליתן גם לו וגם לגמליו, היא אינה פטפטנית המצהירה מראש על כוונותיה ועל פעולות החסד שעתידה לבצע כמי שמחזיקה לעצמה טובה על החסדים שהיא עושה, בורחת מפרסום ויח"צ, היא מכלה לשאוב לאליעזר ורק אז מציעה גם לגמלך אשאב, והנה לא די שהיא מקבלת על עצמה לתת גם לגמלים מים לשתות, והן זו טירחה יתירה.

הרי יכולה היא לשאוב מים לגמלים ולהניח לפנייהם ולא לטרוח ולהריקם אל השוקת, אבל את מעשה החסד היא עושה בשלימות, וגם חסה היא על כל טיפת מים, כי דרכו של גומל החסד צריכה להיות

- לא בזבזנות מוגזמת, אלא לחוס על הממון, כאשר אין צורך בבזבזו לטובת מעשה החסד עצמו.

ונקל לחשוב על השקיית עשרה גמלים, כאשר כל אחד מהם שותה מים לימים רבים, והריצה של הנערה אל הבאר והרכת המים לשוקת עבורה בוודאי היה זה מעשה הכרוך במאמץ גדול, ובכל זאת, ותרץ, ותמהר, היא אינה מתעצלת כאשר מדובר במקרה זה בטירחת גדולה מאד.

כך, בטירחת פיזית גדולה, ללא פרסום - רעש וצלצולים, ובתכונת חסכון על כל פרוטה, מדריכה אותנו רבקה אמנו, כיצד צריך להיראות גומל חסדים.

מפי עוללים ויונקים יסדת עוז

פסוק זה שניגן דוד המלך בתהילים, סביב פסוקים שכולם מרוממי רוח ונפש, יש בו כדי לכוון אותנו ליסודות החינוך של בנינו ותלמידיו.

ד' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים, מפי עוללים ויונקים יסדת עוז להשבית אויב ומתנקם כי אראה שמין מעשי ידך ירח וכוכבים אשר כוננת מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו וגו'.

מה תפקידו של פסוק זה סביב הפסוקים המרוממים על גדלות השם ורוממותו, כיצד העוללים והיונקים הם אלו שבזכותם יסדת עוז? אין זאת אלא שדוד המלך מכוון ללמדינו דעת ולהורות לנו דרך חינוכית נעלית בפסוקים אלו.

כדי להגיע לרוממות השם ולידיעה השלימה אשר תביאנו לאמונה, אין צורך בדווקא לעילוי נשמה או להתנתקות הגוף עד כדי התפשטות הגשמיות, אין לנו לחנך את בנינו רק סביב אמירות מיסטיות ולהעביר להם מסר כי עולם לא נודע ולא מוכר שלם סובב אותנו ואנחנו לא נדע ולא נכיר אותו, וכל דברי האמונה מנותקים מאיתנו לבלי דעה כלל.

כי אם עלינו להביא לידיעת תלמידיו וילדינו את ההבנה - כי אראה שמין מעשה ידך ירח וכוכבים אשר כוננת', כל אלו מעידים ומראים את האמונה המוחשית ביצירת העולם, בהנהגת השם, כל הסובב אותנו זועק אמונה, כל יציר וכל נוצר, כל מעשה וכל אשר יקרה בעולמינו, הכל הופך באופן מוחשי לגדלות השם, מה אדיר שמך בכל הארץ.

ובנקודה זו, אכן מעלת העוללים והיונקים גדולה מזו של הבוגרים, כי דווקא אם נחנך ונגדל את הדור הצעיר בהבנה זו, בהרגשה זו, כך נוכל להצמיד את חייהם הבוגרים על פי אמונה ותחושה זו, כך הם יחיו את כל חייהם בתפיסה אמונית המושרשת היטב בליבם ובמוחם וכן יושבת אויב ומתנקם, יסתמו פיות דוברי שקר וכזב.

ובכלל, החינוך לפקידת עיני התלמיד, להתבונן סביבו ולהבין את גדלות השם מתוך הבריא, יש בה יתרון גדול גם לחינוכו בדרך האמונה הצרופה כבר מינקותו, ועוד מעלה יש בזה כי ההכרה במציאות הבורא בכל מעשה הבריא ובכל הקורה בעולם, מחזקת גם את האמונה בהשגחה פרטית, בידיעה כי יש מנהיג לבירה אשר על פיו ובהשגחתו תתנהג, וכל המצוות ששורשן בהבנה ובהכרה זו, הינן ברות השגה לאדם כבר בצעירותו בהכירו במציאות זו.

מסתבר איפוא, שלא אלילי כנען, אלא השחיתות המוסרית שבכנען - הייתה המניע להחלטתו. אלילות היא טעות השכל ולטעות השכל - יש תקנה. אך שחיתות מוסרית תופסת את כל ההווה האנושית על כל עומק הנשמה והרגש, לא יתכן למצוא אישה צנועה וטהורה שתביא לביתו את פנינת אצילות הדעת וטהרת המוסר, כאשר שייכת היא לעם שמהותו שחיתות מוסרית.

נשיח בחוקיר

סיפורי הוד

אחר מטתו של גאון ההוראה רבי נסים קרליץ זללה"ה

גליון מס' 203 – חיי שרה

כיצד רבינו משיב לשואל שוב ושוב...

רבינו התייחד בכח סבלנות נדירה שבאה ממנוחת נפש ושלוה שבה היה שרוי תמיד.

רבי נפתלי קופשיץ שליט"א רבה של קהילת חניכי הישיבות רוממה: בעבר כשהשתמשו באסימונים לטלפון ציבורי, היה 'פטנט' להשחיל איזה חוט בתוך המכשיר שיתפוס את האסימון וכך יכלו לדבר יותר זמן. אחד שאל את רבינו האם הדבר מותר? רבינו השיבו בניסוח: "לא כדאי". הלה חזר ושאל: מותר או אסור? ורבינו חזר והשיבו באותו ניסוח: "לא כדאי", כך חזר הדבר כ-8-9 פעמים באותו ניסוח, ללא שום הבעת חוסר נוחות "כבר עניתי לך" וכדו'.

•

חנוכת הבית בנוסח רבינו

רבינו היה מעורר הרבה על החובה והזכות ללמוד בבית. "חוץ משאר סדרי הלימוד במשך היום בבית המדרש, הלימוד בבית חשוב בשביל החינוך, כי הרי החינוך הכי גדול הוא הדוגמא האישית. וכדברי הגמרא (סנהדרין צ"ב) והובא בשו"ע (יו"ד רמ"ג סעיף כ"ד) "כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה אש אוכלתו".

סיפר על כך ר' **יעקב פוזן שליט"א** ממקורבי רבינו: נכנסתי לדירתי החדשה, ושאלתי את רבינו האם עלי לעשות חנוכת הבית, השיב לי רבינו, ודאי שכן! אך מיד הוסיף ואמר, אתה יודע איך לעשות זאת...?! אני אומר לך איך לעשות זאת, תקבע כל ערב ללמוד בבית.

חנוכת הבית בנוסח רבינו.

רבינו מתייחס לכל שאלה מהו רצון ה'

דבר מיוחד שראינו אצל רבינו, שכל שאלה שבאה לפניו, לא היה רק אסור או מותר, אלא כל ימיו עמד לנגד עיניו מהו רצון ה' יתברך. וכדברי רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' כ"ג) וז"ל: "... כי לא יבינו לאשר המצוה הזאת קלה לעומת החמורות אך יבינו לגדולת המזהיר עליה יתברך".

דוגמא לכך: סיפר רבי מרדכי אליהו שלושיץ שליט"א מרבני בתי ההוראה פעם שהוצרכתי לבדוק את העירוב של אחד הקיבוצים, במהלך הסיור נקלעתי למשרד הקיבוץ והזדעזתי לראות ספר תורה (הנמצא בקופסת עץ כמנהג עדות בני מזרח) מונח על הריצפה, כמובן מיד דאגתי לכך שיניחו את הס"ת באופן הראוי.

כשסיפרתי זאת לרבינו, ביקשתי לשאלו איזה שאלה סביב הענין הזה. אך רבינו היה מזועזע עד עמקי נשמתו, התעניין בדיוק מה עשו וכו' עד שנחה רוחו שהדבר תוקן.

הרגשנו, הנוכחים, את ההתייחסות לכל דבר העומד לנגד עיניו - "לעשות רצון ה'". וכיון שכך, הכאב מהזלזול בספר התורה כל כך הסעיר אותו עד שלא יכל להתפנות לשאלה ההלכתית.

דוגמה נוספת: סח רבי יצחק דוד ברנשטיין שליט"א נוכחתי פעם כיצד הרב הופנר שליט"א - רב בית החולים "מעייני הישועה" פושט את ספיקותיו ב"דיני נפשות", נתוחים, חיי שעה, הפלות וכו', לאחר שקיבל תשובות ברורות שנפסקו בכובד ראש, נכנס נער צעיר עם שאלות בדיני ברכות, ולא ראיתי שרבינו מתייחס לשאלותיו פחות ברצינות ממה שנשאל קודם. בתחילה התפלאתי, אך כשהתבוננתי הבנתי, כי רבינו מתייחס בכל שאלה "מהו רצון ה' ממילא אין הבדל באיזה הלכות מדובר".

*

אצל רבינו לא היה מושג של "שאלה שאי אפשר לשאול"

רבי שלמה זלמן גרוסמן שליט"א רבה של אלעד: יש כאלו שהכירו את רבינו רק כדיין, ויש שהכירוהו רק כרב, אך היו כאלו שהכירו אותו גם כדיין וגם כרב ומורה הוראה, היה זה 'מענין' לראות כיצד רבינו משלב את שני הדברים יחד, גם דיין שפעמים היה צריך להיות בתקיפות, וגם רב ומורה הוראה רך ונעים.

היה זה לאחר דיון סוער בבית הדין עם בעלי דין קשים שהיה צריך לנהוג עמם בתקיפות. לאחר שנגמר הדיון, נכנס יהודי לבקש עצה מרבינו. הוא לא ידע כמה להבות להשאיר בכיריים של הגז בשבת. כיון שיש לו שני סירים לחמם, את סיר המרק ואת סיר הטש'ולנט, אם ישאיר רק להבה אחת זה לא יספיק, ואם ישאיר שנים האוכל עלול להשרף. ואינו יודע מה לעשות? רבינו, ברוב סבלנותו, ניסה לסייע בידו ולתת לו עצה, אך עדיין לא נחה דעתו של השאול. לקח רבינו דף ועט ושירטט יחד עימו כיצד מסודרות הלהבות בכיריים עד שנחה דעתו.

יוצא לאור ע"י מערכת "קובץ גליונות"

לתועלת הרבים נשמח מאוד לקבל עובדות מכלי ראשון ובשם אומרים בדרכים הבאות:

מייל: a0533125884@gmail.com או לתא קולי 151533125884

גליון מוקדש לעילוי נשמת:
הרב צבי יהודה ב"ר
ירחמיאל גרשון זצ"ל

גליון רכ"ה, פ' חיי שרה
כ"ה חשוון ה'תש"פ,
רמת השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

מעשה אמהות

מכתבי מו"ר זקללה"ה
מתוך הספר 'חיי יעקב'
הגדוש אוצרות מכתב ידו

מעשי אמהות סימן לבנות

אמרו חז"ל "מעשי אבות סימן לבנים",
ומובן מאליו שבאותו משקל "מעשי אמהות
סימן לבנות".

על כן עלינו להתבונן היטב בכל פרט
ופרט מסיפורי האבות והאמהות שבספר
בראשית ובהסברים של חז"ל, על מנת שיהיו
אלו סימני דרך עבורנו. כי אפשר לפרש את
הביטוי "סימן לבנים", שהוא סימון וציון דרך
עבור צאצאיהם, לעשות כמעשי האבות
והאמהות.

נתעכב כאן על פרט אחד מפרשת השבוע,
פרשת חיי שרה:

כשחזר אליעזר עבד אברהם מארץ ארם,
ומביא אתו את הנערה הצדקת, רבקה, לאחר
שרשרת רצופה של נסים ונפלאות, כגון קפיצת
הדרך, הזדמנות רבקה בדיוק בשעת תפלתו,
והצלתו מהרעלה ע"י בתואל שהורעל במקומו
ועוד ועוד, ואז הוא פוגש את יצחק בשדה,
כתוב בתורה "ויספר העבד ליצחק את כל
הדברים אשר עשה, ויביאה יצחק האוהלה
שרה אמו, ויקח את רבקה וכו'".

ומפרש שם רש"י מה סיפר ליצחק? את כל
הנסים שקרו לו כגון קפיצת הארץ, ושנודמנה
לו רבקה וכו'. ואח"כ מפרש רש"י את המשך
הפסוק "ויביאה יצחק האוהלה שרה אמו"
שנעשית דוגמת שרה אמו, שאצלה היה נר
דלוק מע"ש לע"ש, וברכה מצויה בעיסה וענן
קשור על האהל. זאת אומרת, שגם לאחר

ששמע יצחק את כל הנסים והנפלאות, וראה
בחוש ובמופתים שלפי כל הסימנים הרי זאת
רבקה היא המיועדת לו ממרום, אעפ"כ, לא
בגלל זה לקחה יצחק, אלא בגלל שראה בה
את אותן של המעלות של שרה אמו, ומעלות
אלו שהן בודאי שקידה ועמל בעבודת ה', הן
הן שהיו העיקר בעיני יצחק.

ומה באמת המיוחד בשלשה דברים אלו?

אפשר להסביר זאת עפ"י המשנה בפרקי
אבות (א, ב) על שלשה דברים העולם עומד,
על התורה, ועל העבודה (קרבנות או תפלה),
ועל גמילות חסדים. וכמו שאצל האיש ישנן
שלשה דברים יסודיים אלו, לימוד התורה,
ועבודת הבורא, וגמילות חסדים, כך במקביל
יש גם לאשה שלשה דברים עיקריים:

א. נר דלוק מע"ש, הכוונה לתורה, מה
שהיא מסייעת לבעלה והילדים לעסוק בתורה,
וכמו שנותנת להם אורה ואפשרות להיות פנוי
בתורה.

ב. ברכה מצויה בעיסה, כנגד גמילות
חסדים, הכוונה שהיא פורסת מלחמה לאורח
ולדל, וכפה פרשה לעני, וכמו שמסופר בגמרא
(תענית כג) על אבא חלקיה החסיד, שחכמי
ישראל ביקשוהו להתפלל על הגשם, והוא
בעניויותו הקדים וקרא לאשתו ועלו שניהם לגג
והתפללו, ומיד הופיעו העננים, אלא שבאו
מכיוון אשתו, ושאלוהו החכמים, אמנם אנו
בטוחים שתפלתכם הביאה הגשם, אך מדוע
הופיע העננים קודם מצד האשה, וענה להם
אבא חלקיה כי האשה נותנת לעני פת, וזה
קרוב יותר להנאת העני מהכסף שהבעל נותן
והעני צריך לטרוח אח"כ לקנות בו.

ג. ענן קשור על האוהל, הוא ענין הצניעות,
שבזה הפסוק משבח יותר את האשה, ככתוב
(תהלים מה יד) כל כבודת בת מלך פנימה, וזה
רמז במליצה "ענן קשור", כלומר, שהאשה
צנועה ומוסתרת, כענן בתוך הערפל. ואז
האהל שהיא בו הוא כעין בית מקדש, שהוא
כנגד עמוד העבודה.

"ובמקום אחר כתב רבינו: ענן קשור על האהל,
זו מדת הצניעות, ואז שורה שכונה בבית, כעין

הן הן הדברים שיצחק אבינו ראה והכיר
בה ברכה הצדקת, שהיא מושלמת בשלשת
עמודים אלו, שבית יהודי כשר מיוסד עליהם.
ומעלות אלו אינן באות בירושה, אלא נקנות
על ידי עמל ומאמץ של התמסרות.

וכך אמר הרמח"ל במסילת ישרים:
"שהדקדוק שידקדק על ענין המצוות
והעבודה מוכרח שיהא בתכלית הדקדוק
כאשר ידקדקו שוקלי הזהב והפנינים לרוב
יקרם".

וכשהיה הגרצ"י אדלשטיין מרמת השרון,
שומע את בניו מספרים מדי פעם נסים
ונפלאות ממה שעניניהם רואות אצל חזון איש,
אמר, המופת העיקרי שמראה חזו"א הוא
עמלו העצום בכל חלקי התורה ועבודת ה',
ומזה אני מלא התפעלות.

אורח נסתר

מכתבי מו"ר זקללה"ה
מתוך הספר 'חיי יעקב'

ט' טבת תשע"ז

ויהי בימי ר' אברהם שאל קרול, הוא
אחיו הגדול של הרב מרדכי שמואל קרול
מכפר חסידים, והימים עדיין לפני מלחמת
העולם הראשונה, ואז ר' אברהם שאל היה
בחור, והלך לגור בעיירה (כמדומני בשם
חלופניץ) לשמש שם בתור שוחט.

ויהי באחד הימים בבוקר בשחרית ראה
בביהכנ"ס יהודי אורח שלא הכירו אותו,
וביקש שיתנו לו לעלות לתורה בתור כהן (כי
זה הי' יום ב' או ה'), שאל אותו הגבאי איך

בית מקדש, שהוא עמוד העבודה, כמו שאמר
שלמה (דהי"ב ו א) "לשכון בערפלי".

קוראים לו, אמר האורח כך אתה תגיד "יעמוד הכהן" (בלי שם פרטי).

התורה משבחת את האמהות במעלת היופי

בסוף התפילה הזמין ר' אברהם שאול את האורח שיבא אל ביתו לסעוד פת שחרית, והאורח הסכים.

באותם הימים, התנהלה הצעת שידוך להראש"ק שהוא בלבו נטה להסכים, כי היא היתה בחורה טובה, ואביו של הראש"ק קרול התנגד לשידוך, בגלל המראה החיצוני שלה, והויכוח ביניהם היה במכתבים ע"י הדואר. וכך כתב האב: מה אתה חושב, האם מה שהתורה משבחת את האמהות במעלות היופי הם סתם דיבורים בטלים? אבל הבחור חשב בלבו הענין של יופי זה פרטי שלי, ולא מפריע לי כלל מה שאינה יפת תואר, אבל עוד לא אמר תשובה סופית להצעה.

ועתה נשוב לספר מה היה עם האורח, וכך היה, אחרי שגמרו לסעוד, לקח האורח את התרמיל שלו והלך לתחנת הרכבת, והבחור ליווה אותו כל הדרך, וכשנפרדו על יד התחנה, אמרו שלום זה לזה, והאורח הוסיף דברי תודה, ואמר שלפי דעתי אתה צריך לעשות כמו שאבין אומר. והרכבת נסעה עם האורח. **אז הבחור נשאר נרגש** ברוח סוערת ואמר אני אעשה כמו שאמר לי האלמוני. לבסוף התברר, שהבחורה הטובה היתה לה מחלה מסוכנת.

ומי זה האורח? זה התברר לבחור אחרי זמן רב, בסוף שנת תרצ"ג (אחרי עשרות שנים), ר' אברהם שאול היה כבר בארץ ישראל, וראה בעתון שנפטר החפץ חיים, והיתה בעתון תמונה, והכיר ר' אברהם שאול, שזו תמונת האורח הכהן, זיע"א.

מן ההפטרה

מכתבי מו"ר זצלה"ה
מתוך הספר 'לקט שיחות
וביאורים'

וְעַתָּה לְכִי אֵינֶנּוּ נָא עֲצֵה וּמַלְטֵי אֶת
נַפְשֵׁךָ וְאֶת נַפְשׁ בְּנֵךְ שְׁלֵמָה (מלכים-א, יב)

מדוע לא טען נתן הנביא את
הטעם של מורד במלכות

הנה לא נתן נתן הנביא שום טעם נוסף לצורך לפעול נגד מלכות אדוניהו, אלא עניין הצלה של חיי שלמה ואמו הנתונים בסכנה. ואמנם באמת היה נראה שהוא היה מורד במלכות נגד דוד אביו וזו כבר סיבה מספקת לביטול מלכותו. ועוד הרי כידוע היה צריך שלמה להיות המלך כי כך נקבע ברוח הקודש, וכך חזה דוד מתחילה בכת שבע שהיא הראויה שיצא ממנה שושלת של מלך המשיח.

וכשנתבונן נראה להלן, שגם בת שבע וגם נתן הנביא בטענותיהם אל דוד התעלמו מהסיבה הזו של פיקוח נפש של שלמה ואמו, ורק טענו והסתמכו על הבטחת דוד לשלמה שימלוך.

סיבות שונות לנתן הנביא וכת שבע להכנס בעובי הקורה

ונראה שהדבר פשוט, שלגבי בת שבע אין לה שום סיבה להיכנס לעובי הקורה אודות הנידון מי ימלוך או לא ימלוך, כי דבר זה נוגע למנהיגי העם כגון מלך או נביא שהם נושאים בעול הציבור, וזו חובתם לעשות למען הנהגת העם כהוגן, אבל בת שבע לא הייתה בגדר נביא וכדומה. ולכן בדברי הנביא אל בת שבע הטעים את הסיבה למה היא חייבת להתעסק בנידון זה, והטעים משום חיוב של הצלת נפשות מסכנת מיתה.

אבל, נתן הנביא בעצמו וכן דוד עצמו, בודאי היו להם עוד סיבות להתעסק במניעת מלכות אדוניהו וכפי שנתבאר לעיל שזו חובתם בתורת פרנסי הציבור ולא רצו להוסיף בדברם אל דוד גם את הסיבה של מילוט נפשות, כדי לא לגרום צער לאב שישמע על בנו חשד של עוון רציחה. ומכל מקום הבליעה בת שבע סיבה זו באמרה "אני ובני שלמה חטאים", שיש לפרש הכוונה מלשון חסרים ונעדרים מן העולם, וע"י ברש"י ובמלבי"ם, וצריך לומר שהיא התכוונה להרבה משמעויות.

'חיסון' נגד לבן

מו"ר זצלה"ה
ערוך מתוך כתבי הרב משה
הליוה שליט"א

בספר בראשית מסופר על כמה וכמה אנשים והתורה מאריכה לספר לנו כמה זמן חיו, כמו אנוש, שם, נח, אברהם, יצחק ויעקב אבינו וכו'. הסיבה לכך היא שהם הם האנשים שמהם יצא היסוד לעם ישראל, מאדם הראשון... בבחינת 'שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך'. וכתב על זה המלבי"ם שיש עוד עניין להאריך בכל זאת, משום שכשהתורה מלמדת אותנו מתי כל אחד חי, מכאן אנו יודעים שחנוך לדוג' ראה את אדם הראשון וכן הלאה וכך עברה הידיעה עד לדורות המאוחרים יותר הלאה, עיי"ש.

אך לגבי מניין ימי ישמעאל, נשאלת השאלה מדוע מנו את ימיו, הרי איננו שייך לעם ישראל ומה איכפת לנו כביכול משנותיו? אך רש"י כבר מבאר שמנינו את שנותיו בכדי לדעת את יחוס שנות יעקב, ומה קרה אותו, וזאת אפשר לדעת רק ע"י מניין שנות ישמעאל, עיי"ש.

'חיסון' לקראת השהייה אצל לבן

בהמשך הפרשה, כשעשו חפץ בברכה מיצחק אבינו, פחד עשו משום שהיו לו נשים כנעניות, לכן הלך עשו ולקח אשה מבנות ישמעאל, את אחות נביות לו לאשה. הנישואין הללו התקיימו כבר לאחר שישמעאל מת, באותה שנה שברח יעקב בעצת רבקה אמו, וכשיצא יעקב מבאר שבע היה בן ששים ושלוש שנים ואז כאמור מת ישמעאל. לאחר מכן, ברח יעקב למקום "סודי", הייתה זו ישיבת שם ועבר והוא עשה זאת משתי סיבות, א'- כדי שעשו לא ירדוף אחריו, ב'- יעקב אבינו הלך לישיבה כדי לקבל "חיסון" לפני השהות אצל לבן הרשע והתרפים. ושם היה יעקב אבינו י"ד שנים כדי לא להתקלקל מלבן, ועל זה נאמר 'עם לבן גרתי' – "גרת" עולה תר"ג – ותר"ג מצוות שמרתי.

הנצי"ב מוואלוז'ין כתב בספרו "העמק דבר" שהסיבה שהאריך רש"י לספר על שנות לימוד יעקב אבינו בישיבת שם ועבר, הוא על מנת לספר ולייחס שאלו הם השנים היפות והמיוחסות ביותר שהיו ליעקב אבינו.

וברש"י זה נזכרתי כאשר פגשתי באחד הבחורים שלמד אצלנו לפני למעלה מארבעים שנה. שאלתיו, מה הן שנותיך הטובות ביותר, והשיבני – השנים שלמדתי בישיבה.

מי שזכה ונמצא בישיבה, צריך לשאוף ולגדול וללמוד ולדעת שאלה הן השנים היפות ביותר, וחבל לא לנצל את השנים הללו.

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

פרשת חיי שרה תש"פ - גלייזן שג"ה

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

ויש לדון ליישב בכמה דרכים:

תירוץ א' - יסוד הגר"ש איגר

הנה כתב בתשובות רבי שלמה איגר (יו"ד סי' כ"ב) דמכיון דלא פירשה תורה שניול בתר קורבא, כמו שפירשה תורה דניול בתר רוב, [מקרא דאחרי רבים להטות], אלא דילפינן כן ממה שמצינו בפרשת עגלה ערופה דאזלינן בתר העיר הקרובה, אם כן אין לנו בו אלא חידוש, ולא מצינו לדון מכח קורבא כי אם על שאלת מאין בא, כמו בחלל שמונה לפנינו ואנו שואלין מאין בא זה עד פה, אבל על שאלה לאן הלך, כמו בנידון דידן דהשאלה לאן הלך השליח ונאמר דודאי הלך למקום קרוב, זה לא מצאנו. [א"ה], ועיין עוד בשערי יוסף ש"ד פ"ב.

תירוץ ב' - בקבוע לא אזלינן בתר קרוב

בפילתי (שם) תירץ דמכח מהכא דבאופן דאמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי ולא אזלינן בתר רוב, גם כן לא אזלינן בתר קרוב. מעתה מכיון דאמרינן בגמרא נזיר (שם) דליכא להתיר מכח רוב נשים המותרות מכיון דאייירי דהאשה הוה קבוע, אם כן גם כן לא אזלינן בתר קרוב.

ובשערי דיעה (שם) כתב לדחות דליכא להוכיח מהכא דבקבוע לא אזלינן בתר קרוב, דשאני הכא דהוה קנסא. וצריך עיון בדבריו, דהא אמרינן בסוגיא (שם) דקנסינן משום דהוה קבוע [אע"ג דהוה קבוע מדברנן דאינו ניכר] ובלא זה הוה שרינן. והרי להאמור גם בלאו הכי הוה אסרינן משום קנס.

ובתשובות הגר"ש איגר (שם) כתב לדחות ראיית הפלתי כדבריו הנ"ל דלגבי הנידון להיכן הלך לא אמרינן קרוב.

והנה בדרכי תשובה (סי' ק"י ס"ק מ"א) כתב לדינא דהעיקר כדעת הסוברים דגם בקבוע מהני קרוב. ואם כן הדרא קושיין. ועיין לקמן.

תירוץ ג' - חזקה

לכאורה יש ליישב באופן ג', דהנה אם על ידי הליכתו לעיר פלונית יטמא השליח, ודאי לא נימא דיהא המשלח מותר בקרובות נשי העיר הזאת מפאת חזקת טהרה של השליח, דהרי לא דיינינן אם השליח טמא או טהור, אלא דיינינן מי נתקדשה, ואם כן נימא דהכי נמי דין הקרוב על השליח לא יהני להכריע מי נתקדשה.

אבל באמת תירוץ זה ליתא מתרי טעמי:

חדא, דודאי הדין שאם שני אנשים שלחו שליח לקדש אשה, כגון ששליח אחד נשלח לקדש אשה לראובן, ושליח שני לקדשה לשמעון, והנה בא שליח אחד, ושכחו מיהו, ומספקינן שליח זה מאין בא, אם הוא שליח של ראובן או שליח של שמעון, ודאי דאמרינן דנלך אחר הקרוב. וטעמא דמילתא דהנידון על השליח מאין בא. והכי נמי כשדיינינן לאן השליח הלך.

תו, דאף אם נימא דאין הנידון על השליח, מכל מקום הא רוב מהני אף אם אינו על הנידון עצמו,

דהנה אמרינן בגמרא יבמות (ל"ה ב') דספק בן תשע לראשון או בן שבע לאחרון, חשיב ספק. והקשה בפלתי (קונטרס בית הספק שבסוף

אברהם שלח לקדש אשה ליצחק

ויאמר אחיה ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשור אחר תלך (כ"ד ב"ה) פירש רש"י, ויאמר אחיה ואמה, ובתואל היכן היה, הוא היה רוצה לעלב, ובא מלאך והמיתו.

ואיתא בילקוט שמעוני (רמז ק"ט) שהניחו קערה לפניו וסם המות בתוכה, ובזכות אברהם נתחלפה הקערה ואכל בתואל ממנה ומת. וכעין זה איתא בתרגום יהונתן בן עוזיאל (שם) דהניחו לפני אליעזר סם המות, והרגיש בו ואמר 'לא אכל עד אם דפֿרתי דֿברֿי'.

וביאר המפרשים (חמדה גנוזה, הגדת מרדכי בשם ר' יוסף מסלוצק, פרדס יוסף, וכן בקדושת לוי איתא עיקר הביאור) דהנה אמרינן בהגדה של פסח, ארמי אובד אבי, וביארו, דארמי הוא בתואל, שהוא היה 'אובד אבי', שהרי הוא נתן הסם המות במאכלו של אליעזר כדי להרוג את אליעזר ורק בנס נתחלפו הקערות.

והרי איתא בגמרא נזיר (י"ב א') גיטין (ס"ד א') דהאומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם, ומת השליח בדרך, אמרינן דחזקה דהשליח עושה שליחותו, וקידש השליח אשה, אלא אגן לא ידעינן איזה אשה השליח קידשה, ואם כן המשלח אסור בכל הנשים שבעולם, שמא קידש לו אשה והן קרובותיה.

מעתה מתבאר אמאי בתואל הארמי היה אובד אבי וביקש לעקור את הכל, שהרי הוא רצה להרוג את אליעזר שהיה שליח לקדש את יצחק, ואז היה יצחק אסור בכל הנשים שבעולם ולא יהא המשך לכלל ישראל.

[ויש לעיין בזה, דהרי אברהם אבינו ציווהו לקחת אשה רק ממשפחתו בחרן, ואם כן לא היה חשש בשאר הנשים שבעולם שאין להם קרובות בחרן. ועוד יש להעיר, דיצחק היה יכול לקחת אשה שבזמן שאליעזר הלך בשליחותו, לא היה לה שום קרובות].

נלך אחר הקרוב

הנה הבאנו לעיל הגמרא בגיטין (ס"ד א') ונזיר (י"ב א') דהאומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם, ומת שלוחו, ולא ידעינן איזה אשה השליח קידש, אמרינן דחזקה שליח עושה שליחותו, ואסור המשלח בכל הנשים שבעולם, שמא היא קרובת המקודשת.

והקשה בפלתי (סי' ק"י ס"ק י"ז) הרי אמרינן בגמרא בבא בתרא (כ"ג ב') דאזלינן בתר הקרוב, ויליף לה מהא דאיתא בקרא בעגלה ערופה דהעיר הקרובה אל החלל היא המביאה עגלה ערופה, דאמרינן שהרוצח לא נתרחק.

ואם כן הכי נמי נימא דבאותה עיר שהשליח שוכן בה יאסרו הנשים, דהם קרובים לשליח יותר מנשים שבעירות אחרות, ונימא דלא התרחק השליח רק כמה שפחות, ואם כן הנשים שבשאר העירות יהיו מותרות.

הספר כרתי ופליתי אות ב' אמאי הוה ספק, נוקמא לאם בחזקת ריקנית, ואם כן נתעברה רק אחר כך, וממילא הוה בן האחרון.

אלא צריך לומר דאין הנידון אימת נתעברה, אלא בן מי הוא, ואין חזקת הגוף דהאם מהני להכריע מי האב. ונעוד עיין בגליון הגרע"א (יו"ד סי' ט"ו ד"ה ושאלת) דכתב שאם מסתפקים אם הבהמה היא בת שמונה או לא, אי אפשר להכריע מפאת החזקת מעוברת שילדה ככל המאחר.

ואם כן תיקשי דבגמרא יבמות (ל"ז א') מקשינן דהלך אחר רוב נשים ורוב נשים לתשעה ילדן, הרי דהרוב על האשה היה מכריע מי האב. אלא על כרחך חזינן דאזלינן בתר רוב אע"פ דאינו על הנידון עצמו.

תירוץ ד' - טענת הגר"י מהמבורג

בגליון הפליתי (שם) מובא שמתרץ הגר"י מהמבורג, דבההיא דשליח שמת ליכא למימר סברא דקרוב, דהרי דילמא לא נתרצו נשי העיר להתקדש לו, או שהשליח לא מצא שם אשה שתהיה הגונה לו, ואם כן לא קידש השליח הקרובה אלא הרחוקה.

וצריך עיון, דהא מכל מקום דיינינן בגמרא להתירו מפאת דינא דכל דפריש, [אלא אמרינן דהוה קבוע משום דהדרא לניחותא], ואם כן הוא הדין נימא דמותר מפאת דינא דקרוב.

עובדא בכסא שנתערב

הנה עובדא הוה באדם שהזמין אנשים רבים לקידוש לביתו בשבת חנוכה לאחר התפילה, והנה המשרתת הנכרית הכינה הקידוש, והיתה חנוכיה על כסא, ולקחה החנוכיה לאחר שכבתה בליל שבת, ולקחה הכסא שתחתיה שהיה דומה לכל הכסאות ששביב לשולחן וצירפה גם כסא זה.

והנה הכסא שהיה מתחת החנוכיה הוה מוקצה מחמת בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלו בשבת, והשתא אינו ידוע איזה כסא הוא המוקצה, ונמצא דכל הכסאות נאסרו.

ויש לדון האם יש להתיר הכסאות מדין קרוב:

א. דינא דקרוב

הנה יש לדון להתיר, דהרי ילפינן בסוגיא בבבא בתרא (כ"ג ב') דאזלינן בתר קרוב, ואם כן נראה איזה מהכסאות שבכאן הוא הקרוב ביותר למקום הכסא שהיתה עליו המנורה, ונימא דכסא זה הוא הבסיס מדינא דקרוב, ושאר הכסאות יהא מותרין.

ב. הוה קבוע

אמנם לאחר העיון נראה דאין זה נכון, דאין להתיר מחמת קרוב למקום הראשון של הכסא שעמד עליו החנוכיה, דהרי הוה ליה קבוע, דהרי כל כסא קבוע במקומו, [והוה ליה קבוע שאינו ניכר דהוה קבוע מדרבנן, כמו בגמרא נוזר שם], והרי איתא בפלתי הנ"ל דבאופן דהוה קבוע לא אזלינן בתר קרוב.

ג. הספק לאין הלך

תו, דאין להתיר מדין קרוב, דהרי הבאנו לעיל דכתב בתשובות רבי שלמה איגר (יו"ד סי' כ"ב) דלא מצינו לדון מכח קורבא כי אם על שאלת מאין בא, כמו בחלל שמונה לפנינו ואנו שואלין מאין בא זה עד פה, אבל על שאלה לאן הלך, לא מצאנו דין קרוב. ואם כן הכי נמי בנידון דידן, הרי הנידון הוא להיכן הלך הכסא ואם כן לא אזלינן בתר קרוב.

ד. שהוא מכאן ולא בא מרחוק

תו יש לדון, דלכאורה יש להתיר מדין קרוב אף אם נימא כסברת הגר"ש איגר דליכא דין קרוב לומר שהלך כמה שפחות, דמכל מקום כד דיינינן על כסא פלוני אם בא מתחת החנוכיה או שעמד כאן מקודם, מפאת דין קרוב יש לומר שהוא מכאן ולא בא מרחוק, ואם כן כל כסא לישתרי. [והיינו אם נימא דאף בקבוע אזלינן בתר הקרוב וכנידון דלקמן].

וכעין זה כתב בתשובות בית אפרים (אה"ע סי' י"א), דהקשה כיון דאזלינן בתר הקרוב, אמאי בהיה כאן אדם ומצאנו גט חיישינן שנאבד מאחר, הרי ניזול בתר הקרוב, ונימא שהוא מכאן ולא בא מרחוק. ואין כאן רובא דעלמא וכמו בההיא חצבא [כד] דערלה שכתב ברמב"ן (נבא בתרא כ"ד א') דלא חיישינן בדעלמא.

[ותירץ דנהי דאזלינן בתר קרוב, אבל קרוב וחזקה כי הדדי נינהו, והילכך לא יתכן להתיר אשת איש מכח הקרוב. ורמי אנפשיה דתחילה דיינינן על הגט ורק

אחר כך דיינינן להתיר אשת איש, וכמו במקוה דמוקמינן ליה בחזקת שלם וממילא נטהר הטובל. עיין שם].

אבל זה אינו, דאם כן נתיר כל הכסאות כולם מהאי טעמא, והרי יש כאן כסא אחד דאסור והוה ליה תרתי דסתרי, ובוה אסרינן לכולהו דהרי זה כבא לשאול על כולם בבית אחת. ונמצא דאכתי לית לן שריותא להני כסאות.

ה. האם הכסא שהוא מוקצה בטל ברוב

הנה כתבנו דליכא להכריע מדין קרוב, אלא אכתי יש לדון שהכסא המוקצה ביטול ברוב הכסאות שאינם מוקצה.

אמנם ליכא למימר הכי, חדא, דהכסא הוא דבר שבמנין ואינו בטל תו, דהוה דבר שיש לו מתירין. אמנם מצאנו פלוגתא בדינא דדבר שאין לו מתירין, דבצל"ח (ביצה ד' א', כ"ד ב', פסחים ט' ב') כתב בדבר שאפשר להשתמש בו גם היום וגם מחר, לא אמרינן דהוה דבר שיש לו מתירין, דהרי השימוש של היום אין לו מתירין, ורק במידי דאכילה שאפשר לאכול רק פעם אחת חשיב דבר שאין לו מתירין.

אמנם הגרע"א (מערכה למסכת עירובין ל"ח א' ד"ה והנה היה) אייתי לסברת הצל"ח, אך אסיק דמדברי הש"ך (סי' ק"ב סק"ח) מבואר דלא סבירא ליה הכי, אלא גם בוה אמרינן לחומרא דהוה דבר שיש לו מתירין.

מעתה רק להגרע"א אסור משום דבר שיש לו מתירין, אמנם לדברי הצל"ח אינו דבר שיש לו מתירין, דהרי השימוש של היום אין לו מתירין.

ו. מסקנה

מן האמור נלמד לענין הספק היכן הכסא שעמד עליו החנוכיה, דאין להתיר דהוה קרוב, או מטעמא דהפלתי או מטעמא דהגר"ש איגר, וביטול ברוב ליכא דהוה דבר שבמנין וגם דבר שיש לו מתירין.

אלא ההיתר יהא לקחת הכסאות המסופקין על ידי נכרי מפאת שבות דשבות במקום מצוה, או מפאת טלטול מוקצה על ידי נכרי. [דהנה איכא דסברי דאמירה לנכרי שבות ליכא בטלטול מוקצה דהרי יכול לקחת באצילי ידיו. עיין בתשובות חזון נחום (ח"א סי' ל"ג) דביאר כל השיטות].

הלך לאחת החנויות אמרינן קבוע

הנה איתא בברייתא בכתובות (ט"ז א') בתשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח, ספיקו אסור, דאמרינן דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. [ורק בנמצא הבשר הלך אחר הרוב].

והשתא תיקשי אמאי אמרינן דהבשר ודאי אסור, בשלמא ליכא רוב מכיון דהוה קבוע, אמנם אמאי לא ניזיל בתר קרוב, ונימא דהבשר נלקח מהחנות היותר קרוב. וכך הקשה בשערי דיעה (להגאון שמן וקה, סי' ק"י סק"ה) ובתשובות הגר"ש איגר (יו"ד סי' כ"ב).

א. תוספות

הנה כעין האי קושיא הקשו בתוספות (נבא בתרא כ"ג ב' ד"ה רוב), דהנה קאמר ר' חנינא דרוב וקרוב אזלינן בתר הרוב, דאע"ג דרובא דאורייתא וקורבא דאורייתא, אפילו הכי רובא עדיף.

והקשו בתוספות (שם) מאי קא משמע לך רב חנינא, [וכן מה שהקשה רבי זירא עליו], הא חזינן בברייתא בכתובות הנ"ל בתשע חנויות מוכרות שחוטה ואחת מוכרת נבילה דבנמצא הלך אחר הרוב, ואמאי לא ניזיל בתר הקרוב, אלא חזינן דרוב וקרוב אזלינן בתר רוב.

ותירץ ר"י ב' תירוצים חדא, דאיירי באופן דליכא קרוב כלל, דהבשר נמצא באמצע בין החנויות. [וצריך לומר דהחנויות בעיגול דאם בקו ישר על כרחך דיש כאן קרוב].

תו תירץ, דכל הנידון בסוגיין בקורבא דמוכח אבל בקורבא דלא מוכח ודאי אזלינן בתר רוב. [והא דמקשינן ממתניתין דניפול, באמת קשיא לכולי עלמא ולא רק על רב חנינא].

מעתה לשנויא בתרא, הקשו בשערי דיעה ובתשובות הגר"ש איגר הנ"ל, אמאי ברישא דהברייתא דאיירי באופן דלא מצא הבשר בדרך אלא לקח הבשר מאחת החנויות רק אינו יודע מאיזה חנות לקח,

קרוב נגד חזקה

הנה הבאנו לעיל דכתב בחוות דעת (סי' ק"י ס"ק י"ב בחידושים) דבקבוע לא אזלינן בתר חזקה.

והנה איתא בכתובות (ט"ז א') דאם יש ברשות הרבים תשע שרצים וצפרדע אחד ביניהם, ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע, כיון דהטומאה הוה קבוע במקומו, אזלינן לקולא וטהור.

ויש לשאול, דהנה כתב בר"ן (ריש נדה) דהא דספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור, הוא מפאת חזקת טהרה, ואם כן בקבוע אמאי מקילינן לדעת החוות דעת. והיא קושיא גדולה.

א. תליא בפלוגתא תוספות ור"ן

הנה על תוספות בסוגיין לא קשיא, דאינהו סברי בכמה דוכתי (ריש נדה ב' א' ד"ה מעת, חולין ט' ב' ד"ה התם) דספק טומאה ברשות הרבים טהור גם בלא חזקה טהרה.

[ואע"ג דברוב לטומאה מטמאנין, הכא בקבוע הוה ליה כרוב כנגד רוב ושוב הוה ספק].

אבל להר"ן הנ"ל תיקשי. ונצטרך לומר דהר"ן סבירא ליה כתירוץ קמא בתוספות דהיה באמצע. ולפי זה אין הוכחה דקרוב אינו מכריע כנגד כל קבוע וכמו כן דלא מהני חזקה כנגד כל קבוע. אבל עיין בחידושי הר"ן (בבא בתרא שם) דכתב כתירוץ בתרא דדוקא בקורבא דמוכח דיינינן בסוגיין.

ב. טומאה שנוקרה ביניהם

הנה במה שכתב בחוות דעת (שם) דבקבוע לא אזלינן בתר חזקה, יש לעיין מהמבואר בסוגיא בנוזר (נ"ז א') באומר ראיתי טומאה שנוקרה לבין שני נוזרים, דאמרין בסלקא דעתך דהגמרא דתרווייהו טהורים מפאת חזקת טהרה. [ולא מפאת ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור, כמבואר בתוספות בחולין (ט' א' ד"ה התם) דבאופן דודאי אחד מהן נטמא, לא ילפינן מסוטה לטהר שניהם, דלא ילפינן מסוטה אלא דבר שיכול להיות].

ותיקשי הא הנוזרים קבועים כאן, ומספקינן על כל אחד אם נשתנה והרי זה חשיבא קבוע כנגד חזקה.

[וכי תימא דהנוזרים פירשו מביתם, חדא, דאיירי בכל גווני, גם בגוונא דנמצאים בביתם ומכל מקום הוה רשות הרבים דיש שם ג' אנשים, ותו דיש לעיין בסוגיא דהדרא לניחותא בנוזר (י"ב א').]

ג. כל הנשים תיאסרנה

הנה קמאי הקשו אמאי אמרינן דרך המשלח אסור בכל הנשים שבעולם, הרי נימא דכולי עלמא יאסרו לישא נשים דשמא זאת היא האשה שנתקדשה על ידי שליח.

ותירצו בתוספות (נוזר שם ד"ה אסור, גיטין שם ד"ה אסור) דמדאורייתא אזלינן בתר רוב, והכא דאסרינן אינו אלא קנסא בעלמא מחמת שעשה שליח סתם ולא פירש לו לקדש פלונית, ולדידיה קנסו ולאחריני לא קנסו.

אמנם ברמב"ן (גיטין שם) תירץ דכל הנשים מותרות לינשא משום חזקה, שבחזקת פנויות הן, ואין חזקת שליח עושה שליחותו מוציאין מחזקה. חזינן דאזלינן בתר חזקה גם בקבוע.

לא מחדשינן הילוך נוסף

הנה קיימא לן דאזלינן בתר קרוב. ויש לעיין האם היינו מחמת דלא מחדשינן הילוך נוסף, או דילמא גם בלאו הכי הוה גזירת הכתוב דאזלינן בתר קרוב.

א. נפקא מינה בנפל

הנה נפקא מינה בשני שובכין אחד גבוה ואחד נמוך ומצאו ניפול על הקרקע שאינו יכול לעוף אלא שנפל, האם אמרינן דנפל משובך הקרוב, או דילמא בזה לא שייך קרוב דאין כאן פעולות של הליכה ודידיו.

ב. כמו כן בנפל מבית או מעליה

כעין זה יש לעיין במצא חפץ שידוע שנפל ויש שם בית ועליה וספק אם נפל מהבית או מעליה, האם ניזיל בתר הקרוב, או דילמא נימא דדוקא בהילוך ודידיו אמרינן לדין קרוב כיון דלא מחדשינן עוד פסיעה

אמרינן דספיקו אסור דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, נהי דרוב להיתירא ליכא דהוה קבוע, אך לשטרי מפאת קרוב, ונהי דהוה קורבא דלא מוכח, הא אזלינן בתריה בליכא רוב להיפוך, כדחזינן במתניתין (שם) דבנמצא ניפול [נוזל] בין שני שובכות והיו השובכות שוין, יהבינן לקרוב אע"פ דהוה קורבא דלא מוכח. והרי הכא רוב ליכא דהוה קבוע.

ב. לידת הספק

העירו דיש ליישב, דהרי טעמא דמתניתין דאזלינן בתר קבוע, היינו משום דאזלינן בתר לידת הספק, ובוזה הרי ליכא קרוב. [נ"ה. היינו דאע"פ דעכשיו הבשר נמצא עמו באמצע הדרך, מכל מקום לא אמרינן כל דפריש, אלא אזלינן בתר לידת הספק, והוא בלקיחתו מהחנות דאז היה קבוע. ואם כן לא דנין מחמת מה שקרוב עכשיו להבשר, דהנידון על הלקיחה מהחנות].

אמנם נראה דמכל מקום אמרינן דהבשר שבידיו בא ממקום קרוב.

ג. קרוב לאדם הראשון

הנה כעין סברא הנ"ל יש לדון בעוד אופן. דהנה יש לעיין בקנה בשר מאחת החנויות, ונתנו לאדם שני, והשני אינו זוכר באיזה מקום עמד הנותן, ואחר כך הנותן הלך, ועכשיו השני אינו יודע מאיזה חנות נלקח הבשר. [והשני אכלו ואינו יודע היכן אכלו].

האם נימא דאמרינן דקנה הנותן מהמקום הקרוב לו, או דילמא נימא דלגבי הבשר הרי אין על הבשר קרוב. [נ"ה. דהרי עכשיו הבשר בידים של השני, והוא לא לקחו מאף החנות אלא קיבל אותו מהנותן].

ונראה דמכל מקום אזלינן בתר הקרוב למקום הלוקח הראשון. ותליא בדין רוב אם אזלינן מחתיכה לחתיכה. [ועיין בתשובות כוכב מיעקב (מובא בדובב מישרים) (ח"ג סי' ק"כ). וצריך תלמוד].

ד. אלא מוכח דקרוב אינו מכריע בקבוע

אלא צריך לתרץ, דבאופן דאמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, לא אזלינן בתר קרוב. ועיין לקמן.

קרוב נגד קבוע

הנה נסתפקו בפלתי (סי' ק"י אות ז') ובפרי מגדים (סי' ק"י בספק השלישי) באופן דהוה קבוע ואמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, האם אזלינן בתר קרוב.

א. הוכחה מהנ"ל

הנה בשערי דיעה ובתשובות הגר"ש איגר מוכיחים מקושיא הנ"ל לפשוט ספיקתם, דשמעינן דבלקח בשר מאחת החנויות אסרינן ולא אזלינן בתר קרוב, ועל כרחך היינו משום דאין קרוב מכריע באופן דכל קבוע.

וכך כתב בחוות דעת (סי' ק"י ס"ק י"ב בחידושים) דמכיון דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, לא אזלינן בתר קרוב. תו כתב דגם לא אזלינן בתר חזקה.

ב. מהו הסברא

אך כתב בשערי דיעה דמסברא צריך עיון, דמאי איכפת לן בזה דהוה קבוע, דבשלמא לענין כל דפריש יש לומר דכיון דקבוע עומד במקומו יש חשיבות במיעוט כמו ברוב, אך לענין קרוב אמאי לא יכריע הקרוב ואמאי נימא בה דינא דכל קבוע.

ויש לדון בטעם הדבר, מפאת דעל ידי הקבוע גם המיעוט חשיב כרוב, והלכך לא שייך שהקרוב יכריע דהרי יש רוב כנגדו. וזה נמי הטעם דחזקה אינה מכרעת.

[ולענין דיש לעיין אטו ביש קבוע ויש נייד ושוין במספרם, והספק אם מהנייד או מהקבוע, האם נימא דמקבוע דחשבינן כרוב כלפי הנייד].

ג. קבוע דוחה אפילו רוב

בפלתי גם כן כתב דבקבוע לא אזלינן בתר קרוב, [והוכיח כן מהגמרא הנ"ל בנוזר דאסרה בכל הנשים שבעולם], וביאר הטעם, דהואיל דחדית לן רחמנא דקבוע דוחה רוב, דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. והרי אמרינן (גמרא בבא בתרא שם) דרוב עדיף מקרוב. אם כן נמצא דקבוע שדוחה אפילו רוב, ודאי דדוחה אף לקרוב דגרע מרוב.

וידיו, משא"כ בנפל אין עדיפות לומר שנפל מהבית ולא מהעליה.

ג. דם שנמצא בפרוזדור

הנה דיינין בגמרא (בבא בתרא כ"ד א') להוכיח שרוב עדיף מקרוב, דהרי דם שנמצא בפרוזדור ספיקו טמא שחזקתו מן המקור, אע"ג דאיכא עלייה דמקרבא. והנה בלאו הכי הרי הדם ניגר החוצה ואם כן מאי ראייה מהקרוב הרי דמי לבית ועליה. אלא חזינן דגם בכהאי גוונא חשיב קרוב. [וצריך עיון בסוגיא שם].

ד. קרוב במטבע שנפל

הנה אשכחן (משנה בשקלים פ"ז מ"א) דין קרוב גם במטבע הנמצאת,

עניי שבת

ב. בסיס שהמוקצה נשען עליו

יש לדון לבאר דעת המגן אברהם, דיש לעיין לענין בסיס שהמוקצה נשען עליו לא למעלה אלא מן הצד מהו.

והנה בנר על גבי הדלת אמרינן (משנה ברורה סי' רע"ז סק"ז) דהדלת לא הוה בסיס, מפאת דהדלת הוי חלק מהבית ובטל להבית ולא להנר, אע"ג דהנר הוה בצד הדלת דיש לומר דאירי דיש כמין דף לדלת, חזינן דבעלמא אם המוקצה נשען עליו הוי בסיס.

כמו כן אמרינן (משנה ברורה סי' ש"י סק"ל) בכיס התפור כולו על הבגד דכל הבגד הוה בסיס, והא הוה מן הצד. ויש לדחות דיש לחפץ עובי והווי בסיס כלפי מטה. וצריך תלמוד.

[ובפרי מגדים (סי' ש"ח במשב"ז בסוף הפתיחה) דן דאף מה שלמעלה מהמוקצה ומשמש לו הוי בסיס. אך צריך עיון אם מוסכם].

ובפשוטו לא אשכחן בסיס אלא רק כלפי מטה.

ג. יפול האפר שנעשה בסיס

מעתה אם נימא דהוה בסיס, הנה אם יטול האפר שבצד האפר שנעשה בסיס, יפול האפר שתחת השברי עצים הצידה, ואם כן הוה ליה גם האפר שבצד בסיס, ומיושב טענת הגרע"א.

ונוהי דלמגן אברהם אינו כן, דאין לו נפקותא שהאפר שנעשה בסיס יעמוד שם, אך הא איירינן לשיטת התרומת הדשן, דהרי המגן אברהם אתי להוכיח בזה דלא כתרומת הדשן].

ד. לדחות הנ"ל

אמנם הרי בתיבה שיש בה איסור והיתר סמוכים זה לזה ואם נקח ההיתר יפול האיסור לצד ואין לו בזה נפקותא, לא אשכחן דמקרי רק בסיס לדבר האסור. ולמגן אברהם ניחא דלית ליה קפידא, אבל לתרומת הדשן טעמא מאי.

ויש לדון דבזה מודה תרומת הדשן דגרע ממניח בכוונה, דאינו מניח כלל. ואם נימא הכי אזדא הא דכתבנו. וגם גוף ההנחה שכתבנו דהאפר יפול אם יקחו סביבו תליא במציאות. תו, דאולי אם יזוז קמעא לית לן בה. והלכך שפיר כתב הגרע"א לדחות ראית המגן אברהם.

ג. תרומה טמאה על טהורה

תו הביא במגן אברהם (שם) ראייה מתרומה טמאה המונח על גבי תרומה טהורה דלא הוה בסיס (שבת קמ"א ב').

וכתב בתוספת שבת (סי' ש"ט סק"ז) לדחות ראייה זו, דאיירי בגוונא שהטהורה והטמאה מונחים בסלים קטנים כל אחד בפני עצמו, ואם כן יש לומר דאיירי שהסל העליון שהטמאה בתוכה מונח על הסל התחתון שהטהורה בתוכה, והסל העליון אינו נוגע כלל בהטהורה, ואם כן אין הטהורה נעשה בסיס לטמאה.

והנה באמת כבר הקשה כן במאירי (שבת שם) דליהוי הטהורה בסיס. ותיירץ דאין אוכל נעשה בסיס לדבר האסור אע"פ שהאיסור עליו, ואם כן אזדא ראית המגן אברהם. [וגם לכאורה ראייה לתרומת הדשן מדלא תירץ המאירי כמגן אברהם].

אך קמאי (תוספות שבת קכ"ג א' ד"ה הא) הקשו בפוגלא [צנון תלוש שהטמינו בארץ ונתגלה ראשו] דליהוי בסיס לעפר. ותיירצו דהניחו רק לזמן. חזינן דיש בסיס באוכלין. והלכך שפיר הקשה במגן אברהם.

בסיס דלא איכפת ליה

הנה דינא דבסיס בעלמא היינו במניח על ההיתר דבר המוקצה בשביל שיתיישב עליו בטוב. ויש לדון מהו במניח עליו בדרך אקראי, כמו שרגילין להשים בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות לכל חפץ מקום בשולי התיבה, ולא איכפת ליה אם האיסור למעלה וההיתר למטה או ההיפוך. האם בכהאי גוונא חשיב בסיס.

ונחלקו בזה תרומת הדשן ומגן אברהם, דעת תרומת הדשן (סי' קצ"ג) דהוי בסיס, משא"כ דעת מגן אברהם (סי' ש"ט סק"ו) דלא הוה בסיס. וכתב המשנה ברורה (סי' ש"ט סק"י"ח) דלעת הצורך יש להקל.

ויש לדון בג' ראיות שהביא במגן אברהם:

א. אינו חושש היכן יפלו

הנה הביא במגן אברהם (שם) ראייה לשיטתו, דהנה איתא בריש ביצה (ב' א') פלוגתא תנאי בעצמות וקליפין שהם מוקצה ומונחים על השולחן, האם מותר לטלטלם, ודעת בית הלל דמסלק את הטבלא [מפה או משטח מתחת] כולה ומנערה.

והקשו בתוספות (שם) אם העצמות הם מוקצה היאך אפשר להגביה כל הטבלא, הא הטבלא הוי בסיס. ותיירצו ג' תירוצים, חדא, כיון דאיכא על השולחן גם אוכלין, הוה בסיס לאסור ולמותר. שנית, דלרבינו תם ניחא דדעתו לנער. [והקשה הגרע"א (שם) דהכא לכולי עלמא ניחא כיון דהיה באמצע השבת ודמי לשליפי זוטרי]. שלישית, דאין זה מיקרי מניח בכוונה דאינו חושש היכן יפלו.

שמעינן מתירוצם השלישי דלא נעשה בסיס באופן דאינו חושש היכן יהיו, ודלא כתרומת הדשן. [נרמז זאת במגן אברהם בהא דכתב דכן משמע בסי' ש"ח סע' כ"ז דהתם הביא במגן אברהם את דעת התוספות בביצה הנ"ל].

ובדעת תרומת הדשן אולי נימא דעצמות גרע, דאינו חושש בהם מכיון דלא בעי להו וגם למחר לא ישתמש בהם. אבל אין הסברה מחוורת. וצריך עיון.

ב. שברי עצים על האפר

תו הביא ראייה במגן אברהם (שם) ממחאת כשיש עליו שברי עצים דהוי מוקצה, דמכל מקום שרינן לטלטל המחאת כשיש עליה אפר מכיון דהאפר לא הוה מוקצה, והוה בסיס גם להיתר.

והנה בגמרא איתא דיש עליה שברי עצים, ויש לפרש על המחאת, והוה זה בצד זה, אבל ברמב"ם (פכ"ב מהל' שבת הי"ג) איתא דיש עליו שברי עצים וקאי אאפר, והיינו דשברי עצים הם מעל האפר. ותיקשי דיעשו השברי עצים את האפר לבסיס, אלא ראייה דלא כתרומת הדשן, וכיון דלא איכפת ליה שיהא דוקא מלמעלה לא הוה בסיס.

א. חלק מהאפר אינו בסיס

כתב הגרע"א (גליון שם) דראיית המגן אברהם אינה ראייה, דשאני אפר דכל פירור ופירור הוה באפי נפשיה, והלכך אתי שפיר, דהרי אין השברי עצים על כל האפר, ואם כן נהי דהאפר שתחת העצים נאסר, אך זה שבצדיהם אינו נאסר, ונמצא דעדיין הוה בסיס גם להיתר. [ובתוספת שבת (שם) ביאר דברי האליה רבה כדברי הגרע"א].

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

עיונים בפרשת חיי שרה

בדין הקדמת אכילת בהמתו לאכילתו

בדין קדימה בשתייה

א בפרשה (כד, יז - יט) נאמר 'וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמלאיני נא מעט מים וגו'. ותאמר שתה אדני ותמהר ותרד כדה על ידה ותשקהו. ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתות. ובאור החיים (שם) כתב לדקדק דלכאורה היה צ"ל 'ויכל לשתות', ולא 'ותכל להשקותו'.

וכתב לבאר בכמה אופנים, ובאופן השלישי ביאר לפי מה שאמרו חז"ל בברכות (מ, א) שצריך האדם להקדים את מזונות בהמתו למזונות עצמו, דכתיב ונתתי עשב בשדה לבהמתך, ואח"כ, ואכלת ושבעת. ולפיכך מעיקר הדין היה צריך להקדים להשקות את הבהמה לאדם, אלא שכל זה דוקא כשאין כאן סכנה או צער אבל בסכנה או בשיש צער, קודם יש לחוש לצערו ואחר כך בהמתו.

ומעתה כששאל האיש הגמלאיני מעט וגו', הרגישה הצדקת כי צמא למים היה ומצטער, ולזה אמרה לו שתה, וכשנתנה לו שיעור ששיערה כי ודאי אין כאן חשש לצער הצמא, ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב, כי בגדר זה שאינך מצטער א"כ צריך להקדים אותם, והוא שסמך הכתוב ל'ותכל להשקותו', ותאמר 'גם לגמליך' וגו'. ואומר עד אם כלו פירוש שכשאשקה את הבהמות לא אשער להם כפי האומדנא, אלא אשקה ולא אשא ידי עד שאראה שמים לפנים ואינם שותים וזה לך האות כי כלו לשתות עכת"ד.

ולמדנו מדבריו שנקט בפשיטות שהדין להקדים את נתינת האוכל לבהמה קודם שהאדם עצמו יאכל, לא נאמר דווקא ב'אכילה' וכפי הנאמר בלשון הפסוק, אלא גם בשתייה נאמר הדין שצריך להקדים הבהמה.

אולם במג"א (סי' קס"ז ס"ק י"ח) הביא מדברי הספר חסידים שדין זה נאמר רק באכילה, אבל בשתייה לא נאמר דין זה, ודקדק כן מרבקה שהקדימה להשקות את אליעזר קודם הבהמות.

ויש שהקשו על דברי ספר חסידים שבשתייה האדם קודם, דהלא דין זה ילפינן מהא דכתיב 'ונתתי עשב בשדה לבהמתך ואכלת ושבעת'. ואמרינן בגמרא בברכות (מט, ב) ושבעת זו שתיה, וא"כ לכאורה גם בשתייה צריך להקדים. ותירץ בכלי חמדה שיש שני סוגי שתיה, יש שתיה שהוא צורך אכילה, ויש שתיה שעומדת כדבר לעצמו, ומעתה כתב שרק בשתייה שהיא צורך אכילה דינה כאכילה, אבל בשתייה לבד בזה נאמרו דברי הס"ח שאין דין קדימה בשתייה יעו"ש.

האם יש חילוק בין אדם שאוכל מעצמו לאורח שמקבל מאכל

ב והנה בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' ל"ב) רצה לומר שבסברא אין חילוק בין אכילה לשתיה, ואת הראיה מרבקה כתב שיש לדחות וכמו ששמע מאביו מרן החת"ס, שיש לחלק שדוקא אדם בשלו בהמתו קודמת משום שמוזונתיהם עליו והם תלויים בו, אבל אחר הנותן לחבירו במתנה אינו צריך לתת לבהמת חבירו תחלה, וכן המקבל מותר לו לאכול ולהקדים אכילתו כיון שתלוי במי שנותן לו ואינו ברשות עצמו, וניחא הא דהקדימה רבקה ואמרה תחלה שתה וגם לגמליך אשקה.

ונראה להסביר את הדברים, שהאדם בשל עצמו צריך להקדים את הבהמה קודם שאוכל בעצמו, אבל כשבא להשקות את חברו ודאי שיש לו דין להקדים את חברו דהרי מחויב הוא לתת לחברו מחמת מצוות חסד, וא"כ אע"פ שיש לו מצוה גם לתת לבהמת חברו משום צעב"ח, אבל ודאי שהחסד עם חברו קודם לזה.

והנה לא מיבעי אם דין הקדמת הבהמה בעלמא הוא רק משום מדת חסידות, וכמו שכתב הרמב"ם (סוף הל' עבדים) אז ודאי שמשום מצות חסד חייב קודם לתת לחברו, אלא אפילו אם זה דין דאורייתא וכמו שכתב המג"א בהל' שבת (סי' רע"א ס"ק י"ב) בשם מהר"מ בר ברוך דהוא דין דאורייתא שלא לאכול קודם בהמתו, אבל עכ"פ נראה שיש להקדים לתת קודם לחברו ולעשות עמו חסד שזה מצוה וחיוב דאורייתא, והיתה רבקה חייבת להקדים את אליעזר לגמליו.

אלא שלכאורה עדיין צ"ב, שאף שאליעזר קבל את המים בתחילה, אך עדיין עליו יש דין לתת את המים קודם לבהמתו, והיאך שתה קודם. ונראה ליישב ע"פ מה שיש לדייק בלשון הקרא 'ותשקהו', שמשמע שהיא השקתה אותו, ולא שנתנה לו מים שיוכל להשתמש בהם כרצונו, וא"כ אין בזה גם כלפיו דין קדימה שהרי המים לא ניתנו לו לעשות בהם כרצונו, ומעתה מדויק שפיר מה שכתוב 'ותכל - להשקותו', היינו שכיון שהיא המשקה לפיכך רק אחר שגמרה להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב ולא היה חיוב להקדים בהמה ודו"ק.

הכלל העולה שבמקום שהאכילה היא אכילה של מצוה היינו שבוה מתקיים מצוות חסד של הנותן ודאי שהוא קודם. וכעין זה כתב בשו"ת כת"ס (שם) שבשבת ויו"ט אין צריך להקדים לתת לבהמות לאכול, כיון שאכילה דידיה מצוה היא ובוודאי שהוא קודם עי"ש.

והנה בגמרא בגיטין (סב, א) איתא 'רב הונא ורב חסדא הוו יתבי, חליף ואזיל גניבא, א"ל חד לחבריה ניקום מקמיה דבר אוריין הוא וכו'. אמרי ליה ליטעום מר מידי אמר להו הכי אמר רב יהודה אמר רב אסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתן מאכל לבהמתו שנאמר ונתתי עשב בשדה לבהמתך והדר ואכלת ושבעת'. והכת"ס העיר בזה דהיה לגניבא לומר 'והא אמר' בלשון קושיא על דבריהם שנותנים לו לאכול לפני בהמתו, ואילו הלשון 'הכי אמר' משמע ששמיעי להם, ועוד הקשה היאך ר"ה ור"ח הציעו לו לאכול קודם בהמתו וכי לא ידעו את המימרא דר"י אמר רב.

ונראה לבאר [ובדומה לזה כתב הכת"ס] שוודאי ידעו שאסור לאכול קודם בהמתו, אלא שסברו שכל זה דווקא במקום שאוכל משלו, אבל כשמתארח אצל אחרים ונותנים לו לאכול בזה ודאי שאין דין קדימה לבהמה והוא קודם, כיון שמקיימים באכילה זו מצוות חסד, ולזה אמר להם 'הכי אמר' אסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתן לבהמתו, היינו שאע"פ שמצדכם יש להקדים את הנתינה לאורח, אך לי אסור לטעום קודם שאאכיל את בהמתי [אא"כ יתנו רק לו דומיא דרבקה וכו"ל]. ובכת"ס הבין דברי החת"ס באופ"א קצת, ועי"ש מש"כ בישוב הגמ' בגיטין.

במקום מצוות חסד האם יש ענין להקדים את האכלת הבהמה

ג ונראה עוד שגם בלא שהיה בזה מצוות חסד, הייתה רבקה צריכה להקדים ולהשקות קודם את אליעזר, שהרי כשאדם מצטער וצריך לשתות גם כלפיו מחויב להשקותו מדאורייתא משום צער בעלי חיים. וכמו שכתב בספר פלא יועץ (ערך בעלי חיים) שגם באדם יש איסור כמו בבע"ח, והביא שנחלקו הפוסקים האם יש בזה איסור דאורייתא.

ובאמת שבשו"ת הרשב"א (ח"א סי' נ"ב) כתב שיש מצוות פריקה גם באדם מק"ו דבהמה, וכדחינן בגמרא בב"מ (פח, ב) דהיה איסור חסימה באדם בק"ו מבהמה אי לא קרא ד'כנפשך שבעך' כנפשך כן נפשו של

פועל יעו"ש. ובוודאי שצער דאדם עדיף וכשרואה שחבירו מצטער ודאי צריך לתת לו קודם.

וביותר לפי מה שכתב בפנים יפות (פרשת בראשית) שכל ענין שצריך להקדים באכילה את הבהמה משום שבאכילה צער האדם הוא פחות מצער דבהמה, משא"כ בשתיה שצער האדם גדול יותר. ובוזה כתב לבאר את הספר חסידים הנ"ל שבשתיה אין דין להקדים את הבהמה, ועכ"פ וודאי מסתבר שבמקום צער דאדם יש להקדים ולתת לו קודם וכמו שכתב האור החיים הנ"ל ודו"ק.

ואפ"ל עוד אמאי אליעזר לא הקדים לתת לגמלים, לפי מה שביאר המשך חכמה דאליעזר מעיקרא לא ביקש מים לגמלים, וכתב המשך חכמה שהטעם בזה משום שהענין של צער בעלי חיים שזה הוא לאחרים ואין לו אחריות על הדבר יותר מאחרים ולכן לא ביקש אליעזר כלל עבור הבהמות יעו"ש. ולפי"ז כל דין קדימה זהו רק בביתו וכשמוטל עליו, אבל כשנמצא ביחד עם חבירו שניהם שווים, ולכן כשהיה שם אליעזר יחד עם רבקה ודאי שמותר לו לשתות קודם. דהלא יש גם לה חיוב לתת לבהמה והיא תשקה הגמלים ופשוט!

הפטר פרשת "חיי שרה"

עטרת תפארת שיבה - בדרך צדקה תמצא

שנעשה בהם. אבל 'שנות רשעים תקצרה' (שם), כלומר, אפילו שנים רבות שחי, נחשב בחייו כמות, מאחר שלא פעל בהם טוב. 'ואברהם זקן בא בימים', היינו שכל יום ויום הייתה בו חיות וע"י כך נעשה זקן.

וזה העומק 'עטרת תפארת שיבה', היינו ימים שמעוטרים בהם 'עמוסים' נשאים עטרת ענדים, 'עטרת' הוא דבר שאפשר 'להתעטר' בו, וכשבאים עם הימים שמלאים בתורה ובגמ"ח, כל יום ויום מקבל משמעות של 'יום' בחיים. וצריך לדעת שלעולם האמת באים עם ה'ימים' לא עם ת"ז, וע"י שעוסקים בתורה ובמעשים טובים בכך מחיים את הימים, ואברהם אבינו שכל חייו היו 'חיים' בריבוי כבוד שמים והפצת האמונה, היה זקן בא בימים.

ונראה להוסיף, דהנה בב"ב (טז, ב) נחלקו התנאים מה הכוונה וה' ברכ את אברהם בכל', ר"א המודעי אומר 'בכל' הינו שהיתה איצטגנינות בלבו של אברהם אבינו שכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו, רשב"י אומר אבן טובה הייתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא, ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם, תלאה הקב"ה בגלגל חמה ע"ש.

ובחז"ס (שם) הביא בשם הראשונים לבאר, דאברהם אבינו ע"ה משך את הרבים לעבודת ה' בחכמת לבו ע"י שפרסם אלקותו יתברך בעולם, וזהו שהייתה לו אבן טובה שכל הרואה אותה מיד מתרפא מחולי הנפשות, והן כל הנפשות אשר עשו בחרן, אך כשמת תלאן הקב"ה בגלגל החמה, והכוונה בזה שעתה אחר שאברהם אבינו כבר אינו יכול ללמד את האמונה, לא נשאר אלא להתבונן בגלגלי שמים וללמוד אמונה שאין בירה בלא מנהיג, וכמו שנאמר 'שאו מרום עיניכם, וראו מי ברא אלה', וזהו 'השמים מספרים כבוד אל', והוסיף החת"ס, שאחר מתן תורה יותר טוב ומשובח להגיע לזה ע"י למוד התורה וכמו שנאמר בהמשך הפסוקים 'תורת ה' תמימה משיבת נפש'.

ומתבאר שעכשיו שיש לנו את התורה, התורה היא משיבת נפש ומלמדת את האמונה יותר משאר הדברים, והוסיף עוד החת"ס, שזה גם הסדר שתקנו מסדרי התפלה, שבתחילה תיקנו ברכת 'יוצר אור' - העולם הזה, ואח"כ תיקנו ברכת אהבה רבה - על תורת ה' תמימה, שאע"פ שמי שלא זכה לתורה רפואתו עדיין תלויה בגלגל חמה ולהביט ולבחון טוב ה', אך מי שזכה ל'זהאר עיניו בתורתך', הוא זוכה ע"י התורה לאמונה ושלמות בכל העניינים, ודו"ק.

בהפטר של פרשת השבוע מבואר המעשה עם דוד המלך ע"ה לעת זקנותו, ונאמר 'והמלך דוד זקן בא בימים', והשייכות של ההפטר לפרשת השבוע, מה שנאמר אצל אברהם אבינו ע"ה (כד, א) 'ואברהם זקן בא בימים'.

ונראה לבאר עומק הענין, דהנה במשלי (טז, לא) כתיב 'עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא', ובמדרש (שם) איתא, אם ראית אדם שהוא מתעסק בתורה ובמעשים טובים ובגמילות חסדים, עתיד לזכות לעטרת שיבה, לכך נאמר בדרך צדקה תמצא, בא ולמד מאברהם, מתוך שחלק כבוד למלאכי השרת, זכה לעטרת שיבה, שנאמר ואברהם זקן בא בימים וגו', וכל כך למה, בדרך צדקה תמצא, והיכן מצינו שעשה צדקה, דכתיב (טז, ו) והאמין בה' ויחשבה לו צדקה.

ומתבאר שהמדרש מפרש שאברהם אבינו זכה לעטרת שיבה, ע"י שחלק כבוד למלאכי השרת, ועוד הוסיף המדרש שהאמין בה' וזה היה נחשב לצדקה, הרי שניים - 'מעשים טובים' וצדקה, וזהו 'עטרת תפארת שיבה - בדרך צדקה תמצא'.

ובדומה לזה המדרש מוסיף, 'בא ולמד מיוסף הצדיק, שמתוך שעמד ונתחזק בכבוד אביו במצרים, זכה לעטרת שיבה וכו', והיכן מצינו שעשה צדקה, שנאמר (מז, יב) ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו וגו'. היינו שזכה לעטרת שיבה בזכות שכיבד את אביו וזה כנגד 'מעשים טובים', ואח"כ סיים שיוסף כלכל את אביו ואת אחיו וזה בדרך צדקה תמצא והוא כנגד 'גמילות חסדים'.

ומסיים המדרש 'וכן בדוד, ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו (שמואל ב, ח, טז), וכתיב והמלך דוד זקן בא בימים (ר"ס מלכים), למדנו שאין הזקנה מצויה אלא בדרך צדקה, שנאמר בדרך צדקה תמצא. והיינו שדוד המלך ע"ה עשה 'משפט' - מעשים טובים, 'וצדקה' לכל עמו, וע"י זה זכה לעטרת תפארת שיבה כמו שנאמר והמלך דוד זקן בא בימים.

וזהו השייכות בין הפרשה להפטר, שאברהם אבינו ודוד המלך זכו לאריכות ימים, בזכות שעסקו במעשים טובים וגמ"ח ש'עטרת תפארת שיבה - בדרך צדקה תמצא'.

ומהו 'ואברהם זקן בא בימים', כתב השל"ה הק' (חיי שרה, אות כח) שיוצא מזה מוסר גדול, שצריך האדם לראות שבכל יום ויום מימי חייו יעשה בו טוב ולא רע, ואז יש מציאות של חיות לזה היום. שהרי 'יראת ה' היא תוסיף ימים' (משלי י, כז), כלומר, שכל יום ויום יש בו חיות מחמת מעשה הטוב

לע"נ

מרת בילא ב"ר משה שמואל ע"ה

נלב"ע כ"ה בחשוון

תנצ"ב.ה.

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 227
חשון תש"פ

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

לו את האפשרות להכניס חיילים אל בתי התושבים, ולהשתמש בהם, ועי"ז היה למושל דין "שכירו ולקטיו" על בתי התושבים, וכתב השו"ע (סי' שצ"א ס"ב) שאפשר לשכור ממנו להתיר את כל הדירות, ואח"כ אפשר להניח עירוב חצרות [במקומות המוקפים כדן], בלי לחשוש מכל הגוים והמומרים, אבל בשלושים שנים האחרונות שהחלה הדמוקרטיה להתפשט, והגיע מצב שעשו חוק שאין לשוטרים ולמשטלה סמכות להיכנס לבתים [אלא ע"י צו בית משפט, שמצריך שתהיה סיבה הוגנת, ואי אפשר לייצר סיבה כזאת לכל בית], א"כ אין אפשרות לשכור ממנו את הדירות, ואם לא מועילה השכירות לא מועיל הנחת הפת, ונשאר אסור לטלטל מהדירה לחוץ.

וכך הורו גדולי ההוראה בדור אחרון, ובראשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל (משנת תשנ"ב ואילך) שלא יסמכו על השכירות מהמשטלה, וימנעו מלטלטל במקומות אלו. וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' צ"ז אות י"ד) כתב שאין למשטרה מספיק סמכות כפי הנצרך ע"פ הלכה, והעירוב הנעשה במקומות אלו הוא בבחינת "עושים מה שאפשר". לכן בשכונות רבות מקפידים לשכור שכירות פרטיות מכל תושב גוי או יהודי מחלל שבת, ובשכונות מעורבות שיש הרבה תושבים כאלו, זה כמעט בלתי אפשרי.

דין רשות הרבים ברחובות בזמנינו, ובעיר ירושלים

דבר שני שקיים בהרבה עירובים, גם בעירובים שכונתיים, שיש דין רשות הרבים המבטלת את העירוב, משום דאיתו רבים ומבטלי מחיצתא, [הרבים שעוברים ברחוב מבטלים את ההיתר של צוה"פ], ואין מערבין רשות הרבים אלא בדלתות הננעלות בלילה (שו"ע סי' שס"ד ס"ב), וכיון שהרחובות בזמנינו רחבים ט"ז אמות, ויש בהם דין פילוש כדן עיר שאין לה חומה (כפי שהורו גדולי ההוראה), א"כ העירוב אינו יכול להועיל אלא שכתב המשנ"ב (סי' שמ"ה ס"ק כ"ג, וסי' שס"ד ס"ק ח) שמנהג העולם לסמוך על הדעה השניה בשו"ע שיש תנאי לרשות הרבים שצריך שיעברו בה שישים ריבוא, וכיון שברחובותינו לא עוברים שישים ריבוא, אין להם דין ר"ה, וניתן לעשות עירוב גם בלי שערים שנסגרים בלילה. אבל המשנ"ב מצוין שהשו"ע סתם שלא כדעה זו, וכן דעת הרבה ראשונים שאין תנאי של שישים ריבוא, והכריע המשנ"ב שאין למחות ביד העולם שנהגו להקל, ובעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גרר דחיוב חטאת. ועל פי זה נוהגים גם בהרבה מקומות שיש עירוב שכונתי המפוקח כהלכה, שאעפ"כ הגדולים נמנעים מלטלטל, משום שאינו יכול להועיל לדעת הרבה ראשונים.

אבל יש להוסיף שבזמנינו ירושלים היא עיר של שישים ריבוא, והמשנ"ב (שעה"צ ס"ק כ"ה) מצוין שרש"י כותב שכל רחובות העיר נעשים לרה"ר, ולא צריך שיעברו באותו רחוב ממש ולפ"ז לרחובות ירושלים יש שיטות שהם רה"ר גם למ"ד שצריך שישים ריבוא, שזה יותר חמור מהמנהג שהקלו האחרונים במקומות שאין שישים ריבוא. וכן נקטו גדולי ההוראה, אבל נחלקו באיזה רחובות. דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל שזה כולל את כל רחובות העיר, ודעת מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל שרק הרחובות המרכזיים שמסורים לשימוש כללי של העיר, כגון רחובות ירמיהו, בר אילן שרי ישראל, שפע חיים, גולדה מאיר, ועוד. לפ"ז יש לדון האם רחוב ים סוף העובר בתוך שכונת רמת אשכול, ומשמש קיצור ומעבר משדרות גולדה אל לוי אשכול, האם זה שימוש כללי של העיר, או שאינו מיועד לכך, וא"כ האם יש לו חומרת דין שישים ריבוא, ועיין בזה.

בעירוב החדש לקחנו רק חלק מהשכונה שכל הרחובות ללא מוצא, ואין בהם דין ר"ה. כמו"כ עשו מאמץ רב לשכור מכל התושבים שאינם שומרי שבת להגיע לדרגת עירוב שכונתי מהודר.

האם להחמיר במחיצה לפי השיעור החדש

במהלך הסיוור עם הרבנים התעוררו נידונים הלכתיים רבים, והמשתתפים התפללו והביאו את ידיעותיהם לפני הרבנים שיכריעו בדברים, בין הנושאים היה מקום שעשו צורת הפתח שהתחילה בתוך

השלמת עירוב שכונתי חדש בירושלים

בשבוע האחרון זכינו בס"ד להשלים עוד עירוב שכונתי חדש, שנבנה ע"י מוקד העירוב הארצי, והפעם בשילוב מחלקת עירובין בד"ץ שארית ישראל. בשכונת רמת אשכול בירושלים, עשו לפני הרבה שנים עירוב שכונתי גדול, והשגיחו עליו ברמת השכונתית, ובדקו ותקנו אותו מידי שבוע, אלא שעדיין היה חסר שני דברים בכשרות, כדי שנוכל לומר שאפשר לטלטל בשכונה לכתחילה (כדלהלן). וזה דבר שחשוב לציין לגבי מקומות נוספים שגם במקומות שעושים עירוב פנימי, לא תמיד מגיעים למצב שהטלטול מותר לכתחילה, ויש לברר כל מקום לגופו. לאחרונה התעוררו האברכים המתמסרים למלאכת הקודש, להוסיף ולהדר את העירוב, ולעשות עירוב פנימי שכולל רק חלק מהשכונה, שיהיה מהודר ללא חשש. ופנו למוקד העירוב שיסייע בידם. המוקד החל איתם בעריכת התכנית, ואח"כ בסיוע עריכת המגבית, ואח"כ בשלב ביצוע העבודות ברמת הידור גבוהה.

סיוור בעירוב עם רבנו הגר"צ ובר שליט"א

לקראת השלמת העירוב החדש, הגיע רבנו הגאון רבי צבי ובר שליט"א חבר בד"ץ "שארית ישראל", יחד עם רב השכונה הגאון רבי צבי שרלין שליט"א, בליווי אנשי מחלקת עירובין, לראות מקרוב את ההידורים שנעשו, ואת השאלות שהתעוררו, ולהנחות את הוראות הכשרות הראויות לעירוב שכונתי מהודר. הרבנים ציינו בהתפעלות את גודל ההשקעה והמומחיות לשים לב לכל פרט, ולהתקין את כל הדברים בצורה חזקה וטובה, ובירכו את העוסקים, שיראו סייעתא דשמיא להמשיך הלאה לזכות עוד ועוד בעירובים מהודרים.

דיונים הלכתיים עם הרבנים בסיוור העירובין

בשכונה זו היו נתונים קשים מחמת ריבוי הצמחיה העבותה בכל החצרות, והיה צריך לתמורן ולהעמיד את צורות הפתח במקומות כשרים, כדי שלא תהיה מחיצה תחת צורת הפתח, וכן שיהיה מקום פנוי לפני כל עמוד ולחי בשיעור ד' על ד' טפחים. באחת הגינות היה צריך לעשות צורת הפתח במקום מסוים שהיה מלא בעצים ושיחים גבוהים. הבדק של המוקד מצא שיש קו מסוים שבו שני עצים ברוחב חצי מטר, במקום שהגננים מקפידים לגזום את הצמחיה והעוסקים במלאכה התאמצו לתכנן ולהתקין את העמוד באופן שהחוט יעבור בדיוק ביניהם, ועי"ז יכולים להעמיד את העירוב בצורה טובה. כמו"כ הוסיפו לגזום בתחתית השיח ג' טפחים כדי שיהיה מחיצה תלויה, שגם אם יצמח לא תהיה בעיה.

תכנון העירוב שלא יעבור על מדידת מוטות

במקרים אלו יש צורך בתחזוקה שוטפת לדאוג לגיזום במקרה הצורך. הבדק של המוקד הדגיש את הענין, והאברך האחראי ביקש שנמסור לו הוראות ברורות, מתי צמחית הצמחים יכול להוות בעיה, וכמה הוא צריך לגזום. כמו"כ המוקד צייד אותו במגזמה טלסקופית חדשה שגוזמת גם ענפים בגובה רב, כדי שיוכל לשמור על העירוב בכשרות טובה.

דין השכירות מגוי ומחלל שבת בזמנינו

והנה הדברים שיו חסרים למרות שהעירוב היה מושקע מאוד, הדבר האחד שהיה חסר מחמת שהשכונה מעורבת עם הרבה תושבים שאינם שומרי שבת, לא היה ניתן לשכור מהם באופן פרטי. כידוע בדורות של גדולי האחרונים היו סומכים על שכירות ממושל העיר, על סמך שהיתה

השבת, וכן היה עוד כביש שנשאר פתח כל הזמן. ולכן עשו כמה צורות לכלול את כל אזור הכניסה ליישוב, עם ביתן השומרים. הבדוק של המוקד עורר שיש כאן ענין להדר ולעשות עוד צורת הפתח בלי אזור הכניסה שמחוץ לשער. והטעם משום שהיישוב עצמו מוקף בגדר, ואין בו דין רשות הרבים כלל, לעומת זאת הכביש והכר שלפני הכניסה ליישוב, הוא שייך לרשות הרבים המשמשת דרך מעיר לעיר, וא"כ אפילו שלא עוברים בה שישים ריבוא, יש הרבה שטות שהיא רשות הרבים. ואם כוללים קטע מכביש זה בתוך העירוב, א"כ העירוב מחובר עם מקום שהוא רשות הרבים, ולשטות אלו נאסר גם כל העירוב משום שהוא פרוץ לרשות הרבים. וכיון שבקלות בתוספת של כמה עמודים ניתן להתגבר ע"ז, בודאי ראוי לעשות כן.

הרב שליט"א קיבל את הדברים בשמחה, והורה לעוסקים לבצע את התקנת העמודים הנצרכים לכך בשני הפתחים, וציין לשבח את המומחיות, להבחין בכל פרטי ההלכה, והמסירות ללמד לעם את תורת ההלכה.

הבעיה שנוצרה כשהקבלן לא הוריד את עמודי העירוב

בשבוע האחרון קיבלנו ביום שישי שאלה הלכתית קשה, מהאחראי על העירוב בעיר אופקים, בשעה שהוא בדק את העירוב העירוני, הוא גילה שעשו עבודות עפר גדולות סביב מקום העירוב, ולמזלו הטוב לא עקרו את העמודים, למרות שחפרו את כל הקו שסביבם, השאירו את העמודים עם גוש חול מסביבם, הדבר היה לפלא, כי בדרך כלל העובדים והקבלנים אינם חסים על העירוב כלל. ומורידים אותו בלי לחשוב ובלי להודיע. אבל האחראי סיפר שהמצא הזה הגיע אחרי כמה פעמים שהזיקו את העירוב והוא התלונן בעיריה, כעת בס"ד לא הורידו את העמודים.

אבל למרות זאת אמר האחראי, אני בבעיה קשה. כי הם חפרו עמוק סביב לעמודים, וא"כ העפר שסביב לעמוד הוא כעין תל ועמוד גבוה י" טפחים, ונמצא שהעמוד מוקף ברשות היחיד בפני עצמה. ועל כגון זה כתב המשנ"ב (סי' שס"ג ס"ק ק"ג) שאם העמוד נמצא בחצר המוקפת מד' רוחותיה, לא כלום הוא. א"כ למרות השמירה המיוחדת על עמודי העירוב, כביכול לא תהיה בעיה, אבל הנה הבעיה לא פשוטה.

העמוד שחפרו ע"ז תל גבוה

האחראי היה אובד עצות, מה הוא יעשה, ביום שישי קצר כל כך. הוא התקשר למוקד העירוב, והמשיב ביקש שישלח תמונה שנראה מה יכול להיות פתרון, אולי ניתן למעט את החול מגובה י" טפחים, אבל האחראי אמר שמדובר בגובה מטר וחצי שקשה למעט, אולי אפשר שדופן התל יחשב לחי, אבל בשביל זה צריך לראות איך הוא נראה. האחראי ביקש ממישהו אחר שישלח וישלח את התמונה, והנה הפתרון, אמנם אינו קל כל כך, אבל ניתן לעשיה. התל עצמו אינו ישר ואינו יכול להחשב לחי, משום פתחי שימאי, אבל אפשר להצמיד לחיים לפני ואחרי כל תל עפר, שיהיו מכוונים תחת החוט, [ניתן לחבר אותם ע"י קשירת חוט סביב כל התל, ולקבע מעט באבנים למטה]. וע"ז הלחי שעומד למטה יחשב עמוד כשר שהוא מחוץ לרשות היחיד של התל. ובין לחי שבתל יחשב התל למחיצה [כי במחיצה אין פסול שאינו חלק] האחראי הודה על הפתרון המידי, ופנה להמשיך בעבודת הקודש.

כח עזר לבדוק עירובין

בשורה משמחת לאחראים על עירובין ברחבי הארץ שמתקשים להתמודד עם בדיקת העירוב מידי שבוע.
לקראת סיום מסגרת הלימודים לבדוק עירובין שע"י מקוד העירוב, ישנם מספר רב של אברכים שרכשו ידע מקצועי ומעשי בבדיקת עירובין, עם הנחיות הלכתיות מוסמכות, ומעוניינים לעזור לכם ולסייע בעול הכבד, האחראים המעוניינים לקבל סיוע, ע"י אברך המתאים למלאכת הקודש, ניתן לפנות כעת למוקד העירוב הארצי, בטל 054-84-833-20
בברכת "שמחים לשמרו ולערב עירובו"

ההרשמה לשיעורי התחומין בעיצומה

בבני ברק - 052-7676-605
בירושלים - 0534-18-6778
במודיעין עילית ובית שמש - 055-678-3323

חצר, והמשיכה ברחוב שלפניה, ובתוך הפתח היתה גדר של החצר. בשעת התכנון בחנו את כל האפשרויות והסיקו שזה המקום שצריך לעשות את צוה"פ, אלא שיש בעיה שהיא עוברת על גדר. הבדוק של המוקד מדד וחישב שהחוט יהיה במקום שהגדר בגובה 77 ס"מ בלבד, ולשיעור חז"א ולשיעור הגר"ח נאה אין בה גובה י' טפחים, והיא אינה פוסלת את המחיצה, אבל לשיעור החדש ע"פ מציאת הדרהם שעל פיו חישוב הרמב"ם את שיעורו, יוצא ש"י טפחים הם רק 75.5 ס"מ, וא"כ יש לגדר שיעור מחיצה. בענין זה הבאנו במק"א דעת כמה רבנים שהורו שא"צ להחמיר עד כדי כך, ומספיק שלפי השיעור הרגיל של רח"נ אין שיעור מחיצה, ורק לכתחילה כשעושים, נכון למצוא פתרון גם לשיטת השיעור החדש. ולכן הבדוק שתכנן את העירוב, הורה לעוסקים להוסיף חול בשטח שלפני המחיצה [בקטע של ד' טפחים לפני החוט] כדי להגביה את הקרקע, ואז לא יהיה בקיר שיעור מחיצה.

בשעת הסיור שנערך עם הגר"צ ובר שליט"א שאלנו את דעתו בענין השיעור החדש, ואמר שלפי הנראה, עד כמה שמחשבים כדעת רח"נ, א"כ השיעור הנכון הוא השיעור החדש, ולא השיעור המקובל שכתב רח"נ, כי מצאו שגודל הדרהם שונה ממה שכתב, ולכן יש לחוש לשיעור זה ולהחמיר בזה.

האם רק הבעלים יכול לבטל תבן לקרקע

למעשה כבר קודם לכן השתדלו לפתור את הבעיה באמצעות הגבהת הקרקע, אבל לא השתמשו בחול, אלא הניחו את שאריות הענפים שגזמו לצורך העירוב, והניחו אותם שם על דעת לבטלם לקרקע. דין זה על פי המבואר בסוגיות בכמה מקומות (סוכה דף ד.) שאם מניח עפר בסתם הוי ביטול לקרקע, אבל אם מניח תבן וקש צריך לבטלו. ולכן התכוונו לבטל אותם לקרקע, בודאי כל אדם שואל הרי יפנו את הגזם, והתשובה היא שבמקרה זה מדובר במקום שלא יפנו אותו כ"כ מהר, ובינתיים כמה חודשים הם רצו לסמוך ע"ז, ואח"כ יביאו עפר.

אבל הגר"צ שרלין שליט"א עורר שאלה, איך אפשר לאדם שגר במקום אחר לבטל ולקבוע דברים בקרקע של חבירו, הרי בשביל דבר כזה צריך שיהיה ביטול ע"י הבעלים על המקום. והגר"צ ובר שליט"א עיין בדבר וטען שבנושא של ביטול התבן אין צריך חלות דין בקרקע, אלא לתת קביעות לדבר, ע"י שחושב להשאירו כאן, ולענין זה מספיק דעת האדם המניח, כל זמן שהבעלים לא סותר את מעשיו, ולא מפנה אותם מהר. ויש לפלפל בזה.

גם בענין זה, ניתנה הוראה לאחראים להביא כבר בימים אלו חול, כדי לעשות את העירוב ללא ספק וללא חשש.

בדיקה ויעוץ לעוסקים בעירובים עירוניים

במקביל לעבודות העירובים השכונתיים מוקד העירוב פועל גם בסיוע לעירובים ביישובים ובערים ברחבי הארץ, לפקח ולסייע בעצה בתכנון ובעשיה, כדי למנוע ולתקן דברים הפוסלים את העירוב, בהתאם לרמת הכשרות שבה הם עומדים. פעמים רבות פונים אלינו ממועצות דתיות ורבני יישובים, המבקשים בדיקה חד פעמית, לעמוד על מצב הכשרות של העירוב שעומד תחת כשרותם.

מוקד העירוב נפגש בדרך כלל עם הרב או הבדוק המקומי, מסייר על גבולות העירוב, ובתוך כדי כך מודריך ומבאר את ההלכות המורכבות, שאין לאדם מן השורה דרך ללמוד אותם בהבנה ברורה ופשוטה. ותוך כדי הסבר מבינים שיש דברים הטעונים תיקון. ובהרבה מקומות מתקנים דברים חשובים בעקבות סיורים אלו, חלקם דברים המעכבים את רמת הכשרות מעיקר הדין, חלקם דברים הנתונים למחלוקת, וחלקם דברים של תוספת הידור.

לאחרונה נתבקשנו ע"י הרב של הישוב "בית חורון" הנמצא על הדרך לירושלים לבוא ולבדוק את העירוב. הגענו וסיירנו עם הרב על כל העירוב, והערנו כמה הערות, שחלקם היו תיקון בכשרות הנוכחית, ועוד דבר לתוספת הידור. לפני שבוע שוב חזר הרב וביקש שנבוא, והפעם בהשתתפות כמה אנשים מהיישוב, שהם הבדוקים את העירוב והעוסקים בתיקונו. מדובר באנשים שעובדים בכל ימות השבוע, ואינם יכולים להיפגש אלא ביום שישי. ולכן הרב ביקש שנבוא ביום זה. כמובן שההגעה בזמן כזה היא קשה מאוד, מכיון שכל אדם עסוק בהכנות לצרכי ביתו, בנוסף לעיסוקים הקבועים. אבל הרב הדגיש את חשיבות הענין שהבדוקים יקבלו הדרכה מפי מומחה, וכך ידעו לבדוק נכון, ולהבחין בדברים הבעיתיים. במצב כזה קשה לסרב, למרות שלא מדובר בתשלום הוגן, אבל זיכוי הרבים הוא מעל הכל, ובלית ברירה יצאנו אל היישוב ביום שישי לאחר חצות.

דין רה"ר מחוץ לשער היישוב ונפק"מ לעירוב

בשערי היישוב נפגשנו עם הרב ועם שאר הצוות, והדרכנו אותם לעשות הידור חשוב בכשרות העירוב. היישוב המדובר נמצא בסמיכות לערבים, ויש לו גדר מכל צדדיו ובכל זאת שער היישוב נפתח כמה פעמים במהלך

קצת דברי הספד אחר מיטתו של מורינו ורבינו הגאון החסיד מו"ה ש"י נסים קרליץ זצוק"ל

(א) ברכות ו': אגרא דהספידא דלויי. ע' רש"י הרמת קול. ובערוך פ' בידל ידלוניה ג"כ ל' הרמה. ועוד בערוך פ' דלויי ל' שאיבה כמו דלי בדולא דפ' המקבל. שאפשר לשאוב מעלות ע"י הספד.

(ב) ברכות ו': כל אדם שיש בו יר"ש דבריו נשמעים. ובודאי שיש בענין זה בדרך סגולה דכך רצונו ית' שהיר"ש ישמעו דבריו כיון שהוא קידוש השי"ת להגדיל היר"ש אצל בנ"א, ואי' בפרקי אבות "כל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו שנאמר "וכו', וכל שאיפת וקיווי כלל ישראל לגילוי כבוד מלכותו ית', וזה כבוד שמים כאשר היר"ש נחשב.

מיהו יש בזה גם בדרך הטבע והמציאות. דכ' משלי ט"ו ט"ז "טוב מעט ביראת ה' מאוצר רב ומהומה בו". ולכאור' אמאי מהומה הפך מיר"ש, והתשו' ע"ז דבלא יר"ש יסתפק אדם בכל מעשיו ודרכיו היכן לנטות כיון שנגיעות של אדם סותרים זא"ז והוה מהומה במחשבתו, וכדכ' "א' עשה וגו' והמה ביקשו חשבונות רבים" משא"כ ביר"ש יש לו דרך סלולה וכבושה לפי מה שרצונו ית' ברגע זה. וכ' "בכל דרכיך וגו' והוא יישר אורחותיך" והיינו אפי' אם יש ספיקות משמים מראים לו הדרך. וכאשר אדם ספוג ביר"ש טהורה ורק זה קובע אצלו אזי ניכר גם למי שסביבו שפיו ולבו שוים [אגלאטער מענטש בל"א] ומרגישים גם הסובבים ונשמעים לו [לעומת מי שאין בו מעלה זו ולפעמים מורגש חוסר כנות וערמה בדבריו]. איברא דיל"ע בהא דא' עשה וגו' והמה ביקשו וגו' דהא אדם נולד עם טבעים טובים ורעים כדהאריך הרמב"ם בח' פרקים [והתבטא פ"א רבינו ז"ל דזה שאחד קיבל חלק טוב ומוכשר בכל ענינים הן מידות הן כשרון יותר מחבירו בזה אין לנו יכולת להשיג סיבתו]. ובע"כ דהכונה אם אמונתו ברורה ויר"ש אמיתי יוכל יותר בקל להתגבר על נטיותיו השליליים.

(ג) וכן בעניני חינוך הן הבנים ומשפ' והן אנשים סביב ותלמידים, ואמר הכ' "מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו". מתהלך היינו התנהגות התדירה דהאדם דוגמת מה שאחז"ל "והלכת בדרכיו" מהו רחום וכו' שמדבר על ההתנהגות התדירה דהאדם, והמתהלך בתומו באמיתיות וכנות הנ"ל [ואינו כענין תמים תהיה דשם איירי על מציאות ופנימיות האדם שיהיה שלם אחר השי"ת וכדפרש"י ולא יחקור עתידות], וכאן איירי על ההתנהגות התדירה כענין "והלכת בדרכיו" כן מתהלך בתומו בכנות ויושר אזי הבנים ותלמידים נשמעים לו ומאמינים לו וסומכים עליו הן בתורה הן בדר"א שטבע בנ"א לסמוך על אדם-ודברים הניכרים אמיתיים. הרי שיר"ש דבריו נשמעים גם בדרך הטבע והמציאות.

וכ"ז ראינו ברבינו ז"ל שדבריו נשמעים ומתפרסמים מקצה עד קצה בעולם היהדות. כיון שהיו כל דבריו ומעשיו רק ע"פ יר"ש טהורה בלא שום עירוב צד אחר.

(ד) יר"ש דרבינו ז"ל היה ניכר שהיה בדרגא גבוהה מאוד לא מש מעל פניו ומעשיו יר"ש בכל מצב שהוא. ובע"כ שהגיע לדרגות גבוהות ביותר בזה. דידוע מש"כ בביהגר"א משלי על הפסוק "אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה" ופ' הגר"א דהאדם אין יכול לעמוד במקום א' והוא או שעולה או שיורד. ואם אנו רואים לפנינו אדם שהוא במשך ע' פ' שנים יר"ש באופן מיוחד בע"כ שנתעלה בזה טובא דאל"כ היה ניכר ירידה. ובודאי הגיע ליראת הרוממות שביארוהו ראשו' ואחרו' - אחר כ"כ שנות יר"ש, ואין איתנו יודע עד היכן הגיע בדרגת יר"ש.

ומתוך יראתו השלימה היה אדם רציני ביותר [ארנסט] ואם אמר פעם איזה תיבה דביחותא היה מיד עוצר וקוטע הבדיחותא וחוזר לרצינותו, ולא היה חוזר אפי' על מילי דביחותא שמפורסם בשם רבותיו. וראינו לפנינו קיום מש"כ באיג' הרמב"ן "וחשוב הדיבור קודם שתוציאנו בפיו"

ויותר מזה שכמדומה שבעשרות שנים שהיינו במחיצתו לא נשמע ממנו איזה תיבה המגיע מצד שלילי דהאדם, וזה דבר שאין בנמצא כמעט וכמש"כ המס"י שמבצבץ בין החרסים בין מדיבורו של אדם אפשר להכיר פנימיותו וכאן מימינו לא שמענו איזה תיבה שהיא תוצאת מאנוכיות, או איזה צד שלילי באדם.

ומי שראהו מונה מעות אף שהיה מונה הרבה פעמים רבבות עכ"ז כאשר מנה אפי' כמה שטרות מנה פעמיים מחשש טעות. ורושם כל דבר מחשש שכחה.

ואצ"ל דכל הכרעותיו נקיים לש"ש לרצונו ית'. ובגמ' שבת פז. ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה ע"י הוסיף יום א' מדעתו [במת"ת] ופירש מן האשה ושבר את הלוחות. ולכאור' תימא אמאי כללו חז"ל ב' ענינים ציבוריים כהוסיף יום א' ושבר הלוחות לענין פירש מן האשה שהוא פרטי. והתי' ללמדינו

שבדרגה הרצויה כל ההכרעות מאותו מקור על רצונו ית', ודלא כהמון ולהבדיל עכו"ם אשר מחלקים בין חיים האישיים לחיים הציבוריים כאותו פילוסוף שאמר שכאשר עוסק בתאווה אינו הפילוסוף.

ול' ושפתו נקייה ביותר בכל השטחים וגם בלימוד תורה כגון בהל' נידה ל' נקייה ביותר וכ"ז ניתן היה ללמוד וזכה כל מי שהיה במחיצתו. וכמדומה שרבינו העריך את מי שלמד והרגיל עצמו בזה.

ואין אנו יודעים האך הגיע לדרגת יר"ש כזו, ואפשר חינוך הוריו ומשפחה ובתוכם החזו"א ז"ל.

וני' קצת שהיה תוצאה מזה שהיתה אמונתו בה' ית' ובתורתו שלימה מאוד בלא הסח הדעת, והשלימות באמונה מוכרח להביא לכל המעלות דבזה סרים מהאדם כל נסיונות דמדות דהא מאמין שהכל משמים. וראיה שבברייתא דרפב"י תורה מביאה לא כ' יר"ש כלל, ובע"כ שהוא מתחייב מן האמונה והאמונה אינה מעלה אלא הכרח בכל אדם. עכ"פ ראינו לפנינו שלימות מצד אדם וכמש"כ "הא' עשה את האדם ישר" היינו בלא שום חיסרון, ומעלות אין להם שיעור והיה דוגמא נדירה לזה ואשרי מי שזכה לראות זה [ובזה לא סגי לאדם טעימה דהתדירות היא המשפיע על האדם].

וכאשר אנו אומרים "ישר כמי שעשאו א"י היינו שרוב בנ"א מקלקלין מעשיהם ודיבוריהם ע"י נטיות ונגיעות ומעבירים את חלק השלילי לבניהם ותלמידיהם [ויש בזה אריכות ואכמ"ל]. ושמעתי ששאלו להגרמ"ל זצ"ל על מש"כ בס' אדרת אליהו מהגר"א בס' בראשית בשם חז"ל על ענין ש"י עולמות דש' עולמות הוא שכר מצוות ל"ת וי' שכר מצוה עשה. ושאלוהו בתימא ובפרט דמצוות ת"ת שהוא כנגד כולם [וכמתני' פ"א מ"א] בכלל מצוות עשה והאך יתכן שהוא רק י' לעומת ש'. וענה שכן אמת דש' שכר הזהירות מן השלילי והרע שהוא הרבה יותר קשה ועבודה מאשר כל מצוות עשה. והוא ק"ל ע"ז מל' הר"י בשע"ת שער ג' אות ט' וז"ל "המדריגה השניה חומר מצוות עשה, יסוד השכר ושורש הגמול חלף העבודה בקיום מצוות עשה". ובאות י"ז "ודע כי המעלות העליונות נמסרו במצוות עשה".

שוב בא לידי ס' אדרת אליהו וראיתי ל' שם ונתיישב קצת. וז"ל "וייצר בשני יודין דרז"ל שני יצרים יצר טוב ויצה"ר (ברכות סא). והוא מרומז ג"כ בפסוק "להנחיל אוהבי יש" ודרז"ל עתיד הקב"ה להנחיל וכו' ש"י עולמות, ענינו שהאדם קונה אותם בשני יצרים שלו ש' עולמות בשבירות היצר הרע ועשרה עולמות בשמעו אל יצ"ט" הרי שלא כ' מ"ע ומצוות ל"ת אלא שבירת היצר ועשיית הטוב והנה גם בקיום מ"ע יש לאדם הרבה שבירת היצר, ושבירת היצר הוא תכלית האדם כמש"כ באבן שלמה בשם הגר"א [במשל] וכ"כ בצעטיל קטן להרר"א בעל נו"א באותו סגנון ממש, ועכ"ז אין מיושב לגמרי דמהר"י משמע שאדם הנקי מן הרע כמו שעשאו א' כמאה"כ ועדיין אין בו מ"ע חסר רוב המעלה. ובהגר"א לא משמע הכי. וכבר כ' במק"א שלכל אדם יש תפקיד והכל תלוי מה תפקידו בעוה"ז אם תפקידו סור מרע פשוט שזה עיקר שכרו ואם מ"ע אזי הוא מעלתו וזה ניכר אפי' מבחון על עובדי ה' שהם כ"א איש על מחנהו וטבעו לשם מה שנשלח לעוה"ז.

עכ"פ היה ז"ל דוגמא לאדם ביפיו היינו יופי הרוחני של הנשמה המזככת גם את הגוף וניכר כיחידה אחת, ובגמ' ברכות ה': בר"א ור"י דגלי דרעיא ובכה ר"א, והק' ר"י אי משום תורה או משום פרנסת עוה"ז ודחה משום האי שופרא דבלי וכו'. ונ' ביאורו דהגמ' ב"מ פד. וב"ב נח. דשופריה דר"י כשופרא דיעקב אבינו ושופרא דיעקב כאדם הראשון וביאור זה דאדם הראשון נוצר לחיות לעולם בגוף ובע"כ שהיה הגוף מיוחד שהיה קרוב לרוחני כמלאכים, ואמנם בחטא עץ הדעת ירד מ"מ נשאר משהו, וע"כ בכו שבעצם הגוף הנעלה שעילה עצמו בעוה"ז היה צריך להישאר חי לעולם והשתא יבלה בארעא וכו'.

והיה ז"ל בגדר "נוח מצא חן" ואי' באבות כל שרוח הבריות וכו' רוח המקום נוחה היימנו. ומעשה שבא רב מחו"ל שלא היכירו ודיבר עמו כמה תיבות, ואמר לי אח"כ שזה מריח טוב והיינו שגם בפ"א הרגישו דרגת רוממותו דרבינו ז"ל. ומתאים לל' הר"י בשע"ת קמ"ח עיי"ש. וז"ל "כי הדבר ידוע כי מדרכי השי"ת להודיע בכל מבטא שפתיים ובכל אשר ירמזון העינים ובכל הנהגה ופועל ידיים כי יסוד לנפש האדם וצבי עדיו והטוב והעיקר והתועלת והיקר אשר בו עבודת השי"ת ויראתו ותורתו כי זה כל האדם". ורבינו ז"ל היה דוגמא לזה שאין עוד מלבד יר"ש ותר"ג מצוות. וע' מש"כ בחוה"ל ש' עבודת א' סוף פ"ה אחר אריכות ל', ומה שהוא טוב ממנו [מהעבד ה'] להראות סימני העבודה וכו' בכל תנועות אבריו ובמידותיו, לא יהגה כי אם בזכרו, ולא יביט כי אם אל דרכיו, ולא ישמע כי אם אל דבריו, וכו' ולא יחשוב כ"א בגדולתו וכו' וכו' וכן בכל תנועותיו לא יעתיק רגל ולא יניע עפעף אלא אחר הפקת רצון אדוניו.

ה) וכיון שכל מעשיו ודיבוריו היו מכוונים רק למה שצריך ולא יותר זכורני שהיה יכול שלא להכנס לכולל שבוע שלם, וזה נגד הטבע כיון שאדם רוצה לראות מעשה ידיו ומקום שליטתו, והיו מפליאים את זה, ואצלו לא תפס מקום נטיה כזו.

וכן מתוך יר"ש לא סמך על מסקנותיו הקודמים ועיין בכל נידון מחדש והשומע חשב שאינו זוכר. **וכיין** שדבריו היו תמיד מדויקים בלא שפת יתר היו כל מי שעוסק עמו והכירו בו דבריו ומחשבים לפני שדיבר עמו כיון שהתביישו לומר שפת יתר. דוגמא לדבר שלא העיז מאן דהוא לומר לו מז"ט אחרי שעלה לחתן תורה כיון שהרגישו שהוא דבר מיותר לפי דרגתו. וכן בשמחות משפחתו שלא במקום השמחה. וכבר א' עזב השיעור משום כך שאמר שאם אומר משהו שאינו ממש לעניין יביט הרב בי באופן שלא אמצא את מקומי. ומשמים הושלל בדורינו דור שרבו בו ת"ח שהוא ז"ל היה מתאים להיות רבי לת"ח [בעלי חוש ביקורת] שהיה דוגמא של שלימות אישית בלא שום חיסרון.

ועיין ממילא נפלו הרבה צדדים שאינם אמיתיים ואינם נחוצים אחר שהרגיל לברור גרעין האמת בכל דבר. ואפשר להמליץ פסוק "המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו" להבדיל אא"ה דהיכא דאיכא פחד נופלים הדברים הטפלים הגורמים חוסר שלום וכו'. ובזה גם מוסבר ומוכן הפלגת חכמתו בכל ענין שכל המכירו הפליאו גודל חכמתו, דמבעד שמשת זכוכית כאשר היא נקיה רואים היטיב מאשר שמה שאין נקיה.

ו) מרבה לדבר על תיקון המידות, ואמר על הגמ' ב"ב נח. בריש כל מרעין וכו' באתר דאיתא וכו' מש"כ בשם הגר"א בסוף משלי והעתיקו בס' מעלות התורה דבמקום דאיכא תורה לא מתבעי עבודת תיקון במידות, והפטיר רבינו תורה "תורה כזו" שרואים שעל ידו תיקן מדותיו זה א"צ ללימוד המוסר אבל מי שעדין לא בדגא זו צריך ללמוד מוסר. ואמר שהחזו"א חייב לימוד המוסר אבל לא לעשותה למקצוע.

והנהגתו בתיקון המידות היו גם בדרישה מסביבתו וכאשר היה נוגע לאחרים היה כועס ומרים קולו וראיתי ב' רמ"ם דנים עמו ופתאום הרים קולו ונתרגש כדרכו ואמר אין שום צד חוץ מטובת התלמידים. וכגון בחלוקה בכולל שחילק מה שהיה ולא החשיב טענת אמאי ההוא קיבל ואני לא דמה איכפת לך שההוא קיבל. וכן בחלוקת כבוד מה מפריע לך שההוא קיבל. וכן שחילק לפי הנצרך ולא לקח בחשבון שפלוגי שקדן יותר טוב ויטען אמאי פ' מקבל יותר דמה שייכות מעלתו בתורה לכסף התמיכה של הכולל אם השקדן נצרך פחות.

ז) ובמידת הענוה היה מופלג [והשיגה שהרגיש אפסיות האדם עצמו בעצמו בלא יחס לאחרים והיא הענוה ואכמ"ל ועיין חיי עולם מש"כ בזה] ולא אמר מעולם הערה נוכחית לאברך בכולל אף שהרגיש אחריות על הכולל, ולא הסתכל בפני אדם גם אברך מהכולל דיליה, וכהרמב"ן באיג' "ואל תסתכל בפני אדם בדברך עמו", ואצ"ל שלא ישב והביט בנכנסים ויוצאים מעולם. וממילא היה נעים במחיצתו. ולא אמר מעולם כתגובה למי שא"י, זה גמ' מפו', זה תוס' מפו' שו"ע מפו'. ומעולם לא ביקש מיושבי השיעור שיביאו איזה ספר, ואם קרה פעם ב' שנים היה פונה לחתנו להדיא ולא לשאר יושבי השיעור ואומר לו יש גמ' פלוני ולא אמר תביא גמ'. דבריו נקיים בתכלית לנוכח המדבר עמו. וכ' החיד"א שהב"י זכה בדורו יותר על מי שגם היה ראוי, בסיבת ענותנותו וענות ל' בספר. ואמרו שפ"א שלחה אשה לקרוא לו שיש לה שאלה ואינה יכולה לרדת, ועלה אליה [עוד הדלת כמובן].

ובנד"ז אמר כמ"פ שלת"ח אסור שיהיה שייכות עם הכבוד שהוא מקבל. ונהג כן במוחלט, שלא התאים לו להתיחס לכבוד שהוא מקבל אפי' לומר שיתנוהו לפ' או לאחרים. דהו"ל ההתעסקות וההתיחסות בזה כנכנס לבור ביב של ביה"כ.

ח) ואחז"ל זהירות מביאה לידי זריזות ובצירוף ענותנותו וזריזותו לא דחה שום שאלה כדרך הדוחים שעכשו אין לי כוח או איני בענין וכיו"ב, כיון שרצה ללמוד ולהשיג כמה שיותר, ומהשואלים לא תמיד הוסיף כבוד כיון שהשואל היה בענין ביותר ולא איכפת ליה על כבודו, כדי ללמוד עוד ידיעה או לחזור על עוד ידיעה. והיה זה לימוד לך. והיה מנמק כל תשובה, והבחנתי שכוונתו למצות ללמד "ושננתם לבניך" וכו'.

וכן זריזותו במעשים כידוע וכמו שמספרים כולם ואמר לי הר"א וייספיש שהיה מחייב עצמו בכל גמילות חסד שעבר המעשה תח"י וע' לק' בשם החוה"ל פ"ו מעבודת א'.

ט) והנה תבונה היינו דעת היה מהותו של רבינו ז"ל, וכמדומה שלא היה אצלו הנאה יותר גדולה מהבחנת דבר מדבר שהוא הדעת וכמאחז"ל "אם אין דעת הבדלה מניין" וכל ס' חו"ש מלא מזה. ובכלל זה הבחנה בין עיקר לטפל גם מה שבשם רבותיו. כגון לישא הס"ת עם פניו אליו הידוע בשם החזו"א לא הקפיד כ"כ בזה, וכן בגזירת השקה דהחזו"א שהוא גזירה לקולא ולא פשטה הגזירה אמר שאין נפק"מ לטובל.

ודברו ת"ח גדו' על חשיבות הבחנתו מה אפשר להתיר ומה לא במלאכת הרבנות וההוראה וכגון שהתלונן שנותנים בשופי קטניות לקטנים בפסח והתבטא שהוא נתן פ"א [ויש לו י"א ילדים], [וכן לא

ניח"ל שמנצלים השכרת י"ג ולא עושים פסח במטבח באופן שדלת א' מהארון מושכר ודלת שני לפסח. כך הבנתי מדבריו].

(י ואה"כ) קוהלת א' ט"ז "ולבי ראה הרבה חכמה, ולכא' הלב הוא הרגש ומה לרגש עם החכמה אדרבא הרגש הוא אבי הדמיון הכוזב וכמש"כ הגרי"ס. ואמה"כ "ונתת לעבדך לב שומע" והוא גם צ"ב כנ"ל. והתי' דשלימות השגת השכל יש לו שייכות עם הרגש, ואה"כ במשלי "למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין" והרגש הדק משלים תפיסת החכמה בדקותה, והוא באופן שיש לו שליטה גמורה על עצמו שלא יטנו הרגש. והיינו כאמרז"ל לעולם יראה עצמו דיין וגו' כחרב בין וכו' גיהנום פתוחה לו מתחתיו". ואצל רבינו ז"ל לנטות מקו האמת מאיזה דמיון ונגיעה היה עבירה שפילה ביותר וכדכ' החזו"א באמו"ב ואמר בע"פ. ולכן היה יכול להשתמש עם הרגש להשלים החכמה.

והו"ל הרגשים עדינים ביותר שלא כל ת"ח הרגיש אותם [והיה לי כמה עובדות בזה כגון באופן קניית העופות בשלימות ובמליחת עצמות וממילא נוגע למליחה זעג"ז. ועוד]. והיה משים עיניו וליבו על קשיים של אברכים אף שלפי רוממותו לא היו נחשבים לקשיים.

(יא) ריחוקו מתאוות העוה"ז מפורסמים כידוע שאכל כל יום אותו דבר. ובצהרים היה שנתו קודם אכילתו וזה דבר נדיר נגד טבע האדם שרוצה לשבוע ואח"כ לנוח. ואמרו המקורבים אליו שפרישותו מצד שהוא מותרות שא"צ יותר, לדוגמא ששאלו א' אמאי שותה תה בלי סוכר ואמר שצריך לשתות לבריאות הגוף אבל א"צ שיהיה מתוק ואם א"צ אזי לא שם סוכר והיא גופ' פרישות. וכל דברי החוה"ל פ"ד מפרישות בתנאי הפרישות מתאימים לרבינו ז"ל, צהלתו בפניו ואבלו בלבו, לבו רחב מאוד ונפשו שפילה מאוד, איננו נוטר ולא חומד, ולא מספר בגנות וכו' מואס בגדולה ושונא השררה, מיושב, מודה, רב בושת, וכו' שחקן רַנַח שפתיים וכו' עיי"ש.

(יב) חסידותו, היה מחייב עצמו הרבה מאוד בחסדים בכל עניי הכלל וגם הפרט [גם בדידי הוה עובדא] וכבר האריכו בזה כל הספדנים וא"צ לכפול. ונ' שהיה מחייב עצמו מלְתָא דהחוה"ל שע' עבודת ה' פ"ו "כי תוספת העבודה על אנשיה מתחלק וכו' בטובה אליהם א) כולל כל אדם וכו' ב) טובות על מי שנתיחד בטובה ככלל ישראל ג) נתיחד בטובה ככוהנים ולויים. ד) טובה שנתיחד בה איש א' פרטי וכו' עיי"ש ובכולם כ' שאם לא יחייב נפשו ביתר עבודה יפול מכל המעלות. וכנראה שזה חייב את רבינו וגם מצד היראה כפי שכ' החוה"ל כנ"ל.

(יג) היה ניכר עבודתו גם בגיל מבוגר נגד העצלות ולקח על עצמו כל דבר, שיעורים בהל' ולדרוש ולהספיד בכ"מ וכ"ז כדי שיהיה לו מחייב להכין מה לומר וללמד [וכאמור שהכבוד לא תפס אצלו כלום]. ותבע מעצמו וקיים שמירת הזמן בכל סדריו בכל קביעותיו וסדרי הכולל כמה שהיה באפשרותו. וכמדומה שהיה ניכר שינק מיסודות בעלי המוסר דלפי מציאות דורינו נמצא כזה רק ממקורותם [ובאמת שאבותיו ומשפ' קבלו מהנ"ל].

(יד) וכל לימודו בבירור אחר בירור ואחר שנתברר היה חזק בדעתו, ועכ"ז תקיפות דעתו בהל' לא בא למבטא שפתיים אלא לרמיזת עיניים ולציוד הראש ותו לא. דוגמא הכרעותיו בעניי החלוקה בין אברך לאברך [ואמר שא"י למסור לאחרים כי חשבונותיו נפרשו על חצי שנה ויותר] ותקיפותו בהא דמה שהרשויות נותנים אין שייך לאברך שבא על שמו.

(טו) וכיון שעסקינו ברבינו ז"ל ודיעותיו ומעשיו ראיתי ענין להעתיק כאן ל' מס' חוט שני כיון שהדברים נראין מחודשים לציבור שהיה שרוי בו והשומעים הביטו זה בזה [אף שבאמת כו"ע מודו בזה] והוא בהל' צניעות דף מ"ז. הביא הגמ' עז ב: ת"ר "ונשמרת מכל דבר רע" שלא ירהר וכו' מכאן אמר ר"פ בן יאיר תורה מביאה לידי וכו'. וצ"ב ל' הגמ' "מכאן אמר" וכו' ונראה בביאור וכו' ועוד שעיקר דרגת האדם תלוי בזהירות בענינים אלו, וכשלומדים דברים אלו צריך לדעת שזה הוא עיקר הקובע את הדרגה של האדם שאם נזהר בזה (הרי) נקבע גודל מדרגתו לפי זה ומשם יכול לעלות מעלה מעלה וח"ו להפך. עכ"ל בשיעורו אות באות ונעתק בספר. ושאלתי את הגר"ח הוכמן מה אמר בביתו כאשר הכין את השיעור ואמר זה לשונו "שבלא זה [שמירת הקדושה] לא מתחיל שום דבר".

(טז) רשמנו קצת מדרכי רבינו זצ"ל ולא חששנו מדין ממעט ומתעצל בהספדו של חכם, דנלענ"ד דכהיום דאיכא פרסומות בכל העולם לאדם מפורסם ליכא האי חשש. ובעיר אחרת צ"ע שאינה אלא מצוה ורשות כמו במצות לוייה, או אפשר דאדרבא כיון דאיכא תקשורת ופרסומת, כל העולם כעיר אחת יחשב וצ"ע, ואכמ"ל.

נכתב ע"י יהודה פרנקל

דברי הספד והתעוררות שנשא הגאון רבי נפתלי קופשיץ שליט"א

לאחר פטירתו של דודו הגדול מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ זצוק"ל

בבהכ"נ 'משכן חיים' ב"ב שכוני' נה אהיעזר כ"ו תשרי, בהיכל בהמ"ד הגדול 'חניכי הישיבות רוממה' י-ם מוצש"ק פ' בראשית, בבהכ"נ 'צא"י' ב"ב שכוני' רמת אהרון כ"ח תשרי, בבהכ"נ 'חפץ חיים' ב-ם שכוני' נה יעקב כ"ח תשרי, בכולל 'הליכות משה' ב"ב ב' מרחשון, בקהילת 'בני תורה' שכוני' הר נוף ב' מרחשון; לקט מדבריו.

שבת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת, ובספר רוח חיים כתב דמאחר ור' חנינא די לו בקב חרובים לכן העולם ניזון בשביל חנינא בני, וע"ז אמר ר"א שחרוב יוכיח שהשלים את עצמו במידת ההסתפקות שזה תנאי להצלחה בתורה וזה סיבה שיפסקו הלכה כמותו.

ואח"כ הביא ראיה שהלכה כמותו מאמת המים, דהיינו מידת השפלות, וכמו שאמרו מה מים הולכים ממקום גבוה למקום נמוך שתמיד טבע המים להנמיך את עצמם, ולכן אמר ר"א שאמת המים תוכיח שהתנהג במידת השפלות זה סיבה שתיפסק ההלכה כמותו.

והנה הכל שחים על כח ההוראה העצום שה' לו לרבינו הגדול, שבשאלות קשות וסבוכות מאוד ה' עונה הוראה ברורה וזכה, עד שהשואלים ה' שואלים את עצמם כיצד לא חשבו על התשובה קודם, וכל כך הרבה שנים הוא הורה הוראות לישראל בכל הד' חלקי שו"ע בבהירות עצומה, ומהיכן באה לו המעלה הזו, והתשובה לזה מהג' דברים שהזכרנו מכתלי בית המדרש וממידות ההסתפקות והשפלות.

וכמו שכתוב ברבינו יונה בשער התשובה שכ' בעיקרי התשובה שיש אחד מן העיקרים עיקר התשיעי והוא שבירת התאוות הגשמיות, והיינו שישבור את תאוותו אפי' בדברים המותרים ולא יאכל כי אם לקיום גופו בלבד, וכתב שם בזה"ל 'והנה התאוה הנתונה בלב האדם שורש כל הפעולות, לכן אם יתקן התאוות, תחת אשר כל האיברים ישרתו ימשכם השכל וילוו עליו וישרתוהו, יכשרו כל הפעלים, שנאמר; וזך, ישר פעלו', [ונראה לי שמפרש הפסוק "וזך", רוצה לומר, שהוא זך מן התאוות; "ישר פעלו" - כל מעשיו בחזקת מתוקנים וישרים, והוא דבר הלמד מענינו שכתוב אחריו ההפך (שם פסוק י'): נפש רשע אותה רע לא יחון בעיניו רעהו]. וכו' כי כאשר ישבר אדם תאוותו גם בדברים המותרים, בזה תצליח הנפש, והמדה הזאת תערב לה, כי ידים השכל ידו וגבר. והיינו שש"י מידת ההסתפקות זוכים לישרות השכל שהשכל הוא המוביל ומנהיג את האדם לבד, וכך זכה לזה רבינו הגדול להוראה ברורה מזכות השכל שבאה משבירת התאוות.

וקשה ללמוד מהדברים האלו שלכא' אינם שייכים כ"כ למדרגתו, אך מ"מ לאחוז בקצות דרכיו שלא לרדוף אחר התענוגות זה שייך אפי' אצלנו.

ובזכרוננו שהייתי נוסע עם להבח"ח אאמ"ר זצ"ל בבין הזמנים אב לביתו של מרן זצ"ל, והיינו מגיעים לביתו שה' בית עם הרבה ילדים במקום שבקושי אפשר ה' לקרוא לזה דירה, והוא והרבנית ה' מארח אותנו בצורה כזו נפלאה, וכבר אז וכך נהג במשך ששים שנה ויותר שהוא אכל את אותו מאכל אותו תפריט מידי יום כל יום, עד שהוא ה' צריך לשנות את מאכלו לצורכי בריאות וגם אז המשיך באותו התפריט כל יום בעקביות, וכך היתה כל הנהגתו שלא עשו עסק ודיבור מהמאכלים כלל, וכמו שידוע שסיפרו שדודתי הרבנית כשהיא הגיעה לבני ברק בפעם הראשונה לשבת אמרה לחמותה אחרי השבת שהמאכלים שהיא הכינה היו טעימים ביותר וכדו', ואמרה לה חמותה בעדינות שאצלינו לא מדברים על אוכל, שכך ה' הנהגה בקוסובה שלא להחשיב ולדבר מזה כלל וכמו שכתב בקובץ אגרות חזו"א חלק א' מכתב כ' זצ"ל ליהודי מאד מאד מאכילת תענוג ואם בטומאת הגוף יש ראשון לטומאה ויש אב הטומאה ויש אבי אבות בטומאת הנפש של מלאי התאוה באכילת תענוג מתאחד ראשון לטומאה ואב הטומאה ואבי אבות הטומאה דבר זה הוא מן השפלים מאד מעכבים את הלימוד וכדאמרו במדרש והובא בתו' כתובות ק"ד א' עד שאדם מתפלל שיכנסו דברי תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו וכו' עכ"ל,

[וכמובן שיש ליזהר ללמוד את הענין לעצמו שבוודאי יש לשבח את הטרחה וכדו' ולשבח את האשה על המאכלים שטרחה לעשותם בטוב טעם, וסבי הגה"צ ר' צבי קופשיץ זצ"ל ה' אומר כל פעם אחרי הצ'ולנט שזכה צ'ולנט לא ה' מהתונהג, אבל לעצמו לא לעשות עסק מזה, והרבנית העידה שמעולם הוא לא דיבר על אוכל, ושמעתי בעבר מהגה"צ ר' שלמה ברעווזה זצ"ל שאמר שבביתו אם מישהו דיבר על אוכל ה' אביו אומר מספיק שאנו אוכלים את זה צריך גם לדבר ע"ז.

אמנם ה' מקרים יוצאים מהרגיל, כמו ששמעתי מבנו הרה"ג ר' שמואל הלל שליט"א שפעם הביאו לו פרי של שמיטה ואמר שזה מתוק מאוד, והסביר

איתא בגמ' בברכות (דף ו' ע"ב) 'אמר רב ששת אגרא דהספידא דלווי', וביאר רש"י 'דלווי, להרים קול בלשון נהי ועגמת נפש שיבכו השומעים', וידוע עוד לבאר בזה שהכוונה להספיד באופן שיקחו השומעים מוסר לעצמם, ויכולו ללמוד מדרכיו של הנפטר, והיינו שעלינו להספיד את הנפטר הגדול בדברים שיש בהם כדי לעזור אותנו לעשות מעשים טובים כמוהו.

והנה איתא בגמ' בשבת (דף ק"ה ע"ב) 'אמר רב יהודה א"ר כל המתעצל בהספידו של חכם ראוי לקבורו בחייו, שנאמר' ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח אשר בהר אפרים מצפון להר געש מלמד שרגש עליהן הר להורגן, והיינו שלפי שנתעצלו בהספידו של יהושע רגש עליהן הר להורגן.

ושמעתי להעיר בזה דהנה רש"י כתב ביהושע על הפסוק הנ"ל 'בתמנת סרח. כך שמה, ובמקום אחר (שופטים ב' ט') הוא קורא אותה תמנת חרס, על שם שהעמידו תמנות החמה על קברו (של יהושע) לומר, זה הוא שהעמיד החמה, וכל העובר עליה אומר חבל על זה שעשה דבר גדול כזה ומות', וא"כ קשה שאין לך הספד גדול מזה שכל העובר על יד קברו אומר חבל על זה וכו', וכיצד נתבעו על כך שלא הספידו כראוי.

ושמעתי מהגאון ר' מיכל זילבר שליט"א שביאר מדוע אי"ז הספד ראוי, וביאר שהספד כראוי היינו שמספידים את הנפטר בדבר שיכולים השומעים ללמוד ממנו לקח לעצמם, וכשהספידו את יהושע שהעמיד את החמה אי"ז דבר שיכולים העוברים ללמוד ממנו שזה דרגה גבוהה מאוד ואין זה שייך להשומעים, אך אם היו מספידים בזה שכתוב על יהושע 'ומשרתו יהושע נער לא ימיש מתוך האוהל', שלכן הוא זכה למדרגתו העצומה זהו הספד ראוי.

ויש להוסיף מה שכתב בספר באר יוסף לבאר את מה שאמרו בגמ' (ב"ב דף ע"ה) 'זקנים שבאותו הדור אמרו אוי לה לאותה בושא אוי לה לאותה כלימה פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה', והרי לא מסתבר שזה היתה הקבלת פנים של הזקנים ליהושע בן נון שהזקנים אמרו שלהיות כמשה שה' כפני חמה זה דבר שאי אפשר להגיע לדרגה כזו, אך הביאור הוא שאמרו שלהיות כיהושע שה' כפני לבנה שהוא המקבל ההשפעה זה דבר קל שה' בהשגתו להגיע לזה, אך אוי לה לאותה בושא ואוי לה לאותה כלימה, היינו שאוי לה לאותה בושא שלא הסכמנו להתבייש ולבזות עצמינו על דברי תורה, כמו שה' יהושע עושה שה' מבזה עצמו על דברי תורה ולא ה' מש מתוך האוהל, והיה מסדר הספסלים ושימש את משה רבינו לכן זכה למשה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, שזה הספד שהשומעים יכולים להוציא ממנו תועלת לעצמם לאחוז בדרכיו של יהושע, וע"ז נענשו שנתעצלו בהספידו ולא הספידו כראוי.

והיינו שחייב הספד הוא שיהי' הספד שיהי' בו תועלת לשומעים, וכן על הנפטר הגדול עלינו לדבר דברים שאנו יכולים לאחוז בקצות דרכיו וזה עיקר ההספד שאפשר להספיד אדם גדול כזה אדם שעבר את כל נסיונות החיים ועמד בהם בשלימות.

והנה איתא בגמ' בב"מ (דף נ"ט ע"ב) לגבי תנור של עכנאי שנחלקו עליו ר"א וחכמים האם הוא טמא או טהור והקיפו עליו ראיות עכנאי, והגמ' מביאה 'תנא באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו, אמר להם אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח, נעקר חרוב ממקומו מאה אמה, ואמרי לה ארבע מאות אמה, אמרו לו אין מביאין ראיה מן החרוב, חזר ואמר להם אם הלכה כמותי אמת המים יוכיחו, חזרו אמת המים לאחוריהם, אמרו לו אין מביאין ראיה מאמת המים, חזר ואמר להם אם הלכה כמותי כותלי בית המדרש יוכיחו, חזר ואמר להם אם הלכה כמותי גער בהם רבי יהושע אמר להם אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה אתם מה טיבכם, לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע ולא זקפו מפני כבודו של ר"א ועדיין מטין ועומדין'.

והנה לכא' הראיה שהביא ר"א מכותלי בית המדרש היא ראיה ברורה שעיקר מעלתו של הת"ח היא כמידת התמדתו בתורה, שכל מידותיו הטובות ומעלות שלימותו באים מכוח תורתו, ואין צורך להאריך בזה שזה עיקר כבודו ומעלתו של ת"ח, אך צ"ב מה ענין הראיות מחרוב ואמת המים לכאן.

וברד"ל ביאר בזה וכן הוא בקול אליהו להגר"א שכל שלושת הדברים קשורים זה בזה, והיינו שחרוב זהו רמז למידת ההסתפקות שה' לו לר"א, וכמו שמצינו שה' לו לר' שמעון בן יוחאי חרוב ואמת המים, שזה מאכל דל ביותר, וכמו שאמרו

שבירושלמי כתוב שהפירות של שמיטה הם פירות טובים מתוקים יותר, והי' עוד פעם שמעתי שר' שלמה לוינשטיין סיפר ששאל את הרבנית לאמיתות הסיפור והשיבה לחיוב, לבד פעם אחת שנשרף התבשיל ואמר לה שזה הי' נפלא מאוד.

ועוד שמעתי מחתנו הגאון ר' אהרן אוסטרן שליט"א שהי' מזכיר בשבת שובה את דברי הרמב"ם שכותב שצריך לחזור בתשובה לא רק ממעשים רעים כי אם גם ממיידות רעות, ואחד מהדברים שמונה הרמב"ם הוא רדיפת המאכלות, ואמר שכנראה שיש אנשים שמחשיבים את זה למשהו שכך כתוב ברמב"ם.

והנה איתא בגמ' בסוכה (דף מ"ה ע"ב) 'ואמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו, ורבינו חננאל שם ביאר במה נתייחדו אלו הג' צדיקים שיכולים לפטור את העולם, וכתב שם שהם לא נהנו מן העולם הזה, ושכר מצוותם מושלם, ומבואר שמי שלא נהנה מהעוה"ז כ"כ גדולה מעלתו שיכול לפטור את כל העולם כולו מן הדין.

וזה המעלות שיש ללמוד ברבינו הגדול זצ"ל בבחינת חרוב יוכיה.

ונדבר מענין אמת המים שזה רמז לשיפלות, שכידוע היו אצלו אנשים שצעקו עליו ופגעו בכבודו בצורה נוראה, והוא שתק ולא אמר שום דבר, ולא הפשט שהי' שתק מטבעו ולכן הוא לא ענה לאלו הפוגעים בו, שכשהי' הדבר נוגע לכבוד התורה של אחרים הי' צורך לדבר הוא שתק, אך כשהי' הדבר נוגע לעניינים רוחניים שכשהי' רוצה הי' יכול לעשות כך אך מ"מ כשהי' נוגע הדבר לעצמו לא חש לזה כלל והיה כאילו נוגע לו כלל.

כשתמנה לרב בהליגמן במקום אביו זצ"ל הוא לא רצה את הרבנות שרב צריך להגיב ומרן הקה"י אמר לו שאינו צריך להגיב, וסיפרו שכשקראו לו לעלות לתורה היו קוראים לו בשם רבי ניסים בלא שאר שמותיו, והוא לא הגיב ע"ז שום דבר וכך קראו לו זמן ממושך עד שידעו משאר שמותיו, וזה בא מזכות השכל שכשלא הי' צורך לדבר הוא שתק, אך כשהי' הדבר נוגע לעניינים רוחניים הוא דיבר אפי' שלא כטבעו, וכמו שהי' מעשה פעם שאחד מבני המשפחה קיבל הזמנה לשמחה, והי' כתוב שם שזמן התפילה של העליה לתורה הוא במנין שמתפללים בזמן הק"ש של הגר"א, וכשראה זאת רבינו זצ"ל אמר לו אתה לא הולך לשם, וחרה לו הדבר אם יתפלל מאוחר, ובאמת בשכונת רמת אהרון היו שרצו לארגן מנין מסודר בזמן ק"ש של הגר"א, והוא התנגד לזה בכל תוקף, ואע"פ שהי' זה שלא כטבעו, מ"מ בדברים שראה בהם עניינים של עמידה על קיום התורה הי' עומד בהם בכל תוקף.

ושמעתי מתלמיד חכם אחד שבצעירותו שאל לרבינו זצ"ל אם מותר להכניס אסימון עם חוט לתוך טלפון ציבורי כדי שיוכל לטלפן כמה פעמים באותו אסימון ואמר לו לא כדאי ושאלו הבחור מותר או אסור ואמר לו לא כדאי ושאלו כמו שבע פעמים וענה לו אותו הדבר כמו בתחלה בלא שום תערומת כלל.

ונסיים בנקודה נוספת, כתוב בפסוק 'וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעימה ויט שכמו לסבול', ולכא"ז צ"ב ביאור הפסוק שאם הוא ראה כי המנוחה טובה א"כ מדוע הטה שכמו לסבול, ויש לבאר דהנה כתוב באיכא (פ"ג פל"ג) 'כי לא עינה מליבו ויגה בני איש', ובתרגום שם תרגם 'ארום מן בגלל דלא עני גבר ית נפשיה ואעדי' וזוהו מליביה בגין כן גרם לאסתפקא תבירא בבני אנשא, והיינו בגלל שאדם לא מכניע את עצמו, לכן הקב"ה מביא שבר על בני אדם, כי לא עינה מליבו, כי לא הכניע את עצמו מעצמו, לכן הקב"ה הוצרך ל'ויגה בני איש' להביא שבר עליו לשבור את גאוותו, וכמו שהגמ' בברכות אומרת טובה מרדות אחת בליבו של אדם יותר ממאה מלקיות.

ובקרינא דאגרתא למרן בעל הקהלות יעקב זצ"ל ח"א מכתב ס' כתב וז"ל כל אחד יש לו ימי עליות וירידות ובפרט בימי הנעורים ועיקר עבודת השי"ת הוא בזמן הנפילה שאז אינו מוצא פעם וסיפוק ועבודתו בצער ובמתיחות, ואחז"ל יפה אחד בצער ממאה שלא בצער ואילולי הנפילות התכופות היה גרוע יותר כי בזמן ההצלחה והרחבת הדעת הגאוה מתחזקת ורואה את עצמו לעילא ולעילא והגאוה היא אבי אבות הטומאה דתיכף משמתגאה מסתלקת ממנו השכינה כמשאחז"ל שאמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור יחד עי' פ"א דסוטה ומכיון שהשכינה מסתלקת ממנו שוב הוא פרוץ לכל פגעים ברוחניות וגם בגשמיות ועי' הנפילות נשבר רוחו בקרבו ותיכף משנכנע שורה עליו אור השי"ת לעזרו שיהא יכול להחזיק מעמד ולחזור לכמות שהיה וביתר שאת וסוף סוף ישרא מבני עלי' הגדולים וקצתי בכ"ז והדברים ידועים במפרים הק' וגם מתוך הנסיון, עכ"ל, והוא כמו שנתבאר שתכלית הנפילה והשברון הוא כדי להכניע האדם לפני בוראו ולכן מי שנכנע אין צריך לנפילות כלל.

והוא מה שאמרו בגמ' ברכות דף ס"ג אמר רבי שמואל בר נחמני מאי דכתיב (משלי ל') אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה בל המנבל עצמו על דברי תורה סופו להתנשא ואם זמם יד לפה, וכן להיפך אמרו בירושלמי יבמות פרק מצוות חליצה אם נבלת בהתנשא שמי שמתנשא סופו מתנבל, אבל המנבל עצמו על דברי תורה סופו להתנשא.

וא"כ אפשר לומר שזה הכוונה בפסוק וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעימה ויט שכמו לסבול, היינו שאם אדם רוצה מנוחה הנפש שיכניע את עצמו, וכן פי' רבינו בחיי ויט שכמו לסבול היינו ויט שמים וירד והוא שמי שמכניע את עצמו יש לו שלווה הנפש בטבע, ויש לו את השראת הנפש הזו, וזה הי' לחם חוקו של רבינו הגדול זצ"ל, ההכנעה והסבלנות ולכן כל תשובה באה מטוהר הנפש והשכינה ששורה עליו, ומכאן ההכנעה והשפלות וההסתפקות מזה באה לו הסייעתא דשמיא המיוחדת.

ואמרו בגמ' נדה (דף ל עמוד א) כי לי תכרע כל ברח תשבע כל לשון כי לי תכרע כל ברח זה יום המיתה שנאמר לפניו יכרעו כל יורדי עפר תשבע כל לשון זה יום הלידה שנאמר נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה ומה היא השבועה שמשביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע, ע"כ.

ואיתא במדרש תהלים (מזמור כ"ב) וז"ל ר' יוחנן אמר זרע יעבדנו. אחד צדיקים ואחד רשעים מקבלין פני שכינה, שנאמר לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה (תהלים כב ל), מפני מה הרשעים מקבלין פני שכינה, אלא הרשעים שמרדו בהקב"ה בשעת מיתתן מראין להם פני שכינה, ואומרים להם בואו וראו פני המלך שהייתם מורדים בו, והוא עתיד ליפרע מכם. ואף הצדיקים בשעת פטירתן מראין להם פני שכינה, ואומרים להם בואו וראו פני המלך שאתם עובדים אותו, שהוא עתיד ליתן שכרם. ר' אלעזר בן שמוע אומר אף הקטנים מקבלין פני שכינה, שנאמר זרע יעבדנו יסופר לה' לדור, ע"כ.

וביאר בכוכבי אור מהו הכריעה שכורעים לפניו יתברך ביום המיתה ואמר שיש ב' מיני כריעות יש כריעה של הודאה ויש כריעה של תחנונים ואיתא ביומא דף לה עמוד ב' תנו רבנן עני ועשיר ורשע באין לדין לעני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו כלום עני הייתי יותר מהלל, עשיר אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי אומרים לו כלום עשיר הייתי יותר מרבי אלעזר בן חרסום, רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר נאה הייתי וטרוד ביצרי הייתי אומרים לו כלום נאה הייתי מיוסף, נמצא הלל מחייב את העניים רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים יוסף מחייב את הרשעים, ע"כ.

ונמצא שכל אחד מבאי עולם יכול לתרץ עצמו בדין אבל כשבאים לדין ומתחייבים בדין אז כורעים ומודים לד' על הדין יפה דנת ויפה חייבת ומתחננים לד' יתברך שיקל בדינו אבל כשבא לדין מי שעבר כל החיים בעבודתו של מקום בשלימות הרי הוא מודה לד' יתברך על שזכה להגיע לשלימות האמיתי וזהו כריעה של הודאה.

ורבינו הגדול שעבר את כל ימי חייו כל הנסיונות הכריעה שלו הוא ההודאה על כל הנסיונות שזכה לעבור ולהגיע לשלימותו בזה וזכה וזיכה את הרבים בתורתו ויראתו בשלימות.

ויש לקחת מזה מוסר לעצמינו ללמוד מדרכיו ולעשות לו עי' מה שנתחזק הכרת הטוב על כל מה שהוא עשה למען העמדת הדת, לאחוז מעט בקצות דרכיו, ויתקיים בנו במהרה הברכה ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

(מגלינות מערכת מעדני כהן)

1. והנה בנפש החיים (שער ג' פ"א) כתב בענין זכות השכל עי' שירת התאוות וז"ל 'י"ל עפ"י מאמרם ז"ל ע"י הכתוב (מכילתא לגי' רש"י בחומש) שהיו שומעים את הנראה ורואים את הנשמע. ור"ל שכ"כ נתבטלו מהם אז כל כחות הגשמיות ונודרך השגתם מאד, עד שכל מציאות ענייני המוחשים הגשמיים שהיו תחלה רואים אותם ראי חושיית עתה נתבטלו אצלם מראותם בחוש ראותם והתבונן בהם כלל, עד שדרך משל אם היה רוצה מי להבינם ענייני המוחשים הגשמיים, היה צריך לספר להם להשמיעם לשמע און שישנם במציאות, והעניינים הרוחניים שתחלה הי' צריך להבינ' עניינם לשמע און, עתה ראוים בחוש ראותם ונפלאות השגתם' ע"כ.

ומבואר מדבריו שכלל ישראל הי' בזמן מתן תורה במדרגה כזו שלא היו צריכים להאמין ברוחניות אלא היו רואים את זה בחוש, ואדרבה היו צריכים להאמין על קיום העיניינים הגשמיים, ולא יכלו להאמין שיש גניבה ורציחה רק שהאמינו מהדברות שיש דבר כזה, וזה משום גדול זכות השכל שזכו לראות את כל הרקיעים ואין עוד מלבדו.

בדרכיו של מורי זקני מרן זצוקללה"ה

כתוב בפסוק בשמואל ב' פ"א פסוק כ"ד "בנות ישראל אל שאול בכינה המלבישכם שני עם עדנים וגו'". ובמדרש [הובא ברד"ק שם] ר' נחמיה אומר בנות ישראל אלו סנהדריות של ישראל אל שאול בכינה, שבשעה שהיה שומע טעם הלכה היוצאת מפי תלמיד חכם היה עומד ונושקו על פיו. מבואר בדברי רבי נחמיה שיש בכינה מיוחדת של סנהדריות של ישראל, וזה נחשב "המלבישכם שני". זכה רבנו הגדול להעמיד את הסנהדריות של דורינו, ולהעמיד את חלק גדול מאוד ממורי ההוראה של דורינו, וכן זכה ונתקבלו פסקיו בכל ד' חלקי שו"ע אצל ציבור בני התורה. וכ"ז נחשב "המלבישכם שני".

קשה לכתוב ולברר את גדלותו העצומה בכל התחומים. נכתוב ב' נקודות עיקריות, שע"י הגיע לגדלותו העצומה. א' שקיעותו בתורה בכל הזמנים ובכל המצבים. ב' הישוב הדעת שהיה לו בכל הזמנים ובכל המצבים.

שקיעותו בתורה בכל הזמנים ובכל המצבים

שמעתי מהרה"ג ר' צבי פלמן שליט"א בנו של הגרב"צ פלמן זצוק"ל שסיפר בהספידו, שאביו דיבר פעם בענין הלומד תורה בסתר שהתורה מכרזת עליו בגלוי, והביא שראו כן על מרן זצוק"ל, שכשהיה אברך צעיר ישב ולמד בהתמדה עצומה בכולל פניבז', ולא הבליט עצמו כלל, ויום אחד התחילו לקום בפניו ולשאול אותו שאלות בהלכה, בלא שפירסם עצמו כלל.

פעם שאל אותו אחד מגדולי ראשי הישיבות, איך הספיק ללמוד כ"כ, שבכל מקום ששואלים אותו עונה בבהירות, וניכר מתשובותיו ומסברותיו שלמד הכל בעיון ולא בשטחיות, ואיך הספיק כ"כ הרבה. ואמר ע"ז, ע"י התמדה.

שקיעותו בתורה היתה גדולה מאוד, גם כשהיה הולך ברחוב היה שקוע בתלמודו, וכפי שסיפר דודי הגאון רבי שריאל רוזנברג שליט"א שסיפר לו איך היה צורת הכנת השיעורים בזמן שהיה ר"מ בישיבת ויז'ניץ, שהיה לומד לעצמו את הסוגיא עם הראשונים, ומה שהיה צריך לסדר מה לומר בשיעור ובאיזה צורה לומר את הדברים בשיעור, זה היה עושה בדרך מביתו לישיבה. והיינו שכשהיה הולך בדרך היה שקוע בסוגיא בצורה כ"כ ברורה עד כדי שיכול לסדר לעצמו מה לומר בשיעור ומה לא לומר ובאיזה צורה לומר את השיעור.

כשקם מהשבעה על אמו ע"ה מיד ביקש מהחברותא להתיישב ללמוד עמו, ולא רצה לעלות לביתו, אלא מיד במקום התיישב ללמוד.

פעם שאלהו האם ראוי שבכל מקום שהולכים, לקחת ספר כדי ללמוד בו בזמן הפנוי כגון בחתונות וכד'. ואמר ע"ז שלא טוב לעשות דברים משונים. אלא יסדר שיהיה לו תמיד איזה מסכת או סוגיא שיכול לחשוב בה. וכן היה רגיל לחשוב ולהיות שקוע בתלמודו בכל זמן ובכל מקום.

וכן ידוע על הרבה מקרים שבאו אליו ועמדו לידו כמה דקות עד שהרגיש שמישהו עומד לידו. היה פעם שהגיע כ"ק האדמו"ר מצאנז שליט"א לבקרו, והוא היה שקוע בתלמודו, ולא הבחין שהגיע, [וכמוכן שלא הגיע לבדו אלא עם כמה וכמה מלווים], ובני הבית הרגישו שלא בנוח שהאדמו"ר מחכה, אמר להם האדמו"ר, לזה באתי לראות את השקיעות בלימוד.

ישוב הדעת בכל הזמנים ובכל המצבים

בענין הישוב הדעת שהיה לו, יש להאריך יותר, משום שיש בזה כמה וכמה הנהגות שאפשר ללמוד מזה על גדלותו ועל שליטתו העצומה על תכונות הנפש הטבעיות.

שתיקתו אינה טבעית אלא מתוך החלטה

א. פעם שאלהו האם מרן החזו"א זצוק"ל היה שתקן, ואמר החזו"א היה דברן גדול והיה שתקן גדול. והיינו שכשהיה צריך לשתוק ידע לשתוק, וכשהיה צריך לדבר ידע לדבר. ובאמת מי שהכירו יודע שזה ממש היה גם הוא עצמו, ששתיקתו העצומה ידועה מאוד, אבל כשהיה צריך לדבר או אפי' לצעוק היה מדבר והיה צועק לפי מה שהיה צריך, וכשהיה גומר לצעוק כפי הצורך, מיד היה חוזר לרוגע ולשלוה. ואני בעצמי ראיתי איך שכשצריך לצעוק היה יודע לצעוק וראיתי איך זורק אשה מביתו בצעקות [הייתי אז ילד קטן ממש, ומעשה זה נחרט לי עמוק עמוק, ואיני יודע מה היה שם ולמה כ"כ צעק עליה וסילקה מביתו].

ובאמת הגדרה זו שהוא דברן גדול ושתקן גדול, אי"ז שרק בזמן שמדבר הוא דברן, אלא מכיון שיש זמנים שהוא דברן, א"כ זה מגלה גם על שתיקתו שאינו סתם שתיקה טבעית, אלא שתיקה משום שהחליט ויודע שעכשיו צריך לשתוק. ולכן גם כשהיה צועק מיד כשגמר לצעוק כפי שהיה צריך, מיד חזר לרוגע ולשלוה.

ישוב הדעת

ב. ולבאר יותר את גדר שתיקתו נראה להוסיף עוד, ונביא כמה דוגמאות לזה. שפעם שאלו אותו מה למדו ממרן החזו"א זללה"ה בהנהגה, ואמר שלמדו ממרן החזו"א שלא להתבלבל, והיינו להשאר מיושב בכל המצבים. כל מי שהכיר אותו יודע שזה היה מציאותו, שלא להתבלבל בשום מצב, ותמיד היה בישוב הדעת להחליט מה עליו לעשות. ונביא כמה דוגמאות לזה.

ספרו בניו של הגר"פ שרייבר זצוק"ל שאביהם לא היה מספר סיפורים, ופעם אחת חזר מהבי"ד וסיפר שהיום באמצע דיון בבי"ד, אחד הבע"ד שפך כוס מים על מרן זללה"ה רח"ל, ואמר להם ומה היה תגובתו של מרן, לקח מגבת לנגב ומיד המשיך בדיון כרגיל [ושמעתי מהגרש"צ רוזנבלט שליט"א שהוסיף בזה שמזה שהמשיך לדון מוכח שלא היה לו שום קפידא על הבע"ד השופך, שהרי אם היה לו קפידא עליו לא היה יכול להמשיך לדון]. עוד סיפרו שפעם אחד הבע"ד זעק והתחצף בצורה נוראה, ומרן זללה"ה לא הגיב כהרגלו, ואח"כ שאלהו ע"ז שאולי צריך להגיב ע"ז, ואמר וכי התנסתם פעם בנסיון של עשיר שהפסיד בדיון תורה.

במכירת חמץ שהיה עושה בביתו היו מביאים כמויות גדולות של חמץ בעין כדי שהגוי יעשה בזה קנין משיכה ויכניס את החמץ לחדר המושכר לו בבית הרב, וזכורני שבאחד השנים בזמן שהביאו את כל החמץ לפתח החדר כדי שהגוי יכניס לחדר, נשבר בקבוק ויסקי על הספה שהיתה שם [זה היה בזמן שריפת חמץ שבכל בית כבר אין פירור חמץ], אני עמדתי מהצד וראיתי שנשבר ויסקי והכל נשפך על הספה, וחשבתי לעצמי מה עושים במצב כזה ובשעה כזו, ומיד אמרתי לעצמי אני נמצא כאן ליד מרן, מה שהוא יגיד לעשות נעשה. כשהראו לו את מה שנשפך היה רגוע ושלו, אמר להכניס את המזרון של הספה לחדר המושכר לגוי, ולנקות את הרצפה, ולא היה נראה עליו שום סימן של לחץ ובלבול וכד'. והיינו כנ"ל שגם בשעות לחץ כאלו תמיד היה בישוב הדעת וידע מה עליו לעשות.

פעם באמצע סעודת פורים הגיע משלוח מנות מראש הממשלה, ובתוכו היה איזה מכתב מראש הממשלה, הכניסו את המכתב לפניו. והנה יש ב' סוגי תגובות שאנשים רגילים להגיב בדבר זה, סוג אחד שמיד פותחים לראות מה כתוב, והסוג השני שאינו רוצה לראות ומיד משליכו. אמנם אצלו ראינו תגובה של אדם מיושב ששולט במעשיו, בתחילה עמד המכתב לפניו כמה דקות ולא פתחו, ולאחר כמה דקות חיך ופתח את המכתב.

בעובדות אלו רואים את מה שאמר שלמדו מהחזו"א שלא להתבלבל ולהשאר תמיד מיושב. ונראה שמכח זה גם היתה שתיקתו, שהיה מיושב בדעתו מה צריך לדבר ומה לא צריך לדבר. ולכן במקום שהיה צריך לדבר או לצעוק ידע לעשות כן.

יש עוד עובדא שגם בה רואים ששתיקתו היא מכח הישוב הדעת, וברגע שראה שצריך למחות, מיד עשה כן. סיפרו שפעם הגיע אחד מעסקני הציבור לחדרו כדי להתייעץ, ובאותו זמן מרן לא היה בחדר, ועד שמרן הגיע נכנס לחדר אדם ת"ח, וכשמרן נכנס לחדר פנה מיד לת"ח לשמוע את שאלתו, ומיד אמר העסקן ציבור שהוא היה בתור קודם ולכן הוא צריך לשאול קודם, והת"ח יצא, וכאן מרן שתק ולא אמר כלום. והעסקן ציבור התחיל לשאול את שאלתו, וכשהתחיל, מרן ראה ששאלתו היא שאלה פרטית, מיד אמר שחשב ששאלתו היא שאלה ציבורית ולכן שתק, אבל אם שאלתו היא שאלה פרטית, הת"ח קודם, ויצא העסקן ונכנס הת"ח לשאול לפניו.

עוד מעשה שבה רואים את השתיקה מתוך ישוב הדעת, ידוע שיש ימים שבהם נוהגים שלא לומר תחנון ודעת החזו"א שאומרים תחנון גם בימים אלו. גם בבית מדרשו בית הכנסת צא"י ברמת אהרן נהגו שלא לומר תחנון, [כדרכו של מרן זללה"ה שאינו אומר את דעתו איך לנהוג בבית הכנסת, אלא רק כששואלים עונה]. פ"א יגש הש"צ למרן לפני אמירת תחנון ושאלו האם אומרים תחנון, א"ל מרן "למה לא", ואמרו תחנון באותו יום, לאחמ"כ אמר מרן שלא יגידו תחנון, בגלל שראה שלא כל הציבור אמרו תחנון, וא"כ עדיף שלא יגידו מאשר שחלק יגידו וחלק לא יגידו. ורואים במעשה זה כמה נקודות, א' שתיקתו במה שתמיד נהגו שלא לומר תחנון, ורק כששאלהו אמר "למה לא", ב' גם אחרי שהורה לומר, מכיון שראה שלא כל הציבור אומר, הורה שלא לומר, וזה על אף שהוא רב בית הכנסת והוא הורה לומר כדעת החזו"א.

ולכן ענין זה של הישוב הדעת לא גרם רק את שתיקתו, אלא בכל מקום נהג לפי ענינו. ויש להוסיף בזה עוד עובדא של ישוב הדעת, בזמן שהיה בביתו אסיפה של ועד הרבנים והיו שם בבית מרן הגרא"ל והגרמ"ל והגר"ש ואזנר זצלה"ה, וכמובן שהיה שם התרגשות גדולה במעמד כזה, ובשעה שהתחילו לצאת הבחין מרן שנשאר שם איזה עט [שכמדומה עולה כחצי שקל] וגם הוא היה קצת שבור, ואמר מיד לאחד הנכדים שהיו שם [ה"ה אחי הרה"ג ר' נתן שליט"א] לברר מיד של מי העט. והיינו שגם במצב כזה היה בישוב הדעת להבחין באיזה עט שנשאר שם ולברר למי זה שייך. [ויש להוסיף עוד את זהירותו המופלגת בממון אחרים, היה נזהר מאוד שלא לעבור דרך חצרות הבנינים, במשך שנים רבות היה עושה סבוב כדי להגיע לבית הכנסת, ולא הסכים לעבור דרך חצר שמקצרת מאוד את הדרך, ורק בעת זקנותו ממש שהיה קשה עליו מאוד ההליכה הסכים לעבור שם בתנאי שיבקשו רשות מכל השכנים, ואמר שמסכים לעבור שם רק אם השכנים יתנו רשות לכולם לעבור שם ולא רק לו, [וטעמו או משום שילמדו ממנו לעבור שם ולכן רצה שיהיה רשות לכולם, או שלא רצה שהרשות תהיה רק משום כבודו]. ושמעתי עוד [מאממו"ר שליט"א ששמע מאחד מדיירי הבנין שם] שגם אחרי שהלך דרך החצר היה הולך בצד החצר ולא תחת הבנין, ובשנים היותר מאוחרות היה צריך ללכת תחת הבנין [או משום הגשם או משום שזה מקצר יותר], ואמר שיבקשו עוד פעם רשות מכל השכנים לעבור מתחת הבנין].

ויש להוסיף עוד ענין זה של ישוב הדעת לנהוג בכל מקום לפי ענינו, לגבי פרישותו [ובהמשך יובא ענין זה ביותר הרחבה] שבמשך כל השנים לא אכל עוגה מלבד פעם אחת שהיה לאחר אירועי אחת מבנותיו, שהיה צריך לאכול ולא היה בבית לחם, ומכיון שלא רצה שהרבנית ע"ה תטרח להכין לו אוכל, לכן כשראה שהיה עוגה על השולחן, שאל מי הכין את העוגה, ואמרו לו על אחת מבנותיו [ה"ה אמי מורתי תחי'] שהכיתה את העוגה, ואכל מהעוגה. והיינו שגם משך שנים רבות לא אכל, אבל כמו שנתבאר שמה שהיה שותק זה לא בגלל שהיה שותק, אלא בכל מקרה ומקרה ראה בישוב דעתו האם צריך לדבר או לשתוק, ה"ה גם לגבי פרישותו, וכגון מה שלא אכל עוגה במשך שנים רבות אי"ז משום שהיה אצלו איזה כלל שהוא לא אוכל עוגה, אלא כל פעם לא אכל בגלל שהחליט שלא צריך לאכול, ולכן במקום שהיה צריך לאכול כדי שלא להטריח, אכל את העוגה.

הגורם לישוב הדעת

ג. ואיך באמת שייך להגיע למצב כזה שלא להתבלבל ולהישאר תמיד בישוב הדעת. באמת שמעתי ששאלו אותו איזה עצה יש כדי שלא להתבלבל בזמני לחץ, ואמר שלא יעזור לזה שום עצות, שכל עצה שתהיה תגרום רק שיהיה יותר לחץ, אלא הדבר היחיד שיעזור לזה, שיתכנן מראש את כל האפשרויות ששייך שיהיו, ויתכנן מה יעשה בכל אפשרות שתהיה. ונראה שיסוד זה הוא יסוד חייו לדעת כל דבר לפני שעושה מה הולך לעשות.

ונראה שיסוד זה היה אצלו לא רק להביאו למצב של ישוב הדעת, אלא השתמש ביסוד זה גם לגבי קיום מצוות. פעמים רבות ראיתי שלפני קיום מצוה היה ניכר עליו שמוסיף בריכוז. מה שאני ראיתי זה בקר"ש כשהיה מגיע לפסוק של זכירת יציאת מצרים היה ניכר עליו שמתאמץ יותר, וכן כשהיה עושה קידוש היה ניכר לפני שמתחיל את הברכה היה מתרכז יותר. ושמעתי עוד מאחי הרה"ג ר' יהושע שליט"א שראה דבר זה גם בשנים האחרונות ממש בזמנים שלא יכל לברך להתפלל לבדו, כשהיו אומרים לו שמברכים ברכה היה ניכר עליו תוספת מאמץ.

בביתו היו נערכים הרבה חתונות שהיו עושים לאחר הגירות, ואני זכיתי פעמים רבות להשתתף ולהשלים מנין בחופות אלו, שמעתי מאחי הרה"ג ר' יהושע שליט"א שפ"א כשכתב את הכתובה היה איזה בעיה בכתובה, והיו צריכים להביא כתובה אחרת, והיה שם הג"ר שמעון גלאי שליט"א, ואמר למרן שאולי בנתיים יתפללו מנחה בזמן שצריך לחכות עד שיביאו את הכתובה. אמר לו מרן זללה"ה עכשיו לא מתפללים מנחה, אנו באמצע קיום מצוה. והיינו שכשעשה מצוה הרגיש שזה כל מה שעכשיו הוא עושה, ולכן לא שידך לנצל את הזמן ולעשות עוד משהו.

הנהגה זו שהיה מתבונן בדבר לפני שעושה היה גם כשהיו מבקשים ממנו ברכה, לא היה מברך מיד אלא היה חושב קצת ואח"כ היה מברך. והביאור בזה, שהרי כבר סיפרו הרבה על כמה וכמה פעמים שהתבטא שיותר צריך להתאמץ כדי לברך משהו מלענות על שאלות, וכשהיה חלש אמר שלא יכניסו מי שרוצה ברכות שלזה אין לו כח אלא רק לענות על שאלות. וביאר פעם שכדי לברך את השני צריך להרגיש אותו, וא"א סתם לברך בלא שמרגישים אותו. [וסיפר בנו הרה"ג ר' יצחק שליט"א שפעם שראה שאינו רוצה לברך בגלל שהיה חלש, ושאלו למה אינו מברך לכה"פ בלא הרגשה זו, ואמר לו א"א לרמאות אותו שיחשוב שבירכו אותו]. ולכאורה זה מה שהיה חושב קצת לפני שהיה מברך.

כח להחליט את הרגשותיו

ד. יש להוסיף שכמו שהיה לו כח זה שתכנן מראש מה הולך לעשות, היה לו גם כח יותר מזה, להחליט מה הולך לעשות, וכמו שיתבאר. שמעתי מאמורי"ר שליט"א שלפני שנים רבות בעת למודו הקבוע עם מרן זצוק"ל לפני הנץ, נגש אחד מחשובי הת"ח ברמת אהרן לשאול את מרן, שמתחת לחלון ביתו יש טלפון ציבורי, ומכיון שסמוך לביתו יש ישיבה, בחורים מדברים בטלפון בשעות מאוחרות מאוד בלילה וצועקים שם, ואינו יכול לישון, ושאל האם יכול לחתוך את שפורפרת הטלפון כדי שלא ידברו שם, ודן בזה שבזק שייך למדינה וא"כ מותר לגזול מהמדינה וכו'. א"ל מרן זצוק"ל שזה מיועד לשימוש הציבור ואסור להזיק לציבור. ואמר הת"ח שזה ממש עולה לו בבריאות. אמר לו ע"ז מרן "תחליט שזה לא מפריע לך, וזה לא יפריע לך". ונראה שזה יסוד גדול בכל הנהגתו, שהאדם יכול להחליט גם מה מפריע ומה לא מפריע, והיינו שמלבד מה שנתבאר שמחליט מראש מה רוצה לעשות ומה צריך לעשות, ועי"ז נשאר בישוב הדעת, יש עוד חלק שמחליט גם מה לא מפריע לו, ועי"ז באמת לא מפריע לו.

[יסוד זה ראו אצלו גם בהזדמנות נוספת. בכינוס חיזוק שנערך בבית מדרשו ברמת אהרן נשא דברים, ובסוף בדבריו אמר שהבוקר קיבל מכתב מאחד מתושבי השכונה שמבקש שיעורר בכינוס ע"ז שאנשים עורכים שמחות כגון שבע ברכות וכד' בביתם בשעות מאוחרות ועי"ז מפריעים לישון, וביקש שיעורר ע"ז בכינוס שלא לעשות בשעה מאוחרת. וכשגמר לקרא את המכתב האדימו פניו ואמר נכון שצריך להזהר שלא להפריע לשני, אבל איך יתכן שהשכן שלך עושה שמחה ולך זה מפריע, אתה צריך לשמוח בשמחת השני, וממילא לא יפריע לך הרעש של השמחה של השני].

יסוד פרישותו שגם היא סיבה לשתיקתו

ה. ובאמת נראה שיש עוד גדר בשתיקתו [וגם זה שורשו מאותו יסוד] וכמו שיתבאר. דהנה בענין פרישותו מהנאות עוה"ז, נראה שהיה אצלו סוג פרישות שונה מהפרישות שאנו מכירים אצל גדולי ישראל אחרים. שלא ראינו שממעט באכילתו אלא היה אוכל טוב והיה ישן טוב, אלא שאכילתו היתה ללא עסק מהאכילה כלל, ולא היה תופס אצלו מקום כלל [לשון זה של תופס מקום הוא מלשונו כדלהלן]. כשהרבנית הגיעה בפעם הראשונה לאחר שהתארסו, לאחר הסעודה נגשה לאמו שהיתה אשה גדולה מאוד ["אחות של החזו"א"], ואמרה שהאוכל היה מאוד טעים, אמרה לה אמו תודה רבה, אבל תדעי שאצלנו לא מדברים על אוכל [כמובן שזה מתאים רק לדרגות כאלו]. וכשסיפרה הרבנית סיפור זה הוסיפה גם על מרן שמעולם לא אמר לה הרב כלום מענייני אוכל האם האוכל טעים או איזה אוכל אוהב, שלא היה כזה נושא כלל. והוסיפה שרק פעם אחת כשהאוכל נשרף קצת, וראה שזה מפריע לה, אמר לה שהוא דווקא יותר אוהב אוכל שרוף שזה מועיל לזיכרון. [ושמעתי שהיה עוד פעם שדיבר על טעם של אוכל כשאכל תפוח של שביעית, ואמר שבירושלמי כתוב שיש לפירות של שביעית טעם מיוחד].

[יש להוסיף עוד עובדא שבה רואים את צורת הדיבור לגבי אוכל. היה בחור שהיה מתארח אצלו בסעודות שבת, ובפעם הראשונה שהגיע אמר לרבנית ע"ה שאינו אוכל דגים, ולכן כשהביאו לו את הצלחת הביאו ללא דגים, כשראה כן מרן, אמר לרבנית "חסר כאן משהו", וענתה ע"ז הרבנית "הכל עם חשבון". והיינו שגם כשהיו צריכים לדבר משהו מענייני האוכל דיברו בצורה כזו ולא בפירוש. עוד רואים במעשה זה את השימת לב שהיה לו לכל או"א, שגם שאצלו לא תפס מקום כלל ענייני האוכל, אבל לגבי האורחים דאג שלא יחסר כלום].

בדרשת שבת שובה היה רגיל להזכיר את הרמב"ם שכתב שכשם שצריך לשוב מהעבירות כך צריך לשוב מהמדות הרעות וכו' וכתב שלא ירדוף אחר המאכל, ובאחד השנים כשקרא את בדרי הרמב"ם אמר כנראה שיש כאלו שגם זה תופס אצלם מקום, וזה היה חידוש אצלו מדברי הרמב"ם. פעם שאלהו אחד הנכדים למה שותה תה בלי סוכר. ושאלו מרן למה צריך סוכר ואמר הנכד כדי שיהיה מתוק, אמר לו מרן בשביל מה צריך שיהיה מתוק. בכל השנים לא אכל עוגה כלל וכלל, מלבד פעם אחת שהיה לאחר אירועי אחת מבנותיו, שהיה צריך לאכול ולא היה בבית לחם, ומכיון שלא רצה שהרבנית ע"ה תטרח להכין לו אוכל, וכמו שהובא למעלה. [מעובדא זו אנו למידים גדלות נוספת, מלבד מה שלא אכל עוגה בכל השנים. שמכיון שהבין שהרבנית תטרח ותכין לו אוכל, ולא רצה שתטרח, לכן אכל עוגה, על אף פרישותו ומנהגו במשך שנים רבות שלא לאכול עוגה. והיינו שגם פרישותו לא היתה סתם פרישות אלא הכל בחשבון ובישוב הדעת, וכמו שנתבאר למעלה].

וזה מאוד מתאים עם מה שאמר פעם בשיעור במשלי שהיה בימי שישי בביתו, על הפסוק במשלי פ"כ אל תאהב שינה, אמר לישון צריך אבל לא צריך לאהוב את השינה. וזה היה דרכו בכל ענייני הגוף שהיה עושה מה שצריך אבל לא היה אוהב.

באותו ענין יש להוסיף מה שאמר לאמי מורתי תחי' בהגיעה לגיל מצוות שכדאי לה לקבל ע"ע, שלא תאכל פחות מכשיעור, אלא כל פעם שרוצה לאכול תאכל כשיעור. ובפשטות זה נראה רק כדי לא להכנס לספיקות, אבל מי שמתבונן בזה רואה איזה חכמה גדולה יש בעצה זו, שלא יהיה מושג לאכול סתם בגלל שרואים איזה אוכל, אלא אם צריכים לאכול אוכלים כשיעור.

ונראה שזה גם היה ענין שתיקתו שדיבר רק מה שצריך לדבר, וכמו שהבאנו למעלה שכשהיה צריך לדבר ידע לדבר כמו שצריך. ויש בזה ב' עובדות שרואים נקודה זו שלא רצה לדבר סתם אלא רק מה שצריך לדבר. שמעתי בזה מאחי הרה"ג ר' נחום שליט"א שהיה עמו בבית חולים לפני חמש וחצי שנים בזמן שעדיין יכל לדבר, והגיע רופא לבדוק את השרירים, ובדק וברגלים ובידים, אח"כ בא לבדוק את הפה, וביקש ממנו שידבר משהו שיגיד בוקר טוב וכד' כדי שיראה את השרירים של הפה, ומרן לא הגיב כלום, וביקש כמה פעמים ולא אמר כלום. והיו שם אחי הנ"ל והר"ר מאיר אסחייק שליט"א ואמרו לרופא שהרב אינו מדבר סתם, אלא אם רוצה שידבר שישאל אותו שאלה והוא יענה, וכך הוה.

עוד שמעתי שגם בזמן מאוחר יותר כשכבר לא יכל לדבר, פעם שאלו האח שטיפל בו האם הרב רוצה לדבר, והגיב ע"ז בראשו כאומר "לא", והיה שם אחד הנכדים ושאל אותו האם הרב מתכון שהוא לא רוצה לדבר סתם, והגיב ע"ז בראשו כאומר "כן".

ישוב הדעת - דעת תורה

ו. והנה ישוב הדעת מצד עצמו בלא שה"דעת" תהיה דעת של התורה לא מועיל כלום, שאי"ז אלא אדם שמיושב בדעתו, אבל אולי דעתו אינה נכונה, אלא צריך שהישוב הדעת, תהיה דעת של התורה. וכמו שנתבאר בעובדות למעלה שהישוב הדעת שראינו אצלו היה לדעת ולהחליט בכל רגע ורגע מה התורה מצוה אותו ומה מוטל עליו באותו רגע, וזה שייך רק כשכל כולו מונח בתורה וכל מבטו ועסקו הוא בתורה, בזה הישוב הדעת שלו הוא עם ישוב הדעת של התורה.

וגם בזה אביא ב' דוגמאות אצלו איך שבכל מבט שלו ראה את ההלכה. זכיתי שבמשך כשנה וחצי הייתי מלווה אותו בזמן טיוליו היומי, כמובן שכמעט שלא היה מדבר במשך הטיול, [בדרך כלל הייתי שואל איזה שאלה בהלכה או בסוגיות שלמדתי, מפעם לפעם היה אומר לי משהו. פ"א עברנו ליד חצר מגודרת וסגורה, ואמר לי חצר זו נחשבת חצר גם לדעת החזו"א [כידוע שדעת החזו"א שחצרות של זמנינו אינם נחשבים חצרות, שאין עושים בהם תשמישים צנועים]. כע"ז היה פעם [כשהלך עמו אחי הרה"ג ר' נחום שליט"א] שעבר ליד חצר שהיה שם שלט "זהירות כלב נושך", הגיב ע"ז מכאן לומדים שיותר לטלטל עצמות בשבת בב"ב, שבלא זה היה ספק האם יש כלבים בב"ב.

יסוד שתיקתו ויסוד פעליו הגדולים - אחד הם

ז. והנה שמעתי הרבה אומרים שראו אצלו ב' דברים שנראים לכאורה כסותרים וכדבר פלא, שמצד אחד היה שקט וצנוע, ומאידך עשה כ"כ הרבה דברים גדולים בכלל ישראל במסירות גדולה מאוד, שלכאורה אי"ז מתאים אחד עם השני.

ובאמת נראה שכיון שנתבאר שכל מהותו היה לא להתבלבל ולהשאר תמיד מיושב בדעתו, שזה דעת התורה, לכן לא רק שאין שתיקתו ופעליו הגדולים ב' דברים הסותרים, אלא דווקא גורמים זה את זה. וכגון לגבי הקמת הבי"ד שכיון שמרן הסטייפלער זצוק"ל אמר לו שצריך להקים בי"ד, ושה תפקידו להקים את הבי"ד, [הסטייפלר אמר לו שהוא מביא לו עוד דיין את הגר"פ שרייבר זצוק"ל, ושילך למרן הגר"מ שך זצוק"ל שיביא עוד דיין, והביא את הגר"י רוט זצוק"ל], לכן לא התבלבל מהקשיים שיעמדו עליו והיה בישוב הדעת להקים את הבי"ד. [ולכן מסירותו לבי"ד היתה גדולה מאוד שלא לבטל בשום אופן, גם בימי בריתות לנכדיו הראשונים, וגם בזמן חתונת בתו שקבעו את החופה לשעה שגומר את הבי"ד]. וכן מסירותו להוראה במשך עשרות שנים בין לענות לשאלות בכל שעות היממה ובין בהעמדת תלמידים מורי הוראה, הוא משום שראה את הצורך בזה והיה בדעתו שזה מה שצריך לעשות למען כלל ישראל, לכן עשה הכל בישוב הדעת בלא להבהל מהקשיים שיש בזה.

וכן מסירותו למכירת חמץ שמכיון שהמשנ"ב הביא מחלוקת לגבי בדיקת חמץ האם מהני להפטר במכירת י"ד, לכן החליט לעשות מכירה בי"ג, וזה היה בשנת תשכ"ו כשהיה בן ארבעים, ולקח ע"ע אחריות זו. [באחד השנים האחרונות אמר לי, אני כבר עושה את המכירה ארבעים וארבע שנים [אולי אני טועה במספר המדויק שאמר לי] ואני עדיין טרוד שאני לא יחסיר שום פרט, ולכן היה יושב לפני המכירה והיה מסדר לעצמו מה שצריך לעשות עם הגוין].

וכן מסירותו לאוצר בי"ד, שהוא היה הראשון שהקים כזה דבר כדי לעזור לחקלאים שומרי שביעית, והיה נוסע בשביל זה לכרמים לתת הוראות ברורות לטיפול בכרמים, ולצורך זה היה נשכב מתחת הגפנים וכו', וכן היה טורח רבות לגבי יצור היין ולגבי הקבוקים שיהיו ללא חילול שבת, וכן שיהיו טבולים ולצורך זה הקימו מקוה בתוך היקב. וכ"ז משום שראה את הצורך לעשות, לכן עשה בלא להתחשב בקשיים, משום שחי כל דבר בישוב הדעת.

[יש להוסיף כאן עוד עובדא של מסירות גדולה לבי"ד, ומכח זה נגרם קידוש השם גדול. סיפר הרב יוסף יהודא בקר שליט"א מרכסים שהתעסק פעם עם עו"ד מפורסם מרמת גן, וכשהזדמן פעם ליד ביתו של העו"ד ברמת גן, אמר לו העו"ד אספר לך סיפור של קידוש השם מיוחד הקשור למקום בו אנו נמצאים כעת. הוא הראה לו את אזור מגוריו שהוא אזור של בנינים רבי קומות שמאוכלסים במאות דיירים דתים ושאינם דתים (ובהם ועו"ד וכד'), וסיפר לו שדיירי בנינים אלו רצו להרחיב את דירותיהם, אלא שבכל תוכנית שהוגשה לרשויות, היו התנגדויות מצד חלק מהשכנים (כל תוכנית הוגשה בצורה מקצועית בלווי ועוץ של עו"ד, בדרך כלל האדריכלים והעו"ד היו מתוך הדיירים עצמם), וכך הוגשו גם ההתנגדויות, כל תוכנית עברה ממערכת שיפוטית אחת לזו שיותר גבוה ממנה עד שנגזרה. עברו השנים ובמשך תקופה ארוכה לא הצליחו למצוא שום תוכנית שתהיה מוסכמת על כולם, ולכן התעכבו ולא בנו. יום אחד הגיע אחד מהדיירים ואמר שיש לו פתרון, וסיפר להם שהוא נקלע לדיון בביה"ד בבני ברק, וראה איך שהרבנים שם ניווטו את הדיון בצורה מדהימה, ולכן הציע להם שנפנה גם אנו לביה"ד. ואמרו ע"ז שאר הדיירים שמכיון שאין להם כבר מה להפסיד, לכן נלך לביה"ד. ובאמת כל אותם מאות דיירים חתמו על שטר בוררין, והגישו לביה"ד את התוכניות ואת כל טענותיהם וכו'. וסיפר העו"ד הנ"ל שיום אחד הוא רואה מחלון ביתו שבקומה השביעית, שבין הבנינים מסתובבים שלשה דמויות הנראים כרבנים, דבר שאינו מצוי באזור זה. הוא ירד אליהם מביתו, ושאל אותם מי הם ומה הם רוצים, ואמרו לו שהם הבי"ד מבני ברק, ושאלו אותו באיזה דירה הוא גר, והראה להם, והציע להם לבא אליו לביתו לשתות משהו, ואמרו לו שאם הוא מציע להם לבא לביתו, הם אכן רוצים לראות מביתו את הבנינים הסמוכים. ועלו לביתו, וביקשו רשות להיכנס לחדרים ולמרפסת, ובדקו משם, ועמדו ודנו בדברים, ולאחמ"כ הלכו. ולאחר זמן הגישו לדיירים תוכנית איך כ"א יכול לבנות באופן שפחות יפריע לשכנים שסביבו. וכך עשו. הדבר היה לקידוש השם גדול שבמקום שכל הערכאות השיפוטיות והמתמחות בתחומי הבניה כשלו, ביה"ד בראשותו של מרן זצוק"ל הביא בס"ד את הפתרון שהתקבל לשביעות רצון מאות תושבי המקום].

לימוד מהחזו"א לעשות מה שיכול לעשות באותו רגע

ח. וכאן המקום להוסיף את מה שהיה מספר שכשהלך עם מרן החזו"א זצוק"ל לבקר את אמו, ומחמת חולשתו של החזו"א הלכו במשך זמן רב, ובסוף כשהגיעו אמר לו החזו"א שגם כשהולכים לאט, אם הולכים, בסוף מגיעים, אבל אם לא היינו מתחילים ללכת, לא היינו מגיעים, וכשמתחילים ללכת גם שזה לאט בסוף מגיעים. וכן סיפר עוד שהיה תקופה שהחזו"א היה מאוד חלש ולא יכל לדבר אלא רק כמה מילים, ובכל יום היה החזו"א אומר לו כמה מילים לכתוב, ומכמה מילים אלו שכתב בכל יום הצטרף ונעשה ס"ק שלם בחזו"א. [נדפס בחזו"א או"ח סי' נ"ח סק"ט ד"ה סימן שכ"א] ואמר שבה ראה שהחזו"א נהג כן גם לעצמו לעשות כל פעם מה שאפשר. וזה כמו שנתבאר שהיה בכל מפעליו הגדולים שתמיד היה עושה מה שצריך לעשות באותו רגע, ועי"ז נעשו כל דבריו. וכ"ז שייד רק כשיש ישוב הדעת ולא מתבלבל מכל מה שצריך לעשות אלא עושה רק מה שצריך באותו רגע.

[ויש להוסיף בזה מה שאמר בביאור הגמ' בסנהדרין ק"ב ע"א תפשו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, א"ל מי בראש, בן ישי בראש, א"ה לא בעינא. וצ"ב מה היתה טענתו של ירבעם שרצה להיות בראש ובגלל זה לא חזר בו. וביאר בזה [שמעתי מהגר"א טורק ששמע ממנו בשנת תשל"ז בערך, וסיפר שבשנים האחרונות סיפר למרן זללה"ה שזוכר דבר זה ומרן לא זכר שאמר כן, אבל מאוד נהנה מהביאור] שטענת ירבעם היתה שרצה להיות בראש ולעבוד את הקב"ה ממקום זה שבצורה זו יכול לעבוד את הקב"ה בצורה יותר טובה. אבל באמת הקב"ה רצה שיעבוד מהמקום שלו. ודבר זה מאוד נוגע לכ"א, שיש הרגשה שאם הייתי גר במקום פלוני או אם הייתי מקורב לת"ח פלוני וכן ע"ז הדרך בהרבה אופנים, הייתי יכול לעבוד את הקב"ה, אבל הקב"ה רוצה שיעבוד אותו בצורה איך שהוא נתן לנו. וכע"ז שמעתי על אברך שגר בבני ברק שהיה לו ספק האם לעבור דירה לאיזה ישוב קטן בדרום, והתייעץ ע"ז עם מרן, וא"ל מרן ששאיפתו היתה לגור באיזה מושב קטן ולא מוכר, אבל משמים סבבו אחרת].

מסירות לכל יחיד ויחיד מכת הישוב הדעת

ט. ויש להוסיף בזה גם את מסירותו המיוחדת עבור כל יחיד ויחיד, כל אדם ששאל שאלה בין אם היה גברא רבא ובין אם היה ילד קטן, תמיד התייחס לכל שאלה. והיה רגיל שאם ראה שהשואל הוא ת"ח וסבר שהוא צריך לדעת איך להתייחס לשאלה כזו, לא היה רק עונה על עצם השאלה אלא היה מלמד איך להגיע לתשובה, כגון שהיה פותח ביחד את השו"ע או שהיה שואל מה אתה אומר, או מה כתוב בזה, והיה רוצה שהשואל יתרגל לחשוב איזה צדדים יש בשאלה זו, ואח"כ ישאל לגבי ההכרעה למעשה.

ופעמים רבות נהג כן גם עם ילדים קטנים ממש. ויש כמה דוגמאות לזה, אחד מילדי השכנים בבנין שם, בקטנותו [כשעדיין לא הגיע לחינוך] ראה בערב סוכות שמגיעים אנשים לשאול לגבי הלולבים, והחליט שגם הוא רוצה לשאול, הלך לחפש ברחוב לולב, ומצא איזה לולב ובא ודפק בדלת, הרבנית פתחה, והוא אמר שרוצה לשאול את הרב על הלולב שלו, הרבנית הכניסה אותו לרב, הרב אמר לו בא נצא למרפסת שיש שם יותר אור, והתיישב עמו הראה לו את עלי הלולב איך צריך להיות כדי שיהיה כשר, ובסוף אמר לו בשבילך גם לולב זה כשר.

בימי השבעה שמעתי מאחד ממנהלי החידרים בב"ב, שלפני הרבה שנים היה איזה סכסוך בין ילדים בחיידר בענין גוגואים, והיה מזה ממש מריבה גדולה, יום אחד שמע שהכל נרגע, ושאל אותם מה קרה, וסיפרו לו שהלכו לשאול את מרן זללה"ה, ואמרו לו את טענותיהם, ואמר להם באו נראה מה כתוב בשו"ע ופתח להם שו"ע, ועפ"ז הכריע להם, וכך עשו.

עוד סיפר בנו הגראי"ש שליט"א שכשהיה ילד מצא פעם חמש לירות, שהיה נחשב סכום גדול [בערך כשווי מאתיים שקלים של זמנינו], והוא ידע שכיון שאין בזה סימן הרי אלו שלו, ובא לספר לאביו על מציאתו. א"ל אביו בא נלמד את הסוגיא למי זה שייך, ולמד עמו את הסוגיא של מציאת קטן לאביו, ולא אמר לו כלל מה לעשות עם הכסף, אלא נתן לו להבין לבדו שצריך להביא את הכסף לאביו, ובאמת הבין והביא את הכסף לאביו, ואז אמר לו אביו קח את הכסף ותלך למכולת לקנות את צרכי שבת, ותקנה לך עוד ממתק.

ישוב הדעת לדון כל שואל וכל מקרה לגופו

י. ובאמת בענין מסירותו לכל יחיד ויחיד יש נקודה נוספת של ישוב הדעת, שיש סוגי שאלות שהיה אומר שצריך לענות עליהם לפי דרגת השואל. וזה ענין נוסף של ישוב הדעת לדון כל דבר לגופו ולפי דרגת השואל ולא לפי כללים קבועים. [ויש להוסיף בזה גם לגבי חומרא שנהג לעצמו ואחז שזה חומרא רק לעצמו, ולגבי אחרים לא רצה שידעו כלל שמחמיר בחומרא זו. ובדידי הוה עובדא בענין מה שהתפרסם שמחמיר ע"ע שלא לאכול עופות כלל, ובכלל זה גם לא אכל ביצים. שבכל ערש"ק היתה הרבנית ע"ה אופה חלות לכבוד שב"ק, היה שבוע אחד שהיה איזה תקלה בתנור ולא יכלה לאפות, ולכן בשבוע זה אמי תחי אפתה את החלות, ואני לקחתי את החלות להביא לביתו, ואמרה לי אמי להגיד שלא מרחה ביצה על החלות. וכשהבאתי אמרתי לו שלא מרחו ביצה על החלות, ותגובתו היתה ע"ז כמי שאינו מבין מה אני רוצה, למה לא מרחו ביצה. והרבנית שראתה את זה, הסבירה לו שכיון שלא אוכל ביצים ורצו שהוא יאכל מהחלות לכן לא מרחו ביצה. ומיד אמר אה... נו... ועשה בידיו תנועת ביטול, כאומר לא היו צריכים לעשות כך. והרי הקפיד ע"כ מאוד, א"כ למה הראה כמי שאינו מבין, ואח"כ ביטל את הדברים. אלא הבנתי מדבריו שלא רצה שאחשוב שצריך להחמיר בזה, לכן רצה להראות לי שזה איזה חומרא רחוקה].

עוד בענין מסירותו לציבור

י"א. בענין מסירותו לציבור יש להוסיף עוד מלבד ענין ההוראה והבית דין וכל צרכי העיר שעמדו עליו, היה ענין שהתמסר אליו בצורה מיוחדת מאוד, והוא בכח הבנתו וחכמתו המיוחדת בכחות הנפש. וכפי שאמר הר"ר צבי קלין שליט"א בשם מרן הגרא"מ שך זצוק"ל על מרן שהוא היחיד הבר סמכא שמבין בכחות הנפש. ועי"ז התעסק הרבה מאוד בעניני שלום בית, והיה יושב שעות רבות עם זוגות, וגם עם ילדיהם להדריכם בכל ענינים אלו. וכן היו פעמים שהיה צריך ללוות לחופה את בניהם. ואמר הר"ר צבי קלין הני"ל שהוא התעסק עם מאות מקרים של שלום בית שהגיעו אליו, ובכל מקרה היה מגיע למרן להתייעץ

אתו האם יש סיכוי או לא, ואמר שלא היה מקרה שלא היה בסוף כמו שמרן אמר בהתחלה. מסירותו לנושאים אלו היו אצלו בצורה מיוחדת, ואמר להר"ר צבי קלין שבכל שאלה שיש לו בעיניים אלו שיבא בכל זמן ויכנס בלא לחכות בתור כלל.

בימי השבעה הגיע פרופסור מפ"ת שמתעסק עם כפיתיות, וסיפר שבכל ענין היה מתייעץ עם מרן זללה"ה, וכשהיה מגיע לשאול היה מרן מפסיק באמצע דיונים כדי לענות לו.

מסירות מיוחדת היה לדאוג לבחורים שיהיו בישיבות, סיפר לי הגר"מ דוד שליט"א משגיח בישיבת כנסת חזקיהו בכפר חסידים שפ"א מרן זצוק"ל התקשר אליו, לגבי בחור שסילקו מהישיבה, ואמר שרוצה לבא אליו לרכסים לדבר עמו, כמובן שאמר לו הגר"מ דוד שאינו צריך לבא אלא הוא יבא אליו, וכשהגיע מיד הפסיק באמצע דיון ויצא עמו למטבח כדי לדבר עמו.

יש מעשה נורא מלפני קרוב לשישים שנה שרואים בזה גם את כח השפעתו שהיה לו כבר בגיל צעיר מאוד. סיפר מרביץ תורה חשוב שכשהיה בגיל שנים עשרה הריו רצו שילך ללמוד בשוב, והלך להבחן, במבחן שאלהו למה רוצה לבא לישיבה וענה וכו', שאלהו מה יעשה אם לא יתקבל האם ילך לישיבה תיכונית או לישיבה קדושה, א"ל לישיבה קדושה, אמרו לו א"כ נגמר המבחן ולא התקבלת. ומיד יצא אחד הרבנים שישב שם בשעת המבחן. שאלהו הבוחן האם יודע מי הוא זה שיצא, וא"ל זה הגר"נ קרליץ מב"ב הוא דורש שאנו לא נקבל בחורים שאם לא יתקבלו ילכו לישיבות קדושות, ובא לכאן במיוחד כדי להשגיח שבאמת נשאל אותך מה תעשה אם לא תתקבל, ולראות שבאמת אנו לא מקבלים אותך. ורואים מזה את כח השפעתו שהיה אפי' על הישוב כבר בכזה גיל, וכן את מסירותו העצומה להגיע במיוחד לת"א ולהיות שם בכל המבחן וכו'.

ישוב הדעת - דעת תורה - בצירוף נפשי כעפר

י"ב. אחרי שנתבאר שהישוב הדעת הוא עם הדעת של התורה שבכל דבר ראה ועשה לפי מה שהיה מיושב בדעתו לראות מה התורה רוצה שיעשה באותו רגע, ועי"ז זכה לכל מה שנתבאר. יש להוסיף עוד שלא רק שדעתו היתה מתוך התורה, אלא "כל" מה שהיה בדעתו זה רק התורה, ללא תערובת רצונות וצרכים אישיים, וזה היה אצלו בין במה שהיה פרוש מכל תענוגות וכמו שנתבאר למעלה ענין זה, ובין במה שלא החשיב את עצמו כלל וכלל, וכמו שיתבאר.

בימי השבעה על בתו ע"ה, סיפר שבילדותה חזרה מביה"ס וסיפרה שמישהו פגע בה ומאוד הפריע לה, ואמר לה הרי אנו מבקשים את זה בכל יום שלש פעמים, נפשי כעפר לכל תהיה, א"כ מה שייך להפגע, הרי זה מה שאנו רוצים ומבקשים. ואמר שזה השפיע עליה מאוד, ומאז לא נפגעה כלל. וכידוע לכל מי שהכירו שזה היה צורת חייו שבכל מצב שהיה לא החשיב את עצמו כלל, לא היה אכפת לו בכל בזיונות שבוהו וצעקו עליו בעי"ד שלא היה נוחא להם בפסקי הדין, והוא לא הגיב כלום ולא הקפיד כלל.

שאלו אותו פעם בשיעור שהתקיים בביתו בימי ישי, במש"כ יהא כבוד חבריך חביב עליך כשלך, איך אפשר להגיע לדרגה כזו שיהיה כבודו של חבריך חביב כשלו ממש. ואמר ע"ז שזה כלל לא קשה, שאם מבינים שמגיע לשני כבוד למה לא לרצות לתת לו.

וכן ראו אצלו ממבט נוסף שלא החשיב את עצמו כלל, שכל דבר שהיה יכול לעשות בעצמו היה עושה [כשהיו מניחים לו לעשות], וכמו שסיפר בנו הגרא"ש בלויה שבילדותם כשהיו צריכים להוריד את האוכל לאמו, אם הילדים לא היו מורידים את האוכל, מיד כשהיה רואה שלא הורידו, היה מוריד בעצמו. [ושמעתי מאמי מורתי תחי' שאח"כ אמו היתה מוכיחה אותם איך הם מניחים לו להוריד, הרי אצל אביה [ה"ה אביו של החזו"א] לא היו מניחים אותו אפי' להכין כוס תה]. [עוד סיפרה לי אמי שכשהוא היה נכנס, אמו היתה קמה לכבודו].

היה פעם שבסעודה בחוה"מ כשהיו אצלו אורחים רבים מבני המשפחה, פתאום קם ממקומו והלך למטבח, והביא מזלג, שראה שחסר למישהו מזלג, ולכן הלך בעצמו והביא.

זכורני שבילדותי כשהיינו חוזרים עמו בשב"ק מביהכ"ס והבית היה נעול, והיה מקום שבו היה מונח המפתח, והיה צריך להתכופף כדי להוציאו, תמיד היה מתכופף בעצמו להוציא את המפתח בעצמו [אם לא שהיינו מזדרזים להקדימו]. וכן בכל הזדמנות שהיה צריך לעשות משהו בביתו כגון להזיז שולחן וכד' היה מתחיל לעשות בעצמו.

וכן בשנים שנחלש והיה צריך להשען על המלוה, היו רגעים שהרגיש שיכול ללכת לבד, ומיד הזיז את ידיו של המלוה והלך לבדו.

וכן היה עולה לכולל חזו"א את כל המדרגות בעצמו, גם אחרי שעשו את המעלית בכולל חזו"א, ולא הסכים לעלות במעלית. ולא ידעו מה הסיבה שאינו משתמש במעלית, היו שטענו שיש שם איזה חשש בחו"מ. כששאלהו מה הסיבה אמר, כל זמן שאני יכול לעלות לבד אני עולה לבד.

[ויש להוסיף בזה, וכן באופן כללי על הרבה מהסיפורים, שאין ללמוד מהסיפורים את הטעם האמיתי שהיה לו בכל דבר שהיה עושה, גם במקומות שאמר טעם מסויים. וראיה לזה ממעשה שהיה לאחר השריפה שהיה בבית מדרשו בחודש ניסן תשס"ג עשו מגבית גדולה לנזקים שהיו בבית המדרש, והיה אדם אחד שהיה תורם למקומות רבים שרצה לתרום סכום גדול לתקן את כל הנזקים, ובאו לשאול האם לקבל ממנו, ואמר שזה מוטל על כל הציבור, וא"א לקחת את הכל מאדם אחד, על על כל הציבור להשתתף בדבר זה. ולאחר תקופה זכיתי להשתתף בשיעור ביום שישי, ודיברו שם האם יש ענין שלא לקחת תרומה מאדם אחד כדי שכל הציבור ישתתף, ואמר שאין כזה סיבה, שאם יש אדם אחד שרוצה לתרום אפשר לקחת ממנו את הכל, ואי"צ לקחת דווקא מכל הציבור. ושאלו אותו ממעשה ידוע שהיה עם הח"ח שאמר שא"א לקחת מאדם אחד להחזיק את כל הישיבות, אלא הישיבות מוטלות על כל ישראל. ואמר ע"ז כנראה שהיה לח"ח סיבה אחרת שלא רצה לקחת את הכסף מאותו אדם, ורק אמר סיבה זו, אבל היה לו סיבה אחרת. ומזה הבנתי שגם מה שאמר בעצמו טעם זה, באמת היה לו טעם אחר].

המשך רשימות הגרי"ש שליט"א

ישר כוחו על מסירת הדברים לזיכוי הרבים.

סג.

יהודי א' (ר"מ א') סיפר שאחרי נישואיו התפרנס תקופה מסוימת מהשכרת רכב. וא' השוכרים נשרף אצלו המנוע, ונתעורר ויכוח אם השתמש כדרך ופטור או שינה. באו אצל הרב. הרב אמר להם לבוא עוד יומיים. כעבור יומיים שבו, אמר להם הרב ביררתי אצל מכונאי רכב את כל הפרטים של השימוש הנכון לגבי המנוע, ועכשיו אני יכול לשמוע ולהבין את הצדדים ואוכל לדון.

סד.

יהודי א' (רמ"ו) בא עם בנו האברך השקדן לשאול, היות שכל השנה הראשונה לנישואיו לא הלך מהבית לסדר ג', ובא לשאול שנסייתו י"ב חודש אבל עוד לא שנה שלימה (השנה היתה מעוברת), האם יכול כבר לקבוע חברותא מחוץ לבית בשעות הערב. אמר לו הרב בשאלה זו תכריע אשתך...

סה.

עוד סיפר אותו יהודי שהיה נוהג לקחת את הרב ברכבו לשיעור השבועי בכולל. פעם אחת נסע לא בדרך הרגילה והתבלבל ונתארכה הדרך בסיבוב גדול. הוא החל התנצל בפני הרב על העיכוב. הרב ברצותו להנעים לו, אמר: כל כך שמח אני לראות כמה בני ברק גדלה ונתרחבה בלי עין הרע.

סו.

ועוד מפי אותו יהודי. הלה נוהג לארח בביתו מועמדים לגיור, על פי בקשת הרב. וכשיצא חוט שני על יו"ט כתב שם הרב שאין לארח גויים ביו"ט, אפילו לא מועמדים לגיור. הלך רמ"ו אצל הרב ואמר לו שדוקא ביו"ט הם זקוקים במיוחד לאירוח [וכנראה קשה לומר להם שלא הוסיפו עבורם, מכמה טעמים]. אמר לו הרב שיחשוב על זה שוב. למחרת אמר לו הרב שמצא היתר, ובס"ד יקבע זאת בספרו במהדורה הבאה [וחבל על דאבדן, כמו עוד אלפי הוראות והכרעות שלא זכינו לאורם].

סז.

ועוד מפי רמ"ו שהיה נוכח בכל השלבים. אשה בעלת תשובה סייעו בידה להינשא. לאחר הנישואין התברר שהבעל מכה את אשתו. הרב הכריע לה לדרוש גט. ואמר לבעל שהוא מחוייב לגרש. ברגע שהלה נעתר לאחר הפצרות רבות, סידרו גט במהירות בבית הרב, באופן שמינה את שליח הבי"ד להיות שלוחו למסירת הגט. למחרת הגיע הבעל ואמר לרב שמיד כשיצא מביתו ביטל את השליחות בפני שני עדים. אמרו לו להביא את העדים והביאם. הגר"נ חקר אותם וצעק עליהם שמוכח מדבריהם שהם משקרים. [היות שזה בלאו הכי מסור רק לדיינים, אצ"ל שלא לסמוך על הדברים]. ואז אמר הרב לבעל, אתה נחשב כנשוי מדין שויה אנפשיה וחדר"ג עליך לשאת אשה, ולאשה מותר להינשא גם אם הבעל לא יתן לה עוד גט, וליישב דעתה אמר לה הרב שהוא מוכן בס"ד להיות המסדר קידושין אצלה.

סח.

הרמ"ו זכה לכתוב שני ס"ת. כשרצה להתחיל לכתוב שלישי, שאל את הרב שאולי זה נראה מילתא דתמיהה בעיני הבריות. אמר לו הרב, יש מי שאוסף מכוניות, אתה תאסוף ספרי תורה. [הרב עצמו כתב בס"ת זה את האות הראשונה, וכפה"נ בס"ד זה כבר יסתיים לעילוי נשמתו הטהורה].

סט.

נכנס לנחם הרב כהנא, ומספר שבמשך 23 שנות קיומו של הסמינר, הכל הכל נעשה בהנחייתו והדרכתו של רבינו. בין השאר הוא סיפר שהעירו בשעתו שאם מצלמים בחתונות בוידיאו בעזרת הנשים, הרי יוכל אח"כ להיגרם מכשול, שיביטו בזה אנשים. הוא שאל את הרב והרב הורה לו לפרסם בכל הסמינר הוראה ברורה, שאם יש צילום וידאו בעזרת הנשים, הבנות מחוייבות לצאת מהריקודים. [הר"כ הוסיף וסיפר שלאחרונה באו אליו בטענות שרבים המקילים בזה ומדוע יחמיר. הוא שב ושאל את בית דינו של רבינו, והם ישבו על המדוכה ושב וחיזקו את הוראתו של הרב ואף כתבו זאת באר היטב].

ע.

מספר הרב אלטמן [רב דחוג חת"ס]: באתי לפניו עם דברים שכתבתי בענין מכשולות שיש עם עובדים זרים. הרב קרא את כל המכתב במהירות עצומה, ואמר שהכל נכון וזה צריך להיכתב אף

ביתר חריפות. ומ"מ הוא לא יחתום, היות שכבר יצאו בתקשורת בענין זה נגד רבנים שכביכול לא איכפת להם ממצוקת העובדים [או הצריכים להם] ואינו רוצה לספק להם חומר נגד רבנים. ומ"מ אמר שאם הרב וואזנר יחתום, הוא יבטל דעתו ויצטרף. [הרב אלטמן לא הלך להרב וואזנר, היות שלא לספר שיש עם זה בעיות בתקשורת, זה לא יושר, ולבקש ממנו לחתום למרות הבעיות, היה נראה לו חוסר דרך ארץ, ועל כן הענין נגזר].

[הרב אלטמן הוסיף הגדרה על רבינו על פי דברי החת"ס בפי' ויגש. שכותב שיש גדולי תורה ויראה, שיש גבול מסויים לתורתם, והיינו כשזה מגיע למדה שהם לוקים בה כגון כעס או גאווה. אבל יש גדולים אמיתיים, שלמידותיהם הטובות אין גבול, ואין שום היכי תימצוי שלא יעשו כדת בגלל מדה חיצונית. ובכל זאת יש מדה אחת שמגבילה גם את גדולי ישראל, והיא אהבת השלום, שלמען השלום יש לשנות וכו'. וזה נרמז בפסוק "השם גבולך שלום". וכמה הדברים מתאימים לדמותו של רבינו].

עא.

עוד סיפר הרב אלטמן. מסרו דרשה בכולל חזו"א ונאמרו בה דברים אשר לא כדת. ת"ח א' שאינו דר בבני ברק אמר שלא תדרוך כף רגלו בכולל עד אשר ישמע מחאה מרבינו. רבינו שמע מכך ושמר את הדברים בליבו. יום א' שמע שאותו חכם, שצעיר היה מרבינו, נזדמן לבני ברק. רבינו שם פעמיו לאכסנייתו, נכנס ואמר "הדברים שנאמרו בכולל – לא היו צריכים להיאמר". וקם והלך. כלומר, מחאה עשה, והניח בזה דעת אותו חכם, וזאת בלא מחלוקת וכדומה בפרהסיא.

עב.

בגלגול הראשון של ישיבת חוג חת"ס, שימש בה רבינו עד שנסגרה. [נפתחה שוב בשנת תשכ"ב ע"י הרב אונגר]. תלמיד א' עשה מעשה שלא כראוי. הרב אמר שבמשך שבוע אין לצרפו למנין. ערב א' לתפילת ערבית היו רק ט' בלעדי, והרב הורה שיתבטל המנין ! [העובדה הזו מובאת כבר בהערה לא' מספרי רבינו, אולי ליום כיפור].

עג.

הרב אלטמן שמע מפיו של ידיד רבינו הגרש"ז אולמן שהעיד בו שאין לו מידות בכלל. כל מעשיו תמיד כראוי ואין בכלל מצב שנגיעה של מידה תשפיע על מעשיו. והביא בשעתו איזה מעשה להוכיח זאת.

עד.

סיפר א' מבני הרב [הגר"י], שהרב אמר בוא וראה כמה גדול כוחם של דברים הנדפסים בספר. שהנה הוא העיר כמה פעמים שאע"פ שמובא בפוסקים שש"צ לסליחות יהדר ליקח טלית מחבירו שלא ליכנס לספק ברכות, מ"מ בסליחות הסמוכות לתפילת ותיקין, שבהמשך לאותה התעטפות יקיים בזה מצות ציצית כדן, אין ענין לקחת מחבירו. ואמר הרב אע"פ שאמרתי זאת בדרשות וכו', מעולם לא ראיתי שהש"ץ נוהג כדבריי. אבל אחרי שזה נדפס בחוט שני, באותה שנה ראיתי שהשליחי ציבור כבר מתעטפים בטלית שלהם.

עה.

סיפר א' הת"ח שנכנס לנחם [הרב ה"ח] שאמר לו יהודי א' [דומני הרב שם טוב] שהלך עם הרב לקחת הלוואות עבור הכולל. בדרך אמר לו הרב, אנחנו נאמר שאם יהיה קושי בפירעון אנחנו נמכור את הדירות שלנו כדי לשלם. והרב כתב זאת בשטר ההלוואה.

עו.

סיפר הרמ"ו שיום א' נערכה חופה בבית הרב למתגיירים. זה היה דבר מצוי כידוע. כשהזוג נכנסו להתייחד בא' מחדרי הבית הפנימיים, ראה ר' מנחם שעניי הרב זולגות דמעות. הרב ראה שר"מ הבחין בכך, הוא אמר לו : להרגשתי שני בני הזוג הללו הם מעשרת השבטים, אמנם גירות הם היו צריכים, אבל הנידחים חוזרים כעת לעם ישראל, לכן אני מתרגש כל כך.

עח.

בחור א' מבוגר שהיה שופך ליבו הרבה לפני רבינו, סיפר שפעם אחת אמר לו רבינו, אמנם יש לך סיבות אמיתיות המעכבות, אבל תדע לך ש"אם תרצה – תתחתן" !

עט.

סיפר הרב נאה, שדן עם הרב על פרט מסויים בענין שיעור כזית, [דמשערים הכזית עם האויר, כמו ששינוי פת ספוגנית משתערת כמות שהיא, לגבי ברכה אחרונה דהמחייב זה הבליעה, האם משערים כרגע ההכנסה לפה, או כרגע הבליעה לאחר שהאוירים מתמעטים על ידי הלעיסה], ואמר לו רבינו :

בתחילה חשבתי כמוך אך חזרתי בי "משום שלא קיבלו את הדברים". הוא הלך לברר וסיפרו לו היודעים שרבינו מסר בשעתו שיעור בחול המועד פסח [בערך בשנת תשס"ו] ואמר כצד אחד, ובאותה שנה בשביעי של פסח שוב מסר שיעור ואמר ששוב אין הדבר ברור אצלו. וסיפר בבית שלאחר השיעור הראשון חלם שכותב חידוש זה ורואה שהחזו"א מוחק, ולכן אוקי אמורא עליה לומר שאין הדבר ברור. חזר הרב נאה ושאל את רבינו אם לזה כוונתו, ואישר רבינו. חזר ושאלו הרי דברי חלומות לא מעלין וכו'. ענה לו רבינו שלא חזר בו משום עצם החלום, אלא שע"י החלום נתעורר לעיין שוב בדבר והגיע למסקנה שאכן אין הדבר ברור.

פא.

סיפר לי אברך, שבבחרותו נאסר עליו להתענות בתשעה באב עקב דלקת ריאות חריפה. הוא התכוון לקיים זאת אך היה קשה עליו הדבר. ניגש לרבינו להשיח את לבו. אמר לו רבינו עצה רגשית, בשעה שתאכל בת"ב אל תחשוב "אני אוכל", אלא תחשוב שיש כאן חולה שצריך לאכול, ובשעה שאתה מכניס אוכל לפה, תחשוב שאתה כעת מאכיל את החולה המסוכן...

פב.

הובא לעיל שלמרות שכמעט אף פעם רבינו לא היה מעיר מיוזמתו, מ"מ היו דברים מסויימים בהנהגת בית הכנסת וצביונו שהיה מעיר עליהם מעצמו. וכבר הוזכר שהיה מעיר למי שמשנה לומר בשבת במנחה "שבתות" קדשך, ושהיה מעצמו משבח את מי שמזמר מעט בהלל. יש להוסיף עוד דבר שהיה בקביעות מעיר עליו בעדינות, והוא למי שהיה יורד לפני התיבה ללא להתעטף בטלית. הוא עצמו היה מתעטף כשהיה ש"צ ביא"צ של הוריו, אף במעריב, ואף שהיה כמובן עם בגד ארוך. [כדאי לציין שכמה וכמה מהמתפללים עמו בקביעות, כשביקשתים לשתף מזכרונותיהם, ציינו לגי' דברים אלו].

פג.

הוזכר כבר איך שהיה מברך את מבקשי ברכתו מתוך התכוונות מיוחדת ומנסח בשעת מעשה את הדיבורים שלא יהיו מלומדה. סיפר לי יהודי חשוב [הרב פ'] שהיה עמו במשא ומתן הלכתי כשכתב ספר הדרכה המכיל הלכות מעשיות, שהגיע אליו עם ילדיו, והרב בירך בכוונה כל ילד בנוסח קצת אחר, וכשהגיע אליו עצמו, בירכו שיוכל ללמוד בלא טרדות. ואמר אותו חכם שזו בדיוק היתה הברכה הנחוצה לו באותה העת, וכיוון לה רבינו למרות שלא סיפר לו מאומה.

פד.

סיפר הגרע"ט שראה במו עיניו לפני עשרות שנים ביום שהיתה ישיבה ידועה של מועצת גדולי התורה בירושלים, ורבינו הגיע לכולל כרגיל. ניגש אליו אברך ושאל אותו בתמימות אולי הרב שכח שיש כעת ישיבה של מועצה"ת. אמר לו הרב אני זוכר, אלא שאין לי כעת את הכסף הנדרש לנסיעה באוטובוס !

פה.

עוד סיפר הגרע"ט שבאותו פורים בתחילת חוליה של בתו של רבינו, הרבנית צפורה ע"ה, ובבוקר אמרו תהילים אחר התפילה, וכל בני המשפחה היו שרויים בחרדה ובמעקב אחר מצבה, עלה המספר לבית המדרש באמצע הבוקר [לראות זמני מנחה] והנה הוא רואה את רבינו יושב עם נכד ולומד עמו לימוד מעמיק בספר שב שמעתתא ביישוב הדעת ומנוחת הנפש !

פו.

סיפר ת"ח א' ממקורביו [הרב ב'] שהיה עם רבינו בכותל באיזה חול המועד, וראה שרבינו מזרז את הנהג והמלווים לקצר בשהות שם כדי שיספיק להיות בבית בחזרה בשעה 2 בצהריים, והיה נראה קצת מוזר הדחיפות הזו. לאחר מכן הלך הרב הנ"ל לברר את פשר הענין, והתברר לו שהרב מקפיד, עקב היותו טרוד הרבה עם הציבור, לשהות עם הרבנית בשעה קבועה בצהריים כל יום, אם באכילה או בשיחה. והוא שומר מכל משמר על הקביעות הזו.

פז.

סיפר יהודי א' [שמעתי מא' ששמע ממנו] שבתו הילדה ל"ע נדרסה למוות רח"ל, והיו לזה עוד ספיחין שאין כאן מקומם. כעבור שנה ומחצה הגיע אבי הילדה אצל רבינו, ואמר שלמרות שכבר עברה יותר משנה אין המת משתכח מליבו, וכל הזמן הוא רואה לנגד עיני רוחו את מה שקרה וכו'. הרב הביט בו היטב, העביר את ידו מול פני האיש, ואמר לו, מכאן ואילך לא תחשוב על זה יותר. וכך הוה !

פח.

סיפר רמ"ו [אולי זה התפרסם כבר]. היתה בביתו חתונת גרים, והוא סיפר על כך לרב. באותו ערב

היתה חתונה של נכדת רבינו, ורבינו היה אמור לסדר שם קידושין. בשעה שבאו לקחתו לחתונת הנכדה, הוא אמר קחוני לחתונת הגרים. ואכן הגיע לשם. הרב ו' התפלא ואמר לרבינו שלא התכוון שהרב יגיע. אמר לו רבינו בחתונת נכדתי יש מספיק אורחים וגם לא חסר מי שישדר קידושין, כאן אני נחוץ יותר. וישב עוד מעט אחרי החופה בנחת רוח, שלא היה ניכר עליו כלל שהוא בדרכו לחתונת נכדה.

פט.

הציעו לי בצעירותי לשמש כש"צ בבית מדרשו בימים נוראים. הססתי מאד אם להסכים, היות שבמ"ב מביא שמי שאינו בקי ויודע לשמור עצמו אפילו משגגה, אל יכניס עצמו בעבודת ה', ונפרעין ממנו על כך. [דומני שיש נידון אם כוונת הפוסקים להיזהר מטעות בתפילה עצמה, או בכלל בעבודת ה']. אמר לי רבינו שהדברים אמורים רק במי שדוחף את עצמו. אבל מי שהציבור מבקש ממנו, אין לו לחוש כלל. שהרי לא מסתבר שיווצר מצב שהציבור יהא זקוק לכלי קדש ולא יוכל להשיג בגלל החששות האישיים של המתבקש. ורק מי שדוחף עצמו, אומרים לו וכי אתה בטוח שאתה הכי ראוי, ואם אכן יש ראויים ממך וגזלת את הציבור בכך שנדחפת, עלולים להיפרע ממך.

צ.

בזרוננו שדיברתי עמו לגבי כזית מצה לזקן וחולה, שמחפשים עצות שונות להקל עליהם. הוא אמר שבדרך כלל יש עצה מאד פשוטה, להחזיק כוס מים וללגום תוך כדי הלעיסה, וזה ממש פותר את הבעיה בקלות, וזה דבר חלק לגמרי לכתחילה, ואינו רואה שום מניעה מדוע לא יעשו כן כולם. [כמובן איני לוקח אחריות הלכתית. רק בגדר הצעת הסיפור בעלמא, עד שיסכימו לזה מורי הוראה מובהקים].

צא.

ראה לעיל הסיפור באות כ' כמה שלא הכירוהו בימי בחרותו. שמעתי מהג"ר שלום פוברסקי שליט"א שרבינו עמל בכל כוחו להצניע את עצמו, וכל עוד לא היה מוכרח הוא רצה שיחשבוהו כחלש בלימוד. הוא סיפר על עצמו שבילדותו נכנס לפוניבז' ובתחילה לא היה לו חברותא, והוא נהג לגשת לבחורים שיושבים לבד ולבקשם ללמוד עמו. אך לרבינו לא ניגש למרות שישב הרבה לבדו, מכיון שהיה ברור לו שהוא רק שקדן ויר"ש אבל לא יודע ללמוד.

עוד סיפר שבתקופה ההיא החזו"א קרא לשני בחירי הישיבה, "יענקל ואורי" [הג"ר יעקב איידלשטיין והג"ר אורי קלרמן], וביקשם לסדר שבחורים מבוגרים ילמדו עם הצעירים. ואכן כל המבוגרים למדו עם צעירים, חוץ מרבינו שבוודאי היה מציית לבקשת רבו ודודו, אלא שלא ביקשו ממנו בכלל בגלל שהיו בטוחים שהוא לא שייך לזה כלל. והנה כעבור כמה עשרות שנים אותו ר' יענקל שמעמדו היה כבחור לאין ערוך יותר ממעמדו של רבינו, היה יושב כדיין מן המניין לפני ר' ניסים האב"ד, ומתבטל אליו לחלוטין.

צב.

סיפר לי הגר"ח ששנה אחת בכולל חזו"א נועדו כמה אברכים ביניהם לעשות חיזוק ללמוד בהתמדה בבין הזמנים, ועשו אסיפה וביקשו מרבינו לשאת דברים. רבינו כדרכו לא דיבר הרבה, רק הביא מהקדמת הר"ש סירליאון שבאמצע הזמן הוא טרוד בלימוד עם תלמידיו, ובבין הזמנים עסק בזרעים. ואמר רבינו שבזכות שקידתו בבין הזמנים יש לנו את פירוש הרש"ס. והקריא את הרמב"ם הידוע בהלכות תלמוד תורה שכל אדם חייב לעסוק בתורה אפילו זקן וחולה "ואפילו בעל אשה ובנים", ובשעה שהקריא תיבות אלו זלגו עיניו דמעות [כנראה בגלל שאפפוהו טירדות משפחתיות בתקופה ההיא שמנעו ממנו לשקוד כרצונו הטהור]. ואותן דברים קצרים בשילוב הדמעות כבר הביאו את כל החיזוק הנצרך.

אור השנים

מהגאון המקובל האל"ק
רבי אריה ל"ב הלוי עפשטיין זיע"א

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם

ברכת שלמה

בענייני שבת, פסח, מילה, ודברי אגדה.
הרה"ג רבי שלמה חיים אומן שליט"א

**בירורים הערות ומערכות בענייני שבת פסח ומילה
ומאמרי אגדה.**

מהרה"ג שלמה חיים אומן שליט"א

הפכמות: ראש ישיבת מאור התלמוד הגרא"י הכהן קוק שליט"א
הגרה"א ברוידא ראש כולל זכרון קעלם' ורב קהילת דרך אמונה.

'הזכיה לידעת התורה היא ע"י נטיה מפשרות של החיים לתוכם
ולתוך תוכם של החיים' במילים פלאיות אלו שנכתבו ע"י מרן
החזו"א זיע"א פותח ראש ישיבת מאור התלמוד הגרא"י הכהן קוק
שליט"א את הסכמתו לספר 'ברכת שלמה' – ברור מאליו כי כל מחבר
ספרים בדורנו הזוכה להעלות מחידושי תורתו על הכתב ולהכניס
לבדי ספר, חייב הוא לנטות מפשרות של החיים אל תוכם, בפרט
הדבר אמור בספר שהכתב על סוגיות חמורות כמו ענייני שבת ועוד
אשר הנטיה מפשרות החיים בהם מצריכה נטיה מוחלטת ועמל רב.

די אם נציץ הצצה חפוזה אל תוכו של הספר הנכבד 'ברכת שלמה'
בכדי להבין כמה נטיה מתוכם של החיים אל החיים עצמם יש בו,
סוגיות סוגיות ערוכות בסדר מוסתי דבר דבור על אופניו ומקומו,
מקיף בצורה בחירה נושא אחר נושא, ענייני שביתת בחמתו,
מצוות, לחם משנה, קידוש והבדלה, מוקצה, בורר, בישול, ופיקוח
נפש. וכמעשהו בחלק ה'שבת' כך גם בחלק על ענייני פסח, וחלק יו"ד
ומילה.

בחלק השלישי של הספר נותן לנו המחבר טעימה והצצה אל תוך
תוכם של החיים בדמות מאמרי מחשבה ואגדה על ענייני תפילה
ומועדי ישראל, בחלק זה מגלה המחבר טפח נוסף מרמותו ועמלו, בין
השאר נמצא שם מאמרים על ענייני מצוה ע"מ לקבל פרם, יסוד וטעם
מצוות התפילה, מתפלל על חבירו, רצון ה' בהנהגת הטבע לדעת
הרמב"ם והנפח"ח ועוד.

מעדותו של הגרה"א ברוידא אנו למדים כי מערכות אלו נקנו בקנייני
תורה, בעמל ויגיעה, בלילות כימים, בבירור ואסקי שמעתתא
אליבא דהלכתא, ובמילי דאגדתא מחשבת חכמה ומוסר מבאר מים
חיים.

אין לנו אלא להצטרף לברכות אל המחבר שליט"א שיזכה לחבר עוד
ספרים בכל חלקי התורה, ויתקבלו דבריו בבית המדרש באהבה,
ויפוצו מעיינותיו הוצה, ורבים יהנו מאורו.

אור השנים – מבעל 'הפרד"ס'

והוא סדר האמירה לפני כל מצוה

**נדפס מחדש ע"י הרב יצחק אהב ציון שליט"א
עם הסכמת מרן רבינו**

**רבן של ישראל הגרא"ל שטיינמן זצוקללה"ה
ויבדלחט"א מרן רבינו הגר"ח קנייבסקי שליט"א
ונלווה עליו ספר 'גבורת ארי' תולדות המחבר זיע"א**

בראש הספר הנכבד מופיע סדר הייחוס של מרן רבינו החזו"א זיע"א
ויבדלחט"א מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א לבעל הפרדס. וקונטרס
שמועות ממרן הגר"ח שנאמרו בשם בעל הפרדס.

ספר אור השנים מעוטר בראשיתו בהסכמה נדירה של אדונינו הגר"א
זיע"א, והמקובל הוא שהסכמה זו היא אחת משני הסכמות שכתב
הגר"א זיע"א די בדיעה זו להעמיד את הספר הזה בראש כל אוצר
הספרים ולאמצו להביא ברכה לבתינו באשר מעיד עליו הגר"א כי
הוא מלא יראת השם.

ידוע כי מרן ראש הישיבה זיע"א זיבר הרבה בשבח הספר הזה, ואף
הדפיסו בשנת תשכ"ז, וספר זה היה נר לרגלו.

ואגב אמר שהתשלום להדפסת הספר היה מכספו הפרטי, והוסיף שיש
הנהגה משמים שאם אדם מוציא ספרו של צדיק בזכות זה מוציא גם
ספרים שלו, והוסיף שאחר זמן הרגיש שנתקיימה בו ברכת המחבר למי
שיסייע בהדפסת ספריו, שכתב (בהקדמה לאור השנים ח"ב) 'וכל
המסייעים לזכות הרבים כאשר כוונתי אליהם אפשר שיחתי יבקע כשחר
אורם יאריכו ימיהם ושנותיהם השקט ובטח במחניהם יזכו לראות בניהם
ובנותיהם וזרעם וזרעם בכל טוב כחפציהם ונבתיחילה לא ידע מברכה
זו, וע"ע בספר הנכבד 'כאיל תערוג' לידדנו הגר"י גולדברג שליט"א'.

במהדורה זו נדפסו גם דברים שכתב מרן ראש הישיבה לספר אור השנים
ודרכם נוכל לקבל מבט על הספר הזה, ולהלן נקודות שהוצאנו מתוך
דבריו: הספר הוא מנין מצות מסודר לעבודת האדם מידי יום ביומו
בציור אמירה בפה לפני כל עשייה שהוא מזומן לקיום המצוה.

עיקר עבודת האדם בעוה"ז הוא בעשיית המצוות, ומקרא מלא בסוף
קהלת 'סוף דבר הכל נשמע וכי את מצוותיו שמור כי זה כל האדם, וכיון
שזה תכליתו מובן שכל מה שמרבה בעשייתו הוא עולה יותר ברום
המעלות, ועל יסוד זה סובב והולך הספר.

הספר הזה בנוי כולו על התכלית לחזק בלבותינו עניין המצוות עשייתם
וזכירתם, להלהיב לב האדם לפני עשייתו שידע מהו רוצה לעשות, ולב מי
לא יבין שספר זה נחוץ מאד בכל הזמנים, בדורות קדמונים חייב הרבה
צדיקים שהיה ניכר מכל אורח חייהם איך שהם חיים ברוח זה שהמצוות הן
נשמת אפם, אמנם ע"י ידידת הדורות נתמעטו מאד הצדיקים וספר כזה
משנה צורך הוא לנו כי בספרים מסוג זה מבוזבז יש אפשרות לתאר
לעצמו עובד ה' שמכל תנועה נראה עבודתו ליצור בקיום כל מצוה
באהבה ובחתיגות.

נראה להביא ברכה לתוך ביתנו ללמוד ממנו להרבות במעשה
המצוות, גם זכותו של המחבר יעמוד לנו לזכות להיות מהזוכים
ומזכים בקיום המצוות כרצונו יתברך.

עוד נדפס בראש הספר הערה חשובה לכל המעיין בספר הקדוש הזה
מאת הגאון רבי שלמה ברעוודא זצוקללה"ה. והקדמה וברכה
מהגאון רבי שריה דבילצקי זצוקללה"ה.

**ניתן להשיג במכון להוצאת ספרי הפרדס ת.ד. 5397 ירושלים.
או בטלפון 05276-544-05 ובחנויות הספרים המוכרות.**

**ניתן להשיג את הספר אצל המחבר שליט"א
רחוב נתיבות המשפט 84/6 מודיעין עלית 08-9760512**

תורתך לישראל – לימוד תורה לאומות העולם (ב"כ)

הלכות מעשיות ובירורי העניינים.

מחולק לב' ראשים:

פסקי הלכות' – ליקומי הלכות העולות מסוגיות הגמרא והראשונים ומדברי האחרונים והפוסקים עד לפוסקי זמנינו בתוספת הערות.

'חלק הביאורים' – עיונים ובירורי הלכה ממקורי הדברים בגמרא בראשונים ובאחרונים עד הכרעת ההלכה.

ואלו נלוו שלשה קונטרסים יקרי המציאות:

קונטרס 'תשבי יתריך' – כתב התנצלות של בעל 'התשבי' בו הוא מבאר ומנמק למה לימד תורה לגוי מלומד אחד.

מכתב תשובה מכת"מ מבעל שו"ת 'שם משמעות' – בענין לימוד תורה לאומות העולם, בתוספת הערות והארות.

קונטרס תשובות מגדולי ההוראה שליט"א – ובראשם תשובות ממרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, הגאון רבי יצחק זילברשטין שליט"א, והגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א

לכאן ישאל הקורא מה לי ולסוגיית לימוד תורה לאומות העולם, האמת זו הייתה תמיהתי כשראיתי את יצירת הפאר של הרה"ג רבי משה יהודה אורצעל שליט"א, שחיבר יצירה מקיפה בעלת כ' כרכים הפרוסים על למעלה מ 1,000 עמודים! בהם מברר סוגיא זו מכל צידיה להלכה ולמעשה.

מעיון בספר נוכחתי כי הלכות אלו נוגעים מאד מאד למעשה בלא מעט מקרים בחיים, ולחלן נביא כמה דוגמאות.

אך לפני שנחפש נפק"מ נבין כי ההתעסקות בסוגיא זו הינה אחת מהדרכים היותר נעלים להבין גודל קדושתה וערכה של תורה, די אם נלמד בכל יום בסדר מוסר מעט אחד מעשרים ותשעה מעמים שמונה המחבר על מקורותיהם בטעם האיסור הזה, רק בזה יש כדי לחזק אצלינו ערכה של תורה ואת ההבנה וההרגשה כי עוסקים אנו בתורה אלקים חיים.

אך כמו שפתחנו הדבר נוגע מאד מאד למעשה – ולשם דוגמא:

עם התקדמות הטכנולוגיה, אדם יכול לעמוד בביתו ולמסור שיעור תורה ע"י 'קול הלשון' או ע"י הרדיו (אם הוא באופן המותר כמובן) או ברשת המקוונת ודברי תורתו מתבדרים בכל העולם כולו, ופעמים רבות יש יותר מודאי שגויים משתמשים בהם – האם הדבר מותר?

אדם העוסק בקירוב רחוקים – האם מותר ללמד תורה למי שהוא ספק יהודי. למסור שיעור בבתי כלא, בתי ספר חילוניים שיש בהם גם גויים, וכדו' האם מותר או לא? לכתוב ממאמרים בעיתון חבנויים על דברי תורה הדבר מותר או אסור? לשלוח מכתב ברכה לגוי חבנוי על רעיון מחשבתי מותר או לא?

מקום הניחו לו להמחבר שליט"א – להתגדר במקום שכמעט לא דנו בו הפוסקים כהלכה פסוקה ומסודרת, ויה"ר שיזכה לס"ד ויתקבלו דבריו בבית המדרש.

ניתן להשיג את הספר בבית המחבר שליט"א

רח' נתיבות המשפט 17 מודיעין עילית 0229-08-974

שעלי חולין

סוגיות אקטואליות במסכת חולין

בכור קדשים (ח"ב)

שאלות ובירורים בענייני בכור בהמה טהורה

ספר שימוש מעשי בענייני שחיטה וכשרות הבשר, עם הוראות ודוגמאות מעשיות מתוך קרביהם של בתי המטבחים בארץ ישראל, ופרק מיוחד גם לסוגיות 'שחומי הוי'.

קובץ שערי חולין שיצא לאור ע"י הרה"ג רבי מרדכי עמנואל שליט"א הינה קיבוץ מאמרים שהחל כבר בשנת תשס"ה בימי הבראשית של הפעלת בית המטבחים של 'בקר תנובה' בבית שאן, רכני בית המטבחים וצוות השחיטה העלו על כתב כמה שהתעורר להם בשעת מעשה בהלכות שחיטה לקובץ שעלי חולין – קובץ בענייני מסכת חולין, קובץ על יד ירבה נאספו כל אותם מאמרים מרתקים הבאים מתוך חיי המעשה לכדי ספר מכובד המכיל בתוכו אוצר בלום ושיקוף נדיר של הנעשה בבתי המטבחים והבעיות ההלכתיות המתעוררות שם חדשים לבקרים – ודרכי הפתרון ורמתם.

ב'שעלי חולין' באו גם סיכומי שיעורים בנושאי כשרות הבקר שנמסרו לפני חבר תלמידי חכמים מופלגים בכולל שבבית כנסת 'אהל אברהם' שבעיר ביתר עילית יצ"ו, יצויין כי הדברים שכבר נתפרסמו במשך השנים יצרו חד גדול וכבר גרמו לכמה וכמה שינויים במערכות השחיטה, ומכאן התועלת הגדולה בהדפסת הדברים, כי כשיבואו הדברים לא רק לידי מנהלי המערכות אלא גם לידי הציבור הרי שתגדל הדרישה מעם יראי ה' המבקשים להעלות על שולחנם בשר מהודר בתכלית – ויגנו דוכי ליה זכי ליראי ה' כולם.

במעבר לחלקו השני של הספר – 'ספר בכור קדשים' – כשעלי חולין גם הוא ספר שימוש נדיר בהמצאו בתסבוכת דיני בכורות בהמה טהורה שרב הספק בה על הודאי, וחוסר הידע והבורות השולטת במערכות בעניינים אלו לפעמים מעלה תמיהה מרובה, ויעידו על כך כאלף עדים העובדות העדותיות המובאות בספר מתוך השטח עצמו.

מחבר הספר שליט"א השכיל לחביא את דעתויהם של גדולי מורי ההוראה בעניינים המורים אלו, ובראשם דעת והוראות מרן הגרי"ש אלישיב זצוקללה"ה ועוד ראשי הוראה שבארץ ישראל, מלווה בתמונות מעשיות ומסמכים עובדתיים על היתר מכירת הבכורות והיתרי המומין שבהם, יצויין כי המחבר אינו מניח מלהעביר בקורת על הנצרך לפי ראות עיני רוחו, ואדרכא יבואו המבקרים ויסבירו משנתם או ישנו הנהגתם, כדרכם של תלמידי חכמים המפרים זה את זה בהלכה.

יזכה המחבר לישב עוד שנים רבות על אדני התורה וההלכה ויפוצו מעיינותיו חוצה לתועלת הכלל כולו.

הערות המערכת: אם מקובל לחשוב שההסתמכות על כשרות מהדורת בשחיטת הבשר תחומה במגבלות כשרות השחיטה והמריפות, פורש לנו המחבר הררי חששות המאששים את הצורך לרכוש בשר אך ורק בכשרות מהדורת לבני תורה בלא להסתמך על גופים זרים וד"ל.

ניתן להשיג את הספר בבית המחבר שליט"א

ישמח ישראל 22/3 ביתר עילית 05276-19-726

הדפדפן

מראות מרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל | גליון מס. 21

רבן של ישראל

התורה דיליה. ובשאלות חמורות אירע לפעמים שרבנו היה בודל מהשאלה ומהשואל ולומד קטע מגמרא, ורק לאחר מכן היה חוזר לענות, כדי לענות מתוך התורה הקדושה. בשנה האחרונה, אף על פי שהדיבור היה קשה עליו היה מתאמץ יותר לענות בשאלות חמורות, כי ידע שאין הרבה את מי לשאול ושהענין מוטל עליו דוקא.

עוד בענין התמסרותו של רבנו לשואליו אפשר ללמוד ממה שסיפר בנו הגר"מ: זכורני, לפני עשרים וחמש שנה, כאשר התפרסמו דברים על רבי חיים הלוי מבריסק, אבי קרא, שלא כהרגלו, את כל מה שכתבו שם. וכאשר סיים לקרוא לא היו לו השגות על הדברים הכתובים כשלעצמם, אך התבטא ואמר לי: 'העיקר חסד מן הספר...'. והסביר: כתבו על הגאונות של רבי חיים, וזה נכון מאד, אבל התחום של הגאונות פחות מעניק לנו מוסר-השכל, כי אחרי הקריאה אדם מהרהר לעצמו וכי אני יכול להגיע לגאונות של רבי חיים הלוי

נצבים. על כן, גם מתוך חולשה נוראה היה רבנו עומד, עד שגותיו האחרונות שלפעמים היה מתיישב באמצע, ואח"כ כבר היה מתיישב מהתחלה. גם בעשרות השנים האחרונות כשנפל עליו עול הנהגת הכלל והתרבו מאוד הפונים אליו, היה נשאר לעמוד במקומו לאחר התפילה ועל אף חולשתו לא רצה לשבת. [כנראה היה בזה גם טעם נוסף, כי ידע שאז ישב גם השואל ואורך הזמן יוכפל...]. ועם זאת היה נכנס בעומק כל שאלה ומקשיב היטב, ורק לאחר מכן עונה את התשובה, איש איש כפי שאלתו. והוא דבר פלאי שבן אנוש יכול ברבע שעה להשיב למאה שואלים בענינים שונים, וכל אחד לשמוע מתחילתו ועד סופו.

ואם כי כמובן שחלק מהדברים ענה רבנו בשל פקחותו המופלגת, וכפי ששמענו בשם הגר"ה זאקס שהחפץ חיים אמר פעם על התשובות שלו, שהוא עונה כי הוא פיקח יותר מהם [ואולי הסתיר בזה את רוח קדשו], אבל בוודאי שתשובותיו הקולעות נבעו מקדושת

נשיא אלהים אתה בתוכנו

קטעים מדברי הפתיחה לספר כאל תערוג – עצות, הדרכות והנהגות, העומד לראות אור א"ה לקראת יום היארצייט השני לרבנו זי"ע, במהותו של רבן של ישראל.

והנה זכה דורנו שקיבל עצה ותושיה במשך עשרות בשנים ממרן זצ"ל, אשר הרבה להעביר מתורתו ומחכמתו לעדרים, ונתקיים בו 'כל הלומד תורה לשמה וכו' ונהנים ממנו עצה ותושיה. דבריו והנהגותיו עשו רושם בקהל ה' והרבה התחנכו וחינוכו לאורם, וכעת זכינו לסדר את הדברים דבר דבור על אופנו. ומן הראוי לציין שבספר זה הבאנו רק כטיפה מן הים מדברי רבנו בענינים אלו שליטנו. יש דברים שעדיין לא זכינו לעורכם ולהגישם אל הציבור, ויש עוד הרבה ענינים שלא הגיעו לידינו.

❧

הואיל ורוב ענינו של הכרך הזה עוסק בעניני הנהגה והדרכה, נייחד כאן דברים על עצותיו של רבנו והדרכותיו לכלל ולפרט.

פעם שאל אותו נאמן ביתו הרה"ג רבי יצחק רונגרטן, כיצד רבנו עונה בכל הענינים, בחינוך, ישיבות, הנהגת הבית וכדו', על אף שהוא עצמו לא גדל בצורת החיים של היום? ואמר לו רבנו: 'מי אמר שבאמת אני עונה טוב?'. אמר לו ר' יצחק: הרי רואים שכולם חוזרים שוב לשאול, כנראה שהצלחתו בתשובות. ואמר: 'הכל סייעתא דשמיא'. וכמה פעמים התבטא רבנו שהוא מנסה לרדת ולהבין את השואל ואת מצבו ומתוך כך לענות, ובזה זוכה לס"ד בתשובותיו.

במשך שנים היה מקבל קהל בעמידה. ושמעתי שאמר שירא ממה שאמר חז"ל (מובא ברש"י שמות יח, יג): וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם – הוקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודם של ישראל והוכיחו על כך, שנאמר מדוע אתה ככה יושב לבדך וכולם

המונים צובאים על הפתח ברח' חזון איש ליכנס לקדוש פנימה.

מברסקי? הכתיבה שיכולה להביא תועלת היא כתיבה על אודות הלב טוב והמידות התרומיות שלו. לחלק הזה יש את הכח לעורר ולהחריד כל אדם, גם עכשיו בדורנו. אבי המשיך ואמר כי רבו רבי שמחה זליג מברסקי סיפר לו כי החפץ חיים אמר פעם: 'בעובדה שרבי חיים גאון הדור אינני מקנא בו, כי אם לי היו את הכשרונות הללו גם אני הייתי גאון הדור, אך זה שיש לו להגד"ח מקום בלבו לכל אחד ואחד, בזה אני מקנא בו, כי בזה גם אני יכול ומדוע אני לא כמותו'. זו הייתה כונת אבי 'העיקר חסד מן הספר', כי יש להתמקד בעיקר בתחום הלב טוב של הגד"ח שאין לתאר ולשער, ובעשיית החסד שלו, שכל אחד יכול ללמוד לעצמו. אבי היה מצביע על אותם תלמידי חכמים גאונים מצאצאיו של הגד"ח, שמלבד הכשרונות הברוכים זכו גם לרשת את לבו הטהור הרחום והמלא חסדים של זקנם. רבי חיים היה גאון הלבב ואיש הרחמים והחסדים, והחזיק בביתו את כל הנצרכים הנזקקים והאסופים. הכל ידעו דמאן דכאיב ליה כאיבא עייל לבי רבי חיים הלוי, שם יקבל עזרה. הגד"ח לא יכול היה לראות שאדם מצטער. עכ"ד הגד"ח. והנה זו הנקודה הנפלאה שהייתה אצל רבנו, שבלבו הטהור היה מקום פנוי לכל אחד מישראל באשר הוא שם. [וכענין שאמר רבנו בהלויית ידידו הגד"ח סולוביצקי: כתוב בספרים שיש נשמות פרטיות ויש נשמות כלליות, נשמות כלליות היינו שכל הכלל תופסים אצלו מקום, ואצל הנפטר היה ניכר תמיד שהוא כללי, כל אדם תפס מקום בלבו].

נביא כאן כמה דוגמאות הממחישות את הדברים. שח הגר"ח יעקובוביץ: בכסלו תשנ"ג למדתי עם בחור אחד בלילה. שאל

אותי רבנו אם הוא כשרוני, אמרתי לו שלא, ולמעשה הלימוד עמו מפריע לי ללמוד בעיון (בכולל למדו עירובין) – 'הרי אתה לא רוצה להיות מלמד דרדקי, וכדאי להפסיק' אמר רבנו. כעבור כמה חדשים, בחודש ניסן, נכנסתי לרבנו, הוא מעצמו זכר את אותה השיחה שהתנהלה בדרך עראי, והיה אכפת לו מאותו בחור, ושאל אותי מה קורה איתו. ואכן 'ידע' מה לשאול שכן הבחור יצא מן השורה והיה דיון מה לעשות איתו, כאשר האפשרות המעשית היחידה היתה ללכת לשיבה תיכונית, ואם לאו ישאר בבית. והרי הדרך מהבית לרחוב קצרה. רבנו התחמק ולא התיר. לבסוף הבחור תפס עצמו ונהיה חרדי והקים משפחה לתפארת.

פעם הגיע לרבנו יהודי אחד שהתקשה בפרנסה ורבנו ברכו. לאחר כשנה פגש אותו רבנו במדרגות ושאלו: מה עם הפרנסה שלך? וענה לו הברכה התקיימה. חיך רבנו ואמר: זה לא ברכה שלי אלא של הקב"ה. ויהי לפלא ששנה שלמה זכר את מצבו והתעניין בו. בחודש תמוז האחרון לחיי רבנו חלה גאון אחד וביקשו מרבנו שיתפלל עליו. לאחר שהתפלל כמה דקות שאל רבנו היכן הוא גר, ולא הבינו מה כוונתו. התברר שלפני כמה שנים התייעץ עם רבנו היכן לגור, ורבנו כשהזכירו לו את שמו התעניין היכן הוא גר, שהיו הדברים על לבו. עוד סיפר לנו אחד שבהיותו בחור נכנס פעם לרבנו בשביל איזה ענין ורבנו ענה לו. כעבור שבועיים הגיע אחד מצוות השיבה שלמד בה אותו בחור וסיפר לרבנו שלפני שבועיים נכנס כאן בחור מהשיבה שלנו. רבנו נענה מיד: כן, הוא היה כאן ואני אומר לך שהוא צריך חיזוק ותחזק אותו. והשאיר הדבר רושם רב, שבחור זה שלא הכירו רבנו

מעולם היה על לבו לסייע לו.

[על כח זכרוננו של רבנו יש להוסיף מה ששמעתי מזה זמן רב מאחד שנכנס כמה פעמים לבקש ברכה בענין מסוים, ובדד"ח היה נכנס כפעם בשנה או פחות, רבנו זכר את הפרטים העיקריים. וכן שמעתי מכמה אנשים כי"ב, שרבנו זכר עובדות שסופרו בפעמים קודמות שבאו להתייעץ או להתברך. ומהרב י.ה.פ. שלמד באחד מהמחזורים הראשונים בשיבת גאון יעקב שמעתי, שכל פעם שנכנס אל רבנו היה רבנו מזכיר לו חסד נעורים זה שסייע בתחילת שנותיה של השיבה, ושאל אותו על משרתו כמשיב בשיבה וכו' עם הפרטים שסיפר על כך מזה זמן רב. ואמנם על אנשים בודדים או מקורבים הבאים בתמידות אין זה חידוש, אבל כמדומה שמחזה זה נראה אצל הרבה אנשים שהיו נכנסים לעתים רחוקות להתייעץ ולהתברך. זהו פרי זיכרון חזק שמצורף לכך שרבנו נתן עיניו ולבו על צרכיהם של ישראל, וכולם תפסו פינה בלבו הטהור].

כששמע צרות של אחרים או כשזכר בצרות הדור באופן כללי, היה נאנח מעומק לבו הטהור. היה אומר פעמים רבות אוי ווי ווי, אוי ווי ווי, וועלט פון צרות [עולם של צרות]. גם בחודשים האחרונים ממש שכמעט לא דיבר, התפללתי פעם אצלו מנחה או מעריב ואח"כ התיישב ונאנח: אוי וועלט פון צרות... ואילו על הצרות הפרטיות שלו מעולם לא שמעו ממנו מאומה. פעם עבר מהחדר הפנימי לחדר החיצוני למסור שם שיעור, וראו עליו שמתייסר, וכשהתיישב התחיל לומר אוי ווי ווי. חשבתי לעצמי הנה הפעם הראשונה שאני שומע את רבנו נאנח על מכאוביו, אבל תיכף ומיד התחיל לדבר על מה שסיפרו לו בדרך בין שני החדרים על איזו צרה שאירעה למאן דהו, ועל זה נאנח ונאנח...

יהודי שחלה ל"ע בא פעם להתייעץ עם רבנו האם לעבור דירה, והיו לו בזה כמה צדדים והציע את ספיקו. רבנו ענה לו מה שענה והלה פנה לצאת. רבנו קרא לו בחזרה: אבל לא ביקשת ברכה לרפואה, ואז ברכו ברכה שלמה. כי רצה לתת הטבה שלמה. ופעם בזקנותו המופלגת (בחודש חשון תשע"ו) אמר רבנו בענין שאלה שנשאל על קניית דירה, בזה"ל: בשביל לענות תשובה צריך העונה להרגיש כאילו מדובר בשביל עצמו, כמ"ש 'ואהבת לרעך כמוך', ולי עכשיו לא אכפת מדברים אלו, אז איך מותר לי לענות על שאלות אלו? (כ' צדיק כתמר יפרח).

הג"ר מאיר קסלר רבה של קרית ספר [עליה אמר רבנו: אני לא מסיח דעתי יום אחד מלחשוב על המקום, כי זו עיר של אברכים. כל צעד ושעל שנעשה שם היה בהכוונתו]

רבן של ישראל – קבלת קהל אצל רבנו.

הגיע לבקש עצה בתקופה האחרונה של רבנו כשהיה חלש. וכשראה את החולשה אמר: לא רוצה להטריח עצה, רק ברכה. אמר לו רבנו: מי אמר לך שיותר קל לברך, הרי צריך לברך בכל הלב.

ומספר הג"ר ישראל ויזל: פעם הייתי אצל וסיפרתי לו על ענין מסוים של עגמת נפש. לשמע דברי נתכרכמו פניו בצער עד שהצטערתי שציערתי אותו בענין פעוט כזה. ולמרבה הפלא, כשבאתי הביתה עברה הצרה. אברך אחד, שהתגרש ונישא בשנית סיפר לנו כי בא פעם להתייעץ עם רבנו בענין כלשהו, וסיפר לו את מצבו. שאלו רבנו בבהלה האם יש לך כבר ילדים מאשתך השניה? ואמר הן. וראה איך שרבנו נרגע כששמע דבר זה. על אף שלא הכירו מעולם כאב לו שאלו לא זכה להיפקד מאשתו השניה. עוד סיפר לנו אברך אחד, שהיתה לו צרה גדולה בביתו והגיע לרבנו להתייעץ עליה. רבנו כלל לא הכירו, וכששמע רבנו את הסיפור התחיל לבכות עמו, וכמה דקות לא היה יכול להשיב לו מרוב צער על מצבו.

מספר הג"ר מגדל שפרן: זכורני כשהתרחשה פרשה אחת בענין עצור חרדי שהואשם בעבירה פלילית בחו"ל, העוסקים בהצלתו מהכלא נכנסו לבתי רבנים, ונוכחתי אז לראות כיצד רבנו נוהג בצורה הפוכה לגמרי מאחרים. העסקנים הציגו בפני הרבנים את ההאשמה כעלילה, רוב השומעים קיבלו את עמדת העסקנים אבל שכחו מכל העניין ברגע שעברו העסקנים את מפתן הבית. רבנו נהג הפוך לחלוטין, הוא הגיב בספקנות עד כדי דחייה מוחלטת של הטענות לחפותו... ומאידך מאותו רגע לא חדל רבנו לחשוב מחשבות על צרת העצור. הוא התפלל יום יום ושלה כל העת שליחים לדעת מה קורה עמו ומה יש לעשות להצלתו... כל זה נבע מהמבט הנוקב של האמת, האמת מחייבת שלא להאמין לתיאוריות מפוקפקות, והיא גם המחייבת שלא להרפות מעשיית כל מה שניתן להצלה.

ומספר הר"ג ר' בנימין גרוסברד: פעם אחת בסוף חודש תמוז דיברתי עם רבנו שיש עוד יותר משבועיים עד סוף הזמן ואפשר להספיק עוד שיעור כללי. רבנו מיאן באומרו תואנות שונות, הרי לא ימשיכו לסוגיות אחרות, וכדומה. אמרתי לו אם א"א למסור שיעור כללי אפשר לכל הפחות למסור שיחה, ובמיוחד שזה יהיה חיזוק לפני סוף הזמן. פתח רבנו את סגור לבו הטוהר ואמר: מי יכול להכין עכשיו שיעור כללי? מי יכול לומר עכשיו שיחת מוסר? עכשיו זה הזמן להתפלל על הספדיש'ע בחורים שכולם יתקבלו לישיבות שמתאימות להם, כל אחד כפי מה שהוא צריך. בינו נא זאת, טרדה זו מאותם

בחורים רבים שרבנו כמוהו לא הכירים אישית והם לא פנו אליו בבקשה לעזרה, אבל בלבו, לב כל ישראל, נשא את סבלם. הוא פשוט לא היה מסוגל באותם ימים להכין שיעור כללי, ואפילו שיחת מוסר לא היה מסוגל למסור מרוב הטרדה בצערם והדאגה לעתידם.

סיפר בנו, הג"ר משה שטיינמן: כשהיה לרבנו את הניתוח עקב שבר באגן, היו לו יסורים גדולים. אנשים באו לתל השומר כדי להתייעץ אתו. עשר דקות לפני הניתוח עוד היו אנשים... שאלתי את אבא 'עד היכן?' השיבני: 'אני לא יכול ללמוד עכשיו, אתה רוצה שאשרוף את הדקות הללו? אני יכול לעזור לאנשים'.

מספר חכם אחד: 'שנים רבות זכיתי להתפלל מעריב עם רבנו, עמדותי מאחוריו. ערב אחד הגיע יהודי שאינו חרדי, נראה מכובד. אחרי התפילה ניגש אל רבנו והרצה את דבריו. רבנו שאל אותו שאלה אחת והאיש השיב. שוב רבנו שאל משהו והיהודי השיב לו, וסיים. כשיצא, ראיתי אותו מהרהר. נראה שעבר עליו משהו... חשבתי שהוא נבון, שאינו מבין את התשובה וכד'. ניגשתי אליו בחוץ ואמרתי לו 'איני רוצה להתערב, אבל דע לך, הרב מאד חכם, צריך לדקדק בתשובתו להבין אותה, לפעמים לא מבינים אותו...'. הסתכל עלי האיש ואמר: 'לא זה הסיפור. אני מסתובב כבר חצי יום בבני ברק, הייתי אצל ארבעה רבנים. אצל כמה מהם רבע שעה, אבל אף אחד לא פתר לי את הבעיה. רבנו שמע אותי, שאל שתי שאלות, בזה הבנתי שהוא תפס את הבעיה לעומק ונתן לי פתרון. והמבט הזה על פני - כי אני פשוט המום' (גר לשולחן שבת). וכבר ספדו ספדניא, שהיה ביתו כבית כלבא שבוע, שכולם יוצאים מביתו כשהם שבעים. מפליא היה לראות את פניהם של הממתינים בחוץ, כאשר דאגה נסוכה עליהם, ואת פניהם כשיצאו מן הקודש. היו רואים בחוש איך שיוצאים עם חיוך על פניהם, כמו אבן גולה מעליהם. מי שהיה בבית ראה זאת כדברים שבכל יום, כיצד רבנו היה משמח במתן תשובה וברכה לכל אחד לפי דעתו ובקשתו. לכן של ישראל, אבי אבי, האבא של כולנו. או לנו בסילוקו.

אמרות

נדרות

בספר דברי חיים (במהדורה החדשה) מסופר שיהודי אחד שאל את בעל הדברי חיים מי הוא צדיק הדור? והשיב: באמת עיקר הדרך הוא לכבד צדיק הדור, מי שזכה לגדולה מן השמים ויראי השם נהנים ממנו עצה ותושיה. כשהקריאו את הדברים הללו לפני רבנו הוסיף: הוא נקרא צדיק הדור בתנאי שאינו

לוקח כסף בעד עצתו.

סיפר רבנו: אחד בא לבקש ברכה שרוצה להיות גדול הדור. אמרתי שזה לא שום מעלה גדול הדור, מפני שאם הדור עמי-ארצות אז מה תהיה, ראש לעמי הארץ. תבקש להיות תלמיד חכם... (צדיק כתמר יפרח).

מאד תפס אצל רבנו מדת אדם גדול לפי העונה שבו. פעם אמר לאחד: מהיכן מגיעים למדרגת עונה כמו של החפץ חיים. וכשחזר מניחום אבליים אצל הגר"ח קניבסקי אמר: ראיתי שם עונה...

כבוד חכמים והתקרבות אליהם

ציין רבנו לדברי רש"י (ברכות יט, ב סוד"ה בבית הפרס וד"ה כל מילי דרבנן) 'זכיון דמדרבנן הוא דאסור רבנן הוא דאחלוה ליקרייהו וכו''. ודייק דמבואר ברש"י דהטעם שצריך לשמוע בקול חכמים הוא משום כבודם.

עוד הראה בכתובות (עז, ב) איתא דריב"ל היה מיכרך בבעלי ראתו, ורש"י שם כתב שהיה מסכן בנפשו לכבד את התורה. ושאל רבנו מנין לרש"י דזה היה מפני כבוד התורה [פי' דלמא בשביל ת"ת]. עכ"פ מבואר ברש"י דריב"ל הכניס עצמו לסכנה כדי לכבד את התורה (רשימות נכדו הר"ה ר' יוסף ברלין).

שח הר"ה ר' אליעזר טורק: כאשר הגיע רבנו לביקור באחוזת ברכפלד ניגשתי להקביל את פניו ולקבל את ברכתו. משזיהה אותי אמר בחיוך למדא דאתרא הג"ר ישראל זיכרמן ששמע מאבי מורי, הגה"צ רבי משה טורק, הגדרה נכונה: כיום מבקשים הרבה עצות וברכות מתלמידי חכמים, אבל את יראת הכבוד שהיתה בימים ההם בפרשבורג מתלמידי חכמים, גידר כבר היום למצוא...

הרב זיכרמן השיבו שהג"ר שמואל הלוי ואזנר בעל 'שבט הלוי' כששמע זאת הוסיף שאכן רבי משה טורק הוא מאותם השרידים שיראים מתלמידי חכמים, כדוגמת אותם היראים שהיו בפרשבורג... (מתוך הספר אוצרותיהם אמלא).

וז"ל מכתב רבנו להרה"ג ר' יהודה יברוב: במשלי (יג, כ), הולך את חכמים יחכם. והיות שקיימת הרבה זמן זה, בוודאי תמשיך בהנהגה זו ויהיה לך ולמשפחתך לתועלת ברוחניות. ולסוחר ספרים שהיה תלמידו לשעבר בכפר סבא, שפעם בא אליו לקחת כמה ספרים לחנותו, וביקש מרבנו שיכתוב הקדשה על ספר אחד, כתב רבנו: 'תתקרב ליראי ה' ולחושבי שמו. א"ל'.

הספר שנתגלה ע"י מרן רשכבה"ג
שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א
והודפס ע"י מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל

הופיע ויצא לאור במהדורה שניה הספר

חםד לאלפים

לרבנו אליהו פנחס הכהן מריינא זיע"א
בו יבוארו עניני ברכת כהנים וסגולותיה

הודפס לראשונה
בשנת תרע"א

ועתה סודר מחדש
בצורה מתוקנת ומהודרת

באותיות מנוקדות
ומאירות עינים

ניתן להשיג
בחנויות הספרים

להזמנות מרוכזות: 053-3145900